॥ श्रीविद्यारण्यपंचकारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ॐ॥ अग्निर्वै देवानामवमो विष्णुः परमस्तदंतरेणा सर्वाऽअन्या
देवताऽआग्नावैष्णवंपुरोडाशंनिर्वपेदाग्नेयोवै सर्वादेवताविष्णुः सर्वादेवताऽएतावेयज्ञस्यात्यन्तौ यद्ग्नेश्च
विष्णोश्चैतद्यदाग्नावैष्णवंपुरोडाशंनिर्वपेत्यज्ञऽएवतद्द्वान्भवतितदाऽऊर्यदेकादशकपालः पुरोडाशोऽग्नावैष्णवेनयोस्तत्रऋषिःकाविभक्तिरित्यष्टाकपालऽआग्नेयोऽष्टाक्षरागायत्रीगायत्रमग्नेऽछद स्त्रिकपालोवैष्णवस्त्रिर्हदैविष्णुर्यत्रैमतसेनयोस्तत्रऋषिःसाविभक्तिर्यत्तेसरूनिर्वपेत्तेयोप्रतिष्ठितोमन्येतोस्यांवावसनप्रतितिष्ठतियोनप्रतितिष्ठतिनयऽऋतंतान्त्रियेपर्योयतंडुलास्तपुंसस्तन्मिथुनंमिथुनेनैवैनंत्स्रजप्रापशुभिःप्रजनयतिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभियऽएवंवेदारब्धयज्ञोवाऽएषऽआरब्धदर्शपूर्णमासाभ्यांयजतेऽआमावास्यनवाहविष्ट्वापौर्णमासन्वातस्मिन्नेवविहितस्मिन्बर्हिर्विदीक्षेतेषाऽएकादीक्षोसद्यदश्सामिधेनीरनुब्रूयात्सद्य

दशोवैप्रजापतिर्द्वादशमासाःपंचर्तवोहेमंतशिशिरयोःसमासेनेतावान्त्संवत्सरःसंवत्सरः
प्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरवाभीराप्नोतियऽएवंवेद॥ १॥ यज्ञोवैदेवेभ्यऽउदक्रामत्तमि
ष्टिभिःप्रैषमेछन्यदिष्टिभिःप्रैषमेछंस्तदिष्टीनामिष्टित्वंतमन्वविंदन्नेनुवित्तैरवाप्नोतियऽ यज्ञो
एवंवेदाऽऋतयोवैनामैताय दाऽऋतयःएताभिर्वैदेवायज्ञमानोऽयतितदाऽऊनीनामाऽऊति
स्वेमूतयःखलुवैतानामयाभिर्देवायजमानस्यऽएवमायंतियेवैपंथानोयासुतर्यस्तावाऽऊ
तयस्तऽएवैतत्स्वर्गयाणायजमानस्यभवंतितदाऽऊर्यदन्योऽजुहोत्यथवानुवाहयजति
वैकस्मान्नंहोतस्यावक्षतऽइतियद्यावसतत्रयथाभाजनंदेवताऽअमुमावहामुमावहयावा
ह्यातिदेतेवैहानुहोत्रंहोतावैहोताभवतिहोत्रंतेयेनमावक्षतेयऽएवंवेद॥ २॥ पुनर्वाऽएतमृत्वि
जोगर्भंकृत्वेतियंदीक्षयंत्यद्भिरभिषिंचंतिरेतोवाऽआपःसरेतसमेवैनंतत्कृत्वादीक्षयं
तिनवनीतेनाभ्यंजंत्याज्यंवैदेवानांसुरभिघृतंमनुष्याणामायुतंपितॄणांनवनीतंग
र्भोणांतद्यन्नवनीतेनाभ्यंजंतिस्वेनैवैनंतद्भागधेयेनसमर्धयंत्याजंत्येनंतेजोवाऽएतदृक्षो

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

ब्राह्म २ र्यदाज्यनंसतेज समेवैनंतत्कृत्वादीक्षयंत्येकविंशत्यादर्भपिंजूलैःपावयंतिशुद्धमेवैनंतत्पूतंदी
क्षयंतिदीक्षितविमितंप्रपादयंतियानिर्वाऽएषादीक्षितस्ययद्दीक्षितविमितंयानिम्वैनंत
त्स्वांप्रपादयंतितस्माद्वाघानेरास्तेवरंतिवैनंतस्माद्वाघानेर्गर्भोधीयतेवप्रजावंयंते
तस्मादीक्षितंनान्यत्रदीक्षितविमितादादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वापिवाभ्याभ्रावे
यर्युर्वासस्साघ्नोर्णवंयुल्बंवाऽएतद्दीक्षितस्ययद्वासऽउल्बेनवैनंतत्प्रोर्णवंतिकृष्णाजिन
मुत्तरंभवत्युत्तरंवाऽउल्बाज्जरायुजंजरायुणवैनंतत्प्रोर्णवंतिमुष्टीकुरुतेमुष्टीवैरेतोभो
तःशेतेमुष्टीकृत्यकुमारोजायतेतद्यन्मुष्टीकुरुतेयत्तंवैवतत्सर्वाभ्यदेवतामुख्याःकुरुते
तदाऽऊर्नपूर्वदीक्षिणःसंसवोस्तिपरिगृहीतावाऽएतस्ययत्तःपरिगृहीतादेवतानेतस्या
न्तिरस्यैपरदीक्षिणःएवंयथातथेयुन्मुच्यकृष्णाजिनमवभृथमभ्यवैतिसान्मुक्तोग
भोजरायोजायतेसहवासस्साभ्यवैतिसात्सहवोल्बेनकुमारोजायते॥ ३॥ वमग्नस २
प्रथाऽअसिसोमयास्तमयोभुवऽइत्याज्यभागयोःपुरोनुवाक्येऽअनुब्रूयाद्यःपूर्वमनीजा

नस्यान्नस्मेवयायसंवित्वतऽइतियत्तमेवास्माऽएतद्धितनोत्यग्निःप्रत्नेनमन्मनाऽसोमगी
र्भिश्शवयमितियःपूर्वमीजानस्यान्नस्मेप्रत्नमितिपूर्वंकर्माभिवदतितत्तन्नादत्यमग्निर्वृत्रा
णिजंघनत्वंसोमासिसत्पतिरितिवात्रघावंवकुर्याद्वृत्रंवाऽएषहंतियद्यऽउपनमतितस्मा
द्वात्रघावंवकुर्त्यावग्निर्मुखंप्रथमोदेवतानामग्निस्त्वाविश्वातपऽउत्तमंमहऽइत्याग्नावैष्ण
स्यर्हविषाज्यानुवाक्येभवतोभावेह्यौरूपंसमर्द्धयतएतद्वैयत्तस्यसमर्द्धयंरूपंसमर्द्धय
त्कर्मक्रियमाणमगमिवदत्यग्निश्चहवैविष्णुश्चदेवानांदीक्षापालौतादीक्षायाऽईशाते
तयदाग्नावैष्णवंहविर्भवतियादीक्षायाऽईशातेतामीतादीक्षांप्रयच्छतोयादीक्षयिता
रौतादीक्षयेतामितित्रिष्टुभोभवतःसेंद्रियत्वाय॥ ४॥ गायत्र्योस्विष्टकृतःसयाज्येकु
र्वतेतेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामस्तज्जोवैब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजस्वीब्रह्मवर्चस्वीभवतियऽ
एवंविद्वान्गायत्र्योकुरुतेऽउष्णिहावाएषकामःकुर्वतेतायर्वाऽउष्णिक्सर्वमायुरेतियऽएवंवि
द्वानुष्णिहोकुरुतेनुष्टुभोस्वर्गकामःकुर्वतेतद्वयोवाऽअनुष्टुभोत्वष्टृरक्षाणित्रयऽइमऽ

धो॰ एकविंशाल्लोकाॅ॰ एकविंशत्येकविंशत्यैवमाल्लोकान्नोहति स्वर्गः एवलोकेवनुः पृष्टितमः
नैप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतियः एवंविद्वानुष्टुभाकुरुतेबृहत्योश्रीकामायशस्कामः कुरुते
तेश्रीर्वैयशश्छंदसांबृहतीश्रियमेवयशआत्मंधत्तेयः एवंविद्वान्बृहत्योकुरुतेपंक्तीः
पशुकामःकुरुतेपांक्तोवैपशवःपंक्त्यैवैनंपशुभिरुपनयतानमतियः एवंविद्वान्पंक्तीकुरुतेत्रिष्टुभो
वीर्यकामःकुरुतेत्रोजोवाइंद्रियंवीर्यंत्रिष्टुबोजस्वीद्रियवान्वीर्यावान्भवतियः एवंविद्वा
स्त्रिष्टुभोकुरुतेजगत्योपशुकामःकुरुतेजागतावैपशवःपशुमान्भवतियः एवंविद्वान्ज
गत्योकुरुतेविराजावन्नाद्यकामःकुरुतेअन्नंवैविराडन्नादएवभवतिसमन्नंभ
वतिसः एवमूर्ध्वेषुलोकेषुविराजतिविराड्वैस्वेषुराजतिश्रेष्ठस्वानांभवति
यः एवंवेद ॥ ९ ॥ अथोपंक्तीर्यंवाः एतछंदोयद्विराड्यात्रिपदातेनोक्थिहागायत्र्यायद्
स्याःएकादशाक्षराणिपदानितेनत्रिष्टुब्यत्रयस्त्रिंशदक्षरातेनानुष्टुभावाःएकेनाक्षरे
णछंदासिवियंतिनद्वाभ्योयद्विराड्वैतंवमंसर्वेषांछंदसांवीर्यमवरुंधेसर्वेषांछंदसा

वीर्यमश्नुतेसर्वेषांछंदसांसायुज्यंसरूपतांसलोकतामश्नुतेन्नादोन्नपतिर्भवत्यश्नुतेप्र
जयान्नाद्येयः एवंविद्वान्विराजोकुरुतेतस्माद्विराजावेकर्तव्येत्रेडाऽग्नःरमोऽग्नः
रत्येतेऋतंवावदीक्षासत्यंदीक्षातस्माद्दीक्षितेनसत्यमेववदितव्यमरे घोरवल्वाऽऊः
कोहतिमनुष्यःसर्वंसत्यंवदितुंसत्यंसंहितावैवाःअनृतंसंहितामनुष्याःरतिविक्ष
णवतीवाचंवदत्यक्षण्वैविक्षणविद्वानेनपश्यतीत्येतद्वैमनुष्येषुसत्यंनिहितंयच्च
क्षुस्तस्मादाक्षाणमाहुरद्राग्गितिसयद्यदर्शमित्याहोतास्यश्रद्धतियद्धवैस्वयं
श्यतिनबहूनांवनान्येषांश्रद्दधातितस्माद्वैक्षणवतीमेवाचंवदेत्सत्योत्तराहवास्य
वायुदिताभवतिभवति ॥ ९० ॥ इतिप्रथमपंचिकायांप्रथमोध्यायः ॥ स्वर्गवाःएतल्लो
कमुपप्रयंतियत्प्रायणीयस्तत्प्रायणीयस्यप्रायणीयत्वंप्राणावैप्रायणीयःउदा
नऊदयनीयःसमानोहातामवतिसमानोहिप्राणोदानोप्राणान्नाकृत्यप्राणान्नाप्र
तिप्रज्ञात्यैयत्तोवदेवेभ्यऊदक्रामत्तेदेवानकिंचनाशक्नुवन्कर्तुंनप्राजानंस्तब्रुवन्नादि

तिं वयेमं यज्ञं प्रजानामेति सा तथेत्यब्रवीत् सा वै वो वरं वृणा इति वृणीष्वेति सेतमेव वरमवृणीत मम प्रायणीयस्य सतुमुदयनाः इति नथेति तस्मादादित्यश्चरुः प्रायणीयो भवत्यादित्य उदयनीयो वरवृतो ह स्यास्यै अथो एतमेव वरमवृणीतमयं वा इति दिशं प्रजानाथाग्निनाक्षिणीं सोमेन प्रतीचीं सवित्रोदीचीमिति पथ्यायै वै प्रजाति यत्पथ्यायै यजति तस्मादसौ पुरस्तादेति पथ्या ह्येषानुसंचरत्यग्निं यजति यदग्निं यजति तस्मादक्षिणतोग्नेरोषधयः पच्यमानाः आयंयाग्नेय्यो ह्योषधयः सोमं यजति यत्सोमं यजति तस्मात्प्रतीच्योप्यापो बह्व्यस्यदंते सोम्या ह्यापः सवितारं यजति यत्सवितारं यजति तस्मादुत्तरतः पथ्यादयं भूयिष्ठं पवमानः पवते सवित्रप्रसूता ह्येषः एतत्पवते ऽउत्तमामदितिं यजति यदुत्तमामदितिं यजति तस्मात्सर्वमायुरेत्यसुनस्यभिजिघ्रति पंचदेवतायजति पांक्तायज्ञः सर्वादिशः कल्पंते कल्पते यज्ञोपतिस्यजनतायै कल्पते यत्रैवं विद्वान्होता भवति ॥ ३ ॥ ७ ॥ यस्ते जो ब्रह्मवर्चसमिछेत्प्रयाजाऊतिभिः ४

प्राङ्रय्यानेजोवै ब्रह्मवर्चसं प्राचीदिक्तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यी भवति यः एवं विद्वान्प्राङ्रेतिया नाघमिछेत्प्रयाजाऊतिभिर्दक्षिणाङ्रय्यादन्नादो वा एषोन्नपतिर्यदग्निरन्नादो न्नपतिर्भवत्यश्नुतेप्रजयांनाघंयः एवं विद्वांदक्षिणेतियः पशूनिछेत्प्रयाजाऊतिभिः प्रत्यङ्रय्यापशवो वाऽएतेयदापः पशुमान्भवति यऽएवं विद्वान्प्रत्यङ्रेतियः सोमपीथमिछेत्प्रयाजाऊतिभिरुदङ्रय्या उत्तरा ह्येवैसोमो राज्ञोप्तसोमपीथमाप्नोतियऽएवं विद्वानुदङ्रेति स्वर्ग्यैवोर्ध्वादिक्सर्वासुदिक्ष्वाप्नोति सम्यंचो वा एते लोकाः सम्यंचो लोकाः श्रियैवैतियऽएवंवेद पथ्यायजतियत्पथ्यायजति वावमेवतद्यत्तमवसंभरति प्राणापानावग्नीषोमौ प्रसवायसविता प्रतिष्ठित्याऽअदितिः पथ्यामेवयजतियत्पथ्यामेवयजति वावैवतद्यत्तंपथामपिनयति वक्षुषीऽएवाग्नीषोमौ प्रसवायसविता प्रतिष्ठित्याऽअदितिश्चक्षुषावैदेवायत्तंप्राजानंश्चक्षुषावाऽएतत्प्रजायतेयदप्रजेयंतस्मादपिमुपश्चरित्वायदेवानुष्याचक्षुषाप्रजानास्यथप्रजानातियदेतद्देवायत्तंप्राजानं

नस्यांवावतत्राजानंन्नस्यांसमभरन्नस्यैवैयत्तस्तायतेस्यैक्रियतेस्यैसंभियतेऽयं
ह्यदितिस्त्वइत्तमामदितियजतियइत्तमामदितियजतियत्तस्यप्रतायैस्वर्गस्यलोकस्या
नुख्यायै॥२॥८॥ देवविशःकल्पयितव्याऽइत्याऽऊस्ताःकल्पमानाऽअनुमनुष्यविशः
कल्पंतऽइतिसर्वाविशःकल्पंतेकल्पतयतापितस्यैनतायेकल्पतेयत्रैवंविद्वान्होता
भवतिस्वस्तिनःपथ्यासुधन्वस्वित्यन्वाहस्वस्त्यस्मद्जनेस्वर्वति॥स्वस्तिनःपुत्रकृथेषु
योनिषुस्वस्तिरायेमरुतोदधातनेतिमरुतोवैदेवानांविशस्ताऽएवैतद्यज्ञमुखंचीकृ
पत्सर्वैश्छंदोभिर्यजेदित्याऽऊःसर्वैर्वैछंदोभिरिष्ट्वादेवाःस्वर्गंलोकमजयंस्तथैवैतद्य
जमानःसर्वैश्छंदोभिरिष्ट्वास्वर्गंलोकंजयतिस्वस्तिनःपथ्यासुधन्वसु॥स्वस्तिरिद्धि
प्रपथेश्रेष्ठतिपथ्यायास्वस्तेस्त्रिष्टुभावग्नेनयसुपथारायेऽअस्मान्विश्वानिदेवामपिं
थामगन्मेत्यग्नेस्त्रिष्टुभौत्वंसोमप्रचिकितामनीषायातधामानिदिवियाएथिव्या
मितिसोमस्यत्रिष्टुभावाविश्वेदेवंसत्पतियऽस्माविश्वाजातानीतिसवितुर्गायत्र्योसु ५७

त्रामाणंपृथिवींधामनेहुवेमहीमूषुमातरंसुव्रतानामित्यदितेर्जगत्यावेतानिवावसर्वाणि
छंदांसिगायत्रंत्रैष्टुभंजागतमन्वन्यान्येतानिहियज्ञेप्रतमामिवक्रियंतऽएतेहवाऽअस्यछं
दोभिर्यजतःसर्वैश्छंदोभिरिष्टंभवतियऽएवंवेद॥२॥९॥तावाऽएताःप्रवत्योनेत्यमर्त्यःपथि
मर्त्यःस्वस्तिमर्त्यऽएतस्यहविषोयाऽयानुवाक्याऽएताभिर्वाऽइष्ट्वादेवाःस्वर्गंलोकमजयंस्त
थैवैतद्यजमानऽएताभिरिष्ट्वास्वर्गंलोकंजयतितासुपदमस्तिस्वस्तिरायेमरुतोदधातनेति
मरुतोहवैदेवविशोतिरिक्षंभाजनास्तंभ्योहयानिवेद्यःस्वर्गंलोकमीतीश्वराहैननिवारो
ह्यैर्विवामयिताःसयदाहैस्वस्तिरायेमरुतोदधातनेतिनमरुद्भ्योदेवविड्योयजमानंनिवे
दयतिनहवाऽएनंमरुतोदेवविशःस्वर्गंलोकंयंतंनिरुंधतेनविमथ्नंतेस्वस्तिहैनमत्यंतिस
र्गंलोकमभियऽएवंवेदविराजावैतस्यहविषःस्विष्टकृतःसंयाज्येस्तांयेत्रयस्त्रिंशदक्षरे॥
सेदग्निरग्नीरत्यस्त्वन्योत्सेदग्नियोवनुष्यतानिपातीत्येतेविराड्वावाऽइष्ट्वादेवाःस्वर्गंलो
कमजयंस्तथैवैतद्यजमानोविराड्भामिष्ट्वास्वर्गंलोकंजयतित्रयस्त्रिंशदक्षरंभवतस्त्रय

स्त्रिंशद्वै देवा अष्टौ वस्वः एकादश रुद्रा द्वादशादित्याः प्रजापतिश्च वषट्कारश्चैतत्प्रथमेयज्ञ
मुखेदेवतोऽक्षरमाजः करोत्यक्षरेणाक्षरेणैवैतद्देवतां प्रीणाति दिवपात्रेणैवैतद्देवतास्त
र्पयति॥४॥१०॥प्रयाजवदनुयाजं कर्त्तव्यं प्रायणीयमित्याहुर्हविर्नामैवैतदेतत्
मिवैयत्प्रायणीयस्यानुयाजाऽइतिततं नाहुत्यंप्रयाजवदेवानुयाजवत्कर्त्तव्यं प्राणावै प्र
याजाः प्राणानुयाजाः प्राणानन्तरियात्प्राणांस्तद्यजमानस्यांतरियाद्यदनुयाजानंतरि
यात्प्रजातद्यजमानस्यांतरियात्तस्मात्प्रयाजवदेवानुयाजवत्कर्त्तव्यं पत्नीर्नसंयाज
येत्संस्थितयजुर्नुऽऊयात्तावतैवयतोसंस्थितः प्रायणीयस्यनिष्कासंनिदध्यात्समुदय
नीयेनाभिनिर्वपेद्यतस्यसंततेर्यतस्याव्यवछेदायाथोखलुयस्यामवस्थाल्यांप्रायणी
यन्निर्वपेत्तस्यामुदयनीयन्निर्वपेत्तावतैवयतः संततोव्यवछिन्नोभवत्यमुष्मिन्वाऽएते
नलोकेराध्नुवंतिनाऽस्मिन्नित्याहुर्यत्प्रायणीयमितिप्रायणीयमितिनिर्वपंतिप्रायणीय
मितिचरंतिप्रयंत्येवास्माल्लोकाद्यजमानाऽइत्यविद्यायैवतदाहुर्व्यतिषजेद्याज्यानुवाक्याया

प्रायणीयस्यपुरोनुवाक्याःस्युऽउदयनीयस्यायाज्याःकुर्याद्याऽउदयनीयस्यपुरोनुवाक्या
स्याःप्रायणीयस्यायाज्याःकुर्यात्तद्यतिषजेयुभयोर्लोकयोर्ऋध्याऽउभयोर्लोकयोःप्रतिष्ठि
त्याऽउभयोर्लोकयोर्ऋध्नोत्युभयोर्लोकयोःप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतियऽएवंवेदादित्यश्चरुः
प्रायणीयोभवत्यादित्यऽउदयनीयोयत्तस्यध्रुत्येयत्तस्यवर्षंनध्रुयेयत्तस्याप्रस्तंसायतद्य
थैवाऽरतिहस्माहतेजन्याऽउभयतोंतयोरप्रस्तंसायवर्षंनद्यत्येवमेवैनद्यत्तस्याभय
तोंतयोरप्रस्तंसायवर्षंनद्यतियदादित्यश्चरुःप्रायणीयोभवत्यादित्यऽउदयनीयःपथ्य
येवतस्वस्त्याप्रयंतिपथिभिस्वस्तिमत्सुद्युंतिस्वस्त्येवतःप्रयंतिस्वस्त्युद्यंतिस्वस्त्यस्तंयंति॥९॥
॥११॥ इतिप्रथमपंचिकायांद्वितीयोध्यायः॥ प्राच्यावैदिशिदेवाःसोमंराजानमक्रीणंस्त
स्माःप्राच्यांदिशिक्रीयतेतंत्रयोदशानमासादक्रीणंस्तस्मात्रयोदशमासोनानुविद्यते
नवैसोमविक्रय्यनुविद्यतेपापोहिसोमविक्रयीतस्यक्रीतस्यमनुष्यानभ्युपावर्त्तमानस्य
दिशोवीर्याणींद्रियाणिव्युदसेदस्मान्येकयर्चोवारुरुत्संततानिनाशङ्कुर्वस्मानिहाभ्यात

तिस्तिभिस्तानि व्रतस्तिभिस्तानिपंचभिस्तानिषड्भिस्तानिसप्तभिर्नवाक्षरंपततोन्यष्टाभि
रक्षरंपतात्यष्टाभिराप्नुवंतयदष्टाभिरक्षरंपतात्यष्टाभिराप्नुवंततदष्टानामष्टत्वमाप्नुते
यद्यत्कामयतेयएवंवेदतस्मादेतेषुकमंस्वष्टावष्टावन्यंतःइंद्रियाणांवीर्याणामरुंध्यै॥३॥१२॥ सोमायक्रीतायप्रोच्यमाणायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युर्भद्रादभिश्रेयःश्रेहीत्यन्वाहोयंवावलोकोभद्रंतस्मादसावेवलोकःश्रेयांत्स्वर्गमेवतंलोकंयजमानंगमयति बृहस्पतिःपुरएतातेऽस्तिवितिब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मैवास्माऽएतत्सुरागवंमकर्णवेब्रह्मणवृद्धिंप्यत्यथमवस्यवरूआपृथिव्याऽइतिदेवयजनंवैवरंपृथिव्यैदेवयजनऽएवैनंतदवसायर्यंत्यारेशत्रून्कृणुहिसर्ववीरऽइतिहिषंतमेवास्मैतत्पशूनां प्रातव्यमपबाधतेधरंपादयतिसोमयास्तमयोभुवऽइतित्वैसोम्यंगायत्रमन्वाहसोमराजनिक्रीयमाणेस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनछंदसास्मर्ध्यतिसर्वनंदतियशास्मागतेनेत्यन्वाहयशावैसोमोराजासर्वोह्येतेनक्रीयमाणेननंदतियश्चयज्ञेक्रियमाणोभवतियश्चनसभासाहेन

सख्यासख्युरित्येषवैब्राह्मणानांसभासाहःसख्यात्सोमोराजाकिल्बिषस्यद्दित्यऊएव किल्बिषस्यघावैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुतेसकिल्बिषभवतितस्मादाऽहुर्मानुषाःसोमाश्रवा रीःकिल्बिषन्नुमायातयन्निति पितृषणिरित्येनंवैपितृदक्षिणावैपितृतामेनन्सनोत्य न्नसनिमेवैनंतत्करोत्यरंहितोभवतिवाजिनायेतीन्द्रियंवैवीर्यंवाजिनमाज्यंसहास्मैवा जिनंन्यापिछ्यतेयएवंवेदागंदेवऽइत्यन्वाहागतोहिसतर्हिभवस्यतुभिर्वहंतुक्षयमित्य तवोवैसोमस्यएतोराजन्भातरोयथामनुष्यस्यतरेवैनंतत्सहागमयतिदीदायनःसमिता सुप्रजामिषमित्याशिषमाशास्तेसनःक्षपाभिरहभिश्चिन्वत्यहानिवाऽअहानिरात्रयःक्षपाऽहोरात्रैरेवास्माऽएतामाशिषमाशास्तेप्रजावंतंरयिमस्मासुन्वत्यित्याशिषमेवाशास्तेयातेधामानिहविषायजंतीत्यन्वाहतातेविश्वापिभूरस्तुयज्ञेत्॥ गयस्फानःप्रतरणःसुवीरऽइतिग्वान्स्फावयितोप्रतारयितेपीत्यवतदाहावीरहाप्रतरासोमइर्यानितिग्रहावैऽइर्याविभ्यतिवैसोमाद्दात्रेऽआयतोयजमानस्यगृहाःसयदेतामन्वाहशांत्ये

वैनंतछमयतिसोस्यशांतोनप्रजान्तपश्रन्हिन्स्तीमांधियंशिक्षमाणस्यदेवतिवारुण्याप
रिदधातिवरुणदेवत्योवाएषतावद्यावदुपनद्धोयावत्परिस्रितानिप्रपद्यतेस्वयैवनंतद्वत
यास्वेनछंदसासर्दयतिशिक्षमाणस्यदेवतिशिक्षतेवाएषयोयजतेक्रतुदक्षोवरुणस्त
शिष्याधीतिवीर्य्यंप्रजानंवरुणस्शिशाधीत्येवतदाहयथातिविश्वाहुरितातरमसुतर्माणं
मधिनावरुहेमतियतोवेसुतर्मानोःकृष्णाजिनंवेसुतर्मानोवाचमेवतदारु
ह्यतयास्वर्गंलोकमभिसंतरतिताएताअष्टावन्वाहरूपसम्पद्यंतएतद्वैयज्ञस्यसम्पद्यद्
एषसम्पद्यत्कर्मक्रियमाणमृगमिवदतितासात्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांतोद्वादशसंपै
द्यतेद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनमेवाभीराध्नोतियएर
वंवेदत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहयतस्यैवतद्वसोनस्यतिरिक्तंभवतिबलायावित्तसाय॥२॥३॥
अन्यतरोनइंद्युक्तःस्यादन्यतरोविमुक्तोथराजानमुपावहरयुर्यद्युभयोर्विमुक्तयोरुपाव
हरेयुःपितृदेवत्यंराजानंकुर्युर्यदयुक्तयोरयोगक्षेमःप्रजाविदेत्ताःप्रजाःपरिप्लवेरन्योन

न्विमुक्तस्तछालासदांप्रजानांरूपंयोयुक्तस्तंचक्रियाणांतेयेयुक्तेन्येविमुक्तेन्यउपावह
रेयुभावंतक्षेमयोगाकल्पयंतिदेवासुराएषुलोकेषुसमयतंततएतस्यांप्राच्यां
दिश्ययतंततोसुराअजयंस्तदक्षिणस्यांदिश्ययतंततोसुराअजयंस्तप्र
तीच्यांदिश्ययतंततोसुराअजयंस्तदुदीच्यांदिश्ययतंततोसुराअजयंस्तद्ध्रु
वांप्राच्यांदिश्ययतंततोनृपराजयंतेसर्वादिगपराजितातस्मादेतस्यांदिशियंत
वायातयेईश्वराहान्यणाकर्तोस्तेदेवाब्रुवन्नराजनयावोजयंतिराजानंकरवाम
हारतितथेतितेसोमराजानमकुर्वंस्तसोमनराजासर्वादिशोजयन्नेषवेसोमराजायो
यजतेप्राचितिषत्यादधातितेनप्राचींदिशंजयतिदक्षिणाभिरेवहतितेनदक्षिणांदिशंज
यतिंप्रत्यंचमावर्त्तयंतितेनप्रतीचींदिशंजयतिमुदीचस्तिस्रउपावहरंतितेनोदीचीं
दिशंजयतिसोमेनराजासर्वादिशोजयतियएवंवेद॥३॥१४॥हविरातिध्यंनिरुप्यते
सोमराजन्यागतेसोमोवैराजायजमानस्यगृहानागछतितस्माऽएतद्धविरातिथ्यंनिरुप्य

तेनदानिष्यःस्यातिथ्यंवैनवकपालोभवतिनवैप्राणाःप्राणानांवृद्ध्यैप्राणानांप्रतिष्ठांसै
वैष्णवोभवतिविष्णुर्वैयज्ञःस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनछंदसासमर्द्धयतिसर्वाणिवाछंदांसिवद
न्तिचसामराजानंक्रीतमन्वायंतियावंतःखलुवैराजानमनुयंतितेभ्यःसर्वेभ्यःआतिथ्यं
क्रियतेग्निंमंथंतिसोमराजन्यागतेतद्यथैवादोमनुष्यराजःआगतेन्यस्मिन्वाहुयुक्ष्माणोवा
वेहतंवाक्षदंतःएवमेवास्माःएतक्षदंतेयदग्निंमंथंत्यग्निर्हिदेवानांपशुः॥४॥१५॥अग्नय
मथ्यमानायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युरभिवादवसवितरितिसावित्रीमन्वाहतदाहुर्यदग्नयम
थ्यमानायानुवाचोहोथकस्मात्सावित्रीमन्वाहेतिसवितावैप्रसवानामीशेसवितृप्रसूता
एवैनंतन्मंथंतितस्मात्सावित्रीमन्वाहसहीद्यावापृथिवीवनइतिद्यावापृथिवीयामन्वाह
दाहुर्यदग्नयेमथ्यमानायानुवाचाहोथकस्माद्द्यावापृथिवीयामन्वाहेतिद्यावापृथिवी
भ्यांवाएतज्जातंदेवाःपर्यगृह्णंस्ताभ्यामेवाद्यापिपरिगृहीतंस्तस्माद्द्यावापृथिवीयाम
न्वाहसामग्नेपुष्करादधीतित्वमाग्नेयंगायत्रमन्वाहाग्नोमथ्यमानेस्वयैवैनंतद्दे

वतयास्वेनछंदसासमर्द्धयत्यथर्वाणिरसंथतेतिरूपसम्ऋद्ध्यै तद्देयतस्यसम्ऋद्ध्यैयद्रूप
सम्ऋद्ध्यैयत्कर्मक्रियमाणमगमिवदतिसयदिनजायतेयदिविरंजायतेराक्षोघ्नंवा
यत्योन्द्याःअग्नेहविष्यन्नियाणमियाद्रक्षसामपहत्यैरक्षांसिवाएनंतद्घ्नंतिमृत्यु
यहिनजायतेयहिविरंजायतेसयद्येकस्यामवान्द्रुकायांजायतेयदिद्वयोस्त्र्योर्वा
ब्रूयुर्वंजंतक्षतिजातायजातवतीमिरूपामनुब्रूयाद्यद्यत्तमिरूपंतत्सम्ऋद्ध्यै
हस्तेनखादिनमितिहस्ताभ्यांवैनंमंथंतिशिशुर्जातमितिशिशुरिवाएषप्रथमं जा
तोयदग्निर्नबिभ्रतिविशामग्निंस्वधरमितियद्देवानान्नेतिदेतेषामाऽमितिन्वं
देवीनयेभरतावसुवित्तममितिप्रह्रियमाणायामिरूपायैतेभिरूपंतत्सम्ऋद्ध्यै मा
स्वयोनौनिषीदन्तिस्वयुहवाअस्यस्वायोनिर्यदग्निरग्नराजातंजातवदसीतिजातं
हतराजातवदाऽहतरःप्रियंशिशीतातिथिमियेषहवाअस्यप्रियातिथिर्यदग्निरग्नेः
स्योनःआगृहपतिमितिशंस्यामवैनंतद्धास्यग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपतिर्युवा॥

ब्रा॰ प्र॰ ह॒व्यवा॑डु॒ताश्व॑ꣳरू॒पैरु॒पया॑हि॒ तेभि॑रू॒पेत॒मꣳह॑ ए॒वैन॒मग्निना॑ वि॒शो वि॒शोपा॑सꣳ
१० स॒त॒ति वि॒श्व॒त॒रो वि॒श्व इ॒तरः॑ स॒नित॒रः स॒नित॒रः सखा॑ स॒ख्या स॒मि॒ध्य॒स॒ इ॒त्य॒ह॒वा॒
अ॒स्य॒ स्वः॑ स॒खा॒ य॒दग्नि॒रग्ने॒स्तम॑र्जयत॒ सुक्र॑तु॒पुरा॑ यावान॒माज्ञि॑षु॥ स्व॒रु॒ष॒ क्षय॑ षु॒वा
जि॒न॒मि॒त्य॒ह॒वा॒ अ॒स्य॒ स्वः॑ क्षयो॑ य॒दग्नि॒रग्ने॑र्य॒ज्ञ॒न॒य॒ज्ञम॑यजत॒ तदवा॑ऽरुन्धयु॒नम॒यापरि
द॒धा॒ति॒ य॒ज्ञ॒न॒व॒त॒ दवा॑ य॒ज्ञम॑यजत॒ यद॒ग्निना॒ग्निम॑यजत॒ तस्व॑र्गलो॒कमा॑य॒न्तानि॒ धर्मा॑णि
प्र॒थ॒मा॒न्या॑स॒न्न॥ तेह॒ नाकं॑ महि॒मानः॑ सचन्त॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्या॒ स॒न्ति॒ देवाः॑ इति॑ छ॒न्दाꣳसि॑ वै॒सा
ध्या॒ दवा॑ स्त॒ग्निना॒ग्निम॑यजन्त॒ ते स्व॑र्गलो॒कमा॑य॒न्ता॒दि॒त्याश्च॑ वै॒ह॒ास॒न्नङ्गि॑रस॒श्च॑
ते॒ऽग्निना॒ग्निम॑यजन्त॒ ते स्व॑र्गलो॒कमा॑य॒न्त्सै॒षा स्व॒र्ग्या॑ ऋ॒तिर्य॑दन्या॒ ऋ॒तिर्या॒दि
ह॒वा॒ अ॒प्य॒ब्रा॒ह्म॒णः क्षी॒यादु॒त क्षी॒यते॒ यज॑ते॒ यथे॒ह॒ षा॒ ऋ॒तिः क्षी॒य॒ते॒ वदे॑वान्त्पाप्मना॒ संस॑ꣳसृज्य
ते॒ गच्छ॑त्य॒स्या ऋ॒तिं दे॑वान्ता॒स्या ऋ॒तिः पा॒प्म॒ना सꣳसृ॑ज्यते॒ यऽए॑वं॒ वेदा॒ऽऽत्मन्त्रा॒यादृ॒शान्वाह
रू॒पस॒म्मꣳ॑ए॒त इ॒यस्य॒ स॒म्मꣳ॑इ॒यद्रू॒प स॒म्मꣳ॑इ॒यꣳ क॒र्म॒ क्रि॒यमा॑ण॒मग॑मि॒वद॑ति॒ना सा॒त्रिः १०

प्र॒थ॒मा॒म॒न्वा॒हा॒त्रि॒रु॒त्त॒मा॒ता॒ स॒प्त॒द॒श॒ स॒म्प॒द्यं॒ स॒प्त॒द॒शो वै प्र॒जाप॑तिर्द्वादशमा॒सा॒ः प॒ञ्च॒र्त॒वस्त्रा
+प॑ वा॒ꣳस॒व॒त्स॒रः स॑ꣳवत्स॒रः प्र॒जाति॒ः प्र॒जाप॑त्या॒यत॒नाभि॑रे॒वाभी॑ रु॒ध्यति॒ यऽए॑वं॒ वेदात्रि॒ः प्र॒थ॒मा॒त्रि
रु॒त्त॒मा॒भ॒न्वा॒हा॒य॒ज्ञस्यै॒वत॒द्धि सं॑नत्य॒ति॒ रु॒न्ध॒ बला॑या॒ वि स्र॑सायै॥ ९॥ १६॥ स॒मि॒धा॒ग्नि॒दु
व॒स्य॒तो॒पा॒य॒स्व॒ स॒मे॒तु॒त॒ऽइ॒त्या॒ऽऽज्य॒भा॒गया॒ः पु॒रा॒नु॒वा॒क्ये॑ भवत॒ऽआति॑थ्य॒ व॒त्या॒ रू॒पस॒म्मꣳ॑ए॒त
इ॒यस्य॒ स॒म्मꣳ॑इ॒यद्रू॒प स॒म्मꣳ॑इ॒यꣳ क॒र्म॒ क्रि॒यमा॑ण॒मग॑मि॒वद॑ति॒ सं पा॒ग्न॒य्य॒ति॒थि॒म॒ती॒ न॒सो
म्या॒ति॒थि॒म॒त्य॒स्ति॒ यत्सो॒म्या॒ति॒थि॒म॒ती स्या॑ छ॒न्द॒त॒ स्तत्त॑ वै॒ पा॒ति॒थि॒म॒ती॒ यदा॑ग्ने॒
न॒व॒ती॒ यदवा॒ऽऽति॑थि॒ परि॑ वि॒ष्ट्या॑ पी॒न॒ऽइ॒वै॒व॒ स॒तहि॑ भवति॒ त॒या॒ जु॒षा॒ण॒ न॒व॒ज॒ती॒ द
वि॒ष्णु॒र्वि॒क्र॒मे॒त॒दस्य॒ प्रि॒यम॑भि॒पाथो॒ऽअ॑श्या॒मि॒ति॒ वि॒ष्ण॒व्या॒ त्रि॒प॒दा॒म॒नू॒ज्य॒ व॒नु॒ष्प॒दया
य॒ज॒ति॒ स॒प्त॒ प॒दा॒नि॒ भ॒व॒ति॒ शि॒रो॒वा॒ऽए॒त॒द्य॒ज्ञस्य॒ यद॑ति॒थ्यं॑ स॒प्त॒वे॒शी॒ष॒न्प्रा॒णाः शी॒ष॒न्न॒व॒
त॒स्मा॒ण॒ दधा॑ति॒ हो॒तार॑ चित्र॒रथ॑म॒ध्व॒र॒स्य॒ प्र॒शा॒य॒म॒ग्निꣳ र॑त॒यश्व॑ऽइति॒ स्विष्ट॑कृ॒तः स
या॒ज्य॒ भव॑तः॒ आ॒ः श्रौ॒ति॒व॒त्यो॒ रू॒पस॒म्मꣳ॑ए॒त इ॒यस्य॒ स॒म्मꣳ॑इ॒यद्रू॒प स॒म्मꣳ॑इ॒यꣳ क॒र्म॒ क्रि॒य

माणम्गमिवदतिंत्रिष्टोभवतःसंद्रियवीर्यंकांतंभवतीकांतनवाःएतेनदेवाःअराधुर्
न्यदातिथ्यंतस्मादिकांतमेवकर्तव्यंप्रयाजानवात्रयजंतिनानुयाजान्प्राणावैप्रयाजानु
यजोस्तयःमेशीर्षन्प्राणास्तप्रयाजायवावैस्तनुयाजःसयात्रानुयाजान्यजेयथैमो
न्प्राणानालुप्यशीर्षंधित्सन्तादृक्तदतिरिक्तंतत्समुवाऽमेप्राणाविद्रियंवमेयवमेनद्य
देवात्रप्रयाजान्यजंतिनानुयाजास्तत्रसकामःउपामोयावुयाजेषुयानुयाजेषु॥६॥
॥१७॥ इतिप्रथमपंविकायांत्रतीयोध्यायः॥ यज्ञोवैदेवेभ्यऊर्द्धक्रामन्तवाहमन्नमेषि
ष्यामीतिनतिदेवाऽब्रुवन्नन्नमेवनोभविष्यसीतितंदेवाविमेथिरंसहेभ्योविहृतान
प्रवृश्चतेहोवुर्देवानवैनःस्थोविहृतोऽभविष्यतिहंतेमयंतंसंभरामतितथेतितंसृज
न्तुस्तंसंभृत्याबुरश्विनाविमंभिषज्यतमित्यश्विनावैदेवानांभिषजौवाश्विनावध्यर्यू
स्माद्ध्यर्यूघर्मंसंभरतस्तंसंभृत्याहतुर्ब्रह्मन्नवर्ग्येणप्रचरिष्यामोहातरभिष्टुहीति॥
॥३॥१८॥ अन्नजंतानंप्रथमंपुरस्तादितिप्रतिपद्यतेब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंतद्भिष

न ज्यतायंपित्रराध्नोत्यसुरतिवाग्वैराष्ट्रीवाएमेवास्मिंस्तद्दधातिमहान्महीऽअस्तभायहि
जाःइतिब्रह्मणस्पत्याब्रह्मवैबृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंतद्भिषज्यत्यभित्यंदेवंसवितारमो
ण्योरितिसावित्रीप्राणावैसवितोप्राणमेवास्मिंस्तद्दधातिससीदत्वमहाःअसीत्य
वैनंसमंसादयंन्तजंतियंप्रथयंतातविप्राऽस्त्यमानायाभिरूपायघ्नभिरूपंत
त्समर्हसेपतंगमक्तमसुरस्यमाययायोनःसनुत्याऽभिदासदग्नेभवातोऽग्नेसुम
नाऽउपेतावितिहृदाऽभिरूपायघृतेभिरूपंतत्समर्हसेणुषेपाजःप्रसितिन्नएधी
मितिपंचरात्रावृत्यारक्षसामपहत्यैपरिवाग्गिरेणागिरोधिहृत्यारदधाऽउक्थ्यवचःशु
क्रंतेऽअन्ययजंतंतेऽअन्यदपश्यंगोपामनिपद्यमानमितिवत्तस्मऽएकपात्यस्तास्एक
विंशतिर्भवत्येकविंशोयंपुरुषोदशहस्त्याःअंगुलयोदशपाद्याऽआत्मैकविंशस्तमि
ममात्मानमेकविंशंसंस्कुरुते॥२॥१९॥स्त्रैकंपुंसस्यधमतःसमस्वरन्तितिनवपा
वमान्योनवैवप्राणाःप्राणानेवास्मिंस्तद्दधात्ययंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाऽत्ययंवै

नो स्माद्ब्रूधौअन्येप्राणावनंत्यवांवो न्यतस्माद्देनःप्राणोवाअयंसन्नासेरिति
तस्मान्नामिस्तन्नाभेनाभिरवप्राणमवास्मिंस्तद्दधातिपवित्रंतेवितंब्रह्मणस्प
तेतपाष्पवित्रंवितंदिवस्पदंवियत्पवित्रंधिषणाऽअतन्वतेतिपृतवंतःप्राणा
स्तःरमेवांवोरत्नस्यामूर्य्यपुरीष्यःरित्येतान्वास्मिंस्तद्दधाति॥३॥२०॥गणा
नांत्वागणपतिंहवामहःरतिब्रह्मणस्पत्यब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मणस्पतिंवेनंतन्नि
षद्यतिप्रथश्चयस्यसप्रथश्चनामेतिघर्मंतन्वंसतनुमेवनंतस्सरूपंकरोतिर
थंतरमाजभारुवसिष्ठः॥मरद्वाजोबृहदाचक्रेऽग्निरितिबृहद्रथंतरंवंमेवैनं
तत्करोत्यपश्यन्तसावकितानमितिप्रजावान्प्राजापत्यःप्रजामेवास्मिंस्त
द्दधातिक[redacted]श्विनावामितिनवविंछंदस्तद्देतद्यत्स्यात्तस्यविंछं
दसिवा[redacted]यःरवंवस्छवीयःरवंतस्मादेताविंछंदसाभवत्येताभि १२
होश्विनो[redacted]म्र धामापागछन्परमंलोकमजयदुपाश्विनाप्रिय धाम

गछतिजयतिपरमंलोकंयःरवंवेदाभात्यग्निरुषसामनीकमितिसूक्तेपीपिवांस
मश्विनाघर्मंमछेत्यभिरूपंयद्यस्तोभिरूपंतत्समृद्धंतदुत्रेष्टुभंवीर्यंवैत्रिष्टुभंवीर्यंमे
वास्मिंस्तद्दधातियावाणवंतदिदर्थंजरेथेऽइतिसूक्तंमृक्षीःरवंकर्णावेवनास
वेत्यंगसमाख्यायमेवास्मिंस्तदिंद्रियाणिदधातिनदुत्रेष्टुभंवीर्यंवैत्रिष्टुभंवीर्य
मेवास्मिंस्तद्दधातीळेद्यावाद्यथिवीपूर्वचित्तयेऽइतिसूक्तंसमिधर्मंसुरुचंया
मन्निष्टयःरयाभिरूपंयद्यस्तोभिरूपंतत्समृद्धंतदुजागतंजागतावेपशवःप
शूनेवास्मिंस्तद्दधातियाभिरुमावतंयाभिरुमावतमित्येतावतोहाजाश्विनो
कामादृशतुःस्तानेवास्मिंस्तद्दधातिरेवंनंतत्समर्धयत्यरूरुचदुषसःपस्त्रि
रग्नियःरतिरुचितवतीरुचमेवास्मिंस्तद्दधातिद्युभिरक्तुभिःपरिपातमस्मानित्यु
तमयापरिदधात्यरिष्टेभिरश्विनासौभगेभिः॥तन्नोमित्रोवरुणोमामहंताम

१३ अथोनरमुपक्रयसुदुघांधेनुमेतांहिरण्वतीवसुपत्नीवसूनामित्वादेवसवितः
सवीवत्सनमातृभिः संवत्सऋतमातृभिर्यस्तेस्तनःशशयोयाम्योभर्गोरमीम
दनुवत्समिषंतनमसेदुपसीदतसजानानाग्नउपसीदन्नाभिस्त्वादशभिर्वस्वतोदु
हंतिसेकासमिद्धोःअग्निरश्विनासमिद्धोऽअग्निर्वेषणारतिर्दिवस्तदुत्रयक्ष
न्नमस्यकर्मात्मन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपर्यउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेधुक्षत्पिपुषीमि
षमुपद्रवपयसागोधुगाषमासुतेसिंचतश्रियमाणंनमश्विनोर्ऋषिःसमुस्त्रि
महतीरुक्रःस्त्येकविंशतिरभिरूपायघृतेभिरूपंतत्समद्दुमुद्व्यदवःसविताहि
रण्ययेयन्नूनित्थतित्रेतुब्रह्मणस्पतिरित्यनुप्रतिगंधवःस्थापदमस्यरक्षतो
तिखुरमवक्षतेनाकेसुपर्णमुपयत्पतंतमित्युपविशतितस्माद्याघमोनक्षतिस्व १३
हातोभाश्विपिबतमाश्विनेतिपूर्वेकेयजत्यग्नवीहीत्यनुवषट्करोतिसिष्टकृद्याजनं

यद्द्रप्सियास्वाऽऊतंघृतंपयोस्यपिबतमश्विनेत्यपराकेयजत्यग्नवीहीत्यनुवषट्करो
तिसिष्टकृद्याजनंत्रयाणांहवेहविषांसिष्टकृतेनसमद्यतिसामस्यघर्मस्यवा
जिनस्येतिसयदनुवषट्करोत्यग्नेरवसिष्टकृतोनंतरित्यैविश्वाऽआशादक्षिणसा
दितिब्रह्माजपतिःस्वाहाकृतःशुचिर्देवेषुघर्मःसमुद्रादूर्मिमुदियर्तिवेनोद्रप्सः
समुद्रमभियज्जिगाति॥सखेसखायमभ्याववृत्स्वोर्ध्वऊषणऽउतयेऽउर्ध्वोनः
स्यपाहसंस्तघमित्थानमश्विनाऽइत्यभिरूपायघृतेभिरूपंतत्समद्दुपावकशवे
तंवहिक्षयंपरीतिभक्षमाकाक्षतेऽऊतहविर्मधुहविरिंद्रतमंगनावश्यामतेदेवघ
र्म॥मधुमतःपितुमतोवाजवतोगिरस्वतोनमस्तेऽअस्तुमामाहिंसीरितिघर्मस्यभ
क्षयतिःश्येनायसोमंसदनंधयाऽऽतमायस्मिन्त्सहवासवाऽइतिसंसाघमाना
यान्वाहहविर्हविष्मांहिसभ्रदव्यमितियद्दह्रुत्साद्यिष्यंतोभवंतिसुयवसा
दगवतीहिभूयाऽइत्युनमयापरिदधातिनदंतद्वमिथुनंयद्वमःसयाघर्मस्तांछुभ्नं

यो रा फो तो रा फो यो पयमनीतश्रोणिकपालेयत्पयस्तद्रेतस्तदिदमग्नोदेव
योन्यांप्रजननेरेतःसिच्यतेग्निर्वै देवयोनिःस्वामेवदेवयोनिमाहुतिभ्यःसंभव
ऽयऽषयोयजुर्मयःसाममयोवदमयोब्रह्ममयोमृतमयःसंभूयदेवताऽअप्ये
तियएवंवेदयश्चैवंविद्वानेतेनयज्ञक्रतुनायजते॥८॥२२॥देवासुराऽएषुलो
केषुसमयतंततोवाऽअसुराऽइमानेवलोकान्पुराकुर्वतेयथाऽजीयुःसाबलीयासः
एवंतोवाऽअयस्मयीमेवमामकुर्वतेरजतामंतरिक्षंहरिणींदिवंततोमालोका
न्पुराकुर्वतेतदेवाऽअब्रुवन्सुरावाऽइमेसुराऽइमान्नोलोकान्नक्रंतेपुरइमालोकान्प्रति
कुरुतामहाऽइतिताथेतिसदऽएवास्याःप्रत्यकुर्वतोग्नीध्रमंतरिक्षाद्दक्षिणेदि
वंस्तताथेमालोकान्पुरःप्रत्यकुर्वतोतेदेवाऽअब्रुवन्नुपसदऽउपायामोपसदावमहा
पुरंजयंतीतिताथेतियामवप्रथमामुपसदमुपायंस्तयैवैनानस्मालोकादनुदंत
यांद्वितीयांतयांतंतरिक्षाद्यांतृतीयांतयादिवंस्तामस्मथप्यलोकेभ्यानुदंत १४

तेवाऽएभ्योलोकेभ्योनुन्नाऽअसुराऽऋतूनभ्ययंतंतेदेवाऽअब्रुवन्नुपसदऽएवोपा
यामेतिताथेतिऽइमास्तिस्रःसतीरुपसदोद्विर्द्विरेकामुपायंस्ताःषड्भवंति
तेषुवाऽऋतवस्तान्वाऽऋतुभ्योनुदंततेवाऽऋतुभ्योनुन्नाऽअसुराःमासानभ्ययंतंतेदेवा
अब्रुवन्नुपसदऽएवोपायामेतिताथेतिऽइमाःषड्भवंतीरुपसदोद्विर्द्विरेकामुपाय
स्ताद्वादशसंपद्यंतेद्वादशवैमासास्तान्वैमासेभ्योनुदंततेवैमासेभ्योनुन्नाऽअसु
राऽअर्द्धमासानभ्ययंतंतेदेवाऽअब्रुवन्नुपसदऽएवोपायामेतिताथेतिऽइमाद्वादश
तीरुपसदोद्विर्द्विरेकामुपायंस्ताश्चतुर्विंशतिःसंपद्यंतेचतुर्विंशतिर्वाऽअर्द्धमासा
स्तान्वाऽअर्द्धमासेभ्योनुदंततेवाऽअर्द्धमासेभ्योनुन्नाऽअसुराऽअहोरात्रेऽभ्ययंत
तेदेवाऽअब्रुवन्नुपसदावेवोपायामेतिताथेतियामेवपूर्वाह्णेउपसदमुपायंस्तये
वैनानह्नोनुदंतेयामपराह्णेतयारात्रेस्तास्तयोर्भाभ्यांमहोरात्राभ्यामतरायंस्त
स्मात्पूर्वाह्णऽएवपूर्वयोपसदाऽत्वरितव्यंस्वपराह्णेपरयातावतमेवतद्विपतेलो

श्रा॰ प्र॰ कं परिशिनष्टि ॥ ६ ॥ २ ॥ जितयो वै नामैतायदुपसदो सपत्नो वाएताभिर्देवा विजि
१५ तिं व्यजयंतासपत्नाविजितिविजयतेयएवंवेदयादेवाएषुलोकेषुयामहुषुयामा
सेषुयामर्द्धमासेषुयामहोरात्रयोर्विजितिं व्यजयंतेतां विजितिविजयतेयएवं वे
भयु४ दैतदेवाअदिरस्माकं विप्रेमाणमन्दिमसुरआभविष्यंतीतिंत्र्युक्ष्याम त्रयं
नोग्निर्वसुभिरुद्रक्रामद्द्वोरुद्रेणरुजादित्येबृहस्पतिर्विश्वे देवैस्तस्मा
त्र्युक्ष्याम त्रयंतेब्रुवन्नेतयाएवेनाइमाःप्रियतमास्तन्वस्ताअस्यवरुणस्यराज्ञो
गृहेसन्निदधामहेताभिरेवनःस्तनंसगछातियोनऽएतदतिक्रामाद्यऽआलुलोभयिषा
दितितथेतिंतेवरुणस्यराज्ञोगृहेतन्नःस्तन्यदधतंतयहरणस्यराज्ञोगृहेतन्नःस्त
न्यदधतंतत्तान्नऽग्रमभवत्तान्नऽग्रस्यतान्नऽग्रंवैतस्मादाहुर्नसतान्नऽग्रिणं
द्वोयुव्यमितितस्मादिदमसुरानान्वाभवंति ॥ ७ ॥ २ ॥ ४ ॥ शिरोवाएतद्यज्ञस्ययदा
तिथ्यंग्रीवाऽउपसदःसमानबर्हिषोभवंतःसमानंहिशिरोग्रीवंमिश्रयंवा — १५

एतांदेवाःसमस्कुर्वतयदुपसदस्तस्याऽग्निरनीकमासीत्सोमःशल्योविष्णुस्तेजनं
वरुणःपर्णानितामाग्नेयधन्वानाव्यसृजंतयापुराभिदंतऽआर्यंस्तस्मादेताऽआर्य
हविषाभवंतिंचतुरायस्तनान्व्रतमुपेयुपसत्सुंचतुःसंधिहविष्पुरनीकंशल्यस्तेजनं
पर्णानित्रीन्स्तनान्व्रतमुपेयुपसत्सुत्रिषंधिहविष्पुरनीकंशल्यस्तेजनं ॥ द्वौस्तनौ
व्रतमुपेयुपसत्सुद्विषंधिहविष्पुःशल्यश्चत्यवतेजनंवैकंस्तनंव्रतमुपेयुपसत्सुका
यैवषट्क्रियाख्यायतेएकयावीर्यंक्रियतेपरोवरीयांसोवाऽएलोकाऽअवागंहीयांसः
परस्तादर्वाचीरुपसदऽउपैत्येषामेवलोकानामभिजित्याऽउपसद्यायमीक्षेत्
मामेऽअग्नेसमिधमिमामुपसदंवनेरितितिस्रोसमिधोरूपसद्भिः
एतद्वैयज्ञस्यसम्पद्यंयदुपसम्पद्यंकर्मक्रियमाणमृगभिवदतिजघ्निवतीर्योज्या
नुवाक्याःकुर्यादग्निर्वैत्रीणिजंघनेयऽउग्रऽवशर्यहोवसोमासिसत्पतिर्गयस्फा
नोऽमीवहेविष्णुर्विचक्रमेत्रीणिपदाविचक्रमेऽत्यतावि पर्यस्ताभिरपराह्णेय

जति घ्नंतोवाएताभिर्देवाःपुरोमिंदंतःआर्ष्ण्यदुपसदःसछंदसःकर्त्तव्यानविछंद
सोयद्विछंदसःकुर्यात्क्षीवासुतऊंउदध्यादीश्वरोग्लावोजनितोस्तस्मात्सछंदस
एवकर्त्तव्यानविछंदसस्तद्दुहस्माहापाविर्जानश्रुतेयःउपसदांकिलवेनद्वात्रिंशेन
यस्मादप्यश्लीलस्यस्त्रीत्रियस्यमुखंव्येवतायतेतद्वत्मिवरेभतीर्वित्याज्यहवि
र्धान्युपसदोग्नीवासुमुखमप्याहितंतस्माद्दस्मतदाह ॥ ८ ॥ २९ ॥ देवबर्हवाएते
यत्प्रयाजाश्चानुयाजाश्चाग्नयाजमननुयाजंभवतीमेसंशित्याःअप्रतिशराय
सकृदतिक्रम्याश्रावयतियज्ञस्यामिक्रांत्याऽनपक्रमायतदाहुःक्रूरमिवैवा
एतत्सोमस्यराज्ञोतेवरंतियदस्यघतेनातेवरंतिघतेनहिवज्रेणेंद्रोवृत्रमह
न्नधदंशरंभुरेदेवसोमाप्यायतामिंद्रायैकधनविदेआतुभ्यमिंद्रःप्यायतामा
त्वमिंद्रायप्यायस्वाप्याययास्मांसखीन् ॥ सन्यामेधयास्वस्तिदेवसोमसु
त्यामुदेहमशीयेतिराजानमाप्याययंतियेदवास्यतत्क्रूरमिवातेवरंतितेदवा

स्येतेनाप्यायंयंस्थोएनंवर्द्धयंत्येवैद्यावाऽथिव्योवाएषमर्भोयत्सोमोराजातद्य
दृष्टारायऽएष्यावामानिप्रेषेभगायेति ॥ ऋतमृतवादिभ्योनमोदिवेनमःपृथिव्यै
तिप्रजारेनिऽवतेद्यावापृथिवीभ्यामेवतन्नमस्कुर्वंत्यथोएनंवर्द्धयंत्येववर्द्धयंत्य
वेति ॥ ९ ॥ २५ ॥ इतिप्रथमपंचिकायांचतुर्थोध्यायः ॥ सोमोवैराजागंधर्वेषासीनंद
वाश्चऋषयश्चाभ्यध्यायन्कथंयमंसान्तसोमोराजागच्छेदितिसावागब्रवीत्स्त्री
कामावैगंधर्वामयेवस्त्रियाभूतयांपणध्वमितिनेतिदेवाअब्रुवन्कथंवयंवदंत
स्यामितिसाब्रवीत्क्रीणीतेवयहिवाववामयाथोमवितयेवबहुपुनरागंतास्मीति
तथेतिवामंपणध्याभूतयासोमंराजानमक्रीणंस्तामनुकृतिमस्कन्नोवसत
रीमाजतिसोमक्रयणीतयासोमंराजानंक्रीणितापुनर्निक्रीणीयात्पुनर्हिसा
नागच्छत्तस्मादुपांशुवायावरितव्यंसोमराजनिक्रीतेगंधर्वेषुहितर्हिवायवति
साग्नावेवप्रणीयमानेपुनरागच्छति ॥ १ ॥ २० ॥ अग्नयेप्रणीयमानायानुब्रूही

स्वाहाध्वर्युःप्रदेवंदेव्याधियामरताजावेतेदसं॰हव्यानोवक्षदानुषगितिगायत्रो
ब्राह्मणस्यानुब्रूयाद्गायत्रोवैब्राह्मणस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंगायत्रीतेजसैवैनंतद्ब्रह्म
वर्चसेनसमर्द्धयतीमंमहेविदथायशूषमितित्रिष्टुभंराजन्यस्यानुब्रूयात्त्रैष्टुभा
वैराजन्यःओजोवाइंद्रियंवीर्यंत्रिष्टुबोजसैवैनंतदिंद्रियेणवीर्येणसमर्द्धयतिमथ्नन्
त्स्तवद्भ्यायजमानुषितिस्वानामवैनंतद्भ्रंशयंगमयतिश्रुष्णातुनोदस्यभिरनीकैः
श्रुष्णात्वग्निर्दिव्यैरजस्रैरुताजरसंहामिनंजस्रोदीदाययद्भ्रंवदायमिद्म
थमाधायिधातमिरितिजगतीवैश्यस्यानुब्रूयाज्जागतावैवैश्याजागताःपशवः
पशुभिरेवैनंतत्समर्द्धयतिवनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशेगव्यतेमिरूप
तत्समर्द्धयमुष्यप्रदवयुरित्यनुष्टुभिवावविस्रजतेवाग्वाअनुष्टुबाग्येवतद्वाचं
विसृजतेयमुष्यऋतियदाहायमुस्यागमंथापुरागंधर्षवाकसमित्येवतद्वाचमेव ॥ ॥ १७
नेयमग्निरुरुष्यतीत्ययंवाअग्निरुरुष्यत्यमतादिवंजनमनरंत्यमर्तत्वमेवा

स्मिंस्तद्दधातिसहसस्मित्सहीयोदेवोनोवातवेकृतरतिदेवोद्येषएतज्जीवमुवेद
तोयदग्निरित्यायास्तापदेवंयंनाभायथिव्याअधीसतद्वाएडायास्पदंयदुत्त
रवेदिनाभिर्जानवेदोनिधीमहीतिनिधास्यतोयेनंभवत्यग्नहव्यायवोळ्हवऽइति
हव्यंहिवस्यन्भवत्यग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरूणावंतंप्रमतिःसीदयानिमितिविश्वेरे ×धा
वैनंतद्देवैःसहासादयतिकुलायिनंघृतवंतंसवित्रेतिकुलायमिवैतद्यत्रोक्षि
यतेयत्पेतुदारवाःपरिधयोमुग्गूर्णास्तूकाःसुगंधितेजनानीतियज्ञंनयजमा ×नी
नायसाध्वितियज्ञमेवतद्यजुर्धाग्नतिषापयतिसीदहोतस्त्वऽउलोकेविकिरानित्य
ग्निर्वैदवानांहोतातस्यैषस्त्वोलोकोयदुत्तरवेदीनाभिःसादयायज्ञंसंस्कृत्यैवो
नाविनियजमानोवैयज्ञोयजमानायैवतामाशिषमाशास्तेदेवावीदेवान्हविषाय
जास्यग्नेवहयजमानंत्वयाधारतिप्राणोवैवयःप्राणमेवतद्यजमानेनिहो ×दधाति××
तोहोत्पदनेविदानऽइत्यग्निर्वैदवानांहोतासौनस्येतद्धोत्पदनंयदुत्तरवेदीना

मित्त्वेषादीदिवांऽसदत्सुदक्षऽइत्यास न्तोहि सतर्हि भवत्यद्ध्वऽन्नतमतिर्व
सिष्ठऽइत्यग्निर्वै देवानांवसिष्ठः सहस्तभरऽत्रिरित्येषहवाऽअत्यस
हस्तभरनामायदेनमेकंसन्तंबहुधाविहरतिप्रहवेसाहस्रंपोषमाप्नोतियऽएवंवेद
त्वंहृतस्त्वमुनःपरस्पाऽइत्यन्नमयापरिदधातित्वंस्यऽआसपभ्रणेता॥अग्ने
नोकस्यनस्तनेतन्नोमित्रयुछंदोघृतेगोपाऽइत्यग्निर्वैदेवानांगोपोऽग्नि
मेवतत्सर्वतोगोपायतिपरिहृणऽआत्मनेवयज्ञमानायचयत्रैवंविद्वानेतयापरिद
धात्यथोसंवत्सरीणामेवतांस्वेनिकुरुतेताएताऽअष्टावन्वाहरूपसमृद्धाऽएत
द्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमगमिवदतितासांत्रिःप्रथमाम
न्वाहत्रिरुत्तमांताद्वादशसंपद्यंतेद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिः
प्रजापत्यायतनमेवाभीराभोतियऽएवंवेदत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहयज्ञ
स्यवैतद्रसोनत्यतिस्कन्नबलायाविस्रसाय॥२॥२८॥हविर्द्धानाभ्यांप्रो

क्षमाणाभ्यामनुब्रूहित्याहाध्वर्युर्यजेवांब्रह्मपूर्वयेतिमोभिरित्यन्वाहब्रह्मणावाएतद्दे
वयंजतयद्विद्वांनब्रह्मणैवनऽएतद्यज्ञंनयब्रह्मप्वद्रिष्यतिप्रतायंतस्यशमुवतित्व
ंद्यावापृथिवीयमन्वाहतद्दाऽउयद्विद्वांनाभ्यांप्रोक्ष्यमाणाभ्यामनुवाचाहयत्कर्मा
त्वंद्यावापृथिवीयमन्वाहतिद्यावापृथिवीवैदेवानांहविद्वांनाऽआस्तांताऽउऽएवाघापिह
विद्वांनेतिहैदमंतरेणसर्वंहवियदिदंकिंचतस्मात्त्वंद्यावापृथिवीयमन्वाहयमेऽव
यतमान्यदेतमितियमऽएवैतयतमानंप्रबाऽऊगितःप्रवांभरन्मानुषाऽइत्यंतरति
देवयंतोयेनेमानुषाःप्रभरस्यासादंतंस्वमलोकंविदानेत्यासस्थंभवतमिदंनऽइति
सोमोवैराजंहःसोमायैवनऽएतद्राजानमासदयतीडस्पदंघिहव्यादधाऽउच्छ्यंवऽ
इतिहव्यायैतत्तृतीयंछंदोधिनोतीयतऽउवक्ष्यंवऽइतियदाहयमियंवैकर्मोक्ष्यंव
ऽइतियज्ञमेवैतेनसमर्द्धयतियतःस्रुचामियुनायासपर्यंतः॥अंसयोर्व्रततेक्षतिपु
ष्यतीतियदेवादःएवैयज्ञवत्पदमाहैतदेवैतेनशांत्याशमयतिभद्राशक्तियंजमानाय

सुन्वतस्याशिषमाशास्तेविश्वारूपाणि प्रतिमुंचतेकविरितिविश्वरूपामन्वाह सरस्वा
द्यामीक्षमाणानुब्रूयाद्विश्वमिवाहिरूपरराध्याःशुक्रमिवचक्षुषमिवंविश्वरूपम्
वरुंधआत्मनेचयजमानायवयत्रेवंविद्वानेतासुरद्यामीक्षमाणान्वाहपरित्वाणिवं
णोगिरःइत्युत्तमयापरिदधातिसयदेवंविद्वान्संपरिश्रितमन्यतोयं परिदध्यादन
र्त्नभावुकाहोतुश्चयजमानस्यचभायोभवंतियत्रेवंविद्वानेतयाहविद्वानयोःसंप
रिश्रितयोःपरिदधातियजुषावांएतेसंपरिश्रयंतेयद्विद्वानेयजुषैवनंएतत्परिश्र
यंतितोयदेवाश्चयुश्चप्रतिप्रख्यातावोभयतोमथ्यानिहन्यातांमथपरिदध्या
स्त्रहितेसंपरिश्रितेभवतस्त्राएताअष्टावन्वाहरूपसम्मृद्धैएतद्वैयज्ञस्यसम्मृद्धय
द्रूपसम्मृद्धयंकर्मक्रियमाणमगमिवदतितासांत्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमांताद्वादश
संपद्यंतेद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापत्यायतनाभिरेवाभीरा १९
भोतियएवंवेदत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमामन्वाहयज्ञस्यैवतद्रूपंसंतनोतिस्थेम्नबलाया

विस्रंसायाग्नीषोमाभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहीत्याहाध्वर्युःसावीर्हवै
यज्ञथमोपिक्रुरतिसावित्रीमन्वाहतदाहुर्यदग्नीषोमाभ्यांप्रणीयमानाभ्यामनुवाचाहा
थकस्मात्सावित्रीमन्वाहतिसवितावैप्रसवानामीशसवित्रप्रसूतएवनोत्सृणायतित.
स्मात्सावित्रीमन्वाहप्रेतुब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्पत्यामन्वाहतदाहुर्यदग्नीषोमाभ्यां
प्रणीयमानाभ्यामनुवाचाहाथकस्माद्ब्राह्मणस्पत्यामन्वाहतिब्रह्मैवैबृहस्पतिर्ब्रह्मवाभ्या
मेतत्सुरागवंमकर्णवेक्रूरंवैद्विष्यतिप्रदेव्यतुसून्रतेतिसून्रतमेवतद्यजंकरोतितस्माद्ब्रा
ह्मणस्पत्यामन्वाहहोतादेवाःअमर्त्यःरतित्वमाग्नेयंगायत्रमन्वाहसोमराजानंप्रणीय
मानेसोमंवैराजानंप्रणीयमानमंतरेवसदोहविर्धानान्यसुरारक्षांस्यभिघांसंस्तमग्नि
र्मायायात्वनयत्सुरस्तादितिमायययतिमाययाहिसतमत्यनयत्तस्माद्ब्रह्मणस्पतिपुरस्ताद्ब्र
ह्मणस्पत्युपस्थाग्नेदिवंदिवंउपप्रयंतपनिन्नतमितितिस्रश्चैकावान्वाहस्वरोहवाएतोसंयंतोय
जमानंहिंसितोयश्चासोपूर्वःउद्धतोभवतियमुत्तनमपरप्रणयतितद्यत्तिस्रश्चैकावान्वा
हसज्ञानावेनोवेनोत्तत्संगमयतिप्रतिष्ठायामवेनोत्तत्प्रतिष्ठापयत्यात्मन्यजमानस्य

चाहिंसायाऽग्नेर्जुषस्वप्रतिहर्यतहवरत्वाऽऽहूयमानायामन्वाहाग्नयएवतज्जुष्टिमा
ऽऽवृंगमयतिसोमोजिगातिगातुविदितत्त्वंसोम्यगायत्रमन्वाहसामेराजन्निन्द्रणीयमाने
स्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनछंदसासमर्द्धयतिसोमःसधस्त्वमासददित्यासत्यन्हिसन्तंहिनव
तितदतिक्रम्येवानुब्रूयात्प्रस्तुतःखल्वाग्नीध्रंकृत्वातमस्यराजावरुणस्तमभिनतिवैष्णवीम
न्वाहऋतुसदंतमारुतस्यवपसः॥दाधारदक्षमुत्तममहर्विदंव्रजंविष्णुःसविवांऽअपार्णत
इतिविष्णुर्वैदेवानांहारपःसएवास्माऽएतद्धारविकृणोत्यंतश्चप्रागाऽअदितिर्मवासीतिप्रया
ज्यमानेन्वाहश्येनोनयोनिसदनंधियाकृतमित्यासन्नेहिरण्ययमासददद्यःएषतपतीति
हिरण्मयमिवह्यवाएषएतद्देवेभ्यश्छदयतियत्कृष्णाजिनंतस्मादनामन्वाहस्तन्नायाम
सुरविश्वदाऽइतिवारुण्यापरिदधातिवरुणदेवत्योवाएषतावद्यावदुपनह्यायावत्परि
श्रितानिप्रपद्यतेस्वयैवैनंतद्देवतयास्वेनछंदसासमर्द्धयतितयैवैनंपरिधापयेरन्भयंवैछर
न्नेवावदत्स्वरुणंकृतमित्यतयापरिदधातिधावन्याहाभयमिछतियावन्याहाभयंध्याय
तिनाऽन्याहाभयंभवतियत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातितस्मादेवंविद्वानेतयैवपरिदध्या २०

न्नाऽएताःसप्तदशान्वाहरूपसमर्द्धाएतद्वैयज्ञस्यसमर्द्धंयद्रूपसमर्द्धंयत्कर्मक्रियमाणम्
गमिवदतितासात्रिःप्रथमामन्वाहत्रिरुत्तमाताऽएकविंशतिःसंपद्यंतऽएकविंशावै प्र
जापतिर्द्वादशमासाःपंचर्तवस्त्रयऽइमेलोकाऽअसावादित्यऽएकविंशऽउत्तमाप्रतिष्ठा
तद्वैक्षत्रंसाश्रीस्तदाधिपत्येनैवैनंसमर्द्धयतिप्रजापतेरायतनंत्वाराज्यमभीति न
तमेवैनामेरकविंशस्यैकविंशत्या॥४॥२०॥इतिप्रथमपविकायांपंचमोध्यायः॥
अग्निर्वैपट्॥स्वर्गोवैपंच॥प्राण्यावैषट्॥यज्ञोवैनव॥सोमोवैचत्वारि॥अग्निर्वै
प्रयाजवऽऋणानांत्वादश॥॥इतिप्रथमपविकायांसमाप्तः॥॥श्रीगजानन्म॥
॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥॥छ॥
दामतीपनामकनारायणभट्टस्यसुतश्रीधरेनपुस्तकं॥

॥ इति प्रथम पंचिकः समाप्तः ॥

MEMORIAL

॥ इति द्वितीय पंचिका प्रारंभः ॥ श्री ॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ॐ मू॥ यज्ञेनवैदेवा ऊर्ध्वंस्वर्गंलोकमायंस्तेविष्वर्युरिमंनोदृ
॥१॥ ष्टा मनुष्याश्चऋषयश्चानुप्रज्ञास्यंतीतितंवैयूपेनैवायोपयंस्तंयूपेनैवायोपयंस्त
यूपस्ययूपत्वंतमवाचीनाग्रंनिमित्योर्ध्वमुदायंस्ततोवैमनुष्याश्चऋषयश्चदेवा
नांवृत्वावास्वभ्यायन्यज्ञस्यकिंचिदेष्यिष्यामःप्रज्ञास्याइतितंवैयूपमेवाविंदनवाचीं
नाग्रंनिमितंतंविदुरनेनवैदेवायज्ञमयुयुपन्नितिमुखायोर्ध्वन्यमिन्वंस्ततोवैते
प्रयज्ञमजानन्प्रस्वर्गंलोकंतद्यूपऊर्ध्वंनिमीयतेयज्ञस्यप्रज्ञायैस्वर्गस्यलोक
स्यानुख्यायैवज्रोवाएषयद्यूपःसोष्णाश्निःकर्तव्योष्णाश्निर्वैवज्रस्तंप्रहरति
द्विषतेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्टस्तस्मैस्तन्नौवज्रोवैयूपःसएषद्विषतोवध
उद्यतस्तिष्ठतितस्माद्वाप्येतर्हियोद्विषतस्याप्रियंभवत्यमुष्यायंयूपोमुष्या ॥१॥
यंयूपइतिदृष्ट्वाखादिरंयूपंकुर्वीतस्वर्गकामःखादिरोवैयूपेनदेवाःस्वर्गं

लोकमजयंस्तथैवैतद्यजमानःखादिरेणयूपेनस्वर्गंलोकंजयतिबैल्वंयूपंकुर्वीतो
न्नाद्यकामःपुष्टिकामःसमांसमांवैबिल्वोरुपैतीतस्तद्न्नाद्यस्यरूपमामूलाछाखा
भिरनुचितस्तसुष्टेःपुष्यतिप्रजांचपशूंश्चयएवंविद्वान्बैल्वंयूपंकुरुतेयदेवबैल्वोऽम॥
बिल्वंज्योतिरितिवाआचक्षतेज्योतिस्वेषुभवतिश्रेष्ठस्वानांभवतियएवंवेदपालाशं
यूपंकुर्वीततेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंवनस्पतीनांपलाशास्ते
जस्व्येवब्रह्मवर्चस्वीभवतियएवंविद्वान्पालाशंयूपंकुरुतेयदेवपालाशोऽम॥ सर्वे
षांवाएषवनस्पतीनांयोनिर्यत्पलाशास्तस्मात्सर्वेपलाशोनाचक्षतेमुष्य
पलाशोममुष्यपलाशइतिसर्वेषांहास्यवनस्पतीनांकामउपाप्तोभवतियएवं
वेद॥१॥ ऐन्द्राग्नंयूपमनुब्रूहीत्याहाध्वर्युरंजंतित्वामध्वरेदेवयंतऽइत्यन्वाहा
ध्वरेह्येनंदेवयंतोऽजंतिवनस्पतेमधुनादैव्येनेत्येतद्वैमधुदैव्यंयदाज्यंयदूर्ध्वं

स्तिष्ठाइविणेहधत्तादधद्वाक्षुयोमातुरस्याउपस्थइतियदिचतिष्ठासियदिचशायासेइ
विणमेवास्मासुधत्तादित्येवतदाहोर्ध्वयश्चवनस्पतइत्यूर्ध्वीयमाणायाभिरूपा ॥२॥
यघतेभिरूपंतस्मादूर्ध्वस्तिष्ठन्पथिभ्याअधीयेतदेवर्षन्पथिभ्यैयत्रयूपमुन्मिन्व
तिसुमितीमीयमानोवर्चोधायज्ञवाहसइत्याशिषमाशास्तेसमिदस्यश्रयमा
णःपुरस्तादितिसमिदस्यह्येषएतंपुरस्ताच्छ्रयतेब्रह्मवन्वानोअजरंसुवीरमि
त्याशिषमेवाशास्तआरेअस्मदमतिंबाधमानइत्यन्नानायवैपाप्मामतिस्तामे
वतदारान्नुदतेयज्ञाच्चयजमानाच्चोर्ध्वश्चमहतेसौभगायेत्याशिषमेवाशा
स्तऊर्ध्वऊषुणऊतयेतिष्ठादेवोनसवितेतियद्देवानांनेतितदेषामोऽमितिष्ठ
देवद्रवसवितेत्येवतदाहोर्ध्वोवाजस्यसनितेतिवाजसनिमेवैनंतदूर्ध्वंसंसनो ॥२॥
तियदंजिभिर्वाघद्भिर्विक्रयामहेतिछंदांसिवाअंजयोवाघतस्तेरेतदेवान्यज्ञमा

नाविद्वयंतेमम्यज्ञमागच्छतममयज्ञमितियदिहवाअपिबहवइवयजंतेथहास्यदेवा
यज्ञमेवगच्छंतियत्रैवंविद्वानेतामन्वाहोर्ध्वोनःपाह्यंहसोनिकेतुनाविश्वंसमत्रिणं
दहेतिरक्षांसिवैपाप्मात्रिणोरक्षांसिपाप्मानंदहत्येवतदाहरूधीनऊर्ध्वोचरथा
यजीवसइतियदाहरूधीनऊर्ध्वोचरणायजीवसइत्येवतदाहयदिहवाअपि
नीतइवयजमानोभवतिपरिहवैनंतत्संवत्सरायददातिविदादेवेपुनोदुवइत्या
शिषमेवाशास्तेजातोजायतेसुदिनत्वेअह्नामितिजातोह्येषएतज्जायतेसम
र्यआविदथेवर्धमानइतिवदूर्यंत्येवैनंतत्सुनंतिधीराअपसोमनीषेतिपुनंत्ये
वैनंतद्देवयाविप्रउदियर्तिवाचमितिदेवेभ्यएवैनंतन्निवेदयतियुवासुवासाः
परिवीतआगात्सउश्रेयान्भवतिजायमानइतिश्रेयान्ह्येषएतद्भवतिजाय

मानेस्तं क्षीरासः कवय उन्नयंतिस्वाध्योमनसाहेवयंत इतियेवाअनूचाना
स्तेकवयस्तएवेनंतद्धुनयंतिताएताःसप्तान्वाहरूपसम्हाएतद्वैयज्ञस्य
॥३१॥ सम्हूयंरूपसम्हूयंकर्मक्रियमाणमभिवदतिसौतोत्रिःप्रथमाम
न्वाहत्रिरुत्तमांताएकादशासंपद्यंतएकादशाक्षराविराट्त्रिष्टुप्त्रिष्टुबिंद्र
स्यवज्रइंद्रायतनाभिर्वाक्षीराभ्रोतियएवंवेदत्रिःप्रथमांत्रिरुत्तमा
मन्वाहयस्यैवतद्धुसेनिद्यतिक्षिप्रमेबलायाविस्रंसाय॥२॥तिछ
द्यूपाः३॥अनुप्रहरेद्यज्ञस्याङ्गस्तिछेत्समृद्ध्यैपशवोन्ना वे ४
द्यायालंभायनातिछंतेतपक्रम्यप्रतिवावदतीतिछन्नास्मानालप्य
ध्वेनास्मानितितोवेदेवाएतंयूपंवज्रमपश्यंस्तमेभ्युद्दश्रयं ॥३॥
स्तस्माद्बिभ्यतउपावर्त्ततमेवाद्यापुपावृत्नास्तोवैदवेभ्यःपशा

वोन्नाद्यायालंभायातिछंतेतछंतेस्मैपशवोन्नाद्यायालंभायएवंवेदयस्य
चैवंविदुषोयूपस्तिछयनुप्रहरेत्स्वर्गकामस्यैतमुहस्मैतपूर्वेचैवप्रहरंति
यजमानोवैयूपोयजमानःप्रस्तरोग्निर्वैदेवयोनिःसोग्नेर्देवयोन्याआहु
तिभ्यःसंभूयैहिरण्यशरीरऊर्ध्वःस्वर्गंलोकमेष्यतीत्यथयेतेभ्योवरआ
सीत्तएतंस्वरूपमपश्यन्यूपंवाकलैतंतस्मिन्कालेनुप्रहरेत्तत्रसकामउपपो
योनुप्रहरणेतत्रसकामउपपोयस्यात्तेसर्वाभ्योवाएषदेवताभ्यआ
त्मानमालभतेयोदीक्षतेग्निःसर्वादेवताःसोमःसर्वादेवताःसयद्दग्नीषो
मीयंपशुमालभतेसर्वाभ्यएवतद्देवताभ्योयजमानमात्मानंनिष्क्रीणीते
तद्वाहुर्हिरूपोग्नीषोमीयःकर्तव्योहिदेवत्योहीतितन्नाद्रूपंपीवरुवक
र्तव्यःपीवोरूपावैपशवःपशूनितरवरुवैयजमानोभवतितद्यदीवा

पशुर्भवति यजमानमेवतत्क्षेत्रेनमेधेन समर्धयतितदाहुर्नाग्नीषोमीयस्यप
शोरश्नीयात्पुरुषस्यवाएषोश्नातियोग्नीषोमीयस्यपशोरश्नातियजमा
नोह्येतेनात्मानंनिक्रीणीतइतितंनाद्यैवात्रघ्नंवाएतद्धविर्यदग्नीषोमीयो
ग्नीषोमाभ्यांवाइदंक्षेत्रमहंस्तावेनमब्रूतांमावाभ्यांवैक्षेत्रमवधीर्वरंतेद
णावहाइतिदक्षाधामितितावेतमेववरमदक्षातांश्वःसुत्यायांपशुंसए
नयोरेषोच्युतोवरदक्षोह्येनयोस्तस्मात्तस्याग्नितव्यंचवत्नीपसितव्यंच॥
॥३॥आप्नीभिराप्रीणातितेजोवैब्रह्मवर्चसमाप्रियस्तेजसैवैनंतद्ब्रह्मव
र्चसेनसमर्धयतिसमिधोयजतिप्राणावैसमिधःप्राणाहीदंसर्वंसमिं
धतेयदिदंकिंचप्राणानेवतत्प्रीणातिप्राणान्यजमानेदधातितनूनपा ॥४॥
तंयजतिप्राणोवैतनूनपात्सहितन्वःपातिप्राणमेवतत्प्रीणातिप्राणंयज

मानेदधातिनराशंसंयजतिप्रजावैनराशंसःप्रजांचैवतद्वाचंचप्रीणाति
प्रजांचवाचंचयजमानेदधातीळोयजत्यंनंवाइळोन्नमेवतत्प्रीणात्यन्नंयज
मानेदधातिबर्हिर्यजतिपशवोवैबर्हिःपशूनेवतत्प्रीणातिपशून्यजमानेद
धातिदुरोयजतिदृष्टिर्वैदुरोदृष्टिमेवतत्प्रीणातिदृष्टिमन्नाद्यंयजमाने
दधात्युषासानक्तायजत्यहोरात्रेवाउषासानक्तेहोरात्रएवतत्प्रीणात्य
होरात्रयोर्यजमानंदधातिदेव्याहोतारायजतिप्राणापानौवैदेव्याहोता
राप्राणापानावेवतत्प्रीणातिप्राणापानौयजमानेदधातितिस्रोदेवीर्य
जतिप्राणोवाअपानोव्यानस्तिस्रोदेव्यस्ताएवतत्प्रीणातितायजमाने
दधातित्वष्टारंयजतिवाग्वैत्वष्टावाग्घीदंसर्वंताष्टीववाचमेवतत्प्री
णातिवाचंयजमानेदधातिवनस्पतिंयजतिप्राणोवैवनस्पतिःप्राणा

मेवतत्प्रीणाति प्राणं यजमाने दधाति स्वाहाकृतीर्यजति प्रतिष्ठा वै स्वाहाकृतयः
प्रतिष्ठाया मेवतद्घ्नन्तः प्रतिष्ठापयति ताभिर्यथर्क्ष्वाप्रीणीयाद्घ
थर्क्ष्वाप्रीणाति यजमानमेवतद्धुतायानोस्रजति ॥२॥ पर्यग्नयेक्रि
यमाणायानुब्रूहीत्याहाध्वर्युरग्निर्होतानोअध्वरइतिर्चमानेयणा
यत्रमन्वाहपर्यग्निक्रियमाणेस्रुचयैवैनंतद्देवतयास्रुचेनच्छदयासम
यतिवाजीसम्परिणीयतइतिवाजिनमिवह्येनंसंतंपरिणायंतिपरित्रे
विष्वध्वरंयात्यग्नीरथीरिवेत्येषहिरथीरिवाध्वरंपरियातिपरिवाज
पतिःकविरित्येषहिराजानंपतिरतउपप्रेष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यइत्याहा
ध्वर्युरेवैदग्निरसन्नाजमितिमैत्रावरुणाउपप्रेषंप्रतिपद्यतेतदाऊ
र्यदध्वर्युर्होतारमुपप्रेष्यत्यथकस्मान्मैत्रावरुणाउपप्रेषंप्रतिपद्य

तइतिमनोवैयज्ञस्यमैत्रावरुणोवाग्यज्ञस्यहोतामनसावाचाचै
वैतद्यज्ञंयज्ञमनावाचंवृङ्क्तेसावागदेवमुष्टीतद्यन्मैत्रा
वरुणाउपप्रेषंप्रतिपद्यतेमनसैवतद्धोचमीरयतितन्मनसेरितया
वाचादेवेभ्योहव्यंसंपादयति ॥५॥ देव्याःशमितारआरभध्वमु
तमनुष्याइत्याहयेचैवदेवानांशमितारोयेचमनुष्याणांतानेव
तत्संस्रास्युपनयतमेध्यादुरआज्ञासानामेधपतिर्यामेधामे
तिपशुर्वैमेधोयजमानोमेधपतिर्यजमानमेवतत्स्वेनमेधेन
समर्धयत्यथोस्रुवल्वाऊर्यस्यैवावकस्यैचदेवतायैपशुरालं
भ्यतेसैवमेधपतिरितिसयद्येकदेवत्यःपशुस्यान्मेधपतय
इत्यृयाद्यादिहिदेवत्योमेधपतिभ्यामितिंयदिबहुदेवत्यो

धपतिभ्यस्येतदेवरिक्थंप्रास्माअग्निंभरतेतिपशुर्वैनीयमानःसम्
रूप्राप्नुत्यथोदेवानामेवकामयतेतुतंदेवाअब्रुवन्नेहिस्वर्गंवैलो
कंगमयिष्यामइतिसतथेत्यब्रवीत्तस्यवैमेयुष्माकमेकःपुरस्ता
देलितिथेतित्यग्निःपुरस्तादेसोग्निमनुप्राच्यवतेतस्मादा
हुराग्नेयोवावसर्वःपशुरग्निर्हिसोनुप्राच्यवतेतित्तस्माद्वस्या
ग्निंपुरस्ताद्धरंतिस्रुचीतबर्हिरित्योषध्यात्मावैपशुःपशुमेव
तत्सर्वात्मानंकरोत्यन्वेनंमातामन्यतामनुपितानुभ्रातासगर्भ्यो
नुसरवासयूथ्यइतिजनित्रेवैनंतत्समनुमन्यतेऽथोदीची
नांअस्यपदानिधत्तात्सूर्यंचक्षुर्गमयतांवातंप्राणमन्ववस्र ॥६॥
जतांदंतरिक्षमनुदिशःश्रोत्रंपृथिवींशरीरमित्येवैवैनंतल्लो

केधादधात्येकधास्यचमाछ्यतात्पुरानाभ्याअपिरसोवपामुखिद
तांदंतरयोष्णांवारयध्वादितिपशुंवैवतत्प्राणांदधातिस्रुयेनमस्यव
क्षःरूपुतात्स्रुवाभावाकूरात्लादोषणीकरुयेपवांसाछिद्रेश्रोणीकवषो
रूस्त्रेकृपर्णाछीवंतोषदिंरातिरस्यवंक्रयस्ताअनुष्ठ्याच्यावयताऽऊ
त्रंगामंत्रेस्यान्नंरूपुतादिस्यंगान्येवास्यतऽऊत्राणिप्रीणात्यूध्यगो
हेपार्थिवंरवनतादिस्याहोषधंवाऽऊर्ध्यमियंवाओषधीनांप्रतिष्ठातद्दे
नस्वायामेवप्रतिष्ठायामंततःप्रतिष्ठापयति ॥६॥ अस्तारक्षःसं
स्रुजतादित्याहतुषैर्वैफलीकरणेदेवाहविर्यज्ञेभ्योरक्षांसिनिरभ
जन्नस्तामहायज्ञात्सयदस्तारक्षःसंसृजतादित्याहरक्षांस्येवतत्ख
नभागधेयेनयज्ञान्निरवदयतेतदाहुर्नियज्ञेरक्षसांकीर्तयेकानिर

॥ ७॥

क्षांस्य तेरक्षोवैयत्पशुरितदुवाआहुः कीर्तयेदेवयोवैभागिनंभागान्नुदंतेचयतेवै
नंसयादिवैनंनचयतेथपुत्रमथपौत्रंचयतेत्वैवैनमितिसयादिकीर्तयेदुपांशुकीर्त
यन्निरइवाएतद्वाचोयदुपांशुतिरइवैतद्यदक्षास्यथयदुचैःकीर्तयेदीश्वरोहा
स्यवाचोरक्षोभाषाजनितोर्योयंरासभोवाचंवदतिसयांवैदक्षोवदतियामुन्मत्तः
सावैराक्षसीवाङ्नात्मनाद्यतिनास्यप्रजायांदक्ष आजायतेयएवंवेदवनिष्ठु
मस्यमारावितोरूकंमन्यमानोनेहस्तावेतनयेरवितारक्षमितारइतियेचैवै
देवानांशमितारोयेचमनुष्याणांतेभ्यएवैनंतत्परिददात्यग्निगोशमीष्वंसुश
मिशमीष्वेशमीष्वमग्निगा३इउतित्रिब्रूयादपापेतिचाग्निगुवैदेवानांशमि
तापापोनिग्रभीताशमितरभ्यश्चैवैनंतन्निग्रभीतरभ्यश्चसंप्रयछतिशमितारो
यदत्रसुरूतंरूणवथास्मासुतद्दधृतमन्यत्रतदित्याहाग्निवैदेवानांहोता ॥ ७॥
सीत्सएनंवाचाव्यशाद्वाचावाएनं होताविशास्तितद्वाग्यसरःरूतंतिय

दुल्बणंयद्धियुरंत्रियतेशमितरभ्यश्चैवैनत्तन्निग्रभीतरभ्यश्चसमनुदिशतिस्वस्त्येवहो
तोन्मुच्यतेसर्वायुः सर्वायुत्वायसर्वमायुरेतियएवंवेद ॥ ७॥ पुरुषंवैदेवाः पशुमालु
भंततस्मादालब्धान्मेधउदक्रामत्सोश्वंप्राविशत्तस्मादश्वोमेध्योभवदथैमुं
क्रांतमेधमस्यार्जंतंसकिंपुरुषोभवत्तेश्वमालभंतसोश्वादालब्धादुदक्रामत्स
गांप्राविशत्तस्माद्गौर्मेध्योभवदथैनमुक्रांतमेधमस्यार्जंतंसगौरमोभवत्ते
गामालभंतसगोरालब्धादुदक्रामत्सावींप्राविशत्तस्मादविर्मेध्योभवदथैन
मुक्रांतमेधमस्यार्जंतंसगवयोभवत्तंविमालभंतसोवेरालब्धादुदक्रामत्साजं
प्राविशत्तस्मादजोमेध्योभवदथैनमुक्रांतमेधमस्यार्जंतंस उष्ट्रोभवत्सो
जेज्योक्रमामिवारमतंतस्मादेषएतेषांपशूनांप्रयुक्तमोयदजस्तेजस्मा
लभंतसोजादालब्धादुदक्रामत्सइमांप्राविशत्तस्मादियंमेध्याभवदथै
नमुक्रांतमेधमस्यार्जंतंसश्मशारोभवत्तएतउक्रांतमेधाअमेध्याःपशा

वस्तस्मादेतेषांना श्नीयात्तमस्यामन्वगच्छंस्सानुगतो व्रीहिरभवत्तद्यत्पशो पुरोळा
शमनुनिर्वपतिसमेधनन: पशुनेष्टमसत्केवलेनन: पशुनेष्टमसादितिसमेधनो
॥८॥ स्यपशुनेष्टंभवतिकेवलेनोस्यपशुनेष्टंभवतियएवंवेद॥८॥सवाएषपशुरवाल
भ्यतेयत्पुरोळाशस्तस्ययानिकिंशारूणितानिरामाणियेतुषाःसाबुय्यंफलीक
रणास्तदस्यान्यत्सृष्टंकिञ्चसास्तन्मांसंयत्किंचिल्लंसारंतदस्तिसर्वेषावाएषपशू
नांमेधनयजतेयःपुरोळाशेनयजतेतस्मादाहुःपुरोळाशःसन्नेलोक्यमितियु
वमेतानिदिविरोचनान्यग्निश्चसोमसऋतूअधत्त॥युवंसिंधूरभिशस्तेरवद्या
दग्नीषोमावमुंचतंगभीतानितिवपायेयजतिसर्वाभिर्वाएषदेवताभिरालब्धोभ
वतियोदीक्षितोभवतितस्मादाहुर्नदीक्षितस्याश्नीयादितिसयदग्नीषोमाभ्यमु
चतंगभीतानितिवपायेयजतिसर्वाभ्यएवतद्देवताभ्योयजमानंप्रमुंचतितस्मा ॥८॥
दाहुरशितव्यंवपायांहुतायांयजमानोहिसतोहिभवतीत्यान्यदिवोमातरिश्वा

जभारेतिपुरोळाशस्यैवयज्ञस्यमथ्नादन्यंपरिशेषयेनोअद्देरितीतइवचैषइतइव
चमेधःसमाहृतोभवतिस्वदस्वहव्यासमिषोदिदीहीतिपुरोळाशःस्विष्टकृता
यजतिहविरेवास्माएतत्स्वदयतीषमूर्जमास्मधत्तेइळामुपह्वयतेपशवोवाइ
ळापशूनेवैतदुपह्वयतेपशून्यजमानेदधाति॥९॥मनोतायेहविषोवदीयमा
नस्यानुश्रौष्यायाह्वर्युस्त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोतेतिसूक्तमन्वाहतदाहुर्यदस्य
देवत्यउतपशुर्भवत्यथकस्मादाग्नेयीरेवमनोतायेहविषोवदीयमानस्यान्वा
हेतितस्मादेवानांमनोतास्तासुहितेषांमनांस्योतानिवाग्वैदेवानांमनोतातस्या
हितेषांमनांस्योतानिगौर्वैदेवानांमनोतातस्याहितेषांमनांस्योतान्यग्निर्वै दे
वानांमनोतातस्मिन्हितेषांमनांस्योतान्यग्निःसर्वामनोताअग्नोमनोताःसं
गच्छंतेतस्मादाग्नेयीरेवमनोतायेहविषोवदीयमानस्यान्वाहाग्नीषोमा
हविषःप्रस्थितस्यैतिहविषोयजतिहविषइतिरूपसमृद्धाप्रस्थितस्यैतिरू

पसमर्द्धा सर्वाभिर्हीस्यसमूर्द्धभिः समर्द्धयंदेवानप्येतियएवंवेदवनस्प
तियजतिप्राणावैवनस्पतिजीवंहास्यहव्यंदेवानप्यतियत्रैवावैद्धान्वनस्पति
यजतिस्विष्टकृतंयजतिप्रतिष्ठावैस्विष्टकृत्प्रतिष्ठायामेवतद्यज्ञमंतनुतः प्र
तिष्ठापयतीळामुपह्वयतेपशवोवाइळापशूनेवतदुपह्वयतेपशून्यजमा
नेदधातिदधाति॥१०॥इतिद्वितीयपंचिकायांप्रथमोध्यायः॥॥देवावै
यत्समत्नवतांस्तन्वानानसुराअभ्यायन्यत्तवेद्यंसमेषांकरिष्यामइति
तानाप्रीतेपशौपुरइवपर्य्यग्नेर्यूपंप्रतिपुरस्तादुपार्यंस्तदेवाःप्रतिबुध्या
ग्निमयीःपुरस्त्रिपुरंपर्यास्यंतेयत्तस्यचात्मनश्चगुप्त्यैतएषामिमाअ
ग्निमय्यःपुरोहीप्यमानाभ्राजमानाअतिष्ठंस्ताअसुराअनपध्वंसे ॥९॥
वापाद्रवंस्तेग्निनैवपुरस्तादसुररक्षांस्यपाघ्नतेग्निनापश्चात्तथैवैत

यजमानायसर्य्यग्निकुर्वंत्यग्निमयीरेवतंसुरस्त्रिपुरंपर्यस्यंतेयत्तस्यचात्मन
श्चगुप्त्यैतस्मात्सर्य्यग्निकुर्वंतितस्मात्सर्य्यग्नयेन्वाहतंवाएतंपशुमाप्रीतंसंतं
पर्य्यग्निकृतमुदंचंनयंतितस्यात्मुकंपुरस्ताद्धरंतियजमानोवाएषनिदा
नेनयत्पशुरनेनज्योतिषायजमानःपुराज्योतिःस्वर्गंलोकमेष्यतीतितेन
ज्योतिषायजमानःपुराज्योतिःस्वर्गंलोकमेतितंयत्रनिहानिष्यंतोभवंतित
दध्वर्युर्बर्हिरधस्तादुपास्यतियदेवेनमदआप्रीतंसंतंपर्य्यग्निकृतंबर्हिर्वेदि
नयंतिबर्हिषदमेवैनंतत्कुर्वंतितस्योवध्यगोहरवनंस्योषधंवाऊध्यमियंवाओष
धीनांप्रतिष्ठातदेनत्स्थायामेवप्रतिष्ठायामंतनुतःप्रतिष्ठापयंतितदाकुर्यादेष
हविरेवयत्पशुरथास्यनकृपेतिलोमानित्वगस्रक्कुछिकाःशफाविषाणे
स्कंदतिपिशितंकेनास्यतदापूर्यतइतियदेतत्सर्वंपुरोळाशमनुनिर्व

पंतिनेनैवास्यतदापूर्यतेपशुभ्योवैमेधाउद्क्रामंस्तोग्नीहिश्चैनयवश्चसूता
वजायेतांतघसश्चोपुरोनाशमनुनिर्वपंतिसमेधेननःपशुनेष्टमसत्केवले
ननःपशुनेष्टमसादितिसमेधेनहास्यपशुनेष्टंभवतिकेवलेनहास्यपशु
नेष्टंभवतियएवंवेद॥११॥तस्युवपामुत्सिघाहरंतितामध्वर्युःस्रुवेण
भिघारयन्नाहस्तोकेभ्योनुब्रूहीतितघस्तोकाश्चांतितिसर्वदेवत्यावैस्तोकाने
न्मइमेनभिप्रीतादेवानाछांनितिजुषस्वसप्रथस्तममित्यन्वाहवचोदेव
प्सरस्तमं॥हव्याजुह्वानआसनीग्नेरवेनांस्तदास्यजुहोतीमंनोयज्ञ
मतेषुधेहीतिसूक्तमन्वाहेमाहव्याजातवेदोजुषस्वेतिहव्यजुष्टिमाशास्तेस्तो
कानामग्नेमेदसोघृतस्यितिमेदसश्चहिघृतस्यचभवंतिहोतःप्राशानप्र
थमोनिषद्येत्यग्निर्वैदेवानांहोतागनेप्राशानप्रथमोनिषद्येयवतदाहघृ

॥१०॥

तवंतःपावकतेस्तोकाश्चांतंतिमेदसइतिमेदसश्चस्यवहिघृतस्यचभवंति
स्वधांदेवेभीतयेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यमित्याहैषमाशास्तेतुभ्यंस्तोकाघृत
श्रुतोग्नेविप्रायसंत्येतिघृतश्रुतोहिभवत्यृषिःश्रेष्ठःसमित्यसंयक्षस्यप्रा
यितोभवतियक्षसमद्दिमाशास्तेतुभ्यंश्चोतंत्यधिगोशचीवस्तोकासोअग्ने
मेदसोघृतस्यितिमेदसश्चस्यवहिघृतस्यचभवंतिकविशस्तोवहताभानुना
गोहव्याजुषस्वमेधिरतिहव्यजुष्टिमेवाशास्तेओजिष्ठंतेमध्यतोमेदउद्भृ
तंप्रतेवयंददामहे॥श्चोतंतितेवसोस्तोकाअधित्वचिप्रतितंदेवत्रागमिहो
त्यृग्वैनांस्तहुषद्करोतियथासोमस्याग्नेवीहीतितघस्तोकाश्चांतंति
सर्वदेवत्यावैस्तोकास्तस्मादियंस्तोकश्रोत्रष्टिर्विभक्तोपाचरति॥१२॥
तदाहुःकाःस्वाहारूतीनांपुरोनुवाक्याःकःप्रेषःकायाज्येतियाएवैताअ

ऽवाहैताः पुरोनुवाक्यायः प्रैषः सप्रेषो या याज्यासा याज्यातदाकूः कादेवतासा
हाकृतयइतिविश्वेदेवाइतिब्रूयात्तस्मात्स्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाइतियजंतीतिदे
वावैयज्ञेनश्रमेणातपसाकृतिभिः स्वर्गंलोकमजयंस्तेषांवपायामेवकृतायां
स्वर्गोलोकः प्रारब्धायतंतवपामेवकृत्वानाहरेयुराणिकमिण्यूर्ध्वाः स्वर्ग
लोकमायंस्ततोवैमनुष्याश्चऋषयश्चदेवानायंतवास्वाध्यायन्येनस्यकिं
चिदेषिष्यामःप्रज्ञायाइतितेभितःपरिचरंतएवंसभुमेवनिरात्रंत्रायानंतेवि
दुरियान्वावकिलपशुर्यावतीवपेतिसएतावानेवपशुर्यावतीवपाथयदेतती नं
यसवनेश्रपयिलाजुहूतिभूयसीभिर्न आकृतिभिरिष्टमसत्केवलेननः प
शुनेष्टमसदितिभूयसीभिहिस्याकृतिभिरिष्टंभवतिकेवलेनहास्यपशुनेष्ट
भवतियएवंवेद॥१३॥ सावाएषाम्तआकृतिरेवयद्रूपाकृतिरम्ताकृति ॥११॥
रग्न्याकृतिरम्ताकृतिराज्याकृतिरम्ताकृतिः सोमाकृतिरतावाअशरीरा

आकृतयोयावैकाश्चाशरीरा आकृतयोम्तत्वमेवताभिर्यजमानोजयतिसा
वाएषारेतएवयद्रूपाप्रैववैरेतोलीयतेप्रैनंवपालीयतेशुक्रंवैरेतः शुक्रावपा
शरीरंवैरेतोशरीरावपायद्धेलोहितंयन्मांसंतच्छरीरंतस्माद्वयाघावदलो
हितंतावत्सरिवासयेतिसापंचावत्ताभवतियद्यपिचतुरवत्तीर्यजमानस्या
दथपंचावत्तेवपाज्यस्योपरिष्टात्पातिहिरण्यशल्कोवपाहिरण्यशल्कआ
ज्यस्योपरिष्टादभिघारयतितदाकूर्यांहिरण्यंनविंदेतकथंस्यादितिहि
राज्यस्योपस्तीर्यवपामवदायहिरुपरिष्टादभिघारयत्यम्तंवाआज्य
मम्तंहिरण्यंतत्रसकामउपाप्तोयआज्यंतत्रसकामउपाप्तोयाहिरण्यं
तसंचसंपद्यतेपाक्तोयंपुरुषःपंचधाविहितोलोमानित्वङ्मांसमस्थि
मज्जास्नावानेवपुरुषस्तावंतंयजमानंसंस्कृत्याग्नेदेवयोन्यांजुहोत्य
ग्निर्वैदेवयोनिःसाग्नेदेवयोन्याआकृतिंयः संभृत्याहिरण्यशरीरऊर्ध्वः स्व

गंलोकमिति ॥१४॥ देवेभ्यः प्रातर्यावभ्यो होतरनुब्रूहीत्याहाध्वर्युरेतेवावदे
वाः प्रातर्यावाणोयदग्निरुषा अश्विनौतएतेसप्तभिःसप्तभिश्छंदोभिरागं
छंत्यास्यदेवाःप्रातर्यावाणोहवंगच्छंतियएवंवेदप्रजापतौवेस्वयंहोतरिप्रा
तरनुवाकमनुवक्ष्यत्यभ्येदेवासुरायज्ञमुपावसन्नस्माभ्यमनुवक्ष्यत्य
भ्यस्माभितिसर्वेदेवेभ्यएवान्वब्रवीत्ततोवैदेवा अभवन्परासुराभवन्यात्मनाप
राऽस्यद्विषन्पाप्मृभ्रातृव्योभवतियएवंवेदप्रातर्वैसतंदेवेभ्योन्वब्रवीत्त
द्यत्प्रातरन्वब्रवीत्तस्मात्प्रातरनुवाकस्यप्रातरनुवाकत्वंमहतिरात्र्याअनूच्यः
सर्वस्येवाचःसर्वस्यब्रह्मणःपरिगृहीत्यैयोवैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुवे
तस्यवाचंप्रादितामनुप्रवदंतितस्मान्महतिरात्र्याअनूच्यःपुरावाचः
प्रवदितोरनूच्योयद्धाचिप्रादितायामनुब्रूयादन्यस्यैवैनमुदितानुवा ॥१२॥
दिनंकुर्यात्तस्मान्महतिरात्र्याअनूच्यःपुराशकुनिवादादनुब्रूयान्नि

र्ऋतेर्वाएतन्मुखंयद्ध्वर्युःसियच्छकुनयस्तद्यत्पुराशकुनिवादादनुब्रूयान्माय
त्सियांवाचंप्रादितामनुप्रवदिष्यंतितस्मान्महतिरात्र्याअनूच्योथोखलुप
देवाध्वर्युरुपाकुर्यादथानुब्रूयाद्यदावाअध्वर्युरुपाकरोतिवाचंचोपाक
रोतिवाचाहोतान्वाहवाग्घिब्रह्मतत्रसकामउपाप्नोयोवाचिब्रह्मणिच।
॥१५॥प्रजापतावैस्वयंहोतरिप्रातरनुवाकमनुवक्ष्यतिसर्वादेवताआशंसंतमाम
भिप्रतिपत्स्यतिमामभीतिसप्रजापतिरैक्षतयद्येकादेवतामादित्यामभिप्रतिप
त्स्यामीतरामेकनदेवताउपाप्ताभविष्यंतीतिसएंतामच्चमपश्यदापोरेवती
रित्यापोवैसर्वादेवतारेवयःसर्वादेवताःसएतयर्चाप्रातरनुवाकंप्रत्यपद्यत
ताःसर्वादेवताःप्रामादंतमामभिप्रत्यपादिमामभीतिसवोहास्मैदेवताः
प्रातरनुवाकमनुब्रुवतिप्रसादंतेसर्वाभिर्हास्यदेवताभिःप्रातरनुवाकः
प्रतिपन्नोभवतियएवंवेदतेदेवाअबिभयुरादानरोवैनइमंप्रातर्यज्ञ

मसुरायथौजीयांसोबलीयांसएवमितितानब्रवीदिंद्रोमाबिभीतात्रिषमद्दमे
भ्योहप्रातर्वज्रंप्रहरिष्यामीत्येतावावतइदंमन्वीहेत्यस्तेनयदपोनश्रीयावज्ज
स्तेनयत्त्रिष्ठुब्वज्रस्तेनयद्वाऊमेथयःप्राहरत्तेनेनानहस्ततोवेदवाअभवन्परा
सुराभवत्यात्मनापरास्यद्विषन्भ्रातृव्यो भवतियएवंवेदतदाहुःसवै
हातास्योघ्नंतस्यामचिसर्वाणिछंदांसिप्रजनयेदित्येवावात्रिरनूक्तास
र्वाणिछंदांसिभवत्येषाछंदसांप्रजातिः॥१६॥शतमनूच्यमायुष्कामस्यश
तायुर्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियआयुष्येवनंतद्वीर्यइंद्रियंदधातित्रीणिचश
तानिषष्टिश्चानूच्यानियत्कामयेतत्रीणिचवैशतानिषष्टिश्चसंवत्सर
स्याहानितावांसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःप्रजापतिर्यज्ञउपैनंयज्ञोन
मतियस्यैवंविद्वांस्त्रीणिचशतानिषष्टिंचान्वाहसप्तचशतानिविंशति ॥१७॥
श्चानूच्यानिप्रजापशुकामस्यसप्तचवैशतानिविंशतिश्चसंवत्सरस्या

होरात्रावत्तावांसंवत्सरःसंवत्सरःप्रजापतिर्यप्रजायमानंविश्वंरूपमिदमनु
प्रजायतेप्रजापतिमेवतत्प्रजायमानंप्रजयापशुभिरनुप्रजायतेप्रजात्यै
जायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदाहोरात्रान्यनूच्यान्यत्रात्मनोरूपंयोवा
एकोरूंहोरात्रेगृहीतोयज्ञेनाक्षरावैगायत्रीगायत्रंवैदेवा पाप्मानंग्रा
मलमपाघ्नतगायत्रैवास्यतत्पाप्मानंग्रामलमपहंतेपापमानंहतेय
एवंवेदसहस्रमनूच्यंस्वर्गकामस्यसहस्राय्यैनेवाहतःस्वर्गोलोकःस्वर्ग
स्यलोकस्यसमष्ट्यैसंपत्सेसंगत्याअपरिमितमनूच्यमपरिमितावैप्रजा
पतिःप्रजापतेर्वाएतदुक्थंयत्सातरनुवाकस्तस्मिंत्सर्वेकामाअवरुध्यंते
सयद्वपरिमितमन्वाहसर्वेषांकामानामवरुध्यैसर्वान्कामानवरुंधेय
एवंवेदतस्मादपरिमितमेवानूच्यंसप्ताग्नेयानिछंदांस्यन्वाहसप्तवैदेवलो
काःसर्वेषुदेवलोकेषुप्रातियएवंवेदसप्तोषस्यानिछंदांस्यन्वाहस

सवैत्राम्याः पशवोवत्राम्यान्पशून्नुधेयएवंवेदसप्ताश्विनानिछंदांस्यनाहस्
॥१४॥ सधावेवागवदन्तानदेवागवदसर्वस्येदाचःसर्वस्यैत्रह्मणःपरिग्रहीत्यैतिस्रो
देवताअन्वाहत्रयोवाइमेत्रिवृतोलोकाएषामेवलोकानामभिजित्यै॥१७॥तदा
हुःकथमनूच्यःप्रातरनुवाकइतियथाछंदसमनूच्यःप्रातरनुवाकःप्रजापतेर्वा
एतान्यंगानियछंदांस्यथउएवंप्रजापतिर्योयजतेतद्यजमानायहिंतंपछानू
च्यःप्रातरनुवाकश्चतुष्पादावैपशवःपशूनामवरुध्याअर्धर्चशएवानूच्यो
यथैवंनसेतदन्वाहप्रतिष्ठायाएवंहिप्रतिष्ठावैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोयज
मानमेवतद्प्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिष्ठापयतितस्मादर्धर्चशएवानू
च्यस्तदाहुर्यद्यून्हेःप्रातरनुवाकःकथमव्यून्हाभवतीतियदेवास्यबृहतो
मध्यान्नेतीतिब्रूयात्तेनेयाकृतिर्भागावाअन्यादेवतोअन्यास्तामभागाश्छं ॥१४॥
दोभागास्तायाअग्नावाकृतयाकूयतेताभिराकृतिर्भागाःप्रीणात्यथय

स्तकंतिचरांसंतिचतेनस्तोमभागाश्छंदोभागाउभयोहास्यैतादेवतोःप्री
ताअभीष्टाभवंतियएवंवेदत्रयस्त्रिंशाहैदेवाःसोमपास्त्रयस्त्रिंशादसो
मपाअष्टावसवएकादशरुद्राद्वादशादित्याःप्रजापतिश्चवषट्कार
श्चैतेदेवाःसोमपाएकादशाप्रयाजाएकादशानुयाजाएकादशोप
याजाएतेसोमपाःपशुभाजनाःसोमेनसोमपान्प्रीणातिपशुनासो
मपानुभयोहास्यैतादेवतोःप्रीताअभीष्टाभवंतियएवंवेदाभूदुषा
रुशत्पश्चरिष्कृतमयापरिदधातितदाहुर्यत्रीन्क्रतूनन्वाहोग्नेर्य
मुषस्यमाश्विनेकथमस्यैकयर्चापरिदधातिःसर्वेत्रयःक्रतवःप
रिहिताभवंतीत्यभूदुषारुशत्पश्चरिष्कृतमसोरूपंमाग्नेरथाए
षियद्यग्नेरयाड्निर्वपनसूरथोदस्त्रानमत्यैमाश्वीमम
श्रुतंहवमित्याश्विनोरेवमुहास्यैकयर्चापरिदधातिःसर्वेत्रयःक्र

तवः परिहिता भवंति भवंति ॥१८॥ इति द्वितीयपंचिकायां द्वितीयोध्यायः ॥
ऋषयो वै सरस्वत्यां सत्रमासत ते कवषमैलूषं सोमाद्दनयंदास्याः पुत्रः किं
तवो ब्राह्मणः कथं नो मध्ये दीक्षिष्टेति तं बहिर्धन्वोदवहन्नत्रैनं पिपासा हंतु
सरस्वत्याउदकं मापगदिति स बहिर्धन्वो दूढ्यः पिपासया विततान तदपो नश्री
यमपश्यत्तदेवत्रा ब्रह्मणो गातुरेतिते नापांप्रियं धामोपागन्नमापो नू
दायंस्त सरस्वतीसमंतपर्यधावत्तस्माद्धाप्येतर्हि परिसारकमित्याचक्ष
तेयदेनंसरस्वतीसमंतंपरिससारतेवा ऋषयो ब्रुवन्विदुर्वा इमंदेवा उपे
मंहयामहा इतितथेतिलमुपाहूयंतंतमुपहूयैतदपोनश्रीयमकुर्वंतप्र
देवत्रा ब्रह्मणो गातुरेतिते नापांप्रियं धामोपागन्नुपदेवानामुपापांप्रि
यं धाम गच्छत्युपदेवानांजयतिपरमंलोकंयएवंवेदयश्चैवंविद्वानेतदपो

नश्रीयंकुरुतेतसंततमनुवृष्टोसंततवर्षीहप्रजाभ्यः पर्जन्यो भवतियत्रैवंविद्वा
नेतत्संततमन्वाहयदेवब्राह्मणमनुब्रूयाज्जीमूतवर्षीहप्रजाभ्यः पर्जन्यस्यानस्मो
तत्संततमेवानूच्यतेस्यात्रिः प्रथमांसंततमन्वाहतेनैवतत्सर्वंसंततमनूक्तंभव
ति ॥१९॥तानेतानवानंतरायमन्वाहहिनोतानोअध्वरंदेवयज्येतिद्राग्भीमावर्ह
तीरधनुद्विधारेइत्याद्वत्तास्वेकधनासुप्रतिपद्यापोअद्भ्रमायतीरितिप्रति
दृश्यमानांस्वाधेनवःपयसात्पूर्यथेत्कपायतीषुसमन्यायंत्कपयंत्यन्याद्
तिसमायतीघापोवाअस्यधेनवयंपूर्वेयज्ञंवक्ष्यामोवयमितियाश्चेमाः पूर्वेद्यु
र्वसतीवर्योगत्यंतेयाश्चप्रातरेकधनास्ताभ्रगुरपश्यदापोवैस्पर्धंतइतितानेत
यर्चासमस्तपयेसमन्यायंत्कपयंत्यन्याइतिताःसमजानतसंजानानाहास्य
पोयतेवहंतियएवंवेदापोनदेवीरुपयंतिहोत्रियमितिहोत्वमसेसमनुनीय
मानास्वन्वाहवसतीवरीश्चेकधनासुचावेरपोध्वर्योइतिहोताध्वर्युप्रछ

यापोवैयज्ञोविशेयज्ञ३॥ इत्येवतद्धोतेमन्नमुदित्यध्वर्युः प्रत्याहोतेमाः घस्रये
सेयतद्धैतास्वध्वर्यविंद्रायसोमंसोतामधुमत॥ रघिवनिंतीग्रांतंबऊरमध्यं
वसुमतेरुद्रवतआदित्यवतऋभुमतेविभुमतेवाजवतेबृहस्पतिवतेविश्वदेव्या
वतें॥ यस्येंद्रःपीत्वाऋत्राणिजंघनत्प्रसज्जन्यानितारिषोऽमितिप्रत्यक्तिछतिप्र
त्यक्थेयावाआपःप्रतिवेश्रेयांसमायंतमुत्तिछंतितस्मात्प्रत्यक्थेयाअनुपर्या
वर्त्योअनुवेश्रेयांसंपर्यावर्तंतेतस्मादनुपर्यावर्त्याअनुब्रुवतेवानुब्रूपत्तय
मीश्वरोहयघप्यन्यायजेताथहोतारंयज्ञोर्त्तस्मादनुब्रुवतेवानुब्रूपत्तय
मंबयोयंस्यध्वमितियेतामनुब्रुवंननुप्रपद्यतजामयोअध्वर्योयतो३॥ एंचतीर्म
धुनापयइतियोमध्योयज्ञस्तेनैवैनंमध्येसूर्योउपसूर्येयाभिर्वासूर्यःसहेति
तेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामोपादेवीरूपदूर्येयत्रगावःपिबंतिनइतिपशुका ॥१६॥
मस्तएताःसर्वाएवानुब्रुवन्ननुप्रपद्यतेतेषांकामानामवरुध्यैएतान्का

मानवरुंधेयएवंवेदैमाअग्मन्नेवतीर्जिवधन्याइतिसाघमानास्वन्याहैवसती
वरीयेकधनासुचोग्मंनापउन्नातीर्बर्हिरेदमितिसंनासुसएतयापरिष्ठातीर२॥
शिरोवाएतद्यज्ञस्ययत्प्रातरनुवाकःप्राणापानाउपांश्वंतर्यामौवज्रएवाइना
ऊतयोरुपांश्वंतर्यामयोर्होतावाचंविसृजेतयदूतयारुपांश्वंतर्यामयोर्हो
तावाचंविसृजेतवाचावज्रेणयजमानस्यप्राणान्नीयाद्यएनंतत्रब्रूयाद्वाचा
वज्रेणयजमानस्यप्राणान्व्यगास्राणएनंहास्यतीतिश्वभ्यथास्यात्तस्मा
न्नाऊतयोरुपांश्वंतर्यामयोर्होतावाचंविसृजेतप्राणंयच्छस्वाहात्मासुहवसू
र्यायैरुपांशुमनुमंत्रयेतेतमभिप्राणित्प्राणप्राणंमेयच्छेसपानंयच्छस्वाहात्मा
सुहवसूर्यायैयंतर्यामंमनुमंत्रयेतेतमपानेदपानापानंमेयच्छेतिव्यानाय
त्वरुपांशुसवनेग्रावाणमभिमन्त्रयेतवाचंविसृजेतआत्मावाउपांशुसवने
आत्मन्येवतद्धोतापाणान्प्रतिधायवाचंविसृजेतेसर्वायुःसर्वायुत्वायसर्व

मायुरेतियएवंवेद॥२१॥तदाहुःसर्पेइतं॥नसर्पेइतइति॥सर्पेदितिहैकआहुरुभये
षांवाएषदेवमनुष्याणांभक्षायहविष्यवमानस्तस्मादेनमभिसंगच्छंतइतिवदते
स्तन्नादृत्यंथसर्पेदंमेवंतसोमानुवसोनंकुर्याद्यएनंतत्रब्रूयादनुवसोन्नाअ
यंहोतासोमगस्याभूदुकृतस्यलोकादित्योषायतनाच्योष्यतआयतनादितिग्रा
श्वत्थास्यात्तस्मात्तत्रैवासीनोनुमंत्रयेतयादेवानांहसोमपीथोयत्तेबर्हिषिवेधाः॥
तस्यापिभक्षयामसीत्येवमुहास्यासासोमपीथादनंतरिताभवतियथोब्रूयान्मु
खमसिमुखंभूयासमितिमुखंवाएतद्यज्ञस्ययद्वहिष्यवमानोमुखतस्चैषुभव
तिप्रेषस्वानांभवतियाएनंवेदासुरीवेदीघीडिद्वीदिवानांप्रातःसवनमवालेदृतद्घृमा
घत्तेदेवाःप्राजिहासंतेमित्रावरुणावब्रूवन्युवमिदंनेष्कृतमितितोतथेत्यब्रु
तांतौवैवोवरंवृणावहाइतिवृणाथामितितावेतमेववरमवृणातांप्रातःसवनेपय ॥१७॥
स्यासेनयोरेयाच्युतावरुतास्येनयोस्तद्यज्ञस्येविमन्तमिवतद्यज्ञस्यसमर्द्धिम

तमिवैहितोत्यानिरकुरुतां॥२२॥देवानांवैसवनानिनाध्रियंतेतएतान्पुरो
डाशानपश्यंस्ताननुसवनंनिरवपंस्सवनानांधृत्यैतताएतानितेषामध्रि
यंतेतद्यदनुसवनंपुरोडाशानिरुप्यंतेसवनानामेवधृत्यैतथाहितानि
तेषामध्रियंतेपुरोवाएतांदेवाअक्रुतयपुरोडाशास्तेपुरोडाशानांपुरो
डाशत्वंतदाहुरनुसवनंपुरोडाशंनिर्वपेदृष्टाकपालंप्रातःसवनएकादश
कपालंमाध्यंदिनेसवनेद्वादशकपालंतृतीयसवनेतथाहिसवनानांरू
पंतथाछंदसामितितन्नादृत्यैमैंद्रावाएतेसर्वेनिरुप्यंतेयदनुसवनं
पुरोडाशास्तस्मात्तानेकादशाकपालानेवनिर्वपेन्नदाकुर्यातोघतेनान
क्तंस्यात्तनःपुरोडाशस्यप्राश्नीयात्सोमपीथस्यगुप्त्यैघतेनाहिवज्रेणं
द्वाव्यत्रमहंमितितन्नादृत्यैहविर्वाएतद्यदुसूतंसोमपीथोवाएषयदुसू
तेनस्मानस्ययत एवकुतश्चप्राश्नीयात्सर्वतोवाएतास्वधोयजमान

मुपसरंतियदेतानिहवींष्याज्यंधानाःकरंभः परिवापः पुरोडाशः पयस्येति
सर्वतएवैनंस्वधाउपसरंतियएवंवेद॥२३॥योवैयज्ञंहविष्पंक्तिंवेदहविष्पंक्ति
नायज्ञेनराध्नोतिधानाःकरंभः परिवापः पुरोडाशः पयस्येयंवैयज्ञोहवि
ष्पंक्तिर्हविष्पंक्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदयोवैयज्ञमक्षरपंक्तिंवेदाक्षर
पंक्तिनायज्ञेनराध्नोतिसुमनसहृदइत्येषवैयज्ञोक्षरपंक्तिरक्षरपंक्तिनायज्ञे
नराध्नोतियएवंवेदयोवैयज्ञंनुराशांसपंक्तिंवेदनराशांसपंक्तिनायज्ञेनरा
ध्नोतिहिनाराशांसंप्रातःसवनंहिरानोशांसंमाध्यंदिनंसवनंसरुभारा
शांसंतृतीयसवनमेषवैयज्ञोनराशांसपंक्तिर्नराशांसपङ्तिनायज्ञेनराध्नो
तियएवंवेदयोवैयज्ञंसवनपङ्तिंवेदसवनपंक्तिनायज्ञेनराध्नोतिपशुरूप
वसथेत्रीणिसवनानिपशुरनूबंध्यइत्येषवैयज्ञःसवनपंक्तिःसवनपं ॥१८॥
क्तिनायज्ञेनराध्नोतियएवंवेदहरिवांइंद्रोधानाअनुपूषण्वान्करंभंसर

स्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्यापूपइतिहविष्कृत्यायज्ञस्यैकसामेधाइंद्रस्य
हरीपत्नावःपूषानंकरंभःसरस्वतीवान्भारतीवानितिवागेवसरस्वतीप्राणो
भरतीःपरिवापइंद्रस्यापूपइत्यन्नमेवपरिवापइंद्रियमपूपेणात्मानमेवतद्दे
वतानांयजमानंसायुज्यंसरूपतांसलोकतांगमयतिगच्छतिश्रेयसःसायुज्यं
गच्छतिश्रेष्ठतांयएवंवेदहविरग्नेवीहीत्यनुसवनंपुरोडाशःशिष्टकृतायज
त्यवत्सारोवाएतेनाग्नेःप्रियंधामोपागच्छत्परमंलोकमजयदुपाग्नेःप्रि
यंधामगच्छतिजयतिपरमंलोकंयएवंवेदयश्चैनंविद्वानेतयाहविष्कृत्याय
जतेयजतीतिचयजतीतिच॥२४॥इतितैत्तिरीयसंहितायांतृतीयोध्यायः॥
देवावैसोमस्यराज्ञोग्रपेयेनसमपादयंनहंप्रथमःपिबेयमहंप्रथ
मःपिबेयमित्येनाकामयंतेसंपादयंतोब्रुवन्हंताजिमयामसयोन

उज्जेष्यतिसप्रथम: सोमस्यपास्यतीतितथेतिताजिमयुस्तेषाम
जिंयतामभिस्रक्षानोवायुर्मुखंप्रथमः प्रत्यपद्यतायंद्रोथामित्राव
रुणावथाश्विनौसोवेदंद्रोवायुमुद्गेजयतीतिमनुपरापतत्सह
नावथोज्जयावेतिसनेत्यब्रवीदहमेवोज्जेष्यामीतितृतीयमेथोज्ज
यावेतिनेतिहैवाब्रवीदहमेवोज्जेष्यामीतितुरीयंमेथोज्जयावेति
तथेतितंतुरीयेयाज्ञेतंतुरीयभागंद्रोभयत्रिभाग्वायुस्तोसहे
वेंद्रवायू उदजयतांसहामित्रावरुणोसहाश्विनौतएषामेतेयथो
ज्जेतंभक्षोइंद्रवाय्वोः प्रथमोयामित्रावरुणयोरथाश्विनोःसए
षइंद्रतुरीयोयंहोग्रत्यतेयदैंद्रवायवंस्तदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवा ॥१९॥
चनियुक्तांइंद्रसारथिरितितस्माद्ध्येतर्हिभरताःसत्तनांवित्तिप्र

यातितुरीयेहैवसंग्रहीतारोवदंतेमुनैवानूकाशेनयददंद्रःसारथिरिवभूवो
दजयत्॥२५॥तेवाएतेप्राणाएवयद्दिवत्यावाकचप्राणश्चैंद्रवायवश्चक्षु
श्चमनश्चमैत्रावरुणःश्रोत्रंचात्माचाश्विनंस्तस्यैतस्यैंद्रवायवस्याप्ये
कंतुष्टुभंपुरोनुवाक्यंकुर्वंतिगायत्रंयाज्यंबाकवंवाएषप्राणश्चयत्रहाय
दैंद्रवायवंस्तदपिछंदोयांयथायथंक्लृप्यतेइतितत्तंनादृत्यंव्यंद्रवाएत
द्यत्तेऽक्रियतेयत्रपुरोनुवाक्याज्यायसीयाज्यायैयत्रवैयाज्याज्यायसीत
स्मद्रुमथोयत्रसमंयस्यात्तत्कामायतथाकुर्यात्प्राणस्यचवाचश्चा
त्रैवतदुपांतंवायव्यापूर्वापुरोनुवाक्यैंद्रवायव्युत्तरेवंयाज्ययोःसा
यावायव्यातयाप्राणंकल्पयतिवायुर्हिप्राणोथयैंद्रवायवीतस्यैयदै
द्रपदंतेनवाचंकल्पयतिवाग्घ्योद्युपांतंकाममान्नायः प्रापोचवाग्वै

ति

नयतेविषमंकरोति॥२६॥प्राणावैहिदेवसोएकपात्रागृह्यंतेतस्मात्प्राणाए
कनामानोहियात्राहूयंतेतस्मात्प्राणाहूयेनैवाध्वर्युर्यनुषाप्रयछतिते
नहोताप्रतिगृह्णात्येषवसुःपुरूरवसुरिहवसुःपुरूरवसुर्मयिवसुःपुरूरवसुर्धा
क्षीवाचंमेपाहीत्येवायवंभक्षयत्यक्षपहूतावाक्सहप्राणेनोपमांवाक्
सहप्राणेनहूयतामुपहूताऋषयोदेव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजाउप
मामृषयोदेव्यासोहूयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋषयो
देव्यासःस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजास्तानेवतदुपहूयतेएषवसुर्विदहूसुरिह
वसुर्विदहूसुर्मयिवसुर्विदहूसुश्चक्ष्याश्चक्षुर्मेपाहीतिमैत्रावरुणंभक्ष
यत्यक्षपहूतंचक्षुःसहमनसोपमांचक्षुःसहमनसाहूयतामुपहूताऋष
योदेव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजाउपमामृषयोदेव्यासोहूयंतांतनू

पावानस्तन्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋषयोदेव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजा
स्तानेवतदुपहूतएषवसुःसंयद्धसुरिहवसुःसंयद्धसुर्मयिवसुःसंयद्धसुः
श्रोत्रपाश्रोत्रमेपाहीत्याश्विनंभक्षयत्यक्षपहूतंश्रोत्रंसहमनोपमांश्रो
त्रंसहमनसाहूयतामुपहूताऋषयोदेव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजाउ
पमामृषयोदेव्यासोहूयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइतिप्राणावाऋ
षयोदेव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजास्तानेवतदुपहूयतेपुरस्ता
त्स्वंचमेद्रायवंभक्षयतितस्मासुरस्तात्प्राणापानौपुरस्तात्स्वंचं
मेत्रावरुणंभक्षयतितस्मासुरस्ताच्चक्षुर्यःसर्वतःपरिहारमाश्विनं
भक्षयतितस्मान्मनुष्याश्चपशवश्चसर्वतोवाचंवदंतीश्रृण्वंति॥२७॥
प्राणावैहिदेवसाअनवानंहिदेवस्यान्यजैस्प्राणानांसंतत्यैप्राणाना

मध्यवच्छेदायप्राणावैहिदेवत्यानहिदेवत्यानामनुवषट्कुर्याद्घहिदेवत्यानाम
नुवषट्कुर्यादसंस्थिताम्प्राणान्संस्थापयेत्संस्थावाएषायदनुवषट्कारोयए
नंतत्रब्रूयादसंस्थिताम्प्राणान्समतिछिपत्प्राणाएनहारस्यतीतिश्वत्तथास्यो
त्तस्मान्नहिदेवत्यानामनुषट्वेकुर्यान्नदाऊहिरागुरयंमैत्रावरुणोहिःप्रेष्य
तिसवरुणागुर्यहोतोहिर्वषट्करोतिकाहोतुरागुरितिप्राणावैहिदेवत्या
आगुरज्ञस्तद्यदत्रहोतांतरेणागुरतागुरावज्ञेपोयजमानस्यप्राणान्नी
यद्घएनंतत्रब्रूयादागुरावज्ञेपोयजमानस्यप्राणान्व्यगात्प्राणाएनं
हास्यतीतिश्वत्तथास्यात्तस्मात्नत्रहोतांतरेणागुरताथोमनोवैयज्ञ
स्यमैत्रावरुणोवाग्यज्ञस्यहोतोमनसावाइषितावाग्वदतियांघन्यम ॥२१॥
नावाचंवदत्यसुर्यावैसावागदेवजुष्टांतद्देवात्रमैत्रावरुणोहिरा

गुरतेसेवहोतुरागुः॥२८॥प्राणावाऋतुयाजास्तद्यदृतुयाजैश्चरंतिप्राणानेव
तद्यजमानेदधतिषड्भृतुनेतियजंतिप्राणमेवतद्यजमानेदधतिचत्वारऋतुभि
रितियजंत्यपानमेवतद्यजमानेदधतिहिङ्क्रितुनेत्यपरिष्टाद्व्यानमेवतद्यज
मानेदधतिसवाएषयंप्राणस्त्रेधाविहितःप्राणोपानोव्यानइतितद्यदृतुनऋ
तुभिःक्रितुनेतियजंतिप्राणानांसंतत्यैप्राणानामव्यवच्छेदायप्राणावाऋतु
याजानर्तुयाजानामनुवषट्कुर्यादसंस्थितावाऋतवएकैकएवयदृतुया
जानामनुवषट्कुर्यादसंस्थितान्ऋतूंसंस्थापयेत्संस्थावाएषायदनुव
षट्कारोयएनंतत्रब्रूयादसंस्थितान्ऋतूंसमतिछिपदृष्णंभविष्यतीति
श्वत्तथास्यान्नस्मान्नर्तुयाजानामनुवषट्कुर्यात्॥३९प्राणावैहिदेव
साःपशवइळाहिदेवत्याभक्षयित्वेळामुपहूयतेपशवोवाइळापशू

नेवतदुपक्रयतेपशून्यजमानेदधातितदाङ्कुरवांतरेळांप्राश्नीयाद३त्॥होत्रचमसं पूर्वो
भक्षयेद३तइति॥अथांतरेळामेवपूर्वंप्राश्नीयादथहोत्रचमसंभक्षयेद्यद्धावहिदे
वत्यान्पूर्वंभक्षयतितेनास्यसोमपीथंपूर्वेभाक्षितोभवतितस्मादांतरेळा
मेवपूर्वंप्राश्नीयादथहोत्रचमसंभक्षयेत्तदुभयतोन्नाद्यंपरिगृह्णातिसो
मपीथोभ्यामन्नाद्यस्यपरिगृहीत्यैप्राणावैहिदेवत्याआत्माहोत्रचमसोहि
देवत्यानांसंस्त्रवान्होत्रचमसेसमवनयत्यात्मन्येवतद्धोतॄप्राणांस्समवन
यतिसर्वायुःसर्वायुत्वायसर्वमायुरेतियएवंवेद॥३५॥देवावैयदेवयज्ञेकु
र्वंस्तदसुराअकुर्वंस्तेसमावद्वीर्याण्वासंनयावर्ततेततोवैदेवाएतंतूस्त्री
रांसमपश्यंस्तमेषामसुरानान्वायंस्तूस्त्रीसारोवाएषयत्तूस्त्रीरांसोदे
वावैयंयमेवयज्ञमसुरेभ्यउदयछंस्तंतमेषामसुराःप्रत्यबुध्यंततो ॥२२॥

वैदेवाएतंतूस्त्रीरांसंवज्रमपश्यंस्तमेभ्यउदयछंस्तंमेषामसुरान्प्रत्यबुध्यंतत
मेभ्यःप्राहरंस्तेनैनान्प्रतिबुद्धेनाघ्नंस्ततोवैदेवाअभवन्परासुराभवत्यात्मना
परास्यद्विषन्भ्रातृव्योभवतियएवंवेदतेवैदेवाविजितिंमन्यमानो
यज्ञमतन्वतंतमेषामसुराअध्यायन्यज्ञवेश्रंसमेषांकरिष्यामइतितांस्तं
तमेवोदायान्यर्क्षानुदपश्यंस्तेब्रुवन्संस्थापयामैमंयज्ञंयंनोसुरा
मावधिषुरितितथेतितंतूस्त्रीरांसेसंस्थापयंत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्नि
रित्याज्यउगेसंस्थापयंतिद्वाज्योतिर्भवोज्योतिरंइतिनिधेवत्यमरुत्व
तीयेसंस्थापयंतिसूर्योर्ज्योतिर्ज्योतिःसूर्यइतिवैश्वदेवाग्निमारुतेसंस्था
पयंस्तमेनंतूस्त्रीरांसेसंस्थापयंस्तमेनंतूस्त्रीरांसेसंस्थाप्यैतेनारि
ष्टेनोद्यमाश्नुतेसतदाहयज्ञःसंतिष्ठतेयदाहोनातूस्त्रीरांसंरांसंति

स्यएनंश्रास्तेतूष्णींसेउपवादेदनुव्याहरेत्संभूयादेषएवैतामार्तिमार्ति
व्यतिप्रातर्वाधवयमधेमंश्रास्तेतूष्णींसेसंस्थापयामस्तंयथाग्दहानित
कर्मणानुस्मियादेवमेवैनमिदमनुसमिमरतिसहवावतामार्तिमिच्छतिय
एवंविद्वांसंश्रास्तेतूष्णींसेउपवादेत्यनुव्याहरतितस्मादेवंविद्वांसंश्र
स्तेतूष्णींसेनोपवदेन्नानुव्याहरेत्॥३१॥चक्षूंषिवाएतानिसचनानीयत्तू
ष्णींश्रांसोभूरग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरितिप्रातःसवनस्यचक्षुषीरंद्रोज्योतिर्भु
वोज्योतीरंद्रइतिमाध्यंदिनस्यसवनस्यचक्षुषीसूर्योज्योतिर्ज्योतिःसू
र्यइतितृतीयसवनस्यचक्षुषीचक्षुषाद्भिःसवनेराप्नोतिचक्षुषाद्भिः
सवनैःस्वर्गंलोकमेतियएनंवेदचक्षुर्वाएतद्यज्ञस्ययत्तूष्णींश्रांसोएकास ॥२३॥
तीव्याहुतिर्द्वेधोच्यतेतस्मादेकंसच्चक्षुर्द्वेधामूलंवाएतद्यज्ञस्ययत्तूष्णीं

श्रांसोयंकामयेतानायतनवान्स्यादितिनास्ययत्तूष्णींश्रांसंश्रांसेदुन्मूलमेव
तद्यज्ञंपराभवंतमनुपराभवतितदुताआहुःश्रांसेरेवापिवैतद्विजेहितंयद्रो
तातूष्णींश्रांसंनश्रांसेत्यलिङ्गिहसर्वोयज्ञःप्रतिष्ठितोयत्तेयजमानस्तस्मा
च्छंस्तव्यःश्रांस्तव्यः[redacted]ब्रह्मणा
आहावःक्षत्रंनिविद्धूस्तूंमाहूयतेयथानिविदंदधातिब्रह्मण्येवतत्क्षत्र
मनुनियुनक्तिनिविदंश्रास्त्वास्तूंश्रांसतिक्षत्रंवैनिविद्धूस्तूंक्षत्र
एवतद्धिश्रमनुनियुनक्तियंकामयेतक्षत्रेणोनंव्यर्धयानीतिमध्यएत
स्यनिविदःस्तूंश्रांसेक्षत्रंवैनिविद्धूस्तूंक्षत्रेणोवैनंतद्धार्धयतियं
कामयेतविशोनंव्यर्धयानीतिमध्यएतस्यस्तूंस्यनिविदंश्रांसेक्षत्रं
वैनिविद्धूस्तूंविशोवैनंतद्धार्धयतियमुकामयेतसर्वमेवास्यय

थापूर्वमज्जुहूयात्स्यादिया हूयेताथनिविदध्यादथसूक्तंशंसेत्सोसर्व
यज्ञसृतिः प्रजापतिर्वाइदमेकएवाग्रआसेसोकामयतप्रजायेयभूया
न्स्यामितिसतपोतप्यतसतपस्तप्त्वाचमयंछंससंवत्सरस्यपरस्ताद्धाहु
द्वादशंकपालोद्वादशापदावाएषानिविदेतांवावतांनिविदंध्याहरन्तांसर्वा
णिभूतान्यन्वरज्यंतेतदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवाचसपूर्वयानिविदा
कव्यतायोरिमाःप्रजाअजनयन्मनूनामितिघदेतांपुरस्तात्सूक्तस्य
निविदंदधातिप्रजायैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदाग्निं
देवेडइतिशंसत्यसोवाअग्निर्देवेडइएतंहिदेवाइंधतएतमेवतदेतस्मिं
लोकआयातयत्यग्निर्मन्विडइतिशंसत्ययंवाअग्निर्मन्विडइमंहिम ॥ २४ ॥
नुष्याइंधतेग्निमेवतदस्मिंलोकआयातयत्यग्निःसुषमिदितिशंसतिवा

युर्वाअग्निःसुषमिदायुर्हिस्वयमात्मानंसमिंधेस्वयमिदंसर्वंयदिदंकंचवा
युमेवतदंतरिक्षलोकआयातयतिहोतादेवव्रतइतिशंसत्यसोवैहोतादेवव्रत
एषहिसर्वतोदेवैर्व्रतएतमेवतदेतस्मिंलोकआयातयतिहोतामनुव्रतइति
शंसत्ययंवाअग्निर्होतामनुव्रतोयंहिसर्वतोमनुष्यैर्व्रतोग्निमेवतदस्मिं
लोकआयातयतिप्रणीर्यज्ञानामितिशंसतिवायुर्वैप्रणीर्यज्ञानांयदाहि
प्राणित्यथयज्ञोथाग्निहोत्रंवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयतिरथीर
ध्वराणामितिशंसत्यसौवैरथीरध्वराणामेषहियथैतद्रथीरिवै
तमेवतदेतस्मिंलोकआयातयत्यतूर्तिर्होतेतिशंसत्ययंवाअग्निरतूर्तो
होतेमंहनकश्चनतिर्यंचंतरत्यग्निमेवतदस्मिंलोकआयातयतितूर्णि
र्हव्यवाळितिशंसतिवायुर्वैतूर्णिर्हव्यवाडुवायुहृदंसर्वंसघस्तरात्

यदिदंकिंचवायुर्देवोयोह्येवहतिवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयत्प्रा रेचो
देवान्वक्षद्धितिशंसत्यसौवैदेवोदेवानावहत्येतमेवतदेतस्मिंलोकआयातय
तियक्षदग्निर्देवोदेवानितिशंसत्ययंवाअग्निर्देवोदेवान्यजत्याग्निमेवतदस्मिं
लोकआयातयतिसोअध्वराकरतिजातवेदाइतिशंसतिवायुर्वैजातवेदोवा
युमेवैतत्सर्वंकरोतियदिदंकिंचवायुमेवतदंतरिक्षलोकआयातयति॥२४॥
प्रवोदेवाग्नयइत्यनुष्टुभःप्रथमेपदेविहरतितस्मात्रूरूविहरतिसमस्य
स्यैकत्तरेपदेतस्मात्पुमान्रूसमस्यतितन्मिथुनंमिथुनमेवतदुक्थमुरुवेकरो
तिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदप्रवोदेवाग्नयइत्येवानुष्टुभः
प्रथमेपदेविहरतिवज्रमेवतत्सरोवरीयांसंकरोतिसमस्यैवोत्तरेपदेआ
रंभयतोवैवज्रस्यैणिमाथोदंदुस्याथोपरश्चोर्वज्रमेवतत्प्रहरतिद्विषते

DEPARTMENT OF SANSKRIT

भ्रातव्यायवधंयोस्यस्त्यस्मैस्तर्त्तवा॥२५॥देवासुरावाएषुलोकेषु
समयतंतेवैदेवाःसदएवातंयेनमकुर्वतेतांत्सदसोजयंस्तआग्नीध्रंसं
प्रापद्यंततेतोनपराजयंतेतस्मादाग्नीध्रउपवसतिनसदस्याग्नीध्रेह्य
धारयंतंयदाग्नीध्रेधारयंतेतदाग्नीध्रस्याग्नीध्रत्वंतेषांवैदेवानामसु
राःसदस्यानग्नीन्निर्वापयांचक्रुस्तेदेवाआग्नीध्रादेवसदस्यानग्नीन्विहरं
तेतेरसुररक्षांस्यपाघ्नंतथैवैतद्यजमानाआग्नीध्रादेवसदस्यानग्नी
न्विहरंत्यसुररक्षांस्ययेवतदपघ्नंतेवैप्रातराज्यैरेवाजयंतआर्धेन्यदाज्यै
रेवाजयंतआर्धेस्तदाज्यानामाज्यत्वंतासांवैहोत्राणांमायतीनामाजयं
तीनामधावाकूंयाहीयतेतस्यामिंद्राग्नीअध्यास्तामिंद्राग्नीवैदेवाना
मोजिष्ठौबलिष्ठौसहिष्ठौसत्तमौपारयिष्णुतमौतस्मादैंद्राग्नमधावाकूंवो

प्रातःसवनेशंसतीद्राग्नीहितस्यामध्यास्तांतस्मादुपुरस्तादन्येहोत्रकोःसदःप्रस
र्पतिपश्चाच्छावाकःपश्चेवहिहीनानुसंतिगमिष्यतितस्माद्ब्राह्मणोबहूनांवी
र्यवान्स्यात्सास्याच्छावाकीर्यांकुर्यात्तेनेवसाहीनाभवति॥३६॥देवरथोवाए
षयज्ञस्तस्यैतावंतौरश्मीयदाज्यंप्राउगेतद्घराज्येनपवमानमनुशंसतित्र
उगेणाज्यंदेवरथस्यैवतदंतौरश्मीविहरत्यलोभायेतामनुकृतिमनुष्यरथ
स्यैवांतौरश्मीविहरत्यलोभायनास्यदेवरथोलुप्यतेनमनुष्यरथायएवंवे
दसदाकुर्यथावावस्तात्रमेवंराशंसीपावमानीषुसामगास्तवतआग्नेयंहोता
ज्यंशंसतिकथमस्यपावमान्योनुशस्ताभवंतीतियोवाअग्निःसपवमानस्त
दप्येतदृषिणोक्तमग्निर्ऋषिःपवमानइत्येवमुहास्याग्नेयीभिरेवप्रतिपद्य ॥२६॥
मानस्यपावमान्योनुशस्ताभवंतितदाकुर्यथावावस्तात्रमेवंराशंसंगायत्री

षुसामगास्तवतआनुष्टुभंहोताज्यंशंसतिकथमस्यगायत्र्योनुशस्ताभवंती
तिसंपदेतिब्रूयात्सप्तैताअनुष्टुभस्तास्त्रिःप्रथमयात्रिरुत्तमयैकादशाभवंति
विराज्याज्यंहादशीमवाएकेनाक्षरेणाधंदांसिवियंतिनहाप्यंताःषोळशगा
यत्र्योभवंत्येवमुहास्यानुष्टुभिरेवप्रतिपद्यमानस्यगायत्र्योनुशस्ताभवंत्य
ग्नइद्धश्चदाशुषादुरोणइत्याग्नेंद्र्याग्नेंद्र्यायजतिनवाएताविंद्राग्नीसंतोव्यजयेता
मग्नेंद्रावाएतौसंतोव्यजयेतांतद्यदाग्नेंद्र्यायजतिविजित्यैवसाविराट्त्र
यस्त्रिंशदक्षराभवतित्रयस्त्रिंशद्वैदेवाअष्टौवसवएकादशरुद्रादशद्वाद
शादित्याःप्रजापतिश्चवषट्कारश्चैतत्त्रयमउक्थमुखेदेवताअक्षरभाजः
करात्यक्षरमक्षरमेवतद्देवताअनुप्रयंतिदेवपात्रंवावतद्देवतास्तृप्यंति
तदाकुर्यथावावशस्त्रमेवंयाज्याग्नेयंहोताज्यंशंसत्यथकस्मादाग्नेंद्र्या

यजनीतियावाअग्नेर्द्यौर्द्राग्नीवैसासेंद्राग्नमेतदुक्थंग्रहेणचतूरींरांसेनचें
द्राग्नीआगतंसुतंगीर्भिर्नभोवरण्यं॥अस्यपीतांधियेषितेयेद्राग्नमध्वर्यु
र्ग्रहंगृह्णातिभूरग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निरिंद्रोज्योतिर्भूर्वोज्योतिरिंद्रः सूर्यो
ज्योतिर्ज्योतिः स्वः सूर्यइतिहोतातूरींरांसंरांसतिघथवरात्रमेवंया
ज्या॥३७॥होत्रजपंजपतिरेतस्तत्सिंचत्यपांभुजमस्यपांश्विनवैरेतसः
सिक्तिःपुराहावाजपतियेहकिंचोर्ध्वमाहावाच्छस्त्रस्यैवतत्परांचंचतुष्प
दासीनमाह्वयतेतस्मात्परांचामूलांचतुष्पादोरेतःसिंचंतिसम्यङ्
द्विपाद्भवतितस्मात्सम्यंचोभूलाद्विपादोरेतःसिंचंतिपितामातरिश्वेत्याह
प्राणोवैपिताप्राणोमातरिश्वाप्राणोरेतोरेतस्तत्सिंचत्यछिद्रापदाधाद्
तिरेतोवाअछिद्रमतोयछिद्रःसंभवत्यछिद्रोक्थावयःशंसंनिति ॥२७॥

येवाअनूचानास्तेकवयस्तदृदमछिद्रंरेतःप्रजनयंतिसेवतदाहसोमोविश्ववि
नीथानिनेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानिशंसिषदिति ब्रह्मवैबृहस्पतिःक्षत्रंसोम
स्तत्रास्त्राणिनीथानिचोक्थामदानिचदेवेनचैवतद्ब्रह्मणाप्रसूतोदेवेनच
क्षत्रेणोक्थानिशंसत्येतोहवाअस्यसर्वस्यप्रसवस्यशांतयदिदंकिंचनघ
दंताभ्यामप्रसूतःकरोत्यकृतंतदकृतमकरितिवैनिंदंतिकृतमस्यकृतंभ
वतिनास्याकृतंकृतंभवतियएवंवेदवागायुर्विश्वायुर्विश्वमायुरित्याह
प्राणोवाआयुःप्राणोरेतोवाग्यानियोनिंतदुपसंधायरेतःसिंचतिकइदंशं
सिष्यतिसइदंशंसिष्यतीत्याहप्रजापतिर्वैकःप्रजापतिःप्रजनयिष्यती
त्येवतदाह॥३८॥आह्वयतूरींरांसंरांसतिरेतस्तत्सिंक्तंविकरोतिसिक्ति
र्वैअग्रेथविकृतिरुपांशुतूरींरांसंरांसतिरुपांश्विनवैरेतसःसिक्तिस्तिर

इवतूस्तोशंसंशंसतितिरश्चवैरेनांसिविक्रियंतेषट्पदंतूस्तोशंसंशंसतिषड्वै
धावैपुरुषःषडंगआत्मानमेवतत्षड्विधंषडंगंविकुरुतेतूस्तोशंसंशंस्त्वापु
रोरुचंशंसतिरेतस्तद्विकृतंप्रजनयतिविकृतिर्वाअन्नंथजातिरुचैःपुरोरुचं
शंसत्यूर्ध्वरेवैनंतत्प्रजनयतिद्वादशापदांपुरोरुचंशंसतिद्वादशवैमासाःसंव
त्सरःसंवत्सरःप्रजापतिःसोऽस्यसर्वस्यप्रजनयितासयोऽस्यसर्वस्यप्रज
नयितासएवैनंतत्प्रजयापशुभिःप्रजनयतिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभि
र्यएवंवेदजातवेदस्यापुरोरुचंशंसतिजातवेदोन्यंगांतदाकूर्यन्तृतीयसवन
मेवजातवेदसआयतनमथकस्मात्स्तोतःसवनेजातवेदस्यापुरोरुचंशंसती
तिप्राणोवैजातवेदाःसहिजातानांवेदयावतांवैसजानांवदतेभवतियेषामु ॥२९॥
नवेदकिमुतेस्युर्योवाआज्यआत्मसंस्कृतिर्वेदतत्सुविदितं॥२९॥प्रवोदे

ता२

वायाग्नयइतिशंसतिप्राणोवैप्रप्राणेहीमानिसर्वाणिभूतान्यनुप्रयंतिप्रा
णमेवतत्संभावयतिप्राणंसंस्कुरुतेदीदिवांसमपूर्व्यमितिशंसतिमनोवै
दीदायमनसाहिनकिंचनपूर्वमस्तिमनएवतत्संभावयतिमनःसंस्कुरुते
सनःशर्माणिवीतयइतिशंसतिवाग्वैशर्मतस्माद्वाचानुवदंतमाहुःशर्मव
दास्माअयांसीतिवाचमेवतत्संभावयतिवाचंसंस्कुरुतउतनोब्रह्मंतवि
षइतिशंसतिश्रोत्रंवैब्रह्मश्रोत्रेणाहिब्रह्मशृण्वंतिश्रोत्रंब्रह्मप्रतिष्ठितंश्रो
त्रमेवतत्संभावयतिश्रोत्रंसंस्कुरुतेसयंतावित्राण्यामितिशंसत्यपानो
वैयंतापानेनह्ययंयंतःप्राणानपराङ्भवत्यपानमेवतत्संभावयत्यपा
नंसंस्कुरुतऋतावायस्यरोदसीइतिशंसतिचक्षुर्वाऋतेतस्माद्यतरो
विवदमानयोराहाहमनुष्याचक्षुषापश्यामितितस्यश्रद्धयेतिचक्षुर

॥२९॥

वतसंभावयतिचक्षुः संस्कुरुतेनूनोरास्वसहस्त्रवत्तोकवसुष्टिमद्रास्चेय
त्तमयापरिदधात्यात्मावेसमस्तःसहस्त्रवांस्तोकवाम्पुष्टिमानात्मानमे
वतसमस्तंसंभावयत्यात्मानंसमस्तंसंस्कुरुतेयाज्ययायजतिप्रतिवै
याज्यापुण्येवलक्ष्मीःपुण्यामेवतंलक्ष्मींसंभावयतिपुण्यांलक्ष्मींसंस्कु
रुतेसएवंविद्वांश्छंदोमयोदेवतामयोब्रह्ममयोमृतमयःसंभूयदेवता
अप्येतियएवंवेदयोवेतहृदयथाछंदोमयोदेवतामयोब्रह्ममयोमृत
मयःसंभूयदेवताअप्येतितत्सविदितमिसध्यात्ममथाधिदैवं॥४०॥
षड्वादंतूष्णींसंसंसतिषडृतवऋतूनेवतत्कल्पयत्यृतवोप्येति हा
दशाक्षरंपुरोरुचंशंसतिहादशावैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरमेवतत्कल्पयतिसं ॥२९॥

वत्सरप्येतित्रयोदशायाग्नेयइतिशंसत्यंतरिक्षंवैप्रांतरिक्षंहीमानिसर्वाणि
भूतान्यनुप्रयंत्यंतरिक्षमेवतत्कल्पयत्यंतरिक्षमप्येतिदीदिवांसमपूर्व्य
मितिशंसत्यसौवैदीदयन्योसौतपत्येतस्माद्धिनकिंचनपूर्वमस्त्येतमेव
तत्कल्पयत्येतमप्येतिसनःशर्मणीवीतयइतिशंसत्यग्निर्वैशर्मणियन्ना
द्यानियच्छत्यग्निमेवतत्कल्पयत्यग्निमप्येस्कतोब्रह्मन्नाविषइतिशंस
तिचंद्रमावैब्रह्मचंद्रमसमेवतत्कल्पयतिचंद्रमसमप्येतिसयंताविप्र
एयामितिशंसतिवायुर्वैयंतावायुनाहीदंयतमंतरिक्षेनसंप्रछतिवायु
मेवतत्कल्पयतिवायुमप्येस्तावायस्यरोदसीइतिशंसतिद्यावापृथि
वीवैरोदसीद्यावापृथिवीएवतत्कल्पयतिद्यावापृथिवीअप्येतिनृनो

॥३०

रात्र्यहस्त्रवेत्तोकवत्पुष्टिमहर्त्वित्यक्तमयापरिदृष्टातिसंवत्सरोवैरस
मस्तःसहस्त्रवांरात्रोकवान्पुष्टिमांत्संवत्सरमेवतत्समस्तंकल्पयतिसंव
त्सरंसमस्तमप्येतियाद्ययायजतिदृष्टिर्वैषाऽग्नाविद्युदेवविद्युद्दीदंदृष्टि
मन्नाद्यंसंप्रयच्छतिविद्युतमेवतत्कल्पयतिविद्युतमप्येतिसएवंवि द्वान्
तन्मयोदेवतामयोभवतिभवति॥ ४१ ॥ ७२॥ इतिद्वितीयपंचिकाया
पंचमोध्यायः॥ यादृशपुस्तकंदृष्ट्वातादृशंलिखितमयाशुद्धमशुद्धंवामम
दोषोनविद्यते॥ १॥ श्रीरुद्रार्पणमस्तु॥ ७२॥ ७२॥
दामोदरोपनामकनारायणभट्टस्यसुतश्रीधरेनालिखितं॥ ७२॥

॥३०॥

शके १६९५

॥ इति द्वितीयपंचिका समाप्ता॥ श्री॥

॥ इति तृतीयपंचिकाप्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः३ॐम॥ ग्रहोक्थंवाएतद्यत्प्रउगंनवप्रातर्ग्रहाग्रह्यंतेन
वभिर्वाहिष्पवमानेस्तुवतस्तुतेस्तोमेदशमंगृह्णातिहिंकार इतरासांदशमः
सोमासंभावायव्यंशंसतितेनवायव्यउक्थवानेंद्रवायवंशंसतितेनेंद्रवायव
उक्थवान्मैत्रावरुणंशंसतितेनमैत्रावरुणउक्थवानाश्विनंशंसतितेनाश्वि
नउक्थवानेंद्रंशंसतितेनशुक्रामंथिनाउक्थवंतोवैश्वदेवंशंसतितेनाग्र
यणउक्थवांत्सारस्वतंशंसतितेनसारस्वतोग्रहोस्तिवाक्सरस्वतीयतुके
चवाचायहाग्रह्यंतेतेस्यसर्वेशस्तोक्थाउक्थिनोभवंतियएवंवेद॥१॥
अन्नाद्यंवाएतेनावरुंधेयत्प्रउगमन्यान्यादेवताप्रउगंशास्यतेन्यदन्यदु
क्थंप्रउगंक्रियतेन्यदन्यदस्यांनाद्यंग्रहेषुध्रियतेयएवंवेदैतदेवयज्ञमा ॥१॥
नस्याध्यात्मतमभिवोक्थंयत्प्रउगंतस्मादेनेनेदुपश्यतमभिवेत्याऽ

रेतेनघेनंहोतासंस्करोतीतिवायव्यंशंसतितस्मादाऽर्वायुःप्राणःप्राणो
रेतोरेतःपुरुषस्यप्रथमंसंभवतःसंभवतीतियद्वायव्यंशंसतिप्राणमे
वास्यतत्संस्करोतिंद्रवायवंशंसतियत्रवावप्राणास्तदपानायेंद्रवाय
वंशंसतिप्राणापानावेवास्यतत्संस्करोतिमैत्रावरुणंशंसतितस्मा
दाऽश्वश्वः पुरुषस्यप्रथमंसंभवतःसंभवतीतियन्मैत्रावरुणंशंस
तिचक्षुरेवास्यतत्संस्करोत्याश्विनंशंसतितस्मात्कुमारंजातंसंवदंत
उपवेभुश्रयतेनिवेध्यायतीतियदाश्विनंशंसतिश्रोत्रमेवास्यतत्सं
स्करोत्यैंद्रंशंसतितस्मात्कुमारंजातंसंवदंतेप्रतिधारयतिवेत्रीवोअ
थोशिरइतियदैंद्रंशंसतिवीर्यमेवास्यतत्संस्करोतिवैश्वदेवंशंस
तितस्मात्कुमारोजातःपशूनप्रचरतिवैश्वदेवानिह्यंगानियद्वैश्वदे

वंश्रांस संगान्येवास्यतत्संस्करोतिसारस्वतंश्रांसतितस्मात्कुमारंजातंजघन्या
वागाविशतिवाग्घिसरस्वतीयसारस्वतंश्रांसतिवाचमेवास्यतत्संस्करो
त्येषवैजातोजायतेसर्वाभ्यएताभ्योदेवताभ्यःसर्वेभ्यउक्थेभ्यःसर्वे
भ्यश्छंदोभ्यःसर्वेभ्यःप्रउगेभ्यःसर्वेभ्यःसवनेभ्योयएवंवेदयस्य
चैवंविदुषएतछंसंतिः॥२१॥प्राणानावाएतदुक्थंयत्प्रउगंसप्तदेवताः
श्रांसतिसप्तवैशीर्षन्प्राणाःशीर्षेनैवतत्प्राणांदधातिकिंसयजमान
स्यपापमुद्भाद्रियेतेतिहस्माहयास्यहोतास्यादित्यत्रैवैनंयथा
कामयेततथाकुर्याद्यंकामयेतप्राणेनैनंव्यर्द्धयानीतिवायव्यम
स्यलुब्धंश्रांसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धंप्राणेनैवैनंतद्व्यर्ध ॥२१॥
यतियंकामयेतप्राणापानाभ्यामेनंव्यर्द्धयानीतिवायव्यमस्यलु

ब्धंश्रांसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धंप्राणापानाभ्यामेवैनंतद्व्यर्ध
यतियंकामयेतचक्षुषेनंव्यर्द्धयानीतिमैत्रावरुणमस्यलुब्धंश्रांसे
दृचंवापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धंचक्षुषैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेत
श्रोत्रेणैनंव्यर्द्धयानीत्याश्विनमस्यलुब्धंश्रांसेदृचंवापदंवातीया
त्तेनैवतलुब्धंश्रोत्रेणैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतवीर्येणैनंव्यर्ध
यानीसैडमस्यलुब्धंश्रांसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धंवीर्ये
णैवैनंतद्व्यर्धयतियंकामयेतागोरेनंव्यर्द्धयानीतिवैश्वदेवमस्य
लुब्धंश्रांसेदृचंवापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धमंगोरेनैनंतद्व्यर्धयति
यंकामयेतनाचैनंव्यर्द्धयानीतिसारस्वतमस्यलुब्धंश्रांसेदृचं
वापदंवातीयात्तेनैवतलुब्धंवाचैवैनंतद्व्यर्धयतियमुकामयेतसर्व

॥३॥

रेनमंगैः सर्वैपात्मनासमर्धयानीसेतदेवास्ययथापूर्वमनुकृतंशंसेत्सर्वैरेवैनं
तदंगैः सर्वैपात्मनासमर्धयतिसर्वैरंगैहसर्वैपात्मनासमृध्यतेयएवंवेद॥३॥
तदाहुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रमाग्नेयीषुसामगास्तूनतेधायव्यया होतापं
तिपद्यतेकथमस्याग्नेय्योनुशस्तयोभवंतीयाग्नेयाएताःसर्वास्तन्नयदेतदेव
ताःसयदग्निःप्रवानिवदहतितदस्यवायव्यंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथय
दैधमिवरूक्षादहतिहोवाइंद्रवायूतदस्यैंद्रवायवंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्य
थयदुज्जिहृष्यतिन्निजिहृष्यतितदस्यमैत्रावरुणंरूपंतदस्यतेनानुशंसतिस
यदग्नेर्घोरसंस्पर्शीस्तदस्यवारुणंरूपंतदस्यैष्संस्पर्शीसंतंमित्रंरूत्ये
वोपासतेदेतेरयमैत्रंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयदेनंहाभ्यांबाहुभ्यांह ॥३॥
भ्यामरणीभ्यांमंथंतिहोवाअश्विनौतदस्याश्विनंरूपंतदस्यतेनानुशं

सत्यथयदुज्जिघांषस्तनयन्बबबाकुर्वंनिवदहतियस्माद्भूतानिविजंते
तदस्यैंद्रंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयदेनमेकंसंतंबहुधाविहरंतितद
स्यवैश्वदेवंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्यथयत्स्फूर्जयन्वाचमिववदद
हतितदस्यसारस्वतंरूपंतदस्यतेनानुशंसत्येवमुहास्यवायव्य
येवप्रतिपद्यमानस्यत्वचेनत्वचेनैवैताभिर्देवताभिस्तास्त्रियानु
शस्तोभवतिविश्वेभिःसोम्यंमध्वग्नइंद्रेणवायुना॥पिबामि
त्रस्यधामभिरितिवैश्वदेवमुक्थंशस्त्वावैश्वदेव्यायत्तत्तिय
थाभागंतद्देवताःप्रीणाति॥४॥देवपात्रंवाएतद्यद्ध्रुवाऽऽकारो
नयद्ध्रुवाकरोतिदेवपात्रेणैवतद्देवतास्तर्पयत्यनुवषट्करोति
तद्यथादोग्ध्र्यान्नागावापुनरुपस्थाकारंतर्पयंत्येवमेवैतद्देवताः

पुनरभ्याकारंतर्पयंतियदनुवषट्करोतीमानेवाग्नीनुपासतइत्याङ्ऋधिष्ट्यानथ
करमासूर्वस्मिंनेवजुहोतिपूर्वस्मिन्वषट्कुर्वतीतियदेवसोमस्याग्नेवीहीस
नुवषट्करोतितेनाधिष्ट्याग्नीणास्यासंस्थितान्सोमान्भक्षयंतीसाऽऽर्ध्वा
नानुवषट्करोतिकानुसोमस्यस्विष्टकृद्धागइतियद्धावसोमस्याग्नेवी
हीयनुवषट्करोतितेनैवसंस्थितांसोमान्भक्षयंतिसउएवसोमस्यस्वि
ष्टकृद्भागोवषट्करोति॥५॥वज्रोवाएषयद्धवषट्कारोयद्धिष्ट्यानध्यायद्धवष्ट्
करिष्यंस्तस्मिंनेवतंवज्रमास्थापयतिषळितिवषट्करोतिषड्वाऋतवऋ
तूनेवतत्कल्पयत्यृतून्प्रतिष्ठापयत्यृतून्वैप्रतितिष्ठतइदंसर्वमनुप्रतितिष्ठ
तियदिदंकिंचप्रतितिष्ठतियएवंवेदतदुहस्माहहिरण्यदन्वैदएतानिवा
एतेनषट्प्रतिष्ठापयतिद्यौरंतरिक्षंप्रतिष्ठितांतरिक्षंपृथिव्यांपृथिव्यस्मा

पःसत्येससंब्रह्मणिब्रह्मतपसीयेताएवतत्प्रतिष्ठाःप्रतितिष्ठंतीरिदंसर्वमनुप्रतितिष्ठतीय
दिदंकिंचप्रतितिष्ठतियएवंवेदद्यौषळितिवषट्करोत्यसौवावद्यौरेतमेवतदृतु
ष्वादधात्यृतुषुप्रतिष्ठापयतियादृगिवैवेदवेद्यःकरोतितादृगियास्मेरेवाःकुर्वंतियाद्ध
त्रयोवैवषट्काराब्रह्मौधामघडित्यंसयमेवाग्नेर्बलिवषट्करोतिसवज्रस्तंप्रहर
तिद्विषतेभ्रातृव्यायवधंयोस्यस्त्यस्तस्मैस्तंतनुतेतस्मात्सेभ्रातृव्यवतावषट्कृ
त्यौथयःसमःसंततोनिर्हाणर्चःसधामछंतंतंप्रजाश्चपशवश्चानूपतिष्ठंतेतस्मा
त्सप्रजाकामेनपशुकामेनवषट्कृत्यौथयेनैवषळवराभ्रोतिसरिक्तोरिणात्त्या
त्मानंरिणक्तियजमानंपापीयान्नवषट्कर्त्तृभवतिपापीयान्यस्मैवषट्करो
तितस्मात्तस्यान्नांनेयाद्किंसयजमानस्यपापभद्रमाद्दियेतेतिहस्माहयो
स्यहोतास्यादित्यत्रैवैनंयथाकामयेततथाकुर्यद्यंकामयेतेयथैवानी

जानोभूत्तथैवेजानस्यादितियथैवास्यऋचंभूयात्तथैवास्यवषट्कुर्यात्सदृशमेवै
नंतत्करोतियंकामयेतपापीयान्त्स्यादित्यृचैवस्तोमस्यऋचमुक्थानस्तरांवष
ट्कुर्यात्पापीयांसमेवैनंतत्करोतियंकामयेतश्रेयान्त्स्यादितिज्ञानैस्तोमस्यऋ
चमुक्थानैस्तरांवषट्कुर्याच्छ्रियमेवैनंतच्छ्रयामादधातिसंततमृचावषट्क्रि
यंतेसंधीयतेप्रजयापशुभिर्यएववेद॥७॥यस्यैदेवतायैहविर्गृहीतंस्यात्तां
ध्यायेद्वषट्करिष्यंत्साक्षादेवतद्देवतांप्रत्यक्षादेवतायजतिवज्रोवैवषट्कारः
सएषप्रहृतोज्ञातोदीदायतस्यैहेतस्यनदूरेसर्वंशांतिंवेदनप्रतिष्ठांतस्माद्धाप्ये
नहिभूयानिवमत्कस्तस्यैहैषैवशांतिरेषाप्रतिष्ठावागियेवतस्माद्वषट्क
रोत्यवागियनुमंत्रयतेसएनंशांतोनहिनस्तिवषट्कारमामंत्रम
क्षोमाहोत्रांप्रमक्षंब्रह्मतामनउपह्वयेव्यानेनश्रोत्रंप्रतिष्ठासिप्रतिष्ठांग ॥६॥
छप्रतिष्ठांमागमयेतिवषट्कारमनुमंत्रयेतेतदुहस्माहदीर्घमेतत्सद्

× प्राणाति ×६

प्राचीजंसहओजइत्येववषट्कारमनुमंत्रयेतौजश्चहवैसहश्चवषट्कारस्य
प्रियतमेतन्वोप्रियेवोवैनंतद्भ्रात्रास्मर्ध्यतिप्रियेणधाम्नासमर्ध्यतेयएवं
वेदवाक्चवैप्राणापानौचवषट्कारस्तएतेवषट्कृतेवषट्कृतेयुक्रामंति
ताननुमंत्रयेतवागोजःसहओजोमयिप्राणापानौविद्यास्मन्येवतद्धोतावा ना ३
वंचप्राणापानौचप्रतिष्ठापयतिसर्वायुःसर्वायुषायसर्वमायुरेतिय
एवंवेद॥८॥यज्ञोवैदेवेभ्यउदक्रामत्तंप्रैषैःप्रैषमेछन्यत्रैषैःप्रैषमै
छंस्तत्प्रैषाणांप्रैषत्वंपुरोरुग्भिःप्रारोचयन्यसुरोरुग्भिःप्रारोच
यंस्तत्पुरोरुचांपुरोरुक्त्वंवेधामन्वविंदन्यद्धधामन्वविंदंस्तद्धदेवै
र्दित्वंतवित्तंग्रहैर्व्यगृह्णतयद्धित्तंग्रहैर्व्यगृह्णतत्प्रहाणांग्रहत्वंवै
त्वानिविद्भिर्न्यवेदयन्यद्धित्वानिविद्भिर्न्यवेदयंस्तन्निविदांनिवित्वंम

हद्भावनहैष्यत्संवेष्टतियतरोवानतयोर्ज्यायइवाभीष्टतंसएवतयोःसाधी
यस्छतियउएवप्रेषान्वष्टयसावर्षीयसोवेदसउएवतांस्साधीयोवेदन
हैष्यंघेतघसैषास्तस्मात्कस्मिछन्प्रेष्यतिवा॥८॥गर्भाकाएतउक्थानां
यंनिविदस्तघसुरस्तादुक्थानांप्रातःसवनेधीयंतेतस्मात्सरांसोगर्भाधीयं
तेपरांचःसंभवंतियन्मध्यंतोमध्यंदिनेधीयंतेतस्मान्मध्येगर्भाधत्ता
यदंततस्तृतीयसवनेधीयंतेतस्मादमुतोवांचोगर्भाःप्रजायंतेप्रजायै
प्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदपेशाकाएतउक्थानांयंनिविदस्तघसु
रस्तादुक्थानांप्रातःसवनेधीयंतेयथेवप्रवयणातःपेशःकुर्यात्तादृक्घ
मध्यतोमध्यंदिनेधीयंतेयथेवमध्यतःपेशःकुर्यात्तादृक्घदंततस्तृती
यसवनेधीयंतेयथैवावप्रज्जनतःपेशःकुर्यात्तादृक्सर्वतोयज्ञस्यपे ॥६॥

रासाशांभतेयएवंवेद॥८॥सोर्याकाएतादेवतायंनिविदस्तघसुरस्तादु
क्थानांप्रातःसवनेधीयंतेमध्यतोमध्यंदिनेतंतस्तृतीयसवनआदित्यस्ये
वतद्धूतमनुपर्यावर्तंतेपछोवैदेवायज्ञंसमभरंस्तस्मात्पछोनिविदःरा
स्यंतेयद्धैतदेवायज्ञंसमभरंस्तस्मादश्वःसमभवत्तस्मादाऊरश्वंनि
विदांशंस्त्रेदद्यादितिदुरवलुवरमेवैतंतंनिविदःपदमतीयाघं ८
निविदःपदमतीयाघज्ञस्यतछिद्रंकुर्याघज्ञस्यवैछिद्रंस्त्रवघजमा
नोनुपापीयान्भवतितस्मान्ननिविदःपदमतीयांननिविदःपदेविप
रिहरेघंनिविदःपदेविपरिहरेन्मोहयेघज्ञंमुग्धोयजमानस्यात्तस्मो
ननिविदःपदेविपरिहरेन्ननिविदःपदेसमस्येघंनिविदःपदेसमस्ये
घज्ञस्यतदायुःसंहरत्तमायुकोयजमानस्यात्तस्मान्ननिविदःपदे

समस्येत्रेदंब्रह्मत्रेदंक्षत्रमिसेतेएवसमस्यैदूरेक्षत्रयोःसंश्रियैतस्मा दूरेचक्षत्रं
चसंश्रितेनत्रचंनचनुरुचमतिमन्यतनिविद्वानमेकंबेनिविदः परमरंसूक्तंप्रतित
स्मानत्रचंनचनुरुचमतिमन्यतनिविद्वाननिविद्याध्ववस्तात्रमतिरासंभवत्येकापरि
ष्ठिष्यत्तीयसवनेनिविदंदध्याद्वेपरिष्ठिष्यदध्यात्प्रजननंतदुपहन्याद्भैस्त
स्मादाप्यर्धयेत्तस्मादेकामेवपरिष्ठिष्यत्तीयसवनेनिविदंदध्यान्नसूक्तेननिविद
मतिपद्यतयेनसूक्तेननिविदमतिपद्यतेतत्सूक्तेरूपनिवर्त्ततेवास्कृहमेवतद
न्नत्तदेवतंछंदसंसूक्तमाहुर्यत्तस्मिंनिविदंदध्यान्मार्गमपथोवयमिति
पुरस्तात्सूक्तस्यशंसतिपथोवाएषप्रेतियोयज्ञेमुह्यतिमायज्ञादिद्रोभिन
इतियज्ञादेवतंनप्रच्यवतेमांतस्छुनोअरातयइत्यरातीयतएवतदपहंतियो
यज्ञस्यप्रसाधनस्तंदेवेघाततः॥तमाहुतंनश्रीमहीतिप्रजावैतंनुःप्रजा ॥७॥

मेवास्माएतत्संतनोतिमनोन्वाहुवामहेनाराशंसेनसोमेनेतिमनसावैयज्ञस्ता
यतेमनसाक्रियतेसैवतत्प्रायश्चित्तिःप्रायश्चित्तिः॥ इतितृतीयपंचिकायांप्र
थमोध्यायः॥ ११ ॥देवविशःकल्पयितव्याइत्याऽश्छंदश्छंदसिप्रतिष्ठाप्य
मितिशोंसावोमित्याहुयतेप्रातःसवनेत्र्यक्षरेणशंसामोदेवोमित्यध्वर्युःप्र
तिगृणातिपंचाक्षरेणातदष्टाक्षरंसंपद्यतेष्टाक्षरावैगायत्रीगायत्रीमेवतस्तु
रस्तात्प्रातःसवनेचीक्लृपतामुक्थंवाचीत्याहशस्त्वाचतुरक्षरमोमुक्थशाइ
त्यध्वर्युश्चतुरक्षरंतदष्टाक्षरंसंपद्यतेष्टाक्षरावैगायत्रीगायत्रीमेवतदुभ
यतःप्रातःसवनेचीक्लृपतामध्वर्योशोंसावोमिसाहुयतेमध्यंदिनेषळक्षरे
णशंसामोदेवोमित्यध्वर्युःप्रतिगृणातिपंचाक्षरेणातदेकादशाक्षरंसंप
द्यतएकादशाक्षरावैत्रिष्टुप्त्रिष्टुभमेवतत्पुरस्तान्मध्यंदिनेचीक्लृपता

मुक्थंवाचीद्रायेत्याहशास्त्वासप्ताक्षरमोमुक्थशास्त्र्यश्वर्युश्चतुरक्षरंतदे
कादशाक्षरंसंपद्यतएकादशाक्षरावैत्रिष्टुप्त्रिष्टुभमेवतदुभयतोमध्यं
दिनेचीकूपतामध्वर्योश्चोंसावोमित्योंहूयतेतृतीयसवनेसप्ताक्षरे
णाशंसामोदेवोमित्यध्वर्युः प्रतिगृणातिपंचाक्षरेणतद्द्वादशाक्षरंसंपद्य
तेद्वादशाक्षरावैजगतीजगतीमेवतसुरस्तात्तृतीयसवनेचीकूपतामुक्थं
वाचीद्रायदेवेभ्यइत्याहशास्त्वैकादशाक्षरमोमित्यध्वर्युरेकाक्षरंतद्वा
दशाक्षरंसंपद्यतेद्वादशाक्षरावैजगतीजगतीमेवतदुभयतस्तृतीयसव
नेचीकूपतांतदेतदृषिःपश्यन्नभ्यनूवाचयद्गायत्रेअधिगायत्रमाहितंत्रै ॥८॥
ष्टुभाद्यत्रैष्टुभंनिरतक्षत॥यद्वाजगज्जगत्साहितंपदंयत्तद्दुस्तअम्
तत्वमानशुरित्येतद्धैतच्छंदश्छंदांसिप्रतिष्ठापयतिकल्पयतिदेवविशोय

एवंवेदयत्प्रजापतिर्वैयज्ञंछंदांसिदेवेभ्योभागधेयानिव्यभजत्सगायत्री
मेवाग्नयेवसुभ्यःप्रातःसवनेभजत्त्रिष्टुभमिंद्रायरुद्रेभ्योमध्यंदिनेजगतीं
विश्वेभ्योदेवेभ्यआदित्येभ्यस्तृतीयसवनेथास्ययत्स्वंछंदआसीदनुष्टु
प्तामुदंतमभ्युदोहदछावाकीयामभिसेनमन्त्रवीदनुष्टुस्वन्वेवदेवानांपा
पिष्ठासियस्यतेहंस्वंछंदोस्मियांमादंतमभ्युदोहीरछावाकीयाभीतित
दजानासस्वंसोममाहरत्सस्वेसोमेग्रंमुखमभिपर्याहरदनुष्टुभंतस्माद्ध
नुष्टुबग्रियामुख्यायुज्यतेसर्वेषांसवनानामग्रियोमुख्योभवतिश्रेष्ठता
मश्नुतेयएवंवेदस्वेवेसतसोमेकल्पयंतस्माद्यत्रक्वचयजमानवशीभ
वतिकल्पतएवयत्रापितस्यैजनतायैकल्पतेयत्रैवंविद्वान्यजमानोवशी
यजते ॥९॥ अग्निर्वैदेवानांहोतासीन्मर्त्यर्बर्हिष्पवमानेसीत्सोनु

ष्टुभाज्यंप्रत्यपद्यतेमरुत्स्वेमवत्सर्यक्रामत्तमाज्येसीदत्सप्रउगेणप्रत्यपद्यतमरुत्स्व
मेवत्सर्यक्रामत्तंमाध्यंदिनेपवमानेसीदत्सोनुष्टुभामरुत्वतीयंप्रत्यपद्यतमरुत्स्व
मेवत्सर्यक्रामत्तंमाध्यंदिनेबृहतीषुनाराधोऽसंप्राणावैबृहत्यःप्राणानेवतन्वो
राधोह्यवैतुंतस्मान्मध्यंदिनेहोताबृहतीषुस्तोत्रियेणैवप्रतिपद्यतेप्राणावैबृ
हत्यःप्राणानेवतदभिप्रतिपद्यतेतंतृतीयपवमानेसीदत्सोनुष्टुभावैश्वदेवंप्र
त्यपद्यतमरुत्स्वमेवत्सर्यक्रामत्तंयत्तायत्तीयेसीदत्सवैश्वानरीयेणाग्निमा
रुतंप्रत्यपद्यतमरुत्स्वमेवत्सर्यक्रामद्वज्रोवैवैश्वानरीयंप्रतिछायत्तायत्तीयं
वज्रेणैवतत्सतिछायामनुनुदतेसर्वान्पाप्मनस्तान्त्सर्वान्पाप्मनोरतिमुच्यतेस्वस्त्येवाद्र ॥९॥
वामुच्यतेस्वस्त्येवहोतोन्मुच्यतेसर्वायुःसर्वायुरायसर्वमायुरेतियएवंवेद॥१४॥
इंद्रोवैवज्रंहत्वानास्त्वीतिमन्यमानाःपराःपरावतोगच्छत्सपरमामेवपरावत

मगच्छदनुष्टुप्वेपरमापरावहाग्वाअनुष्टुप्सवाचंप्रविश्यायत्तंसर्वाणि
भूतानिविभेत्यान्वेघंस्तंपर्वेधुःपितरोविदुरुत्तरमहर्देवास्तस्मात्पूर्वेधुःपित
भ्यःक्रियतउत्तरमहर्देवान्यजंतेतेब्रुवंनभिषुणावामेवतथावावनओछत्रो
मागमिष्यतीतितथेतितेभ्यषुणवंस्तंआत्मारथंयथोतयइत्येवैनमावर्तय
निदंवसोरसुतमंधइत्येवैभ्यःसुतकीर्त्यामाविरभवदिंद्रनेदीयएदिहीत्येवै
नंमध्यंप्रापादयतागनेदेणायत्तेनयजतेसंदेणायत्तेनराभोतियएवंवेद
॥१५॥इंद्रंवैवज्रंजघ्निवांसंनास्तेतिमन्यमानाःसर्वादेवताअजऊस्तमे
रुतएवस्वापयोनाजऊःप्राणावैमरुतःस्वापयःप्राणाहैवैनंतंनाजऊ
स्तस्मादेषोच्युतःस्वापिमान्प्रगाथःरास्यतआस्वापेस्वापिभिरिव
पिहयद्वेइमेवातऊर्ध्वंछंदःरास्यतेतऊसर्वंमरुत्वतीयंभवत्येषचेदमु

तःस्वापिमान्प्रगाथःशास्यतआस्वापेस्वापिभिरिति॥१६॥ब्राह्मणस्यैंप्रगाथंशं
सतिबृहस्पतिपुरोहितावेदेवाअजय्यस्वर्गंलोकंव्यस्मिंल्लोकेजयंतंतथैवैतद्य
जमानोबृहस्पतिपुरोहितएवजयतिस्वर्गंलोकंव्यस्मिंल्लोकेजयतितोवाएतौ
प्रगाथावस्कृतौसंतौपुनरादायंशास्यतेतदाहुर्यंनकिंचनोस्कृतंसंपुनरादा
यंशास्यतेथकस्मादेतौप्रगाथावस्कृतौसंतौपुनरादायंशास्यतेइतिपवमानो
वैस्वंवाएतद्यन्मरुत्वतीयंषड्भुवाअत्रगायंतीषुस्कृवतेषड्भुबृहतीषुतिस्र
षुत्रिष्टुप्सुसवाएषत्रिछंदाःपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानस्तदाहुःकथंत
एषत्रिछंदाःपंचदशोमाध्यंदिनःपवमानोनुशस्तोभवतीतियएवंगाय
त्र्याउत्तरेप्रतिपदोयोगायत्रोनुचरस्ताभिरेवास्यगायत्र्योनुशस्ताभ ॥१०॥
वंयेतापयामेवास्यप्रगाथाभ्यांबृहत्योनुशस्ताभवंतितासुवा

एनास्तद्बृहतीषुसामगारोरवयोधाजयाभ्योंपुनरादायंस्कृवतेतस्मादेतौप्रगाथा
वस्कृतौसंतौपुनरादायंशास्यतेनछस्त्रेणस्तोत्रमन्वेतियएवत्रिष्टुभोधाय्येयत्रेष्टु
भंनिविद्यानेनाभिरेवास्यत्रिष्टुभोनुशस्ताभवंत्येवमुहास्यैषत्रिछंदाःपंचदशोमा
ध्यंदिनःपवमानोनुशस्तोभवतियएवंवेद॥१७॥धाय्याःशंसतिधाय्याभिर्वैप्र
जापतिरिमांल्लोकानधयद्ध्येयंकाममकामयतंतथैवैतद्यजमानोधाय्याभिरेव
मांलोकांधयतियंयंकामंकामयतेयएवंवेदयदेवधाय्याःयत्रयत्रवैदेवायज्ञ
स्यछिद्रंनिरजानंस्तद्धाय्याभिरपिदधस्तद्धाय्यानांधाय्यात्वमछिद्रंहास्यै
यज्ञेनेष्टंभवतियएवंवेदयद्देवधाय्याःस्यूमेहैतद्यज्ञस्ययद्धाय्यास्तद्यथास्यू
म्यौसंदधदियादेवमेवैताभिर्यज्ञस्यछिद्रंसंदधदेतियएवंवेदयद्देवधाय्याः

नान्युवाएनान्युपसदामेवोक्थानियद्ध्याग्निर्नेतेत्याग्नेयीप्रथमोपसन्न
स्याएतदुक्थंवसोमक्रतुभिरितिसोम्याद्वितीयोपसन्नस्याएतदुक्थंपिन्व
त्यपइतिवैष्णवीतृतीयोपसन्नस्याएतदुक्थंयावंतंहवैसोम्येनाध्वरेणेष्ट्वा
लोकंजयतितमनएकैकयोपसदाजयतियएवंवेदयश्चैवंविद्वांधाय्याः रं
सतितद्वैकआहुस्तान्वोमहइनिरंसेदतांवार्वयंमरुतेषुरास्यमानामसि
व्यजानीमइतिवदंतस्तन्नेनाद्दत्यंयदतांरंसे दीखरःपर्जन्योव्र
ष्टोःपिन्वंत्यपइत्यवरंसेद्वृष्टिवनिपदंमरुत इतिमारुतंमत्यन्नमिहविन
यंतीतिविनीतवद्यद्विनीतवत्तद्विक्रांतवद्विक्रांतवत्तद्वैष्णवंवाजिनमिती
द्वैवाजीतस्यांवाएतस्यांचत्वारिपदानिदृष्टिवनिमारुतंवैष्णवमैंद्रा

११

वाएषात्तीयसवनभाजनासतीमध्यंदिनेरास्यतेतस्माद्वैदंभरतानांपशा
वःसायंगोष्ठाःसतोमध्यंदिनेसंगविनीमायंतिसोजगतीजागतोहिपशु
वआत्मायजमानस्यमध्यंदिनेस्तघजमानेपशूंदधाति १ मरु
त्वतीयंप्रगाथंरंसतिपशवोवैमरुतःपशवःप्रगाथाःपशूनामवरुध्यैज
निष्ठाउग्रःसहसेतुरायेतिसूक्तंरंसतितद्वाएतद्यजमानजननमेव
सूक्तंयजमानंहवाएतेनेयज्ञाद्देवयोन्यैप्रजनयतितस्माद्यंभवतिसं
चजयतिविचजयतएतद्वैरिरीतंगौरिरीतिहवैवृषाक्तस्यानेहिछंस्व
र्गस्यलोकस्यागछंस्सएतत्सूक्तमपश्यत्तेनस्वर्गंलोकमजयत्तथैवै
तद्यजमानएतेनसूक्तेनस्वर्गंलोकंजयतितस्यार्धाःरास्त्वार्धाःपरि
शिष्यमध्येनिविदंदधातिस्वर्गस्यैषलोकस्यरोहायनिविस्वर्गस्य

हैतल्लोकस्याक्रमणंयंनिविन्तामाक्रममाणइवरांसेदुपेवयजेनंनिगृह्णी
तयोस्यत्रिय स्यादितिनुस्वर्गकामस्याथाभिचरतोयःकामयेतक्षत्रेण
विशंहन्यामितित्रिस्तार्हिनिविदासूक्तंविशंसेक्षत्रंवैनिविद्विद्सूक्तंक्षत्रे
णैवतद्विशंहंतियःकामयेतविशाक्षत्रंहन्यामितित्रिस्तार्हिसूक्तेननिवि
दंविशंसेक्षत्रंवैनिविद्विद्सूक्तंविशैवतत्क्षत्रंहंतियउकामयेतोभय
तएनंविशःपर्यनछिनदानीत्यभयतस्तार्हिनिविदंव्याहृयीतोभयत
एवैनंतद्विशःपर्यवछिनत्तीतिन्वभिचरतइतरथाखेवस्वर्गकामस्य
वयःसुपर्णाउपसेदुरिंद्रमिस्तुभ्यापरिदधातिप्रियमेधाऋषयो
नाधमानाः॥अपध्वांतमूर्णुहीतियेनतमसाप्रावृतोमन्येतंतन्म ॥१२॥
नसागछेदपहेनास्मान्नलुप्यतेपूर्धिचक्रुरितिचक्रुषीमरीमृज्येता

जरसंहचक्रुषान्भवतियएवंवेदमुमुख्यस्मांनिधयेवबध्नातिपाशावैनि
धामुमुख्यस्मान्पाशादिवबध्नातिसेवतदाह ॥१३॥इंद्रोवैवृत्रंहनिष्यंसर्वा
देवताअब्रवीदनुमोपतिष्ठध्वमुपमाह्वयध्वमितितथेतितंहनिष्यंतआ
ह्वंस्तोवेन्मांवेहनिष्यंतआह्वंतिहंतेमान्भीषयाइतितानपिप्राश्वसी
नस्यश्वसथादीषमाणाविश्वेदेवाअह्वन्मकतोहेनंनाजहुःप्रहरभगवो
जहिवीरयस्वेयेवेनमेतांवाचंवदंतउपातिष्ठंततदेतदृषिःपश्यंनभ्यनूवा
चवृत्रस्यत्वाश्वसथादीषमाणाविश्वेदेवाअजहुर्येसखायः॥मरुद्भि
रिंद्रसख्यंतेअस्त्वथेमाविश्वाःपृतनाजयासीतिसोवेदिमेवैकिल
मेसचिवाइमेमाकामयंतहंतेमानस्मिंनुवक्थआभजाइतिनेत
स्मिंनुवक्थआभजदथहैतेतर्ह्युभेएवनिह्नवल्येउवक्थेआसतुर्मरुत

तीयं यहं ग्रहं गृह्णाति मरुत्वतीयं प्रगाथं शंसति मरुत्वतीयं सूक्तं शंसति मरुत्वतीयं
निविदं दधाति मरुतां साभ्रि र्मरुत्वतीय सुक्थं शस्त्वा मरुत्वतीय याय जति
यथाभागं तद्देवताः प्रीणाति येत्वा हि हस्ये मघवन्बद्धन्येशांवरे हरिवो येगवि
ष्टौ॥ येत्वानून मनुमदंति विप्राः पिबेंद्र सोमं सगणो मरुद्भिरिति यत्र यत्रै वैभि
र्यजयते यत्र यत्र वीर्यं मकरोत्तद्देवतं समनुवेद्यं द्रेणेनांसरसोम पीथान्करो
ति॥२०॥ इंद्रो वै वृत्रं हत्वा सर्वा विजितीर्विजित्या ब्रवीत्प्रजापतिं महमेतद्सानि
यत्वमहं महानसानीति स प्रजापतिरब्रवीदथको हमिति यदैवैतदवोचद्इंद्र
ब्रवीत्ततो वै को नाम प्रजापतिरभवत्को वै नाम प्रजापतिर्यन्महानिंद्रोभवं
तन्महेंद्रस्य महेंद्रत्वं स महान्भूत्वादेवता अब्रवीदुद्धारमुद्धरतेति यथा
प्येतहि क्षतियो वै भवति यः श्रेष्ठतामश्नुते स महान्भवतितं देवा अब्रुवंस्त्व ॥१३॥

यमेव ब्रूथ यत्ते भविष्यतीति सएतं महेंद्रं ग्रहं गृह्णाति साध्यं दिनं सवनानां नि धेव
त्यमुक्थानां त्रिष्टुभं छंदसां एष्टुभं साम्नां तमस्माउद्धारमुद्धरन्नुदस्माउद्धारं
हरंतियएवं वेदं तं देवा अब्रुवंस्त्वं वा अवोचथा अग्निना स्तुतिं सनेत्यब्रवी
त्कथं वोपि स्यादिति मब्रुवन्यद्येवनोस्तु मघवंनितिता नीसतेव॥२१॥ तेदेवा अ
ब्रुवंनियं वाइंद्रस्य प्रियाजाया वावाताप्रासहानामा स्यामेवेछा महाद्युतिरथेति
तस्यामेछंत सेनानब्रवीत्तार्वः प्रतिवक्तास्मीतितस्मात्स्त्रियः पत्याविछंते
तस्मादुस्त्रियनुरात्रेपत्याविछतेतांप्रातरुपायंसेतदेवप्रत्यपद्यतयद्वावा
नेपुरुतमंपुराषाळावेत्रहेतिनामान्यप्राः॥ अचेतिप्रासहस्पतिस्तविष्मानितीद्वावेत्रासहस्पतिस्तविष्मान्यदीमुग्रमसिकर्तवेकरत्तदितिय
देवैतदवोचामाकरत्तदित्येवैनांस्तदब्रवीत्तदेवाअब्रुवन्नप्यस्याइहा

स्कृत्यानोस्मिन्नवैकमविदहितथेतिलस्याअप्यत्राकुर्वंस्तस्मादेषात्रापिश्रा
स्यतेयद्वावानपुरुतमंपुरावाग्निंसेनावाइंद्रस्यप्रियाजायावावातास्रो
सुहानामकोनामप्रजापतिश्वशुरस्तघास्यकामेसेजयेत्तस्याअर्थांत्ते
ऽस्त्वामुभयतःपरिछिद्यतरांसेनाभ्यस्येत्प्रासहेकस्त्वापश्यतीति
तद्यथैवादस्कषाश्वशुरालुज्जमानानिलीयमानैत्यवमेवसासेनाभा
ज्यमानानिलीयमानेतियत्रैवंविदांस्त्वामुभयतःपरिछिद्यतरांसेना
भ्यस्यतिप्रासहेकस्त्वापश्यतीतितानिंद्रउवाचापिवोत्रास्त्वितिते
देवाअब्रुवन्विराज्याज्यास्तनिष्केवल्यस्यैयात्रयस्त्रिंशदक्षरा॥
त्रयस्त्रिंशाहैदेवाअष्टौवसवएकादशरुद्रोद्वादशादित्याःप्रजाप ॥१७॥
तिश्चवषट्कारश्चदेवताअक्षरभाजःकरोत्यक्षरमक्षरमेवतद्दे

वाअनुप्रविशंतिदेवपात्रेणैवतद्देवतास्तृप्यंतियंकामयेतानायतनवान्स्यादित्यवि
राजास्ययजेद्गायत्र्यावात्रिष्टुभावान्येनवाछंदसावषट्कुर्यादनायतनवंतमेवै
नंतत्करोतियंकामयेतायतनवान्स्यादितिविराजास्ययजेसिवासामभिंद्रमे
दतुत्वेयेतयायतनवंतमेवैनंतत्करोति॥२२॥ऋक्चवाइदमग्रेसामचास्तां
सैषानामऋगासीद्योनामसामसावृक्सामोपावदन्मिथुनंसंभवा
वप्रजात्याइतिनेत्यब्रवीत्सामज्यायान्नोअतोममहिमेतिहस्मूचोपावद
तांतेनप्रतिचनसमवदतेतास्तिस्रोभूचोपावदन्तत्तिसृभिःसमभवद्यत्ति
सृभिःसमभवत्तस्मात्तिसृभिरृक्संवतितिसृभिरृग्यंतितिसृभिर्हि सा
मसंमितंतस्मादेकस्यबह्वोजायाभवंतिनैकस्यैबहवःसहपतयोयद्वै
तत्सामाचामश्वेसमभवंतत्सामाभवत्तत्सामःसामत्वंसामभवतिय

एवंवेदयोवैभवतियःश्रेष्ठतामश्नुतेससामभवत्यसामन्यइतिहिनिंदंतिनवै
पंचान्यङ्गुलापंचन्यङ्गुलीकल्पेतामाहावश्चहिंकारश्चप्रस्तावश्चप्रथमानिधे
रुगुद्गीथेश्चमध्यमोवंप्रतिहारश्चोत्तमोनिधनंचवषट्कारश्चतेयत्पंचान्य
ङ्गुलापंचान्यङ्गुलीकल्पेतांतस्मादाहुःपंक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवइतियदुविराजंद
शिनीमाभिसमपद्यतांतस्मादाहुर्विराडितियस्मादशिन्यांप्रतिष्ठितइत्यात्मावैस्तो
त्रियःप्रजानुरूपःपत्नीधाय्यापशवःप्रगाथोगृहाःसूक्तंसयाअस्मिंश्चलोके
मुष्मिंश्चप्रजयाचपशुभिश्चगृहेषुवसतियएवंवेद॥२३॥स्तोत्रियंशंसत्या
त्मावैस्तोत्रियस्तंमध्यमयावाचाशंसत्यात्मानमेवतत्संस्कुरुतेनुरूपंशं
सतिप्रजावाअनुरूपःसऊचैस्तरामिवानुरूपःशंस्तव्यःप्रजामेवतछ्रियसी ॥१५॥
मात्मनःकुरुतेधाय्यांशंसतिपत्नीवैधाय्यासानीचैस्तरामिवधाय्याशंस्त

याप्रतिवाहिनीहास्यगृहेषुपत्नीभवतियत्रैवंविद्वांनीचैस्तरंधाय्यांशंस
तिप्रगाथंशंसतिसस्वरवत्यावाचाशंस्तव्यःपशवोवैस्वरःपशवःप्रगाथः
पशूनामवरुध्यैउच्चैस्यनुवीर्यंणिप्रवोचमितिसूक्तंशंसतितद्वाएतसि
यमिंद्रस्यसूक्तंनिष्केवल्यंहैरण्यस्रुपमेतेनवैसूक्तेनहिरण्यस्रुपआ
गिरसइंद्रस्यप्रियंधामोपागच्छत्सपरमंलोकमजयदुपेंद्रस्यप्रियंधा
मगच्छतिजयतिपरमंलोकंयएवंवेदग्रहावैप्रतिष्ठासूक्तंतत्प्रतिष्ठित
तमयावाचाशंस्तव्यंतस्माद्यद्यपिदूरइवपशून्लभतेगृहानेवैनान
जिगमिषतिगृहाहिपशूनांप्रतिष्ठाप्रतिष्ठा॥२४॥इतितृतीयपंचि
कायांद्वितीयोध्यायः॥सोमोवैराजामुष्मिंलोकआसीन्नदेवाश्चऋ
षयश्चाभ्यध्यायन्कथमयमस्मांत्सोमोराजागच्छेदितितंब्रुवंश्चं

दांसियूयंनइमंसोमंराजानमाहरतेतितथेतितेसुपर्णाभूत्वोदपतंस्तेयत्सुपर्णी
भूत्वोदपतंस्तदेतत्सौपर्णमित्याख्यानविदआचक्षतेछंदांसिवैतत्सोमंराजा
नमच्छाचरंस्तानिहतर्हिचतुरक्षराणिचतुरक्षराण्येवछंदांस्यासंस्ताज
गतीचतुरक्षराप्रथमोदपतत्सापतित्वार्धमध्वनोगत्वाश्राम्यत्सापराऽस्य
त्रीण्यक्षराण्यैकाक्षराभूत्वादीक्षांचतपश्चहरंतीपुनरस्यवापतत्तत्स्मात्त
स्यविनादीक्षांवित्तंतपोयस्यपशवःसंतिजागताहिपशवोजगतीहितान्
हरंदथत्रिष्टुबुदपतत्सापतित्वाभूयोर्धादध्वनोगत्वाश्राम्यत्सापरास्यै
कमक्षरंत्र्यक्षराभूत्वादक्षिणाहरंतीपुनरस्यवापतत्तत्स्मान्मध्यंदिनेद
क्षिणानीयंतेत्रिष्टुभोलोकेत्रिष्टुभिताआहरत॥२५॥तेदेवाअब्रुवन्नाय ॥१६॥
न्नीवंनइमंसोमंराजानमाहरतितिसातथेत्यब्रवीत्सावैमासवर्णस्वस्त्यय

नेनानुमंत्रयध्वमितितथेतिसोदपतत्तोदेवाःसर्वेणस्वस्त्ययनेनान्वमंत्रयंतप्रे
तिचेतिचेत्येतद्वैसर्वंस्वस्त्ययनंयत्प्रेतिचेतिचेतितद्योस्यप्रियस्यात्त मेतेनानुमं
त्रयेतप्रेतिचेतिचेतिस्वस्त्येवगच्छतिस्वस्तिपुनरागच्छतिसापतित्वासोमपा
लान्भीषयित्वापद्भ्यांचमुखेनचसोमंराजानंसमरुणाद्घानिचेतरेछंद
सीअक्षराण्यजहितांतानिचोपसमरुणाद्यत्तस्याअनुनिरऽऽर्यरुणानुः
सोमपालैःसव्यस्यपदोनखमछिदत्तछल्यकोभवत्तस्मात्सनखमिवय
द्वराम स्त्रवत्सावरुणाभवत्तस्मात्साहविरिवोथयःरात्योयदनीकमासी
त्समपर्णानिदंश्यभवत्सहस्वजौयानिपर्णानितेमंथावलायानिस्रावा
नितेगंडूपदायत्तेजनंसोंधाहिःसोसातथेषुरभवत्॥२६॥सायदृक्षि
णोनपदोसमरुण्यात्तस्मातःसवनमभवत्तद्गायत्रीस्वमायतनम

कुर्वंतस्मात्तत्समृद्धमंमन्यंतेसर्वेषांसवनानामग्रियोमुख्योभवतिश्रै
ष्ठ्यमश्नुतेयएवंवेदाथयत्सप्तेनपदासमृग्भिष्णात्तन्माध्यंदिनंसवनमभ
वत्तद्वैत्रिष्टुभस्तेनान्वाह्नोत्पूर्वंसवनंतेदेवाःप्राजिज्ञासंततास्मिंस्त्रि
ष्टुभंछंदसामदधुरिंद्रदेवतानांतेनत्समाबद्वीर्यमभवत्पूर्वेणसवनेनो
भाभ्यांसवनाभ्यांसमाबद्वीर्याभ्यांसमाबज्जामीभ्यांराथंतरेणयएवंवेद
थयन्मुखेनसमृग्भिष्णात्तत्तृतीयसवनमभवत्तस्यपतंतीरसमधयत्तथो
तरसंनान्वाह्नोत्पूर्वंसवनंतेदेवाःप्राजिज्ञासंततत्सप्तेनपशुनाचरंतितेनत्स
मबनयंत्याज्येनपशुनाचरंतितेनतत्समाबद्वीर्यमभवत्पूर्वाभ्यांसवनाभ्यां
सर्वैःसवनैःसमाबद्वीर्यैःसमाबज्जामिभीराथंतरेणयएवंवेद ॥२७॥तेषा ॥१७॥
इमेइतरेछंदसीगायत्रीमभ्यवदेतांबित्तंनावक्षराण्यनुपर्यागुरितिनेत्य

ब्रवीद्गायत्रीयथावित्तमेवनरंतितेदेवेषुब्रूतमेतांतेदेवाअब्रुवन्यथावित्तमे
वबरंतितस्माद्यापयेतहैबियांयाद्गुंयथावित्तमेवनरंतितेवाअष्टाक्षरागा
यत्र्यभवन्यक्षरात्रिष्टुबेकाक्षराजगतीसाष्टाक्षरागायत्रीप्रातःसवनमु
दयछन्नाग्नेत्रिष्टुप्त्र्यक्षरामाध्यंदिनंसवनमुघंतुंतांगायत्र्यब्रवीदा
यान्यपिमेत्रास्त्विति सातथेत्यब्रवीत्त्रिष्टुप्तांवैमेतरेणाभिरक्षरैरुपसंधेही
तितथेतितामुपसमदधादितहैतद्गायत्र्यैमध्यंदिनेयन्मरुत्वतीयस्यान्तरेत्र
तिपदोयश्चानुचरःसैकादशाक्षरासृत्वामाध्यंदिनंसवनमुदयछन्नाग्नेत्रि
ष्टुभंत्र्यक्षरामाध्यंदिनंसवनमुघंतुंतांगायत्र्यब्रवीदायान्यपिमेत्रास्त्विति
सातथेत्यब्रवीज्जगतीतांवैमेतरेकादशभिरक्षरैरुपसंधेहीतितथेतितामु
पसमदधादितहैतद्गायत्र्यैतृतीयसवनेयद्वैश्वदेवस्यान्तरेत्रतिपदोय

आनुचरः साद्वादशाक्षरा भूत्वोत्तरतीयसवनमुदयछन्तोवाअष्टाक्षरागायत्र्य
भवदेकादशाक्षरात्रिष्टुबुद्वादशाक्षराजगती सर्वाभिश्छन्दोभिः समाव
ज्ञामिभीराप्नोतियएवंवेदकंवैसन्नत्रेधाभवन्नस्मादाद्रीतव्यमेनंविदुषइत्ये
कंहिसन्नत्रेधाभवत्॥२७॥तेदेवाअब्रुवन्नादित्यांन्युष्माभिरिदंसवनमुप
धास्मेतितथेतितस्मादादित्यारंभणंहोतीयसवनमादित्यग्रहैः पुरस्तान्नस्य
यजत्यादित्या सोअदितिर्मादित्यंतामितिमद्दत्यारूपसमद्दयामद्दद्वैतीय
सवनस्यरूपेनानुवषट्करोतिनभक्षयतिसंस्थावाएषायदनुवषट्कारः
संस्थाभक्षः प्राणाआदित्यानेत्प्राणांसंस्थापयानीतिताआदित्याअब्रुव
न्सवितारंत्वयेदंसहसवनमुपधास्मेतितथेतितस्मात्सावित्रीप्रतिपद्भवति ॥१८॥
वैश्वदेवस्यसावित्रग्रहं पुरस्तान्नस्ययजतिदमूनादेवःसवितावरेण्य

इतिमद्दत्यारूपसमद्दयामद्दद्वैतीयसवनस्यरूपेनानुवषट्करोतिनभ
क्षयतिसंस्थावाएषायदनुवषट्कारःसंस्थाभक्षः प्राणःसावित्रान्प्राणा
संस्थापयानीत्यभेवाएषएतेसवनेबिभ्रतियत्सवितोप्रातःसवनंचरती
यसवनंचतघसिबवत्सावित्र्यैनिविदःपदंपुरस्ताद्भवतिमद्दत्परिष्टाद्दु
भयोरेवैनंतत्सवनयोरभजतिप्रातःसवनेचरतीयसवनेचबल्यः प्रा
तर्वियुव्याःशस्यंतेएकातृतीयसवनेतस्मादूर्ध्वाः पुरुषस्यभूयांसः
प्राणायच्चावांचोद्यावापृथिवीयंशंसतिद्यावापृथिवीवैप्रतिष्ठेयमेवैहप्र
तिष्ठासावमुत्रतद्यद्यावापृथिवीयंशंसतिप्रतिष्ठयारेवैनंतत्प्रतिष्ठापयति
॥२९॥आर्भवंशंसत्यभोवैदेवेषुप्रेतपसोसामपीथमभ्यजयंस्तोभयःप्रा
तःसवनेवाचिकल्पयियंस्तानग्निर्वसुभिः प्रातःसवनादनुदतस्तोयोमाध्यं

क्षिनेसवनेवाचिकल्पयिष्यंस्तानिंद्रोरुद्रैर्माध्यंदिनात्सवनादनुदंतेभ्यस्तृतीयसवनेवाचिकल्पयिष्यंस्तान्विश्वेदेवाअनोनुद्यंतनेहपास्यंतिनेहतिसप्रजापतिरब्रवीत्सवितारंतववाइमेतेवासास्त्वमेवैभिःसंपिबस्वेतिसतथेत्यब्रवीत्सवितातान्वैत्वमुभयतःपरिपिबेतितान्प्रजापतिरुभयतःपर्यपिबत्तेएतेधाय्येअनिरुक्तेप्राजापत्येराश्येतेअभितआर्भवंसुरूपकृथेलुमतयेश्यंवेनश्चोदयत्सुभगार्इतिप्रजापतिरेवैनांस्तदुभयतःपरिपिबतितस्मादुश्रेष्ठीपात्रेरोचयत्येवयंकामयतेतंतेभ्योवैदेवाअपेबाविभस्तमनुष्यगंधात्तएतेधाय्येअंतरदधतयेभ्योमातेवापित्रइतिा ३०॥ वैश्वदेवंशंसतियथावैप्रजाएवंवैश्वदेवंतद्यथांतरंजनतांएवंसूक्तानियथारण्याब्वैधाय्यास्तदुभयतोधाय्यंपर्यूहयतेतस्मात्तान्यरण्यानि

DR BHAU DAJI

॥१९॥

संसनरण्यानिमृगैश्चवयोभिश्चेतिहस्माहयथावैपुरुषएवंवैश्वदेवंतद्यथावांतरमंगान्येवंसूक्तानियथाषर्वाण्येवंधाय्यास्तदुभयतोधाय्यापर्यूहयतेतस्मात्पुरुषस्यपर्वाणिशिथिराणिसंतिदृंहानिब्रह्मणाहितानिधृतानिमूलंवाएतद्यज्ञस्ययधाय्याश्चयाज्याश्चेतद्यदन्याअन्याधाय्याश्चयाज्याश्चेकुर्युरुन्मूलमेवतद्यज्ञंकुर्युस्तस्मात्ताःसमान्येवस्युःपांचजन्यंवाएतदुक्थंयद्वैश्वदेवंसर्वेषांवाएतत्पंचजनानांमुक्थंदेवमनुष्याणांगंधर्वाप्सरसांसर्पाणांचपितॄणांचैतेषांवाएतत्पंचजनानांमुक्थंसर्वेणैनंपंचजनाविदुरेनंपंचिन्यैजनतायैहविर्नागच्छंतियएवंवेदसर्वंदेवस्योवाएषहोतायोवैश्वदेवंशंसतिसर्वाद्विरोध्यायेछंसिष्यंसर्वास्वेवतद्दिक्षुरंसंदधातियस्यामस्यादिशिहव्यंस्यान्नतांध्यायेदनुहायैवास्यतहीर्यमादत्तेदितिघोर

दितिरंतरिक्षमिदमेवमयापरिदधातीयंवाअदितिरियंद्यौरियमंतरिक्षम
दितिर्माता सपिता सपुत्र इतीयंवैमातेयंपितेयंपुत्रोविश्वेदेवाअदितिःपंच
जनाइत्यस्यांवैविश्वेदेवाअस्यांपंचजनाअदितिर्जातमदितिर्जनित्वमितीयं
वैजातयैंभिजनित्वैहिःपशवःपरिदधातिचतुष्पादावैपशवःपशूनामवरुध्यै
सक्तद्ईचीःप्रतिधायाएवैहिप्रतिधत्तेपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोयजमा
नमेवतद्धिप्रतिधत्तेचतुष्पात्सुपशुषुप्रतिधापयतिसदैवपंचजनीययापरि
दध्यान्नदुपस्पृशन्भूमिंपरिदध्यात्तद्यस्यामेवयजंसंभरतितस्यामेवैनं
तदंततःप्रतिधापयतिविश्वेदेवाःशृण्वंतेमहवंमइतिवैश्वदेवमुक्थंवा
स्तोविश्वदेव्यायजतियथाग्नागतदेवताःप्रीणातिएवंआग्नेयीप्रथ ॥२०॥
माघतयाज्यासौमीसौम्ययाज्यौवैष्णवीघतयाज्यात्वंसोमपितृभिः

संविदानइतिसौम्यस्यपित्र्यस्ययजतिद्यंतिवाएतसौम्यंदभिषुण्वंति
तस्यैतामनुस्तरणींकुर्वंतियसोम्यःपितृयोवाअनुस्तरणीतस्मात्सो
म्यस्यपित्र्यस्ययजेत्यवधिषुर्वाएतसोम्यंदभ्यसुषवुस्तदेनंपुनःसं
भावयंतिपुनराप्याययंतेयूपसदंकरूपेयोपसदोकिलवैतद्रूपंयदेतादेव
तीअग्निःसोमोविष्णुरितिप्रतिगृह्यसोम्यंहोतापूर्वश्छंदोगेभ्योवेक्षेतैतंहै
केपूर्वंछंदोगेभ्योहरंतितन्नथानकुर्यादृषद्वत्तीप्रथमःसर्वमन्नाद्यमन्न
यतीतिहस्माहतेनैवरूपेणतस्माद्दृषद्वत्तींवपूर्वंविक्षेतयेनंछंदोगेभ्यो
हरंतिएवंप्राजापतिर्वैस्वांदुहितरमभ्यध्यायद्दिवमित्यन्यआङ्कृष
सभिसन्यतामन्योभूतोरोहितंभूतामभ्यैत्तंदेवाअपश्यन्नेनरूतंनैव
जापतिःकरोतीतितेनमेछिन्द्यादेनमारिष्यतीतमन्यान्यस्मिन्नाविंदंस्तेषां
याएवघोरतमास्तन्वआसंस्ताएकधासमभरंस्ताःसंभरताएषदेवो

भवत्तदस्यैतद्भूतवंनामभवतिवैसयोस्यैतदेवंनामवेदतंदेवाअब्रुवन्नयंवैप्रजा
पतिरकृतमकरिमंविध्येतिसतथेत्यब्रवीत्सवैवोवरंवृणाइतिवृणीष्वेतिसएत
मेववरमवृणीतपशूनामाधिपत्यंतदस्यैतत्पशुमंनामपशुमान्भवतियो
स्यैतदेवंनामवेदतमभ्यायत्याविध्यत्सविद्रूर्ध्वउदप्रपतत्तंतमेतंमृगइ
त्याचक्षतेयउएवमृगव्याधःसउएवसयोरोहिसारोहिणीयोएवंवेदस्त्रि
यांसोएवंवेदस्त्रियांहतद्वाइदंप्रजापतेरेतःसिक्तमधावत्तत्संरोभव
त्तेदेवाअब्रुवन्मेदंप्रजापतेरेतोदुषदितियदब्रुवन्मेदंप्रजापतेरेतोदुष
दितितन्मादुषमभवत्तन्मादुषस्यमादुषत्वंमादुषंहवैनामैतद्यन्मानुषं
तन्मादुषंसन्मानुषमित्याचक्षतेपरोक्षेणापरोक्षप्रियाइवहिदेवाःप्रत्यक्षं ॥२१॥
तदग्निनापर्यादधुस्तन्मरुतोधून्वंस्तदग्निर्नप्राच्यावयत्तदग्निनैवैथान

रेणपर्यादधुस्तन्मरुतोधून्वंस्तदग्निर्वैश्वानरःप्राच्यावयत्तस्ययदेतसं
प्रथममुदरीप्यतेतदस्मादादित्योभवद्द्वितीयमासीत्तद्गुरुरभवत्संवरुणो
न्यग्रहीतेतस्मात्सारङ्गवीरुपिरथयत्तृतीयमदीदेवतआदित्याअभव
न्येंगारोआसंस्तेंगिरस्योभवन्यदंगारःपुनरवशांतोउदीप्यंतेतद्बृहस्पति
रभवद्यानिपरिक्षाणान्यासंस्तेकृष्णाःपशवोभवन्यालोहिनीमत्तिकातेरोहि
तोअथयद्भस्मासीत्तत्सरुष्यंव्यसर्पद्रोरोगवर्यऋश्यउष्ट्रोगर्दभइतिवै
चैतेरुपाःपशवस्तेचतान्वाएषदेवोप्यवदतममवाइदंममनैवास्तूहमि
तिमेतयर्चानिरवादयंतयेषारौद्रीरास्यतआर्तेपितमरुतांसुम्नमेतुमा
नुःसूर्यस्यसुद्योयुयोथाःप्रलंनोवीरोअर्वतिक्षमेथाइतिब्रूयान्नाभिनद्
त्यनभिमानुकोहषदेवःप्रजाभवतिप्रजायेमहिरुद्रियप्रजाभिरितिब्रूयो

नुरुद्वेयेतस्यैवनामनुः परिहरयैतदुखलुशंनः करतीत्येवशंसैछमितिप्रातिपद्य
तैसर्वस्माएवशंमयैनरेभ्योनारिभ्योगवइतिपुमांसोवैनरस्त्रियोनार्यः स
सर्वस्माएवशंमयैसोनिरुक्तारौद्रीशांतासर्वायुः सर्वायुर्यायसर्वमायु
रेतियएवंवेदसोगायत्रीब्रह्मवैगायत्रीब्रह्मणैवैनंतेनमरयतिं॥३॥
वैश्वानरीयेणाग्निमारुतंप्रतिपद्यतेवैश्वानरोवाएतद्देवतः सिक्तंप्राच्या
वयंत्तस्माद्वैश्वानरीयेणाग्निमारुतंप्रतिपद्यतेनवानंत्रथमऋकु
शंस्तव्याग्नीन्वाएवोचीष्यशांतोम्रसीदंनेतिय आग्निमारुतंशंसति
प्राणैनैवतद्देवतास्वरत्यधीयंनुपहन्यादन्यंनिवक्तारमिछेत्तमेवत
सेतुंरुलातरतितस्मादाग्निमारुतेनव्युच्चमेछ्योविनक्तामारुतं ॥२२॥
शंसतिमरुतोहवाएतद्देवतः सिक्तंधून्वंतः प्राच्यावयंत्तस्मान्मारुतं

शंसतियज्ञायज्ञावोअग्नयेदेवोवोदविणोदाइतिमध्येयोनिंचानुरूपंच
शंसतितद्यन्मध्येयोनिंचानुरूपंचशंसतितस्मान्मध्येयोनिर्धत्तेयदु
द्वेसूक्तेशंस्त्वाशंसतिप्रतिछ्यारेवतदुपरिष्टात्प्रजननंदधातिप्रजायै
प्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद॥३१॥जातवेदस्यंशंसतिप्रजाप
तिःप्रजाअसृजतताःसृष्टाःपराच्यएवायंनव्यावर्ततेताअग्निनाप
र्यगछंतााअग्निमुपावर्ततेतमेवाघाप्युपावर्त्ताःसोब्रवीज्जातावैप्रजा
अनेनाविदमितियदब्रवीज्जातावैप्रजाअनेनाविदमितितज्जातवेद
स्यमभवंत्तज्जातवेदसोजातवेदस्त्वंताअग्निनापरिगतानिरुध्यशां
चत्योदीच्यत्योतिछंस्ताअद्भिरभ्यषिंचंत्तस्मादुपरिष्टाज्जातवेदस्य
स्यापोहिछीयंशंसतितस्मान्नछमयतेवशंस्तव्यंताअद्भिरभिषि

च्यनिज्ञास्येवा मन्यतेता सुवा अहिना बुध्नेनपरो क्षातेजोदधादैषहवाअ
हिर्बुध्नियदग्निर्गार्हपत्योग्निनैवासुतऽगार्हपत्येनपशोरोनेजोदधातित
स्मादाहुर्जुह्वदेवाजुह्वतोवसीयानिति ॥३६॥ देवानांपत्नीः शंसत्यनू
चीरग्निर्गृहपतिस्मादनूचीपत्नीगार्हपत्यमास्तेतदाहूराकांपूर्वीशं
सेज्ज्ञाभ्यैवैपूर्वपेयमितितन्नेनाद्यदेवानामेवपत्नीःपूर्वीःशंसेदेष
हवाएतत्पत्नीषुरेतोदधातियदग्निर्गार्हपत्योग्निनैवासुतऽगार्हपत्येन
पत्नीषुप्रत्यक्षादेतोदधातिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद
तस्मात्समानोदर्यस्वस्रान्योदर्यायैजायायाअनुजीविनीजीवतिकां
राशंसतिराकाहवाएतांपुरुषस्यसेवनींसीव्यतियेषाश्रिश्र्यधिपुमा ॥२३॥
सोस्यपुत्राजायतेयएवंवेदपावीरवीशंसतिनाग्नेसरस्वतीपावीरवी

वाच्येवतदाचंदधातितदाहुर्योमीपूर्वीशंसेत्३॥ पित्र्यां३इति॥ यामीमेवपूर्वीशंसे
दिमंयमप्रस्तरमाहिसीदेतिराशीवैपूर्वपेयंतस्माद्यामीमेवपूर्वीशंसेन्मातली
कव्यैर्यमोऽङ्गिरोभिरितिकाव्यानामनूचीशंसत्यनरेणैववैदेवान्काव्याःपरे
णैवपितॄंस्तस्मात्काव्यानामनूचीशंसत्यृतावरउत्तरासदतिपित्र्याः
शंसत्यन्मध्यमाःपितरःसोम्यासइतियेचैनावमायेचपरमायेचमध्यमा
स्तास्सर्वानेनंतरायंत्रीणात्याहंपितॄंस्त्रिदत्रांआवहीतिहितीयांशंसति
बर्हिषदोयेस्वधयासुतस्येतइवाएषांप्रियंधामयद्बर्हिषदइतिप्रियेणै
वैनंस्तृणात्मासमर्धयतिप्रियेणधाम्नासमर्धयतेयएवंवेदंपितृभ्यान
मोऽस्त्वग्नयेतिनमस्कारवतीमंततःशंसतिनस्मादंततःपितृभ्योनमस्क्रि
यतेतदाहुर्यार्हावंपित्र्याःशंसेत्४॥ अयाहावां३इति॥ याहावमेवशंसेदसं

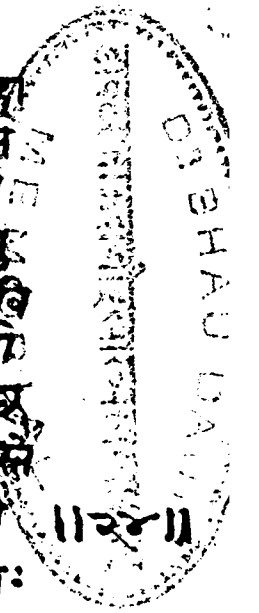

॥ ॐ ॥ स्थितं वै पित्र्यꣳ सारस्वꣳ साध्यꣳ संस्थितं वा एष पित्र्यꣳ संस्थापयति योऽग्नाहा
॥२७॥ वꣳसतिं तस्माद्ध्याहावमेवꣳ सन्तं व्यृद्धꣳ स्वादुक्षीरायꣳ मधुमाꣳ उलायमि
नीं ह्रस्वैडीरनुपानीयाꣳ सꣳसत्येताभिर्वा इंद्रस्तीयसवनमन्वपिबत्तदनुपा
नीयानामनुपानीयात्वमाघंतीव वै नर्हि देवतायदेताहोताꣳ सꣳसतिं तस्मादेतासु
महत्यतिगौर्यैयया रोजसा स्कभितारजाꣳसीतिवैष्णवा रूपीमत्वꣳ सꣳसतिंवि
ष्णुर्वैयज्ञस्यदुरिष्टंपातिवरूणस्विष्टंतयोरुभयोरेवशांत्यैविष्णुर्नुकंवीर्या
णिप्रवोचमितिवैष्णवीꣳ सꣳसतिंयथावैमयमेवयज्ञस्यविष्लुस्तंघथादुष्ट
ंदुर्मतीरुतंसुरूपंसुमतीरुतंकुवंनियादेवमेवैतद्घत्तस्यदुष्टुतंदुःशꣳसं
सुष्टुतंसुशꣳसंकुर्वंतीतियदेताहोताꣳ सꣳसतिंतंतुतन्वन्रजसोभानुमन्विहीं ॥२७॥
तिप्राजापत्याꣳ सꣳसतिप्रजावैतंतुः प्रजामेवास्माएतत्संतनोतिज्योतिष्मतः

पथोरक्षधियारुतानितिदेवयानावैज्योतिष्मंतः पंथानेस्तानेवास्माएतद्वि
तनोत्यनुल्बणंवयतजोगुवामपोमनुर्भवजनयादैव्यंजनमित्येवैनंतन्मनोः
प्रजयासंतनोतिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदैवानिंद्रोमघोनि वा ३
रपत्नीरुक्षुमयापरिधातीयंवाइंद्रोमघवानिरपत्नीकरत्सयाचर्षणी
धृदनेवेतीयंवैसयाचर्षणीधृदनवीर्यꣳ वैराजाजनुषांधेह्यस्मइतीयंवैराजाज
नुषामधिश्रयोमाहिनंयज्ञमित्रइतीयंवैमाहिनंयज्ञꣳश्रयोयजमानोजरि
तीयजमानायैवैतासारिषमाज्ञास्तेतदुपस्पृशन्भूमिंपरिदध्यात्तद्ध
स्यामेवयज्ञꣳसंभरतिनस्यामेवैनंतदंततः प्रतिष्ठापयत्यग्नेमरुद्भिःशु
भयद्भिर्ऋक्वभिरिस्याग्निमारुतमुक्थंशꣳस्त्वाग्निमारुत्यायजतियथा
पशागंतदेवतोःप्रीणातिप्रीणाति॥३६॥इतितृतीयपंचिकायांतृतीयोध्यायः॥

देवा वा असुरेर्यु ऽमुपप्रायंन्विजयायतानग्निर्नान्वकामयतैतुंतंदेवा अब्रुव
न्नपैतुमेव स्त्राकैवैतमेकोसीतिसनारुद्रतान्वेष्यामीत्यब्रवीत्स्रुतनुमित
तथेतितंतेसमुऋम्यापनिट्यास्रुवस्तान्स्रुतानुप्रैत्सत्रिश्रेणिर्भूत्वाच्य
नीकोसुराभ्यु ऽमुपप्रायद्विजयायैत्रिश्रेणिरितिछंदांस्येवश्रेणीरकुरुत
व्यनीकइतिसवनान्येवानीकानितानसंभाव्यंपराभावयत्ततोवैदेवाअ
भवन्परासुराभवन्यात्मनापरास्यद्विषन्भ्रातृव्योभवतियएवं
वेदसावाएषागायत्र्येवयदग्निष्टोमश्चतुर्विंशस्यहरावैगायत्रीचतुर्वि
ंशतिरग्निष्टोमस्यस्तुतशस्त्राणितेहयदिदमाऊः सुधायांहवैवाजीसु
हितोदधातीतिगायत्रीवैतन्नहवैगायत्रीक्षमारमतऊर्ग्वीहवाएषाय ॥२५॥
जमानमादायस्वरतीत्यग्निष्टोमोवैतंनहवाअग्निष्टोमःक्षमारमत

×वै×

ऊर्ग्वीहवाएषयजमानमादायस्वरतिसवाएषसंवत्सरएषयदग्निष्टो
मश्चतुर्विंशत्यर्धमासोवैसंवत्सरश्चतुर्विंशतिरग्निष्टोमस्यस्तुतशा
स्त्राणितंयथासमुद्रंस्रोत्याएवंसंवत्सरंयज्ञक्रतवोपियंतिसंवत्स॥२६॥दीक्षणी
येष्टिस्तायतेतामेवानुयाःकाश्चेष्टयस्ताःसर्वाअग्निष्टोममपियंती
त्यामुपदधातिधावैपाकयज्ञोसावेवानुयेकेचपाकयज्ञास्तेसर्वे
ग्निष्टोममपियंतिसायंप्रातरग्निहोत्रंजुहोतिसायंप्रातर्व्रतंप्रयछंतिस्वा
हाकारेणाग्निहोत्रंजुहोतिस्वाहाकारेणव्रतंप्रयछंतिस्वाहाकारमेवा
न्वग्निहोत्रमग्निष्टोममप्येतिपंचदशप्रायणीयेसामिधेनीरन्वाहपंचद ॥श॥
शदर्शपूर्णमासयोःप्रायणीयमेवानुदर्शपूर्णमासावग्निष्टोममपी
तंःसोमंराजानंक्रीणंत्योषधयोवैसोमोराजौषधिभिस्तंमिषज्यंतियं

भिषज्यंतिसोममेवराजानंक्रीयमाणोमनुष्यानिकानिचौषधजानितानिस
र्वाण्यग्निष्टोममभिषंत्यग्निमातिथ्येमथंत्यग्निंचातुर्मास्येषातिथ्यमे
वानुचातुर्मास्यान्यग्निष्टोममभिषंतिपयसाप्रवर्ग्यंचरंतिपयसादा
क्षायणायैप्रवर्ग्यमेवानुदाक्षायणायैसोग्निष्टोममभ्येतिपशुरूप
वसथेभवतिमेवानुयेकेचपशुबंधास्तेसर्वेग्निष्टोममभिषंतीळाद
धोनामयज्ञक्रतुस्तंदध्नाचरंतिदध्नादधिघर्मंदधिर्मेघर्मेवान्विळाद
धोग्निष्टोममभ्येति ॥२७॥ इतिनुपुरस्तादथोपरिष्टात्संचदशाक्थ्य
स्यस्तोत्राणिपंचदशशस्त्राणिसमासोमासधासंवत्सरोविहितः
संवत्सरोग्निर्वैश्वानरोग्निरग्निष्टोमः संवत्सरमेवान्वक्थ्योग्निष्टोमम
भ्येक्थ्यमभियंतमनुवाजपेयोत्यभ्येक्थ्याहिसभवतिहादशा ॥२६॥

रात्रेःपर्यायाःसर्वेपंचदशास्तेहोहोसंपद्यंत्रिंशदेकविंशंषोळशिसाम
त्रिवृत्संधिःसात्रिंशत्समासस्त्रिंशन्मासस्संवत्सरोरात्रयोमासधासंवत्सरो
विहितःसंवत्सरोग्निर्वैश्वानरोग्निरग्निष्टोमः संवत्सरमेवान्वतिरात्रोग्नि
ष्टोममभ्यतिरात्रमभियंतमन्वहोर्योमोभ्येत्यतिरात्रोहिसभवते
तद्वेयेचपुरस्ताद्येचोपरिष्टाद्यज्ञक्रतवस्तेसर्वेग्निष्टोममभियंतिपै
तस्यसंस्कृतस्यनवतिश्चतंस्तोत्रियाःसायानवतिस्तेदशात्रिवृतोथका
नवतिस्तेदशाथयादशैतासामेकास्तोत्रियोदेतित्रिवृत्परिशिष्यते
सोसावेकविंशोभ्याहितस्तपतिविषुवान्वाएषस्तोमानांदशावाएत
स्मादर्वाचस्त्रिवृतोदशपरांचोमध्यएषकएविंशउभयतोभ्याहि
तस्तपतितद्यासौस्तोत्रियोदेत्यसेतस्मिन्नभ्यूह्यास्तयजमानस्त

देवक्षत्रं सहोबलमश्नुतेहवैदेवक्षत्रंसहोबलमेतस्यहसायुज्यंसरूपतांस
लोकतामश्नुतेयएवंवेदाथ॥२१॥देवाश्चासुरैर्विजिग्यानाऊर्ध्वाःस्वर्गंलो
कमायंस्तेऽग्निर्दिविस्पगूर्ध्वउदश्रयतंसस्वर्गस्यलोकस्यद्वारमवृणोद्
अग्निर्वैस्वर्गस्यलोकस्याधिपतिस्तवसवःप्रथमाआगच्छंस्तएनमब्रुवन्
नतिनोर्जस्याकारंनःकुर्वितिसनास्तुतोतिस्रक्ष्यइत्यब्रवीस्तुतनुमति,
तथेतितंतोत्रिवृतास्तोमेनास्तुवंस्तांस्तुतोत्यार्जतेतयथालोकमगच्छं
स्तंरुद्राआगच्छंस्तएनमब्रुवन्नतिनोर्जस्याकारंनःकुर्वितिसनास्तुतोतिस्र
क्ष्यइत्यब्रवीस्तुतनुमतितथेतितंतेपंचदशेनस्तोमेनास्तुवंस्तान्स्तुतोत्या
र्जतेतयथालोकमगच्छंस्तमादित्याआगच्छंस्तएनमब्रुवंनतिनोर्जस्या
कारंनःकुर्वितिसनास्तुतोतिस्रक्ष्यइत्यब्रवीस्तुतनुमतितथेतितंते ॥२७॥

सप्तदशेनस्तोमेनास्तुवंस्तान्स्तुतोत्यार्जतेतयथालोकमगच्छंस्तंविश्वेदे
वाआगच्छंस्तएनमब्रुवन्नतिनोर्जस्याकारंनःकुर्वितिसनास्तुतोतिस्र
क्ष्यइत्यब्रवीस्तुतनुमतितथेतितंतएकविंशेनस्तोमेनास्तुवंस्तान्स्तुतो
त्यार्जतेतयथालोकमगच्छंनकेनवैतंदेवास्तोमेनास्तुवंस्तांस्तुतोत्या
र्जतेतयथालोकमगच्छंनथहैनमेषएतैःसर्वैस्तोमैस्तोतियोयजतेय
श्चैनमेवंवेदातीलुतमर्जतिअतिहवाएनमर्जतेस्वर्गंलोकंमभियए
वंवेद॥२३॥सवाएषोग्निरेवयदग्निष्टोमस्तंयदस्तुवंस्तस्मादग्नि
स्तोमस्तमग्निस्तोमंसंतमग्निष्टोमइत्याचक्षतेपरोक्षेणापरोक्षप्रि
याइवहिदेवास्तंयच्चतुष्टयादेवाश्चतुर्भिस्तोमैरस्तुवंस्तस्माच्चतुस्तो
मस्तंचतुस्तोमंसंतंचतुष्टोमइत्याचक्षतेपरोक्षेणापरोक्षप्रियाइव

हि देवा अथ यदेन मूर्ध्वं संतं ज्योतिर्भूत मस्रवंस्त स्माज्योति स्तोम स्तं ज्योति
स्तोमं संतं ज्योतिष्टोम इत्याचक्षते परोक्षेणैव परोक्षप्रिया इव हि देवाः सवाए
षोपूर्वेनपरोयज्ञक्रतुर्यथा रथचक्रमनंतमेनं यदग्निष्टोमस्तुत स्ययथैव
प्रायणंतथोदयनंतद्वै षाभियज्ञगाथा गीयते ॥ यदस्यपूर्वमपरंतदस्यय
द्वस्यापरंतद्वस्यपूर्वं ॥ अहेरिव सर्पणंशाकलस्यनविज्ञानंतियतस्त
स्मादितियथाह्येवास्यप्रायणमेवमुदयनमसदितिताद्धर्यत्रिरात्राय
णमेकविंशमुदनंयेकेनतेसमे इतियोवाएकविंशस्त्रिवृद्वैसोथोयदुभो
त्रचौत्तरिनाविति ब्रूयात्तेनेति ॥ ३ ॥ योवाएषतपत्येषोग्निष्टोमएषसा
ङ्गः स्तस्महैवाङ्गासंस्थापयेयुः साङ्गोवैनामतेनासंत्वरमाणाश्चरेयु ॥२८॥
र्यथैवप्रातःसवनएवंमाध्यंदिनएवंतृतीयसवनएवमुहयजमानोप्र

मायुकोभवतीयद्वाइदंपूर्वयोःसवनयोरसंत्वरमाणाश्चरंतिस्माद्वैदंप्रा
च्योग्रामताबहुलाविशोथयद्वैदंतृतीयसवनेसंत्वरमाणाश्चरंतिस्मा
द्वैदंप्रत्यंचिदीर्घारण्यानिक्षेभवंतितथाहयजमानःप्रमायुकोभवतिते
नासंत्वरमाणाश्चरेयुर्यथैवप्रातःसवनएवंमाध्यंदिनएवंतृतीयसवने
एवमुहयजमानोप्रमायुकोभवतिसएतमेवयज्ञक्रतुंनानुपर्यावर्तेतयदा
वाएषप्रातरुदेत्यथमंद्रंतपतिस्मान्मंद्रयावाचाप्रातःसवनेगंसेदथय
दाप्येत्यथबलीयस्तपतिस्माद्बलीयस्यावाचामध्यंदिनेगंसेदथयदा
भितराम्येत्यथबलिष्ठतमंतपतिस्माद्बलिष्ठतमयावाचातृतीयसवनेगंसे
देवंगंसेघदिवाचईशीतवाग्विशस्त्रंययातुवाचोत्तरोत्तरिण्योसहेतस
मापनायेतयाप्रतिपद्येतेतत्क्षयस्तत्समिवभवतिसवाएषनकदाचना

स्तमेतिनोदेतिंतंयदस्तमेतीतिमन्यंतेऽएवंतदंतमिवाथात्मानंविपर्यस्यतेरा
त्रीमेवावस्तात्कुरुतेहःपरस्तादथयदेनंप्रातरुदेतीतिमन्यंतेरात्रेरेवंतदंतमि
वाथात्मानंविपर्यस्यतेहरेवावस्तात्कुरुतेरात्रीपरस्तात्सवाएषानकदाचन
निम्रोचतिनहवैकदाचननिम्रोचेयुस्तस्यहसायुज्यंसरूपतांसलोकतांम
श्नुतेयएवंवेदयएवंवेद॥२०॥इतितृतीयपंचिकायांतृतीयोध्यायः॥३०
यज्ञोवैदेवेभ्योन्नाद्यमुदक्रामत्तेदेवाअब्रुवन्यज्ञोवैनोंनाद्यमुदक्रमीदिति
मंयज्ञमेनमन्विच्छामेतिते ब्रुवन्कथमन्विच्छामेतिब्राह्मणेनवोछंदोभिरेय
ब्रुवंस्तेब्राह्मणंछंदोभिरदीक्षयंस्तस्यांतंयज्ञमतन्वतापिपलीःसमयाजय
न्स्तस्माद्याप्येतर्हिदीक्षणीयायामिष्टावांतमेवयज्ञंतन्वतेपिपलीःसंयाज
यंतितमनुन्यायमन्ववायंस्तेप्रायणीयमतन्वततंप्रायणीयेनदीनेयो ॥२९॥

न्वागछंस्तेकर्मभिःसमल्वरंततछंस्वंतमकुर्वंस्तस्माद्याप्येतर्हिप्रायणीयंरा
त्र्यंतमेवप्रभवतितमनुन्यायमन्ववायंस्तआतिथ्यमतन्वतमातिथ्येननेदीयो
न्वागछंस्तेकर्मभिःसमल्वरंततर्हिळांतमकुर्वंस्तस्माद्याप्येतर्ह्यातिथ्यमिळां
तमेवप्रभवतितमनुन्यायमन्ववायंस्तउपसदोतन्वतेमुपसद्भिर्नेदीयोन्वा
गछंस्तेकर्मभिःसमल्वरंततेतिस्रःसामिधेनीरनूच्यातिस्रोदेवताअयजंस्त
स्माद्याप्येतर्ह्युपसत्सुतिस्रएवसामिधेनीरनूच्यातिस्रोदेवतायजंतितमु
नुन्यायमन्ववायंस्तउपवसथमतन्वतेतमुपवसथ्येहन्यामुवंस्तस्मात्वो,
तंयज्ञमतन्वतोपिपलीःसमयाजयंस्तस्माद्याप्येतर्ह्युपवसथआंतमेव
यज्ञंतन्वतेपिपलीःसंयाजयंतितस्मादेतेषुपूर्वेषुकर्मसुराजेस्तरांराजानेस्त
रामिवानुब्रूयादनूत्सारमिवहितेतमायंस्तस्मादुपवसथेयावत्या
वाचाकामयेतततावत्यानुब्रूयादात्सोहिसतर्हिभवतीतितमाप्त्वाब्रूवंस्ति

छस्त्वेनानाघायेतिसनेत्यब्रवीत्कथंवस्तिछ्येतितानीस्तेवतमब्रुवन्त्राह्मैनंच ए
नश्छंदोभिश्चसयुग्भूतानाघायतिछस्त्वेतितथेतितस्माद्राप्येतर्हियज्ञःसयु
ग्भूतादेवेभ्योहव्यंवहतिब्राह्मणेनचछंदोभिश्चगृहेषु॥ त्रीणिहवैयज्ञेक्रियं
तेजघंगीर्णीवांतंहैतद्देवजघंयद्राजंसमानमार्त्विज्यंकारयतउतवास्मै
दघादुतवामादृणीततितद्धैतत्सराड्वयथाजघनेहैवतघजमानंभुनक्त्य
थहैतद्देवगीर्णीयद्वैश्यंदार्त्विज्यंकारयतउतवामानवाधेनोतवाधनय
ज्ञवेन्नासंकुर्यादितितद्धैतत्सराड्वयथागीर्णीनहैवतघजमानंभुनक्त्य
थहैतद्देववांतंयदभिशस्यमानमार्त्विज्यंकारयतेयथाहवाइदंवांता
मनुष्याबीभत्सतएवंतस्माद्देवास्तद्धैतत्सराड्वयथावांतंनहैवतघ ॥३०॥
जमानंभुनक्तिसएतेषांत्रयाणांमात्राणांनेयात्तंयघेतेषांत्रयाणामेकं

॥

चिदकामयताभवेन्नस्यास्तिवामदेव्यस्यस्तोत्रेप्रायश्चित्तिरिदंवाइदंवा
मदेवयजमानलोकोमर्तलोकःस्वर्गोलोकस्तान्त्रिभिरक्षरैर्न्यूनेतस्यस्तो
त्रउपरुप्यत्रिधासानंविरूपाःस्त्रियासुरूपइतिसएतेसएतेषुलोकेषात्मा
नंदधातियस्मिन्यजमानलोकेस्मिन्मर्तलोकेस्मिंस्वर्गलोकेससर्वंदु
रिष्टिमत्येयपियदिसमर्द्धाइवऋत्विजःस्युरितिहस्माहाथहैतज्जपंदे
वेतिछंदांसिवैदेवेभ्योहव्यमूढ्वाश्रांतानिजघनार्धंयज्ञस्यतिष्ठं
तियथाश्वावाश्वतरोवोहिवांतिछंदेवतेभ्यएतंमैत्रावरुणंपशुपुरोका
शमनुदेविकाहवींषिनिर्वपेद्धात्रेपुरोडाशंद्वादशकपालंयोधातास
वषट्कारोनुमत्यैचरुंयानुमतिःसागायत्रीराकायैचरुंयाराकासा
त्रिष्टुप्सिनीवाल्यैचरुंयासिनीवाली साजगतीकुह्वैचरुंयाकुहूः

सानुष्टुबेतानिवावसर्वाणिछंदांसिगायत्रंत्रैष्टुभंजागतमानुष्टुभमन्न
न्यान्येतानिहियज्ञेप्रतमामिवक्रियंतएतैर्हवाअस्यछंदोभिर्यजतेः सर्वै
श्छंदोभिरिष्टंभवतियएवंवेदतद्धैयदिदमाङ्गुःसुधायांहवेवाजीसुहितो
दधातीतिछंदांसिवैतत्सुधायांहवाएनंछंदांसिदधत्यननुध्यायिनंलोकं
जयतियएवंवेदतद्धैकआङ्गुर्धातारमेवसर्वासांपुरस्तात्सुरस्तादाज्ये
नपरिषिंचेन्नदासुसर्वासुमिथुनंदधातीतितदुवाआङ्गुर्जगतिवाएतद्घृ
तेक्रियतेयत्रसमानीभ्यामग्न्योःसमानेहन्यजतीतियदिहवाअपि
बह्व्यइवजायाःपतिर्वावतासांमिथुनंतद्दासांधातारंपुरस्ताद्यजति
नदासुसर्वासुमिथुनंदधातीतिनुदविकानां[illegible]अथदेवीनांस्तू ॥३१॥
र्यायपुरोळाशमेककपालंयःसूर्यःसधातासउएववषट्कारोदिवे

चरुंयाघोःसानुमतिःसोएवगायत्र्युषसेचरुंयोषाःसाराकासोएवत्रि
ष्टुब्नेचरुंयागोःसासिनीवालीसोएवजगतीपथिभ्यश्चरुंयापृथिवी
साकुहूःसोएवानुष्टुबेतानिवावसर्वाणिछंदांसिगायत्रंत्रैष्टुभंजागत
मानुष्टुभमन्न्याम्येतानिहियज्ञेप्रतमामिवक्रियंतएतैर्हवाअस्यछंदो
भिर्यजतेः सर्वैश्छंदोभिरिष्टंभवतियएवंवेदतद्धैयदिदमाङ्गुःसुधायांह
वेवाजीसुहितोदधातीतिछंदांसिवैतत्सुधायांहवाएनंछंदांसिदधत्य
ननुध्यायिनंलोकंजयतियएवंवेदतद्धैकआङ्गुः सूर्यमेवसर्वासांपुर
स्तात्सुरस्तादाज्येनपरिषिंचेन्नदासुसर्वासुमिथुनंदधातीतितदुवा
आङ्गुर्जगतिवाएतद्घृतेक्रियतेयत्रसमानीभ्यामग्न्योःसमानेह
न्यजतीतियदिहवाअपिबह्व्यइवजायाःपतिर्वावतासांमिथुनंत

घस्रासांसूर्यंपुरस्ताद्यजतिंतद्रासुरस्वीसुमिथुनंदधातिंतायाइमास्ता
अमूर्याअमूस्ताइमाअन्यतरांभिवीवर्तंकामयतेतासूभयी
षुताउभयीर्गतिश्रियंःप्रजातिकामस्यसंनिर्वपेन्नेवेष्यमाणास्येयदे
नाएवेष्यमाणस्यसंनिर्वपेदीश्वरोहास्यवित्तेदेवाअरंतोर्यहायमा
त्मनेलमंस्ततिंताहश्चुचिरक्षोगोपालायनोवद्रघुम्नस्याभिप्रतारि
णास्योपायीर्यज्ञेसंनिरुवापंतस्यहरथगृसंगाहमानंदृष्ट्वावाचेयम
हमस्यराजन्यस्यरेविकाश्चद्रवीश्चोभयीर्यंतेसममादयंयदस्येथं
रथगृसोगाहतइतिचतुःपष्टिंकवाचिनंःशश्वद्रास्यंतेपुत्रनप्तारआसुः
॥३३॥अग्निष्टोमंवेदेवाअभ्रयंतोक्थान्यसुरास्तेसमावदीर्याएवो ॥३२॥
संनव्यावर्तंतेतान्भरद्वाजऋषीणामपश्यदिमेवाअसुराउक्थेषुश्रि

तास्तानेषांनकश्चनपश्यतीतिसोग्निमुदहृयदेस्यूषुब्रवाणितग्नइये
तरागिरइत्यसुर्यावावाइतरागिरःसोग्निरूपोत्तिष्ठन्ब्रवीत्किंस्विदेव
मर्धंकरोदीर्घंपलितानश्यतीतिभरद्वाजोहवैकरोदीर्घंपालितआ
ससोब्रवीदिमेवाअसुराउक्थेषुश्रितास्तान्वोनकश्चनपश्यतीतिता
नग्निरश्वोभूत्वाभ्यस्यद्रवद्यदग्निरश्वोभूत्वाभ्यस्यद्रवत्तस्माकम
श्वंसामाभवत्तस्माकमश्वरयसाकमश्वतंतराकुःसाकमश्वेनोक्था
निप्रपायेदप्रपीतानितानिवावतान्युक्थानियान्यन्यत्रसाकमश्वा
दितिप्रमंहिष्ठीयेनप्रणयेदित्याकुःप्रमंहिष्ठीयेनवैदेवाअसुरानु
क्थेभ्यःप्राणुदंततस्माहैवब्रप्रमंहिष्ठीयेननयेत्रसाकमश्वेनप्र॥
तेवाअसुरामैत्रावरुणस्योक्थमश्रयंतस्मोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंत

मानितोसूरांनोत्यावहाऽस्यहंवेत्यब्रवीद्बृहस्पतिस्तस्मादैंद्रावरुणंमैत्रावरुणंक्रू
नीयसवनेशंसतीदृश्यहिताऩ्वरुणश्चतनोनुदेतांतेवतनोपहनाअसु
राश्छांसिनउक्थमश्रयंतसोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंवेमानितोसू
रांनोत्यावहाऽस्यहंवेत्यब्रवीद्बृहस्पतिस्तस्मादैंद्राबार्हस्पत्यंब्राह्मणा
छंसीनउक्थमश्रयंतसोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंवेमानितोसूरांनोत्यावहा
ऽस्यहंवेत्यब्रवीद्बृहस्पतिस्तस्मादैंद्राबार्हस्पत्यंब्राह्मणाछंसीनउक्थमश्रयं
तसोब्रवीदिंद्रःकश्चाहंवेमानितोसूरांनोत्यावहाऽस्यहंवेत्यब्रवीद्विष्णुःस्तस्मादैंद्रावैष्ण
वमछावाकंसतीयुसवनेशंसतीदृश्यहिताऩ्विष्णुःश्चतनोनुदेतांदृंहंतां
दृणदंवताःशंस्यंतेदृंहंवैमिथुनंतस्माद्दृढान्मिथुनंप्रजायतेप्रजात्यै
प्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदाथहैनंपौत्रीयाश्चनेष्ट्रीयाश्चर्त्वि
क्सतुयाजाःषट्कृत्वःसाविराद्दक्षिन्नीतद्विराजियत्तद्दक्षिन्यांप्रति ३३

स्थापयंतिप्रतिष्ठापयंतीत्यर्थः॥ इतितृतीयपटिकायांपंचमोध्यायः॥

रामलोपनामकनारायणभट्टस्यसूनुनाश्रीधरेणलिखितं॥ छ॥ छ॥

॥३४॥

॥ इतितृतीयपंचिकासमाप्ता॥

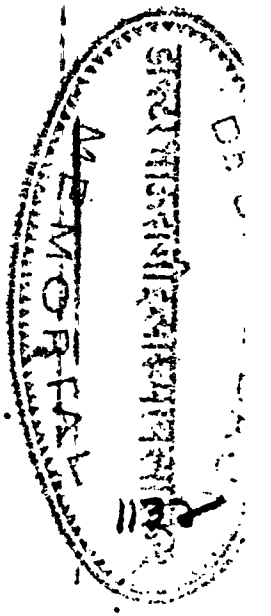

॥ इतिचतुर्थपंचिकायांप्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ॐ ३म्॥ देवावै प्रथमेनाह्नेदायवज्रंसमभरंस्तद्धितीयेनाह्नासिंवं
स्तृतीयनाह्नाप्रायंछंस्तंचतुर्थेहन्त्राहरत्तस्माच्चतुर्थेहन्षोकशिनंशंसतिवज्रोवाषः एष
यत्षोकशीतद्यच्चतुर्थेहन्षोकशिनंशंसतिवज्रमेवतत्प्रहरतिद्विषतेभ्रातव्यायवधं
यास्यस्तस्यस्तंसंस्तंवैवज्रोवेषोकशीपशवउक्थानितंपरस्ताद्धुक्थानापुंसिस्यश
संतिमेयत्परस्ताद्धुक्थानांनपुंसंस्यशंसतिवज्रंपोवतत्षोकशिनापशून्परिगृह्णातिसमा
त्पशवोवज्रंपोवैषोकशिनापरिगतामनुष्यानभ्युपावर्त्ततेतस्मादस्त्रीवापुरुषोवागौर्वाह
स्त्रीवापरिगतएवंस्वयमात्मनतएववावामिषिक्तउपावर्त्ततेवज्रमेवषोकशिनंपश्यन्वज्रेणै
वषोकशिनापरिगतोवाग्घिवज्रोवाकषोकशीतदाहुःकिंषोकशिनःषोकशित्वमितिषोक
शस्तोत्राणांषोकशःशस्त्राणांषोकशाभिरक्षरैरादत्तेषोकशभिःप्रणीतिषोकशपदा
निविदंदधातितत्षोकशिनःषोकशित्वंद्वावःअक्षरेःअतिरिच्यतेषोकशिनोनुष्टुभमभि
संपन्नस्यवावोवावतोस्तनौसत्यानृतेवावतःअवस्यनंसत्यंननानृतंहिनस्तियएवंवेद॥
॥१॥गोरिवीतंषोकशिसामकुर्वीततेजस्कामाब्रह्मवर्चसकामस्तेजोवैब्रह्मवर्चसंगौ

रिवीतंतेजस्वीब्रह्मवर्चसीभवतियएवंविद्वान्गोरिवीतंषोकशिसामकुरुतेनानदंवैषोकशिसा
मकृतंयमिंयाऽरिंद्रोवैदत्रायवज्रंमुदयछत्तमस्मैप्राहरत्तमभ्यहन्त्सोभिहतोव्यनद्यद्
यनदद्यत्तंनानदंसामाभवत्तंनानदस्यनानदत्वमभ्रातव्यवाःएतद्वैतव्यहासामयन्ना
नदंमभ्रातव्योभ्रातव्यहाभवतियएवंविद्वान्नानदंषोकशिसामकुरुतेतद्यदिनानदंकु
र्युरविहतःषोकशीशंसव्योविहतासुहितासुस्तुवतेयदिगोरिवीतंविहतःषोकशीशंस
व्योविहतासुहितासुस्तुवते॥२॥अथातश्छंदोस्यवव्यतिषजत्यात्वावहंतुहरयःउपा
युग्भिर्गिरंतिगायत्रीश्चपङ्क्तीश्चव्यतिषजतिगायत्रीवैपुरुषःपांक्ताःपशवःपुरुषमे
वतत्पशुभिर्व्यतिषजतिपशुष्वतिष्ठापयतियद्गायत्रीचपङ्क्तीश्चव्यतिषजेदनुष्टुभो
तेनोवाचोरुपादनुष्टुभोरूपाहुस्त्ररूपंतेतियद्विदधतनाज्येयंतेअस्तहर्यंतस्युस्त्रिहश्च
बृहतीश्चव्यतिषजत्योस्त्रिहोवैपुरुषोवाहैताःपशवःपुरुषमेवतत्पशुभिर्व्यतिषजतिपशु
ष्वतिष्ठापयतियदुस्त्रिहश्चबृहतीश्चतेहुःअनुष्टुभोतेनोवाचोरुपादनुष्टुभोरूपाहुस्त्ररूपंते
त्रयोपुरुषेसंब्रह्मन्चीरब्रह्मन्कतिजुषाणयतीर्द्विपदावत्रिष्टुभश्चव्यतिषजतिद्विपाहैपुरुषो

वीर्यं त्रिष्टुप्पुरुषमेवतद्वीर्येण व्यतिषजति वीर्यं प्रतिष्ठापयति तस्मात्पुरुषो वीर्यं प्रतिष्ठितः सर्वेषां पशूनां वीर्यवत्तमो यद्द्विपदा चतुर्विंशत्यक्षरा त्रिष्टुप्तेद्व्यनुष्टुभौ तेनोभौ त्रिष्टुभौ रूपाद्द्व्यनुष्टुभौ रूपाद्द्व्यक्षरा त्रिष्टुप्तेन त्रयो गायत्रा ग्रीष्मे महद्विदथं शंसति वर्षा हरिरिति द्विपदा अथ जगती अथ त्र्यवसाना तिसृभिर्जगतीभिः पशवः पुरुषमेवतत्सर्वं पशुभिर्व्यतिषजति पशुभिरपि पशुषु प्रतिष्ठापयति तस्मात्पुरुषः पशुषु प्रतिष्ठित इति वेनानधिवतिष्ठति वशा वास्य यद्द्विपदा चतुष्पदा षोडशाक्षरा जगती चतुर्द्व्यनुष्टुभौ तेनोभौ त्रिष्टुभौ रूपाद्द्व्यनुष्टुभौ रूपाद्द्व्यक्षरा त्रिष्टुप्तेन त्रिष्टुभं करोति षोडशिनं यद्वा आषाढमुपरोरथमित्यतिछन्दसः शंसति छन्दसां वै व्योरसात्यक्षरत्सा तिछन्दसमभ्यत्यक्षरत्तदतिछन्दसातिछन्दस्त्वसर्वेभ्यो वा एष छन्दोभ्यः सन्निर्मितो यत्षोडशी यदतिछन्दसः शंसति सर्वेभ्य एवैनं तच्छन्दोभ्यः सन्निर्मिमीते सर्वेभ्यश्छन्दोभ्यः सन्निर्मितेन षोडशिना राध्नोति य एवं वेद ॥ ३ ॥ महानाम्नीनामुपसर्गानुपसृजन्त्येष वै लोकः प्रथमा महानाम्न्यन्तरिक्षलोको द्वितीया सोलोकैस्तृतीया सर्वेभ्यो वा एष लोकेभ्यः सन्निर्मितो यत्षोडशी यन्महानाम्नीनामुपसर्गानुपसृजति सर्वेभ्य एवैनं तल्लोकेभ्यः सं

निर्मिमीते सर्वेभ्यो लोकेभ्यः सन्निर्मितेन षोडशिना राध्नोति य एवं वेद प्रप्रवस्त्रिष्टुभमिषमूर्जं वहन्त इति ॥ याव्यतीरफापायादिति प्रजाता अनुष्टुभः शंसति नद्यो वै स्वेदस्तस्वापथेन वै स्वेदं पाप्मानं पर्यवयन्ति तादृक्तद्यत्प्रजाता अनुष्टुभः शंसति सयोयावा गतश्रीरिव मन्ये तद्विहृतं षोडशिनं शंसयन्नेव छन्दसा कल्पादवपद्यारस्यथ यः पाप्मानमपजिघांसेत्स्या द्विहृतं षोडशिनं शंसयेद्यतिषक्तः स्वेवैनं पुरुषः पाप्मना व्यतिषक्तमेवास्मै तत्पाप्मानं शमलमपहत्यापपाप्मानं हन्ति य एवं वेद यद्वै भ्रस्यविष्ठमिष्टमं यापरिधाति स्वर्गं वै लोकं भ्रस्यविष्ठं स्वर्गमेवैतल्लोकं यजमानं गमयत्यपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामिति यजति सम्यो वै वाऽएषसवनेभ्यः सन्निर्मितो यत्षोडशी तद्यदपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामिति यजति पीतवद्भ्रातः सवनं भ्रातः सवनादेवैनं तत्सन्निर्मिमीते थो इदं सवनं केवलं तदिति माध्यंदिनं वै सवनं केवलं माध्यंदिनादेवैनं तत्सवनात्सन्निर्मिमीते मम द्विता सोमं मधुमन्तमिन्द्रेति महद्वै तृतीयसवनं तृतीयसवनादेवैनं तत्सन्निर्मिमीते सत्रा दधिरे जठरेष्वा ऋषय स्त्विति एवद्वै षोडशिनो रूपं सर्वेभ्यो वा एष सवनेभ्यः सन्निर्मितो यत्षोडशी तद्यदपाः पूर्वेषां ह

रिक्तसुतानामितियजति सर्वेभ्यएवैनंतत्सवनेभ्यःसंनिर्मिमीतेसर्वेभ्यःसवनेभ्यःसंनिर्मि
तेनषोडशिनाराध्नोतियएवंवेदमहानाम्नीनांपंक्त्याक्षरानुपसर्गानुपसृज्त्येकादशाक्षर
उपादेषुसर्वेभ्यो [illegible]वाएषछंदोभ्यःसंनिर्मितोयत्षोडशीतद्यन्महानाम्नीनांपंक्त्याक्षरा
नुपसर्गानुपसृज्त्येकादशाक्षरेषुपादेषुसर्वेभ्यएवैनंतछंदोभ्यःसंनिर्मीतेसर्वेभ्यः
छंदोभ्यःसंनीतेनषोडशिनाराध्नोतियएवंवेद॥ ४॥अहर्वैदेवाअश्नयंतरात्रीमसु
रास्तेसमावद्वीर्योऽएवासतव्यावन्तेतसोऽब्रवीदिंद्रःक्वाहंवमानितोसुरान्रात्रीमन्वेष्या
वःइतिसदेवंनप्रत्यविंददबिभयूरात्रेस्तमसोमृत्योस्तस्माद्वाप्येतर्हिनकंयावन्मात्रं
मिवेवाप्रक्रम्यबिभेतितमःएवहिरात्रिर्मृत्युरिव॥ तंवैछंदांस्येवान्ववायंस्तयछंदांस्येवा
न्ववायंस्तस्मादिंद्रश्चैवछंदांसिचरात्रीवहंतिनानिविछंस्यतेनपुरारुद्धाप्यानान्यादृतं
द्रश्चैवछंदांसिचरात्रीवहंतितान्वपर्यायैरेवपर्यायमनुदंतयत्पर्यायैःपर्यायमनुदंत
तत्पर्यायाणांपर्यायत्वंतान्वेप्रथमेनैवपर्यायेणपूर्वरात्रादनुदंतमध्यमेनमध्यरात्रादु
त्तमेनापररात्रादपिशर्वयोऽनुस्मसीत्यब्रुवंनपिशवराणिरवलुवाएतानिछंदांसीति ३

हस्माहैतानिहींद्रंरात्रेस्तमसोमृत्योर्बिभ्यतमत्यपारयंस्तदपिशर्वराणामपिशर्वरत्वं॥
॥५॥पातमावोऽधस्तात्स्यधस्वयानुष्टुभारात्रीप्रतिपद्यतेऽआनुष्टुभीवैरात्रिरत
द्रात्रिरूपंधस्वस्यःपीतवत्योमहत्यस्त्रिष्टुभायाज्याभवत्यभिरूपायमंद्यैभिरूपंत
त्साम्नैप्रथमेनपर्यायेणास्तुवतेप्रथमान्यवपदानिपुनराददतेयदेवैषामश्वागाऊ
आसंस्तदेवैषांतेनाददतेमध्यमेनपर्यायेणास्तुवतेमध्यमान्यवपदानिपुनराददते
यदेवैषामनारथाआसंस्तदेवैषांतेनाददतेऽउत्तमेनपर्यायेणास्तुवतेऽउत्तमान्यवप
दानिपुनराददतेयदेवैषांताऽसाहिरण्यमणिरध्यात्ममासंस्तदेवैषांतेनाददतेऽआ
द्विषतोवसुदनेनिरन्नमभ्यःसर्वेभ्योलोकेभ्योनुदतेयएवंवेदपवमानवद्हरित्याऊर्ने
रात्रिःपवमानवतीकथमुनेपवमानवतीभवतःकेनतेसमावद्राजोभवतःरतियदवंद्राय
मद्दनेसुतमिदंवसोसुतमंधःइंद्रत्नोजसासुतमितिस्तुवतिवशंसंतिवतेनरात्रिःपव
मानवतीतनोनेपवमानवतीभवतःस्तनतेसमावद्राजोभवतःपवदशस्तोत्रमहरित्या
ऊर्नेरात्रिःपवदशस्तोत्राकथमुनेपवदशस्तोत्रेभवतःकेनतेसमावद्राजोभवतःरति

आ.च. ४ द्वादशस्तोत्राण्यपिशर्वरार्षि तिस्रभिर्देवताभिः संधिनाराथंतरेण स्तुवते तेनरात्रिः पं
चदशस्तोत्रातेनोभेपवदशस्तोत्रे भवतःस्तनतेसमर्द्धावङ्गाजो भवतः परिमितस्तुवं
स्यपरिमितमनुशंसतिपरिमितवै भूतंपरिमितंभव्यंपरिमितस्यावरुध्याद्यत्यतिशं
सतिस्तोत्रमतिवज्रात्मानमतिपशवस्तद्यत्स्तोत्रमनिशंसतियदेवास्यात्मानं
तदवास्यतेनावरुंधेवरुंधे ॥ ६ ॥ इतिचतुर्थंपंचिकायांप्रथमोध्यायः ॥ प्रजापतिर्वैसोमा
यराजेदुहितरंप्रायच्छत्तस्यांसाविच्छ्रीतस्यैसर्वेदेवावराआगच्छंस्तस्याएतत्सहस्रंवह
नुमन्वाकरोद्यदेतदाश्विनमित्याचक्षतेनाश्विनंहवैतद्यदेवोक्सहस्रंतस्मात्सहस्रंवैवशं ५ ६
सेडूयोवाप्रास्यद्यतशंसद्यथाहवाःरदमनोवारथोवाक्तोवर्त्ततएवंहवाक्तोवर्त्ततेशकुनि
रिवात्पतिष्यन्नाक्रयीतंतस्मिन्देवानसमाजानतममेदमस्त्वमेदमस्त्वितितंसंज्ञानाना
अब्रुवन्नाज्ञिमस्योयामहैसयानऽउज्जेष्यतितस्येदंभविष्यतीतितेनरैवाधिगृहपतेरा
दित्यंकाष्ठामकुर्वंततस्मादाग्नेयीप्रतिपद्भवत्याश्विनस्याग्निर्हवैनागृहपतिःसराजेति ४
तद्वैकऽआहुरनिमन्यपिनरमग्निमापिमिथतयाप्रतिपद्यंतदिविश्रुत्रंयजतस्तूयस्य

तिप्रथमयेवऋचाकाष्ठामाप्नोतीतितत्तन्नाद्रियेयएनंतत्रब्रूयादग्निमग्निमितिवैप्रत्य
पद्यग्निमापत्स्यतीतिशक्तथास्यैतस्मादग्निर्हवैनागृहपतिःसराजेत्यतयैवप्रतिपद्य
तेगृहपतिवतीप्रजातिमतीशांतासर्वायुःसर्वायुर्वोयंसर्वमायुरितिऋएवंवेद ॥ ७ ॥ तासां
ल.३ वैदोनामाग्निंधावंतीनामभिस्टष्टानामग्निमुखप्रथमःप्रत्यपद्यतनमश्विनावन्वागछ
तांतमब्रूतामपोदिह्यावांवाःरदंजेष्याःरतिसतथेत्यब्रवीत्तस्यवैममेहाप्यस्वितितथेति
तस्माःअप्याकुरुतांतस्मादाग्नेयमाश्विनंशस्यतेताःउपसमन्वागछतांतामब्रूताम
पोदिह्यावांवाःरदंजेष्याःरतिसातथेत्यब्रवीत्तस्यवैममेहाप्यस्वितितथेतितस्याःअप्य
त्राकुरुतांतस्मादुपस्यमाश्विनंशस्यतेतावित्रमन्वागछतांतमब्रूतामावांवाःरदमद्यवंजे
ष्याःरतिनहतदध्वनुरपोदिहीतिवक्तुंसतथेत्यब्रवीत्तस्यवैममेहाप्यस्वितितथेतितस्माः
अप्यत्राकुरुतांतस्मादैडमाश्विनंशस्यतेतदश्विनाःउदजयतामश्विनावाश्नुवातायदश्वि
नाःउदजयतामश्विनावाश्नुवातांतस्मादेतदाश्विनमित्याचक्षतेश्रुतियद्वैकामयतेय
एवंवेदतदाऊर्यंछस्यतःआग्नेयंशस्यतऊपस्यंशस्यतऐडमथकस्मादेतदाश्विनमित्या

वक्षतः स्थाश्विनोर्हितदुदयेजेतामाश्विनावाप्नुवातांयदश्विनाउदजयतामश्विनावाप्नुवा
तांतस्मादेतदाश्विनमित्याचक्षतेश्रुतयश्चकामयतेयएवंवेद॥२॥८॥अश्वत्रीरथेना
भिरन्नजिमधावन्तासाग्राजमानायोनिमकूलयंतस्मान्नानविजायतेगोभिररुणरुषाः
आजिमधावन्तस्मादृषभस्यागतायामरुणामिवेवभात्युषसोरूपमश्वरथेनेद्रःआजिम
धावन्तस्मात्सऊर्ध्वोऽउपब्दिमान्सत्रस्यरूपमिद्रोहिसगर्दभरथेनाश्विनाउदजयता
मश्विनावाप्नुवातांयदश्विनाउदजयतामश्विनावाप्नुवांतन्तस्मात्सरस्तजवोदुग्ध
दोहःसर्वेषामतहिवाहनानामनाशिष्टारतसस्तस्यवीर्यन्नाहरतांतस्मात्सहिरतावा
जीतदाहुःसप्तसोर्याणिच्छंदांसिशंसंघथेवाग्नेयंयथोषस्यंयथाश्विनंसप्तवैदेवछं
दाःसर्वेषुदेवलोकेषुसमराधोतीतितत्तन्नाहत्यत्रीण्यवशंसेत्रयोवाइमेत्रिवृतोलोका
एषामेवलोकानामभिजित्यैतदाहुरुदुत्यंजातवेदसमितिसोर्याणिप्रतिपद्यतेतितत्तन्ना
हत्ययथैवगत्वाकाश्यामपराभूयान्नाहरुत्सूर्योनादिवःस्यात्रियंतनेवप्रतिपद्यतयथैव ९
गत्वाकाश्यामभिपद्यतनाहरुदुत्यंजातवेदसमितिद्वितीयंशंसतिचित्रंदेवानामुदगा

दनीकमितित्रेष्टुभमसोवावचित्रंदेवानामुदगितत्सदेतच्छुंसतिनमित्रस्यवरुणस्यचक्षसः
इतिजागतंतद्यशोपदमाशिष्यमेवतेनाशास्तआत्मनेचयजमानायचं॥३॥९॥तदाहुःसूर्यो
नातिशस्योवहतीनातिशस्यायत्सूर्यमतिशंसेद्रूनवर्चसमतिपद्येतयद्वहतीमतिशंसेत्प्राणा
नतिपद्येतनीडंकृतंनआसरेयंदंप्रगाथंशंसतिशिक्षाणोअस्मिन्पुरुहूतयामनिजीवाज्याति
रशीमहीत्यसावावज्योतिस्तेनसूर्यंनातिशंसतियदुवाहतःप्रगाथस्तेनवहतीनातिशंसत्यभि
त्वाशूरनोनुमःस्तुतिराथंतरीयोनिशंसतिराथंतरंवसुधितानाश्विनायस्तवतेतद्वायंतरीयो
निशंसतिरथंतरस्यैवसयोनिंत्वायशानमस्यजगतःस्वदृशमित्यसावावस्वदृशेनसूर्यंना
तिशंसतियदुवाहतःप्रगाथस्तेनवहतीनातिशंसतिवृहद्वःसूरवक्षसःस्तुतिमोषुवरुणप्रगाथंशं
सत्यहर्वैमित्रोरात्रिंवरुणःउभेवाएषोहोरात्रेआरभतेयोतिरात्रमुपैतिपन्नुवैत्रारुणंप्रगा
थंशंसत्यहोरात्रयोरेवैनंतत्प्रतिष्ठापयतिसूरवक्षसःस्तुतितेनसूर्यंनातिशंसतियदुवाहतःप्र
गाथःस्तेनवहतीनातिशंसतिमहीयोदृथिवीवनस्तेहिधावादृथिवीविश्वशंभुवेतिधावादृ
थिवीयशंसतिधावादृथिवीविप्रतिष्ठेरयमेवैहप्रतिष्ठासावमुत्रैतद्धावादृथिवीयशंस

तिप्रतिष्ठयोरेवैनंतत्प्रतिष्ठापयतिदेवोदेवीर्धर्मणासूर्यःशुचिरितिनेनस्तूर्यंन्नातिशंसति
यद्गायत्रीवजगतीचतेहबृहत्योतेनबृहतीन्नातिशंसतिविश्वस्यदेवीर्मनवयस्यजन्म
नोनयारोषातिनयभद्रेतिद्विपदाशंसतिविते धमुक्थमितिहस्मवाऽएतदावक्षतेयदेतदा
श्विनेनिर्ऋतिर्हस्मपाशिन्युपास्तेयदेवहोतापरिधास्यत्यथपाशान्प्रतिमोक्ष्यामीतितता
वाःएताबृहस्पतिर्द्विपदामपश्यन्नयारोषातिनयभद्रेतिनयानिर्ऋत्याःपाशिन्याऽअप
राचःपाशानपास्यत्तद्यदेताद्विपदाहोताशंसतिनिर्ऋत्याःएवतत्पाशिन्याऽअपराचःपाशान
पास्यतिस्वस्त्यवहोतान्मुच्यतेसर्वायुःसर्वमायुरेतिय एवंवेदमनवयस्यजन्मन
इत्यसौवावमनवयतीवतेनसूर्येनातिशंसतियदुद्विपदापुरुषच्छंदसासर्वाणिछंदांस्यभ्या
प्तेनबृहतीनातिशंसति॥२०॥४॥ब्राह्मणस्त्वयापरिधेतिब्रह्मत्वेबृहस्पतिब्रह्मण्य
वैनंतदंततःप्रतिष्ठापयत्येवापित्रेविश्वेदेवायदृक्षःइत्येतयापरिदध्याद्प्रजाकामःपशुका
मोबृहस्पतेसुप्रजावीरवन्तःरतिप्रजयावेसुप्रजावीरवान्भवयस्यामपतयोरयीणामितिप्रजा
वान्पशुमान्त्रयिमान्वीरवान्भवतियत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातिबृहस्तेःअतियदर्योऽर्ह

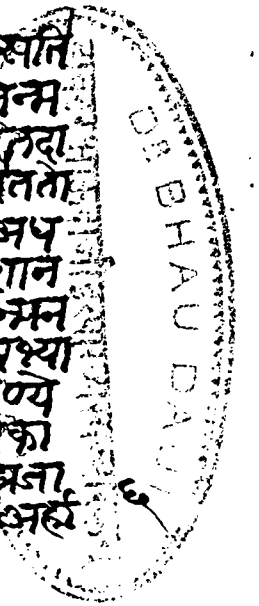

दित्येतयापरिदध्यात्तेजस्कामोब्रह्मवर्चसकामोनाद्येन्याब्रह्मवर्चसमर्हतिद्युमदितिद्यु
दिवैब्रह्मवर्चसंविभातीतिदीव्यैब्रह्मवर्चसंभातियद्दीदयच्छुक्रऋतप्रजातेतिदीदायैवै
ब्रह्मवर्चसंतदस्मासुद्रविणंधेहित्रिमितित्रिमिवैब्रह्मवर्चसंब्रह्मवर्चसीब्रह्मयशसीभ
वतियत्रैवंविद्वानेतयापरिदधातितस्मादेवंविद्वानेतयैवपरिदध्याद्ब्राह्मणस्त्यातेनसू
र्येनातिशंसतियदुत्रिष्टुभंत्रिःशंसतिसाप्तपदाशक्वरीपशवश्छंदांस्यभ्याप्तेनबृहतीनातिशंसतिपं
चयज्ञावत्रिष्टुभावषट्कुर्याद्ब्रह्मवैगायत्रीवीर्यंत्रिष्टुब्ब्रह्मणैवतद्वीर्यंसंदधातिब्रह्मवर्चसी
ब्रह्मयशसीवीर्यवान्भवतियत्रैवंविद्वान्गायत्र्यावत्रिष्टुभावषट्कुर्यान्नावायुनायुवं
सुदक्षोभापिबतमश्विनेतिगायत्र्यावविराजावषट्कुर्याद्ब्रह्मवैगायत्र्यन्नंविराड्ब्रह्मणैवतद्यद
नायंसंदधातिब्रह्मवर्चसीब्रह्मयशसीभवतिब्रह्मा घमन्नमन्तियत्रैवंविद्वान्गायत्र्यावावि
राजावषट्कुरोतितस्मादेवंविद्वान्गायत्र्यावैवंविराजावषट्कुर्याप्रवामधासिमधान्य
स्छुरुभापिबतमश्विनेत्येताभ्यां॥५॥३॥चतुर्विंशमेदंतेहरुपयंत्यारंभणंयमेतेनवैसं
वत्सरमारभंतःएतेनस्तोमांश्छंदांसिवैतेनसर्वादेवताःअनारब्धंवैतच्छंदोनारब्धास्तो

यो ५

देवतायदेतस्मिन्नहनिनारंभतेतदारंभणीयस्यारंभणीयत्वंचतुर्विंशस्तोमोभवतितच्चतु
र्विंशस्यचतुर्विंशत्वंचतुर्विंशतिर्वाऽअर्धमासाःअर्धमासशऽएवतत्संवत्सरमारंभंतऽउक्थ्यो
भवतिपशवोवाऽउक्थानिपशूनामवरुध्यैतस्यपंचदशस्तोमाभवंतिपंचदशारात्त्राणि ×त्राणि×३
सामासोमासशऽएवतत्संवत्सरमारंभंतेतस्यषष्टिश्चत्रीणिवशतानिस्तोत्रियास्तावं
तिसंवत्सरस्याहान्यहःशऽएवतत्संवत्सरमारभंतऽग्निष्टोमऽएतदहरस्यादित्याऽरश्मिश
मोवसंवत्सरंनवाऽएतदग्नियोमादहर्धीधारनविंशावेतिसयद्यग्निष्टोमस्याद
ष्टावत्रिंशत्स्तुयःपवमानास्युश्चतुर्विंशानीतराणिस्तोत्राणितदुषष्टिश्चत्रीणि
वशतानिस्तोत्रियास्तावंतिसंवत्सरस्याहान्यहःशऽएवतत्संवत्सरमारभंतऽउ
क्थ्यऽएवस्यात्पशुसमृद्ध्यैतःपशुसमृद्धस्त्रंसवाणिचतुर्विंशानिस्तोत्राणिप्र
त्यक्षाध्यतदहश्चतुर्विंशंतस्माऽउक्थ्यऽएवस्यात्॥८॥१२॥बृहद्रथंतरेसामनी
भवतःएतेवैयत्सस्यनावोसंपारिण्याय बृहद्रथंतरं[illegible]

तास्यामेवतत्संवत्सरंतरंतिपादावेबृहद्रथंतरंशिरऽएतदहःपादाभ्यामेवतल्लियंशि
रोभ्यायंतिपक्षावेबृहद्रथंतरंशिरऽएतदहःपक्षाभ्यामेवतल्लियंशिरोभ्यायुवतेतः
अनसमवस्रज्येयऽउभसमवस्रज्यैर्यथवच्छिनातीवैधनात्तीरंतीरमछंतीयुवतेवमवते
सत्रिणस्तीरंतीरमछंतःध्रुवरन्यऽउभसमवस्रजेयुस्तद्यदिरथंतरमवस्रजेयुर्बृहतीवाभे
अनवस्रऽएःअथयदिबृहदवस्रजेयूरथंतरंपोवाभेःअनवस्रंयद्बृहद्रथंतरंतद्बृहत्यै
द्बृहत्तद्राजंयद्रथंतरंतद्राङ्क्तंयद्बृहन्नद्रंघृतमेवमंतऽउभेःअनवस्रेभवतोयद्वाऽन्यविद्वांसऽए
तदहरुपयंत्याह्वावैतद्दःशंसंवत्सरमाह्वार्धमासशऽआह्वामासशऽआह्वास्तामो
श्वछंदांसिवाह्वासर्वादेवतास्तपःएवतप्यमानाःसोमपीथंभक्षयंतःसंवत्सरमाभिषुण्व
तःआसतेयेवाःअतःऊर्ध्वंसंवत्सरमुपयंतियुरुवंतेभारमभिनिदधतेसंवेगुरुभोरश्व
णास्थथयऽएनंपरस्तात्कर्मभिराह्वावस्तादुपैतिसंवेस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुते॥
॥७॥१३॥यद्बृहच्चतुर्विंशंतन्महाव्रतंबृहद्दिवनात्रहातारंतःसिंचंतितद्दामहाव्रतीयनाक्षा
त्रजनयंतिसंवत्सरंसंवत्सरंवरंतःसिक्तंजायतेतस्मात्समानंबृहद्दिवानिक्केवल्यंभवत्य

षहयाऽएनंपरस्तात्कर्मभिराप्नोवरस्तादुपैतियऽएवंविद्वानेतदहरुपैतिस्वस्तिसंवत्सर
स्यपारमश्नुतेयऽएवंवेदयोवेसंवत्सरस्यावारंपारंवेदसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारम
श्नुतेतिरात्रोवाऽअस्यप्रायणीयोवारमुदयनीयःपारंस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुत
यऽएवंवेदयोवेसंवत्सरस्यावरोधनंवोद्वोधनंववेदसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुते
तिरात्रोवाऽअस्यप्रायणीयोवरोधनमुदयनीयऽउद्वोधनंस्वस्तिसंवत्सरस्यपारम
श्नुतेयऽएवंवेदयोवेसंवत्सरस्यप्राणोदानोवेदसवैस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेतिरा
त्रोवाऽअस्यप्रायणीयःप्राणऽउदानऽउदयनीयःस्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयऽएवं
वेदयऽएवंवेद॥८॥३४॥इतिचतुर्थपंचिकायांद्वितीयोध्यायः॥ज्योतिर्गौरायुरिति
स्तोमभियंयंवैलोकंज्योतिरंतरिक्षंगौरसोलोकऽआयुःसऽएवषऽउत्तरस्यांहो
ज्योतिर्गौरायुरितित्रीण्यहानिगौरायुर्ज्योतिरितित्रीण्ययंवैलोकोज्योतिरसौलो
कोज्योतिस्तऽएतज्योतिषीऽउभयतःसंलोकंततंततोभयतोज्योतिषाषऽहनयं
तितद्यदेतेनोभयतोज्योतिषाषऽहनयंतेनयोरेवतल्लोकयोरुभयतःप्रतितिष्ठंतो

स्ययोर्लोकंजयंतिनोभयोःपरियद्वाएतदेवत्रऽकंयदमुषःषऽहःस्तस्यावभृतो
निष्क्रामोतोप्रधीयेवत्वारामध्यऽउक्थ्यास्तन्नभ्यंगच्छतिवषंतमानेनयत्रकामयतेत
त्स्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतयऽएवंवेदयावेतंहृदयत्रयमःषऽहःसवैस्वस्तिसंवत्सरस्य
पारमश्नुतेयस्तंहृदयंहितोयोयस्तंहृदयंतृतीयोयोयस्तंहृदयंचतुर्थोयोयस्तंहृदयंपंचमः॥१॥
॥१६॥प्रथमंषऽहमुपयंतिषऽहानिभवंतिषड्वाऽऋतवऽऋतुशःसंवत्सरमानुवंस्यतुशःसंवत्सरंप्रतितिष्ठतोयंतिहितीयंषऽहमुपयंतिद्वादशाहानिभवंतिद्वादशवैमासासा
सशऽएवतत्संवत्सरमानुवंतिमासशःसंवत्सरंप्रतितिष्ठतोयंतिरतीयंषऽहमुपयंत्यु
ष्टादशाहानिभवंतिनानिदधानवात्यानिनवान्यानिनवंवैप्राणानवःस्वर्गालोकाःप्रा
णाश्चैवस्वर्गांश्चलोकानाप्नुवंतिप्राणेषुचैनंतत्स्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठतोयंतिच
तुर्थंषऽहमुपयंतिचतुर्विंशतिरहानिभवंतिचतुर्विंशतिर्वाऽअर्धमासाऽअर्धमासशः
एवतत्संवत्सरमानुवंत्यर्धमासशःसंवत्सरंप्रतितिष्ठतोयंतिपंचमंषऽहमुपयंति
त्रिंशदहानिभवंतित्रिंशदक्षरावैविराड्विराळन्नाद्यंविराजमेवतन्मासिमास्यभिसंपाद

यंतोयंत्यन्नाद्यकामाःखलुवैसत्रमासतेतद्यद्विराजंमासिमास्यभिसंपादयंतोयंत्यन्ना
द्यमेवतन्मासिमास्यवरुंधानायंत्यसमेवलोकायामुष्मैचाभ्यां॥२॥१६॥गवामय
नेनयंतिगावोवाःआदित्याःआदित्यानामेवतदयनेनयंतिगावोवैसत्रमासतेशफा
छंगाणिसिषासंत्यस्तासांदशमेमासिशफाःशृंगाण्यजायंतताःअब्रुवन्यस्मैकामा
यादीक्षामह्यापामतमुत्क्रामेतितायाउदतिष्ठंस्ताःएताःशृंगाण्योथयाःसमाप
यिष्यामःसंवत्सरमित्यासतेतासामश्रद्धयाशृंगाणिप्रावर्तंततःएतास्तूपराःउर्ज
वसुन्वंस्तस्मादुताःसर्वान्तून्प्रीणात्यूर्ज्यसुन्वन्त्सर्वस्यवैगावःप्रेमाणं
सर्वस्यवारुंधतेगताःसर्वस्यप्रेमाणंसर्वस्यवारुंधतेगछतियःएवंवेदादित्याश्चहवाअं
गिरस्श्चस्वर्गंलोकंसपर्धंतेवयंपूर्वंएष्यामोवयमितितेहादित्याःपूर्वंस्वर्गंलोकंनग्मुः
पश्चाद्वांगिरसःपश्चाद्वावर्षंयथाकाम्यायणीयोतिरात्रश्चतुर्विंशउक्थ्यःसर्वाभि
प्लवःषडहआक्ष्यंत्यन्यान्यहानितदादित्यानामयनंकाम्यायणीयोतिरात्रश्चतुर्विंश
उक्थ्यःसर्वेपृष्ठ्याःषडहाःआक्ष्यंत्यन्यान्यहानितदांगिरसामयनंकाम्यायणीतिरा

त्रस्यैवमभिप्लवःषडहःस्वर्गस्यलोकस्याथयथामहापथःपर्यापएवंपृष्ठःषड
हःस्वर्गस्यलोकस्यतद्यदुभाभ्यांयुभाभ्यांव्यन्नरिष्यद्युभयोःकामयारुपाप्त्येय
श्चाभिप्लवषडहयश्चपृष्ठ्यौ॥३॥१७॥एकविंशमतदहरुपयंतिविषुवंतंमध्येसंवत्सर
स्यतनवैदेवाःएकविंशादित्यंस्वर्गायलोकायोदयछन्त्सःएषदतःएकविंशस्तस्य दशा
वस्तादहानिदिवाकीर्त्यस्यभवंतिदशपरस्तान्मध्यःएषःएकविंशउभयतोविराजिप्र
तिष्ठितउभयतोहिवाएषविराजिप्रतिष्ठितस्तस्मादेषांतरमालोकान्यन्नव्यथतेन
स्यवैदेवाआदित्यस्यस्वर्गाल्लोकादवपातादबिभयुस्तत्रिभिःस्वर्गंलोकंरवस्तात्प्रयु
त्तभुवन्त्सामावैत्रयःस्वर्गालोकास्तस्यपरावतिपातादबिभयुस्तत्रिभिःस्वर्गंलोकंः
परस्तात्प्रत्यस्तभुवन्त्सामावैत्रयःस्वर्गालोकास्तत्रयावत्स्तात्सछदशाभवंतित्र
यःपरस्तान्मध्यःएषःएकविंशउभयतःस्वरसामभिधृतउभयतोहिवाएषस्वरसा
मभिधृतस्तस्मादेषांतरमालोकान्यन्नव्यथतेतस्यवैदेवाःआदित्यस्यस्वर्गाल्लो
कादवपातादबिभयुस्तपरमंस्वर्गंलोकंरवस्तात्प्रयुत्तभुवन्त्सामावैपरमाःस्वर्गा

लोकास्तस्यपरावोत्तिपातादबिभयुःस्तंपरमेस्वर्गलोकंःपरस्तान्प्रत्यस्तभुवन्स्तोमा
वैपरमाःस्वर्गोलोकास्तत्रयोवस्तात्सप्तदशाभवतित्रयःपरस्तात्तेद्वात्रिंशंपद्यन्त्रयश्च
तुस्त्रिंशाभवंतिचतुस्त्रिंशोवैस्तोमानामुत्तमस्तुवाएषएतदध्याहितस्तपतिनेषु
हिवाःएषएतदध्याहितस्तपतिसवाःएषउत्तरोस्मात्सर्वस्माद्भाङ्विष्यतःसर्वमेवेदम
तिरोचतेयदिदंकिंचोत्तरोभवतियस्मादुत्तरोबुभूषतितस्मादुत्तरोभवतियःएवंवेद॥४॥
॥१८॥स्वरसाम्नउपयंतीमेवलोकाःस्वरसामानुत्तमान्वेलोकान्स्वरसामभिरस्टृण्वस्त
त्स्वरसाम्नांस्वरसामत्वंयत्स्वरसाम्नःउपयंत्येषवैनंतल्लोकेषाभजंतितेषांवैद्वाःस
प्तदशानांप्रब्रूयादबिभयुःसमाएववैस्तोमाःअविगूहाइमेहत्रनेष्यंतितान्त्स
र्वैस्तोमैरवस्तात्सर्यापंन्त्सर्वैःपृष्ठैःपरस्तात्तद्दामिज्तिसर्वस्तोमोवैस्ताङ्भवतिविश्वजि
त्सर्वपृष्ठःपरस्तात्तत्सप्तदशानुभयतःपर्यूहंतिध्रत्याअग्नयायतस्यवैद्वाःभा
दित्यस्यस्वर्गाल्लोकादवपातादबिभयुस्तंपंचभीरश्मिभिरुदवयन्॥रश्मयोवैदिवाकी
र्यानिमहादिवाकीर्त्यंपृष्ठंभवतिविकर्णंब्रह्मसामभासमग्निष्टोमसामोमेबृहद्रथं

नरेपवमानयोर्भवतस्तदादित्यंपंचभीरश्मिभिरुद्यंतिध्रत्याअनवपातायादित्याभा
दित्येप्रातरनुवाकमनुब्रूयात्सवैस्यवैनदहर्दिवाकीर्त्यंभवतिसायंपशुमन्यंगश्वेत
मवनीयस्योपालंभ्यमालभेरन्त्स्वयदेवत्स्येतदहरेकविंशतिसामिधेनीरनुब्रूयात्र
त्यक्षाध्येतदहरेकविंशमकपंचाशतंद्विपंचाशतंवाशस्त्रामध्यनिविदंदधातितावतीरु
त्तराःशंसतिशतायुर्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियआयुष्यवैनंतद्दीर्घंरेंद्रियंदधाति॥५॥
॥१९॥दूराहणंरोहंतिस्वर्गोवैलोकोदूराहणंस्वर्गमेवतल्लोकंरोहतियःएववेदयदेवदूराह
णांइ॥असौवैदूराहोयासौतपतिकश्चिद्वाअत्रगछतिसयदूराहणंरोहत्येतमेवतद्रो
हंतिहंसवत्यारोहंतिहंसःशुचिषदित्येषवैहंसःशुचिषद्सुरंतरिक्षसदित्येषवैवसु
रंतरिक्षसद्धोतावेदिषदित्येषवैहोतावेदिषदतिथिर्दूराणसदित्येषवाअतिथिर्दूरा
णसंन्नषदित्येषवैन्नषद्दरसदित्येषवैवरसद्दरवाएतत्सद्मनोयस्मिन्नेषआसन्नस्त
पत्यतसदित्येषवैसत्यसद्योमसदित्येषवैव्योमसद्योमवाएतत्सद्मनोयस्मिन्नेषः
आसन्नस्तपत्यआःस्त्येषवाभद्राअद्योवाएषप्रातरुदेत्येषःसायंप्रविशति

गोजाइत्येषवैगोजाऋतजाइत्येषवैसत्यजाअद्रिजाइत्येषवाअद्रिजाऋतमित्येषवै
सत्यमेषएतान्सर्वान्प्रियाहवाअस्यछंदःसुप्रत्यक्षंतमादिवरूपंतस्माद्यत्रक्व
चहंदूराहणंराहंदंसवत्येवराहतार्क्ष्यंस्वर्गकामस्यराहतार्क्ष्योहवाएतंपूर्वोधा
नमेधत्तादोगायत्रीसुपर्णीभूत्वासामसाहरंतद्यत्रार्क्षंत्रिवृन्मधवनःपुरुएतारंक
वृतंतादृक्तद्यदेवतार्क्ष्यंयंवतार्क्ष्यंयायपवतेएषस्वर्गस्यलोकस्यामिवाक्रीत्यम्
षुवाजितंदेवजूतमित्येषवैवाजीदेवजूतःसहावानंतरुतारंरथानामित्येषवैसहा
वांस्तरुतेषहीमांल्लोकान्त्सधस्तरत्यरिष्टनेमिंएतंनाजमाशुमित्येषवाअरि
ष्टनेमिःएतंनाजिंदांशुःस्वस्त्ययनितिस्वस्तितामाशास्तेतार्क्ष्यमिहाकुर्वेमतिक्रम्य
वेनमतदिंद्रंस्वरतिमाजाकुवानास्वस्त्ययनितिस्वस्तितामेवाशास्तेनावमिवारु
हेमतिसमवेनमतदधिरोहतिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैसंपत्यैसंगत्याउक्थेनपृथ्वी
वंकुलेगभीरमावामतीमाप्रतारिषामतीमेवैतदनुमंत्रयतेऽवपरावमेष्यन्त्स
घ्रियःशवसापंवकृतीःसूर्यंरवज्योतिषापस्तानेतिप्रयक्षंसूर्यमभिवदति ११

सहस्रसाःशतसाःअस्यरंहिर्नस्मावरंतेयुवतिंनशर्यामित्याशिषमेवैतेनाशास्तेऽात्म
नेवयजमानेभ्यश्च ॥६॥२०॥आरुयदूराहणंराहतिस्वर्गंवैलोकादूराहणंवागाहावा
अस्त्रंवावैसयदाक्यंतदस्त्रंणाहावैनंस्वर्गंलोकंराहतिसपंछःप्रथमंराहतीमंलो
कमाप्नोत्यथार्धंचशीतरिक्षंतदाप्नोत्यथत्रिपवामुंलोकमाप्नोत्यथकेवल्यानदंत
स्मिन्प्रतितिष्ठतियएवंतपतित्रिपवाप्रत्यंवराहतियथाशारवाधारयमाणस्तदमु
ष्मिंलोकेप्रतितिष्ठत्यर्धंचशीतरिक्षेपंछोस्मिंल्लोकेऽात्मवत्स्वर्गंलोकंयजमानाः
अस्मिंल्लोकेप्रतिष्ठापयंतियएकंकामास्युःस्वर्गकामाःपरांचमेवैतेषांराहन्तेजयंतिवै ये ६
स्वर्गंलोकंनेत्वाऽस्मिंल्लोकेऽयोगिवैसयुर्मिथुनानिसूनानिशस्यंतेत्रैष्टुभानिवैजाग
तानिवैमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदांसिःपशूनामवरुध्यै ॥७॥२१॥यथावैपुरुषःएव
विषवोन्मस्ययथादक्षिणाऽर्धःएवंपूर्वार्धोविषुवतायथोत्तराऽर्धःएवमुत्तरार्धोविषुवतस्त
स्मादुत्तरःइत्याचक्षतेप्रवाकुवसतःशिरःएवंविषुवान्बिदलंसहितःवैवपुरुषस्तद्वा
पिस्यमवमध्यशीर्ष्णीविलायतनंदाकुर्विषुवत्यवंतदहःशंसंहिषुवान्वाएतदुक्थानां

मुक्थंविषुवानिषुवानितिहविषुवंतोभवंतिश्रेष्ठतामश्नुवतऽइतत्तन्नात्यंसंवत्सरऽ
१२ एवशंसद्रतावाऽएतत्संवत्सरंदधतोयंतियानिवैपुरासंवत्सराद्रतांसिजायंतेयानिषं
चमास्यानियानिषण्मास्यानिस्त्रीण्यंतिवैतानिनवंतेभुंजतेयान्यूर्दशमास्यानिजा
यंतेयानिसांवत्सरिकाणिनवंतेभुंजतेतस्मात्संवत्सरऽएवदेनेहःशंसंत्संवत्सराद्यतद
हरान्नातिसंवत्सरंयतदहरान्नवंत्यृषवैसंवत्सरंपाप्मानमपहतःएषविषुवतांगेभ्यो
हैवमासेःपाप्मानमपहतेरीर्ल्लोविषुवतापसंवत्सरंपाप्मानंहतेपविषुवतायऽएवं
वेदविश्वकर्मणाऽऋषभेसवनीयस्योपालंभ्यमालभेरन्हिपरुमुभयतःएतंमहाव्रतीये
रन्नीद्वावेवत्रंहोविश्वकर्माभवत्प्रजापतिःप्रजाःसृष्ट्वाविश्वकर्माभवत्संवत्सरोविश्व
कर्मैवमेवतदात्मानंप्रजापतिंसंवत्सरंविश्वकर्माणमाप्नुवंतीऽएवतदात्मन्प्रजाप
तौसंवत्सरेविश्वकर्मण्यंततःप्रतितिष्ठंतिप्रतितिष्ठतियऽएवंवेदयऽएववेद ॥८॥२२॥
इतिचतुर्थंपविकायांसप्तमीयोध्यायः॥ प्रजापतिरकामयतप्रजायेयभूयान्स्यामि १२
तिसतपोतप्यतसोऽतपस्तप्त्वेमद्वादशाहमपश्यदात्मनःएवांगेषुप्राणेषुवंतमा

त्मनएवांगेभ्यश्चप्राणेभ्यश्चद्वादशधानिरमिमीतमोतंहरन्तेनायजतततोवैसोभवदात्म
नात्मनाप्रजयापशुभिरजायतभवत्यात्मनाप्रजयापशुभिर्जायतयऽएववेदसोकामयत
कथंनुगायत्र्यासर्वतोद्वादशाहंपरिभूयसर्वाम्हिमाभ्रांसर्वांम्हिमाभातियऽएवंवेदयोवगायत्रीपक्षिणीचक्षुष्मती
ज्योतिष्मतीभास्वतीवेदगायत्र्यापक्षिण्याचक्षुष्मत्याज्योतिष्मत्याभास्वत्यास्वर्गंलोक
मेत्यपावेगायत्रीपक्षिणीचक्षुष्मतीज्योतिष्मतीभास्वतीयद्वादशाहस्तस्ययावंतीतिरा
त्रीतापक्षीयावंतरात्रिष्टोमातिवक्षुषीयद्वामध्यऽउक्थ्याःसऽआत्मागायत्र्यापक्षिण्या
चक्षुष्मत्याज्योतिष्मत्याभास्वत्याःस्वर्गंलोकमेतियऽएववेद॥१॥२३॥त्रयश्चवाऽन्तेस्तोमा
आदशममहरद्वतिरात्रायद्वादशाहद्वादशाहानिदीक्षितोभवतियत्रियऽएवंतेभवंतिद्वा
दशरात्रीरुपसदऽउपैतिशरीरमेवतामिर्भूत्वाशरीरंपत्वाप्रजाःपूता
देवताऽअप्यंतियऽएववेदषट्त्रिंशदहोवाऽएषयद्वादशाहःषट्त्रिंशदक्षरावैबृहतीबृहत्यावाऽ

एतदग्नेर्यद्द्वादशाहो द्वादशाक्षरा वै देवाः इमाँल्लोकानाप्नुवन्ति ते वै दशभिरक्षरैरिमं लोकमाप्नुवन्ति दशभिरतिरिक्तैर्दशभिर्दिक्चतुर्भिश्चतस्रो दिशो द्वाभ्यामेवास्मिँल्लोके प्रत्यतिष्ठन्प्रतितिष्ठति यएवं वेद तदाहुर्यदन्यानि छन्दांसि वपेर्यासि भूयाक्षराण्यथैकस्मादेनाँल्लोकाद्द्वाभ्यामक्षराभ्यां हीयते यादिदं वाऽइमाँल्लोकानाप्नुवन्ति ते वै दशभिरक्षरैरिमं लोकमाप्नुवन्ति दशभिरतिरिक्तैर्दशभिर्दिक्चतुर्भिश्चतस्रो दिशो द्वाभ्यामेवास्मिँल्लोके प्रत्यतिष्ठंस्तस्मादेनाँ बृहतीत्याचक्षते श्रुतेर्यद्यकामयतैकयर्चैवं वेद ॥ २ ॥ २४ ॥ प्रजापतिर्यज्ञो वाऽएषद्द्वादशाहः प्रजापतिर्वाऽएतेनाग्रेयजतद्द्वादशाहेनसोऽब्रवीदृतवः स्थमासाश्च यजध्वमाद्द्वादशाहेनेति तेदीक्षयित्वानपक्रमंगमयित्वाब्रुवन्देहिनोथवा याजयिष्यामऽइति तेभ्यऽएषमूर्जंप्रायच्छत्तेषोर्गृतुभ्यमासेभ्यऽइति हितादृतवस्तेतमयाजयंस्तस्माद्दद्याज्यः प्रतिगृह्णीतावै तेतमयाजयंस्तस्माद्प्रतिगृह्णतायाज्यमुभयराध्नुवंतियएवंविद्वान्सोयजतेक्वाऽअयं निवतवाऽइत्यक्रतवश्चमासाश्चाग्रुरुक्वामन्यंतद्द्वादशाहेप्रतिगृह्यतेब्रुवन्प्रजापतिंयाजयेनाद्द्वादशाहेनेतिसतथेत्यब्रवीन्नवदीक्षध्वमितितेपूर्वपक्षाःपूर्वदीक्षंतेतपाप्मानमपाहतंत १२

हतंतस्मान्नदिवंवदिवंस्पृहतपाप्मानोपरपक्षाःअपरदीक्षंतेतंतरांपाप्मानमपाहतंत स्मात्तेतमरंवतमरंवत्यनपहतपाप्मानःस्तस्मादेंविद्वांदीक्षमाणोपूर्वैःपूर्वैरेवंविदीक्षि षेनापपाप्मानंहतयएवंवेदसर्वाःअयंप्रजापतिःसंवत्सरऋतुभिर्मासैश्चप्रत्यतिष्ठत्ते वाऽएमऋतवश्चमासाश्चप्रजापतावेवसंवत्सरेप्रत्यतिष्ठन्ऽएतेन्योन्यस्मिन्प्रतिष्ठिताऽए वंहवावसऋत्विजःप्रतितिष्ठतियाद्द्वादशाहेनयजंतेतस्मादेनोपापःपुरुषायाज्यो द्वादशाहेननेदयंमायिप्रतितिष्ठादितिज्यैष्ठ्यायवोवाऽएषयद्द्वादशाहःसर्वेदेवानाज्यैष्ठायऽ एतेनाग्रेयजंतज्यैष्ठ्यायवोवाऽएषयद्द्वादशाहःसर्वेदेवानाज्यैष्ठायऽएतेनाग्रेयजंतज्यैष्ठ्यश्चो यजंतेकनीयाँश्चसमाभवतिनपापःपुरुषायाज्यो द्वादशाहेननेदयंमायिप्रतितिष्ठादितो द्रायवेदंवाज्यैष्ठ्यायश्रैष्ठ्यायनातिष्ठंतेसोब्रवीद्बृहस्पतियाजयमाद्द्वादशाहेनेतिंतमयाजयंस्तावंतमेवाज्यैष्ठ्यायश्रैष्ठ्यायातिष्ठंतीतिष्ठंतस्म स्वाज्यैष्ठ्यायश्रैष्ठ्याप्तस्मिन्त्स्वाज्यैष्ठ्यश्रैष्ठ्यायाजानंतेयएवंवेदाथवैप्रथमऽऋत्विहोतियेऽध्यमावाऽउत्तमःस यद्वैप्रथमऽऋत्विहोतस्तस्मादयमग्निरूर्ध्वऽउद्दीप्यतऽउर्ध्वोएतस्यदिग्नियेऽध्यमः

स्तस्मादयंवायुस्त्रिर्यङ्वर्तेतिरश्चीरापोवहंतितिरश्चीस्येतस्यैदिग्यदर्वाङुत्तमंस्तस्माद्
सावर्वाङुपस्यर्वाङ्वंस्यर्वाचिनक्षत्राण्यर्वाचीस्येतस्यैदिक्सम्यंचोवाःसमेलोकाःसम्यंच
एतेत्र्यहाःसम्यंचोस्माऽसमेलोकाःश्रियंदीधितियःएवंवेद॥३॥२९॥दीक्षावैदेवयोपाक्रा
मंतोवासंतिकाभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंतावासंतिकाभ्यांमासाभ्यान्नोदानुवंस्तांयेभ्या
भ्यांतावार्षिकाभ्यांताशारदाभ्यांताहैमंतिकाभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंताहैमंतिकाभ्या
मासाभ्यांनोदानुवंस्ताशैशिराभ्यांमासाभ्यामन्वयुंजतंताशैशिराभ्यांमासाभ्यामाप्नु
वन्नाप्नोतियएवंवेदतस्माद्यंसंत्रियादीक्षाभ्यनमेदतयोरेवशैशिरयोर्मासयोरागतयोर्दीक्ष
क्षादीक्षांपरिगृह्णातितस्मादेतयोरेवशैशिरयोर्मासयोरागतयोर्यएवंवेदयाम्याः
पशवोयत्रारण्याऽअणिमाणमवंतत्सरुषिमाणंनियंतिदीक्षारूपमेवंतऽउपनिष्ठ
वंतेसपुरस्तादीक्षायाःआजापत्यंपशुमालभंतेतस्यसप्तदशसामिधेनीरनुब्रूयात्स १४
प्तदशोवैप्रजापतिःप्रजापतेराप्त्यैतस्याप्रियाजामदन्याभवंतितदाहुर्यदन्येषुपशु

ष्वयंयऋष्यात्रियोभवंत्यथकस्मादस्मिन्सर्वेषांजामदन्यएवेतिसर्वरूपावैजामद
न्यःसर्वसमृद्धःसर्वरूपएषपशुःसर्वसमृद्धंस्त्वयंजामदन्योभवतिसर्वरूपतायस
र्वसमृध्यैतस्यवायव्यःपशुपुरोडाशोभवतितदाहुर्यदन्यदेवत्यऽउतपशुर्भवत्यथक
स्माद्वायव्यःपशुपुरोडाशःक्रियतइतिप्रजापतिर्वैयज्ञायज्ञस्यायातयामतायाइति
ब्रूयाद्यद्वायव्यःस्तेनप्रजापतेर्नेतिवायुर्वैप्रजापतिस्तदुक्तमृषिणापवमानःप्रजा
पतिरितिसत्रमुवैतत्सन्यप्याग्नीन्यजेरन्सर्वदीक्षेरन्सर्वंसुनुयुर्वसतमभ्युदवस्यूर्वै
वसंतःऋषमवंतंजेमभ्युदवस्यति॥४॥२६॥छंदांसिवाःअन्योन्यस्मायतनमभ्यध्याय
न्गायत्रीत्रिष्टुभ्यंजगत्यैवायतनमभ्यध्यायत्त्रिष्टुब्गायत्र्यैवजगत्यैवजगतीगायत्रीव
त्रिष्टुभश्चततोवाएतंप्रजापतिर्व्यूढंछंदसेद्वादशाहमपश्यत्तमाहरत्तनायजततेन
ससर्वान्कामाप्छंदांस्यगमयत्सर्वान्कामान्गछतियएवंवेदछंदांसिव्यूहत्यथातयाम
तायैछंदास्यवव्यूहतितद्यथादोश्चेवानड्वान्यरंयरंश्रोततरंश्रोततरंरूपविमो
कंयांत्येवमेवंतछंदाभिरन्यैरन्यैरश्रोततरंश्रोततरंरूपविमोकंस्वर्गंलोकंयंतियछंदा

सिव्यूहतीमावेलोकासहास्तोताव्यतीनावर्षनसमपंतपत्नेपंक्तजनानसमजानतेतोदे
वाःसमनयंस्तोसयतावतेदेवविवाहंव्यवहरंरथंतरेणवयमम्मृजिन्वतिबृहतासाविमा
नौधसेनवयमम्मृजिन्वतिश्रयतेनोसाविमौमूमनेवयमम्मृजिन्वतिवृष्ट्यासाविमौद
वयजनमेवयममुष्यामदधात्यश्नूनसावस्यामेतद्दृश्यममुष्यांदेवयजनमदधाद्बृहतश्चंद्र
मसिकृष्णमिवैतस्मादापूर्यमाणपक्षेषुयज्ञंतएतदेवापप्नुवंत्युषानसावथस्यांतद्दापि
तुरःकावषेयउवाचाषःपोषोजनमजयकंतस्माद्दाप्यंतर्हिगव्यंमीमांसमानाःपृच्छंति
संतित्रीषाःइतिहोवाहिपोषासावेलोकंरमलोकमभिपर्यावर्तंततोवयावाश्थि
वीअभवंतांनद्यावांतरिक्षांनांतरिक्षाद्दिवंः॥५॥२॥बृहच्चवारथंतरंचासा
वाकूवेतन्मनश्चास्तांवाग्वैरथंतरंमनोबृहत्तद्बृहत्पूर्वेसमजानेरथंतरमत्यमन्यंतत्तद्बृ
थंतरंगर्भमधत्ततद्रूपमसृजततद्भूत्वारथंतरंवैरूपंबृहदत्यमन्यंतत्तद्बृहद्गर्भं
मधत्ततद्राजमसृजततद्भूत्वाबृहच्चवैराजंरथंतरंवैरूपंवायमन्यंतातद्रथंतरगर्भं
मधत्ततछाक्वरमसृजततानित्रीणिभूत्वारथंतरंवैरूपंशाक्वरंबृहच्चवैराजंवास्य

मन्यंततद्बृहद्गर्भमधत्ततद्रेवतमसृजततानित्रीण्यन्यानित्रीण्यन्यानिषड्छान्यासंस्ता
निहतर्हित्रीणिछंदांसिषड्छानिनादाभुवंस्तागायत्रीगर्भमधत्तसाभुवंभमसृजतत्रि
ष्टुभंभमधत्तसापङ्क्तिमसृजतजगतीगर्भमधत्तसातिछंदसमसृजततानित्रीण्यन्या
नित्रीण्यन्यानिषड्छंदांस्यासन्षड्छानितानितथाकल्पतकल्पतेयस्यापतस्यजनतायै
कल्पतेयत्रैवमताछंदसांवड्छानांवेदसिविद्वान्दीक्षतदीक्षते॥६॥२८॥रतिचतुर्थं
पंक्तिकायाश्चतुर्थ्याप्यायः॥ ॥अग्निर्वैदेवताप्रथमामहर्वहतित्रिवृत्स्तोमोरथंतरंसाम
गायत्रीछंदोयथादेवतमेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदयद्वाः
एतिवैप्रतिवैतंप्रथमस्याह्नोरूपंयदुहवैयद्दशवैयदाप्नुमथतिवैवंयंप्रथमंपदंदेवतानि
रुन्धतेयदयंडाक्ष्युदितायद्वाथंतरंयद्गायत्रंपृक्तंरिच्यतेतानिवैप्रथमस्याह्नोरूपाण्यु
पत्रयंताःअधरमितिप्रथमस्याह्नआज्यंभवतित्रितिप्रथमहनिप्रथमस्याह्नोरूपंवायवा
यांहिदर्शनीतिप्रउगमंतित्रथमहनिप्रथमस्याह्नोरूपमान्वारंभयंतियोतयोरेवंसामत
मधुरंतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुवारंथवद्यपिबवद्यप्रथमहनिप्रथमस्याह्नोरूपमिंद्रनदी

यः एवं विद्वांसं इनिहवः प्रगाथः प्रथमे पदे देवतानिरुच्यते प्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं त्रयुक्त्रे
स्वराडिति ब्राह्मणस्पत्यः प्रतिप्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपमग्निर्नेता वसो मक्रतु
भिः पिबत्वप्रतिधाय्याः प्रथमेषु पदेषु देवतानिरुच्यते प्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं
त्रयः स्तोमा वहतः रतिमुरुत्वतीयः प्रगाथः प्रतिप्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपमायाहि
द्रवत्सुतस्येति सूक्तमतिप्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपमभित्वा शूरनुमोभिरित्यापू
र्वपीतयः प्रतिरथन्तरं वहन्ति रथन्तरेऽहनि प्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं यद्वा नमु
रुतमंपुराषाळिति धाय्यां वत्रेऽहन्नामान्यप्राः स्त्यं प्रतिप्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं पि
बा सुतस्य रसिनऽइति सामप्रगाथः पिबा न्प्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं यमश्व
वाजिनं देवजूतमिति तार्क्ष्यं पुरस्तात्सूक्तस्य शंसति स्वस्त्ययनमेवैतत्कुरुते स्वस्ति संवत्सरस्य पारमश्नुते यएवं वेद॥३॥२९॥आनऽइन्द्रो दूरा
दानऽआसादितिसूक्तमतिप्रथमेऽहनि प्रथमस्याङ्गे रूपं सपीता भवतो निकेवल्यमरुत्व १६
तीयो निविद्धानवामदेवोऽथऽइमांल्लोकान्नऽइन्द्रासोमपातःसमपतद्यत्सोमपातेःसमप

तद्यत्सोमपातानांसंपातत्वैतद्यत्संपातोप्रथमेऽहनिशंसतिस्वर्गस्यलोकस्यसमष्ट्यैसंपत्यै
सवितुर्वृणीमहेवृणानोदेवसवितरितिविश्वेदेवस्यप्रतिपदनुचरोरथंतरंहनिप्र
थमेऽहनिप्रथमस्याङ्गेरूपंयुञ्जतेमनऽउतयुञ्जतेधियऽइतिसावित्रंयुक्त्वाप्रथमेऽहनिप्रथ
मस्याङ्गेरूपंप्रयावायतेःपृथिवीऽऋतायुधंतिष्ठाप्रयावापृथिवीयंप्रतिप्रथमेऽहनिप्रथमस्या
ङ्गेरूपंमहेवोमनसाबंधुतानऽइत्याभवंप्रथमेऽहनिप्रतिवेतप्रथमस्याङ्गेरूपंयत्रा
तिसर्वमेवभविष्यत्प्रत्यन्नवासाळ्लोकाद्यजमानऽइतिद्यद्धिहैवोमनसाबंधुतानऽइ
त्याभवंप्रथमेऽहनिशंसत्ययंवैलोकऽइहैवास्मिन्नेवैतल्लोकेरमयतिदेवाऽउवेवहऽ
छर्वसःस्वस्तयऽइतिविश्वेदेवप्रथमेपददेवतानिरुच्यतेप्रथमेऽहनिप्रथमस्याङ्गेरूपंमहा
तवाऽएतेवानमेष्यंतोभवंतियसंवत्सरंवाद्वादशाहंवासततंद्वाऽउवेवहऽछर्वसःस्व
स्तयऽइतिविश्वेदेवंप्रथमेऽहनिशंसतिस्वस्तितायेस्वस्त्ययनमेवैतत्कुरुतेस्वस्तिसंवत्स
रस्यपारमश्नुतेयऽएवंवेदयदेवैवंविद्वानेतद्वाद्वाऽउवेवहऽछर्वसःस्वस्तयऽइतिविश्व
देवंप्रथमेऽहनिशंसतिवैश्वानरायर्तुपाजसेविपऽइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपत्प्रथमप

देवतानि रुच्यते प्रथमहनि प्रथमस्याऽऽरूपं प्रलक्षसः प्रतवसो विरप्शिनऽइतिमारुतं प्रतिप्रथमहनि प्रथमस्याऽऽरूपं जातवेदसमुनवामसोममिति जातवेदस्यापुरस्तात्सूक्तस्य रांसतिस्वस्ययनं वै जातवेदस्याः स्वस्तितायै स्वस्ययनमेवतत्कुरुते स्वस्तिसंवत्सरस्यपारमश्नुतेयऽएवंवेदप्रतव्यसीनव्यसीधीतिमग्नयऽइतिजातवेदस्यंप्रतिप्रथमहनि प्रथमस्याऽऽरूपं समानमाग्निमारुतंभवतियज्ञाग्नेयद्वयतस्समानंक्रियतेतत्प्रजाःअनुसमनंतितस्मात्समानमाग्निमारुतंभवति ॥ २ ॥ ३० ॥ इद्धवै देवताद्वितीयमहर्वहतिघंबरिषऽइरास्तोमोबृहत्सामत्रिष्टुप्छंदायथादेवतमेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोतियएवंवेदयद्वेनंतिनयतियल्लिंगंतद्वितीयस्याऽऽरूपंयद्ध्वर्न्यत्प्रतिवद्यंदंतवद्यद्दृषण्वद्यद्धन्वद्यन्मध्यमेपदेदेवतानिरुच्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्बाहतंयत्रेषुभंयंकुर्वंतानिवैद्वितीयस्याऽऽरूपाण्यग्निर्दूतंवृणीमहऽइतिद्वितीयस्याऽऽज्यंभवतिकुर्वद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपंवायोयतसहस्त्रिणऽइतिप्रऽउगंशुतःसामक्रतावपतिवध्न्वद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपं ॥ १ ॥

विश्वानरस्यवस्पतिमिद्रऽइत्सोमपाएकऽइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरोदेन्द्रंचांतर्वहद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपमिंद्रनेदियएदिहीत्यच्युतःसामप्रगाथंऽउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतऽइतिब्राह्मणस्यैत्यऽऊर्ध्वांद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपमग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपऽइतिधाय्याऽअच्युतोबृहदिंद्रायगायत्रंतद्विमरुत्वतीयःप्रगाथोयेनज्योतिरजनयन्नृताव्यंतिवध्न्वांद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपमिंद्रस्यामंसोमपतेपिबेममितिसूक्तंसजोषाऽइत्पदाऽएषस्वतिरुषण्वद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपंत्वामिद्धवामहेत्वंहिनेरुऽइतिबृहत्पृष्ठंभवतिबार्हतेहनिद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपंयद्वाग्नेतिधाय्याव्युतोभयंप्रणवेनऽइतिसामप्रगाथंत्यंचिदंघयदुवस्यआसीदितिबार्हतेहनिद्वितीयेहनिद्वितीयस्याऽऽरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिनाक्ष्यांच्युतः ॥ २ ॥ ३१ ॥ यातेऽउतिरेवमायापरमतिसूक्तंजहिरक्षोनिरणुहीपराचऽइतिरुषण्वद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपंविश्वादेवस्यनेतुस्तत्सवितुर्वरेण्यंविश्वदेव्यस्यवसत्पतिमितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरोबार्हतेहनिद्वितीयहनिद्वितीयस्याऽऽरूपं

मुदुष्यदेवः सविताहिरण्ययेतिसावित्रमूर्ध्वबृहतीयहनिहितीयस्याऽऽकारूपंतहिद्यावा
पृथिवीविश्वशंभुवनिद्यावापृथिवीयंसुजन्मनीधिषणेजनुरीयतरत्यंतबृहतीये
हनिहितीयस्याऽऽकारूपंतक्षन्त्रथंसुवृक्तबर्हिषमनाधृष्यंसरस्वत्यार्त्वंतक्षन्हरीऽइंद्रवाहाद्यष
ण्वंसहस्रंतिद्यष्ण्वबृहतीयहनिहितीयस्याऽऽकारूपंयत्तस्यगायत्र्यंविश्वपतिंविशामिति
वैश्वदेवंद्यषाकृतुर्यजतोधामशायीतिद्यष्ण्वबृहतीयहनिहितीयस्याऽऽकारूपंतदुशा
र्यातमंगिरस्वद्रथंयज्ञंकायसत्रमासतेतद्रथंबृहतीयहनिहितीयमेवाहरागत्यमुद्यं
तिताऽऽयंतेतऽआयांतोमानवीबृहतीयहनिसूक्तमशंसयत्तेतावंतप्रयतमजानन्प्रस्वर्गं
लोकंतद्यदेतत्सूक्तंबृहतीयहनिशंसतियत्तस्यप्रसाद्यस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यै
पक्षस्यवक्षोऽरुषस्यनूसहःस्यात्तिमारुतंद्यष्ण्वबृहतीयहनिहितीय
स्याऽऽकारूपंवक्षोहार्दियमुभेखाद्यवधूसरतिमारुतंद्यष्ण्वबृहतीयहनिहितीयस्या
ऽऽकारूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याऽऽयुतीयतेनवृहंतंजातवेदसमि
तिजातवेदस्यैवधैवबृहतीयहनिहितीयस्याऽऽकारूपमऽऽकारूपं॥ ४ ॥ ४७ ॥ गतानम्।

१८

इतिचतुर्थंपंचिकायांपंचमोध्यायः॥ ॥ देवाबृहद्॥ प्रजापतिर्वैसोमायो॥ ज्योतिर्गौरा
युष्टीष्टु॥ प्रजापतिर्बृहद्॥ अग्निर्वैवसवीयं॥ देवावै ब्राह्मणस्यमुखमाऽऽयन्दुरा
णंःइंद्रोवेदवनाऽऽत्रेयी॥ ॥ ७ ॥ इतिचतुर्थंचिकायासमाप्तम्॥ ७॥ ८७ ७॥

दामलोपनामकनारायणभटस्यसूनुश्रीधरेनलिखितं॥७॥७॥

॥ इति चतुर्थपंचिकायांसमाप्तः॥

॥ ७ ॥ ॥इतिपंचमपंचिकायांप्रारंभः॥ ॥ ६८ ॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ओं३म्॥ विश्वेवैदेवादेवतास्तृतीयमहर्वहंतिसप्तदशस्तोमो
वैरूपंसामजगतीछंदोयथादेवतमेनंयथास्तोमंयथासामंयथाछंदसंराध्नोति
यएवंवेदयद्वैसमानोदर्कंतत्तृतीयस्याङ्कोरूपंयदश्ववद्यदंतवद्यंसुनरावद्यंय
त्पुनर्निर्दत्तंयद्रतवद्यत्पर्यस्तवद्यत्त्रिवद्यदंतरूपंयदुत्तमेपदेदेवतानिरुच्यतेय
दसोलोकोभ्युदितोयद्वैरूपंयज्ञागतंयत्कृतमनानिवृत्तीयस्याङ्कोरूपाणि
युक्ताहिदेवरूतमाऽअश्वोऽअग्नेरथीरिवेतितृतीयस्याङ्कःआज्यंभवंतिदेवावै
तृतीयेनाङ्कास्वर्गंलोकमायंस्तानसुरारक्षांस्यन्ववायंतंतविरूपाभवंतवि
रूपाभवंतेतिभवंतऽआयंस्तेयद्विरूपाभवंतविरूपाभवंतेतिभवंतऽआयंस्तद्वै
रूपंसामाभवत्तद्वैरूपस्यवैरूपत्वंविरूपःपाप्मनाभ्रातृव्यायापाक्रामत्पहतयएव
वंवेदतान्रूस्मान्वेवागच्छंतिसमवस्यंतेतानश्वाभूत्वापाद्रिरपाघ्नतयदश्वाभू
त्वापाद्रिरपाघ्नतदश्वानामश्वत्वंमन्नुतेयद्यत्कामयतेयएवंवेदतस्मादश्वः ३

पशूनांजविष्ठंतस्माद्दश्वःप्रत्यङ्पदाहिनस्त्यपापाभ्रातृव्यंहतेयएवंवेदतस्मादेतदश्वव
दाख्यंभवतितृतीयेहनितृतीयस्याङ्कोरूपंवायवायाहिवीतयेवायोयाहिशिवादि
वंऽइंद्रश्ववायवेषासुतानामामित्रेवरूपेवयमश्विनावेहगच्छतमायाद्भिःसुत
सन्नूर्विश्वेभिर्देवेभिरूतनःप्रियाप्रियास्वित्योस्तिहंग्रऽउगंसमानोदर्कंतृतीयेहनि
तृतीयस्याङ्कोरूपंतंतमिद्रथंसमहेत्रयऽइंद्रस्यसोमाःरातिमरुत्वतीयस्यप्रतिपद
नुवस्तेनिर्नृत्तवत्त्रिवृत्तीयेहनितृतीयस्याङ्कोरूपमिंद्रनेदीयऽएदिहीत्यच्युतःप्र
गाथःप्रनूनब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्यैनिर्नृत्तवांस्तृतीयेहनितृतीयस्याङ्कोरू
पमग्निर्नेतावंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपऽइतिधाय्याऽच्युतानकिःसुदासोरथंप
र्यासनरीरमदितिमरुत्वतीयःप्रगाथःपर्यस्तवांस्तृतीयेहनितृतीयस्याङ्कोरूपंत्र्य
र्यमामनुषोदेवनातेतिसूक्तंत्रिवृत्तीयेहनितृतीयस्याङ्कोरूपंयद्यावंरंद्रतेशत
यदिंद्रयावतस्त्वमितिवैरूपेपृष्ठंभवतिरायंतरेहनितृतीयेहनितृतीयस्याङ्कोरूपंय

द्यावानेति धाम्याच्युतामित्वाम्रनोनुमऽइतिरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्त्तयतिरायंतरंस्ये
तदहरायतनेनेंद्रियंधातुशरणमितिसामप्रगाथंस्त्रिवांस्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्को
रूपंस्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितितार्क्ष्यंस्युतः॥ ३ ॥योजातऽएवप्रथमोमनस्वानि
तिस्रूतंसमानोदर्कंतृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंतदुसजनीयमेतद्धाऽइंद्रस्यद्रि
यंयत्सजनीयमेतास्मिन्वेशस्यमानंऽइमिंद्रियमाविशतितद्धाप्याहुःछंदोगास्तृ
तीयेहनिबह्वृचाःइंद्रस्येंद्रियंशंसंतीतिंतदुगार्त्समदमेतेनवेगत्समदःइंद्रस्यत्रि
यंधामोपागछंत्सपरमंलोकमजयदुपेंद्रस्यप्रियंधामगछतिजयतिपरमंलोकंयऽ
एवंवेदतत्सवितुर्वणीमहेधानोदेवसवितरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुवरोरायंतरे
हनित्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंतद्देवस्यसवितुर्वोर्यंमहदितिसावित्रंमंतोवैम
हदंतस्तृतीयहनित्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंघृतेनद्यावापृथिवीऽअभीद्ध
तेऽइतिद्यावापृथिवीयंघृताच्यायाघृतवतीवेधितिपनरावृत्तंपुनर्निरुक्तंतं ॥ २ ॥

तीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपमनश्वोजातोऽअनभीशुरुक्ष्यऽइत्यार्भवंरथस्त्रिचक्रऽइतित्रि
वृत्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंपरावतोयदिधिषंतऽआप्यमितिवैश्वदेवमंतोवैपरावं
तोतःस्तृतीयमहस्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंतदुगायमतेनवेगयःप्लातोविश्वेषां
देवानांप्रियंधामोपागछंत्सपरमंलोकमजयदुपविश्वेषांदेवानांप्रियंधामगछतिज
यतिपरमंलोकंयऽएवंवेदवैश्वानरायधिषणास्तात्धऽइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदंतो
वैधिषणांतस्तृतीयमहस्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंधारावरामरुतोधृष्वोजसऽइ
तिमारुतंवङ्कमिव्याहरयमंतोवैवंङ्कंतस्तृतीयमहस्तृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंजा
तवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याग्नुतोत्वमग्नेप्रथमोऽअंगिरऽऋषिरितिजातवे
दस्यपुरस्ताद्वङ्कंतृतीयेहनित्तृतीयस्याङ्कोरूपंत्वंत्वमित्युत्तरंयहमभिवदतिसंत
त्यैसंततेस्त्रियहरव्यवछिन्नेयंतियऽएवंविद्वांसोयंति ॥ २ ॥ आप्यंतेवैस्तोमाःआप्यं
तेछंदांसितृतीयेहन्येतदेवततऽउछिष्यतेवागित्येवतदेतदक्षरंअक्षरवागित्येकम

क्षरमक्षरमितिऋक्षरंसऽएवैकऽउत्तरस्यहोवाग्नेकंगोरेकंघोरेकंततोवैवागेववतुर्थं
महर्वहतिनघश्चतुर्थंमहन्यूंखयंस्यतदेवतदक्षरमभ्यायछत्येतद्वईयंस्यतत्प्रति
भावयिषंतिचतुर्थस्याङ्कऽउघस्याऽअन्तंवन्यूंखायदलपाऽआभिगघाश्वरंस्थां
नाघंप्रजायतेतद्यश्चतुर्थंमहन्यूंखयंस्यन्नमेवतत्प्रजनयत्यनाघस्यप्रजायते
समश्चतुर्थंमहर्जातवऽइतिचतुरक्षरेणन्यूंखयदित्याऽउश्चतुष्पादावैपशवःपशू
नामवरुध्यैत्र्यक्षरेणन्यूंखयदित्याऽउस्त्रियोवाऽइमाःस्त्रीतालोकाऽएषामेवलोका
नामभिजित्याऽएकाक्षरेणन्यूंखयेदितिहस्माहलागलव्योब्रह्मामोऽल्पऽएका
क्षरावैवागेषावसप्रतिन्यूंवन्यूंखयतिऽयऽएकाक्षरेणन्यूंखयतीतिह्यक्षरेणै
वन्यूंखयेत्प्रतिष्ठायाऽएवहिप्रतिष्ठावैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोयजमानमेवहिप्रति
ष्ठंचतुष्पात्सुपशुष्वतिष्ठापयतितस्माद्यक्षरेणावन्यूंखयेन्मुखतःप्रातरनुवा
कंन्यूंखयतिमुखतोवैप्रजाऽअन्नमदतिमुखतऽएवतदन्नाघस्ययजमानंदधाति

मध्यतःआज्येन्यूंखयतिमध्यतोवैप्रजाऽअन्नंधिनोतिमध्यतऽएवतदंनाघस्ययजमानंद
धातिमुखतामध्यंदिनेन्यूंखयतिमुखतोवैप्रजाऽअन्नमदतिमुखतऽएवतदन्नाघस्य
यजमानंदधातितदुभयतोन्यूंखपरिगृह्णातिसवनाभ्यामन्नाघस्यपरिग्रहीत्यै॥३॥
वाग्वैदेवताचतुर्थमहर्वहत्येकविंशस्तोमोवैराजंसामानुष्टुप्छंदोयथादृतमेनेनय
थास्तोमंयथासामयथाछंदसंराध्नोतियऽएवंवेदयदाऽएतिचत्रेतिवतच्चतुर्थस्या
ङ्कारूपंयद्धवत्रयममहस्तदेतत्तुनर्यंचतुर्थंयद्धुक्कवघऽइयंवघदाशुमघतिकंघत्र
थमंपदंदेवतानिरुक्तंतेयदयंलोकाभ्युदितोयज्ञातवघऽइवघद्धुक्कवघदाचारूप
यद्वैमदंयद्विरिफितंयद्विस्रंसायदूनातिरिक्तंयद्वैराजंयदानुष्टुभंयत्करिष्यद्यत्सय
मस्याङ्कोरूपमेतानिवैचतुर्थस्याङ्कोरूपाण्याग्निनस्वरक्तिभिरितिचतुर्थस्याङ्कऽआ
ज्यंभवतिवैमदंविरिफितंविरिफितस्यरूपंचतुर्थंहिचतुर्थस्याङ्कोरूपमष्टवंपां
क्तंपांक्तोयज्ञःपांक्ताःपशवःपशूनामवरुध्यैताऽउदशंजगत्योजगत्यातःसवनाऽएष

अहस्तेनचतुर्थस्याऽकोरूपंताऽउपंवदशानुष्टुभऽआनुष्टुभंयेतदहस्तेनचतुर्थस्याऽको
रूपंताऽउविंशतिर्गायत्र्यःपुनःप्रायणीयंयेतदहस्तेनचतुर्थस्याऽकोरूपंतदेतदस्त्र
नमशस्तमयातयामसूक्तंयऽएवंसाक्षात्तद्यदेतच्चतुर्थस्याऽकाऽआज्यंभवतियज्ञादे
वतद्यज्ञंतन्वतेवाचमेवतन्वतेरूपंयतिसतत्येसंतनेरूपंहरत्यवछिन्तेयंतियऽएवंविद्वा
सायंतिवायोसुकोऽअयामितोविहोत्राऽअवीतावायोशतंहरीणामिऽइत्थावायवेषा
सोमानामाविकिताऽनसुक्रतूऽआनाविश्वाभिरूतिभिस्त्यमुवोऽअहणामपस्यंराजं
नंरिपुंमंहितमंनदीतमऽइत्यानुष्टुभंप्रऽउगमितिवप्रतिचशुक्रवच्चतुर्थेहनिचतुर्थ
स्याऽकोरूपंतंत्रायतेमित्रंमहऽइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदीमहऽइत्यायांम्यामिवे
तदहस्तेनचतुर्थस्याऽकोरूपमिंदवोसोमंतमधऽइंद्रायेंदोयऽएहिप्रेतुब्रह्मणस्पति
रग्निनेतोतंसोमक्रतुभिःपिन्वत्यपःप्रवऽइंद्रायबृहतऽइतिप्रथमेनाऽकासमानऽआ ४
तानश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याऽकोरूपंश्रुधीहवमिंद्रमाशिषण्यऽइतिसूक्तंहववच्चतुर्थे

हनिचतुर्थस्याऽकोरूपंमरुत्वाऽइंद्रऽऋषभोरणायेतिसूक्तंमुग्रंसहोदामिहतंकुवेमेति
हववच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याऽकोरूपंतदुत्रेषुभंतेनप्रभर्तिष्ठितपदेनसवनेदाधारायं
तेनादेवेतेननप्रयवतःसमनुमायिनंजुवइतिपर्यासोहववाश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याऽको
रूपंताऽउगायत्र्योगायत्र्योवाऽएतस्यऽअहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतच्छंदोवहतियऽ
स्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातिपिबासोमामिंद्रमंदतुत्वाश्रुधीहवंवि
पिपानस्याइरितिवैराजंपृष्ठंभवतिबार्हतेहनिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याऽकोरूपंयद्वावाने
तिपाय्यायुतोवामिद्धिहवामहऽइतिबृहतायोनिमनुनिवर्त्तयतिबार्हतंवैतद्रा
यतनेनत्वमिंद्रप्रतूर्तिंसितिसामऽअगाथोशस्तिहाजगंतेतिजातवाश्चतुर्थेहनिच
तुर्थस्याऽकोरूपंयमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्योऽयुतः॥४॥कुहःश्रुतऽइंद्रःकस्मि
न्नद्यतिसूक्तंवेमदंविरिफितंविरिफितस्यस्तवश्चतुर्थेहनिचतुर्थस्याऽकोरूपंयुभस्य
तेऽवभस्यस्वराजऽइतिसूक्तंमुरुंगभीरंजनुषाभुग्र्यमितिज्ञातवच्चतुर्थेहनिचतुर्थस्या

ङ्कोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारयतनादेवेतेननप्रच्यवतेस्वमुवः
सत्रासाहमितिपर्यासोविश्वासुगीषीयतमित्यभ्यायाम्यग्निवैतद्हस्तेनचतुर्थस्या
ङ्कोरूपंताऽउगायत्र्योगायत्र्योवाएतस्यस्हस्यमध्यंहनवहतितद्वैतछंदोवहतिय
स्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविद्दधातिविश्वोदेवस्यनेतुस्तत्सवितुर्वरेण्य
मविश्वदेवंसत्पतिमितिविश्वदेवस्यप्रतिपदनुवरोवाहतेहनिचतुर्थेहनिचतुर्थ
स्याङ्कोरूपमादेवोयातुसवितासुरत्नइतिसावित्रमितिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याङ्को
रूपंप्रघावायतेःपृथिवीनमोभिरितिघावापृथिवीयंत्रेतिचतुर्थेहनिचतुर्थस्याङ्कोरू
पंप्रक्षुभ्योदृतमिवावाचमिष्यऽइत्याभ्वंप्रतिवावाचमिष्यऽइतिवचतुर्थेहनि ३
चतुर्थस्याङ्कोरूपंप्रशुक्रंतुदेवीमनीषामितिवैश्वदेवंप्रतिवशुक्रंवचतुर्थेह
निचतुर्थस्याङ्कोरूपंताऽउविछंदसःसंतिद्विपदाःसंतिचतुष्पदास्तेनचतुर्थस्यो
ङ्कोरूपंवैश्वानरस्यसुमतौस्यामेत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदितोजातऽइतिजा ५

तवेचतुर्थेहनिचतुर्थस्याङ्कोरूपंकऽईंब्रह्मानरःसनीळाऽइतिमारुतंनकिर्येषांजनूंषि
वेदतिजातवेचतुर्थेहनिचतुर्थस्याङ्कोरूपंताऽउविछंदसःसंतिद्विपदाःसंतिचतुष्प
दास्तेनचतुर्थस्याङ्कोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याग्यताग्निन
रोदीधितिमिररण्योरितिजातवेदस्यरस्तव्यनोजनयतेतिजातवेचतुर्थेहनिचतु
र्थस्याङ्कोरूपंताऽउविछंदसःसंतिविराजःसंतित्रिष्टुभस्तेनचतुर्थस्याङ्कोरूपमङ्को
रूपं॥९॥इतिपंचमंपंक्तिकायांप्रथमोध्यायः॥गौर्वैदेवतापंचममहर्वैतत्त्रिणवः
स्तोमःशाक्वरंसामपंक्तिश्छंदोयथादक्तमेनेनयथास्तोमंयथासामयथाछंदसं
रोभ्नोतियएवंवेदयदेनेतिनप्रतियत्किंतंतत्पंचमस्याङ्कोरूपंयद्द्वितीयमह
स्तदेतत्सुनर्यत्पंचमंयदूर्ध्वंघत्रतिवद्यदंतर्वद्यद्दृष्ण्वद्यद्धन्वन्मध्यमेपददेवता
निरुच्यतेयदंतरिक्षमभ्युदितंयदुर्ध्ववद्यदूधवद्यद्दनुमद्यत्यश्निमद्यन्मद्यत्पशु
रूपंयदध्यासवहिष्कृताऽइवहिपशवोयज्ञागतंनागतंहिपशवोयद्वहंतंवाहंताहि

पशवोयत्पांक्तंपांक्ताहिपशवोयद्वामंमेवोहिपशवोयद्वविष्मद्विहिपशवोयद्वपुष्मद्
पुहिपशवोयच्छाक्वरंयत्पांक्तंयत्कुर्वंद्यद्वितीयस्याक्नोरूपमेतानिवेपंचमस्याक्नोरूपा
यामिमूषुवोऽतिथिमुषर्बुधमितिपंचमस्याक्नऽआग्नेयंभवतिजागतमध्यासवत्य
शुरूपंपंचमहनिपंचमस्याक्नोरूपमानोयज्ञंदिविष्टएशमानोवायोमहतंनरथंनृप
थुपाजसाबहवःसूरचक्षसःमाऽउवोदिविष्टयःपिबासुतस्यरसिनोदेवंदेववोवसदे
वंदेवंवहडगायिषवक्नऽइतिबार्हतंप्रऽउगंपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपंयत्पावजन्यया
विशेतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपत्पावजन्ययेतिपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपमिंद्रःसाम
पाःएकऽइनेदीयःएदिद्युत्तिंबृहत्पास्तेग्निर्नेतात्सोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपोबृह
दिंद्रायगायतेतिहिंकारोयनाक्नासमानऽआतानःपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपमविता
सिसुन्वतोवृक्तबर्हिषऽइतिसूक्तंमहत्पांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपमित्था
हिसोमऽइन्मदइतिसूक्तंमहत्पांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपमिंद्रपिबतु ६६

भ्यंसुतोमदायेतिसूक्तंमहत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदंनसवनंदधारायतनादेवैतेनन
प्रत्यवतेमरुत्वोऽइमीद्धऽइतिपर्यासोनेतिनप्रतिपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपंनाऽउगा
यत्र्योगायत्र्योवाएतस्यात्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतछंदोवहतियस्मिन्निद्धीयते
तस्माद्गायत्रीषुनिविद्दधाति॥१॥६॥महानाम्नीर्घृतस्नुवतेशाक्करेणसाम्नारायं
तरेहनिपंचमेहनिपंचमस्याक्नोरूपमिंद्रोवाएतानिर्महानात्मानंनिरमिमीततस्मा
न्महानाम्न्योघोऽइमेवैलोकामहानाम्न्योऽइममहांतमेवैलोकान्प्रजापतिःसृष्ट्वद
सर्वमशक्नोद्यदिदंकिंचयदिमान्लोकान्प्रजापतिःसृष्ट्वदंसर्वमशक्नोद्यदिदंकिंच तछ
क्तर्योभवंस्तलक्तरीणांशक्तरीर्वंताऽउर्वोःसीम्नोभ्यस्रजतयदूर्वोःसीम्नोभ्यस्रज
ततस्मिमाऽअभवंस्तस्मिमानांसिमावंस्वादोरित्थाविषूवतऽउपेनोहरिभिःसुतमिंद्र
विश्वाऽअवीवृधन्नित्यनुरूपोरघण्वान्त्सुमिमान्महान्वधन्नाप्रनंचमेहनिपंचम
स्याक्नोरूपंयद्वावानेतिधाय्यायुताभित्वाशूरनोनुमऽइतिरथंतरस्यैषानिम

उनिर्वर्त्तयतिरायंतरंस्येतदहरायतनेनमोषुत्वावाघतश्चेनेतिस्तोमप्रगाथोध्यासवान्प
शुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंयमूषुवाजिनंदेवजूतमितिनार्क्षोच्युतः॥२॥॥७॥
प्रदक्षत्रंवाएतद्यत्सप्तमहर्देवक्षत्रंवाएतत्तिसृष्वाविथेतिसूक्तंपांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपमिंद्रोमदा
यवाएधऽइतिसूक्तंमहत्पांक्तंपंचपदंपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंसत्रामदासस्तव
विश्वजन्माऽइतिसूक्तंमहत्त्रैष्टुभंतेनत्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारयतनादेवतनन
त्र्यव्यतंतमिंद्रवाजयामसीतिपयोसःसदृषादृषभोषुवइतिपशुरूपंपंचमेहनिपं
चमस्याङ्कोरूपंताऽउगायत्र्योगायत्र्योवाऽएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वहंतछंदो
वहंतियास्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातितत्सवितुर्वृणीमहइतिनोदेव
सवितरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरोरथंतरंहनिपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपमुडुष्य
देवःसवितादमूनाऽइतिसावित्रमादाश्वंसुवतिभूरिवामंमितिवामंपशुरूपंपंचमेहनि
पंचमस्याङ्कोरूपंमहीद्यावापृथिवीऽइहज्येष्ठऽइतिद्यावापृथिवीयंरुवंदक्षेतिपशुरूपंपं

चमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपमृभुर्विभ्वावाजऽइंद्रोनोऽअछेत्यार्भवंवाजोवैपशवःपशुरूपं
पंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंसंसृष्टजनंसुब्रह्मंनन्यसीमिरितिवैश्वदेवमध्यासवत्प
शुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंहविष्यंतमजरंस्वर्दृशंत्याग्निमारुतस्यप्रतिप
दूविष्मत्पंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंवपुर्नतश्चिकितुषेविदास्त्विमारुतवपुष्मत्पं
चमेहनिपंचमस्याङ्कोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याच्युताग्निहो
त्राग्रहपतिःसम्राजेतिजातवेदस्यमध्यासवत्पशुरूपंपंचमेहनिपंचमस्याङ्कोरू
पं॥३॥देवक्षत्रंवाएतद्यत्सप्तमहर्देवक्षत्रंवाएतऽआगछंतियेपंचमहरागछं
तिनवैदेवाऽअन्योन्यस्यगृहेवसंतिनर्तुशःतोगृहेवसतीस्माऽस्तद्यथायेयम
त्विजऋतुयाजान्यजंत्यसंग्रदायंतद्यथर्त्वृत्कल्पयंतियथायथजनतास्तदा
ऽर्नर्तुशःप्रेषःप्रेषितव्यंनर्तुप्रैषेवैषऽइत्सवाग्वाऽऋतुप्रेषाऽआप्यतेवैवाक्षष्ठहनीति
यदृतुप्रेषःप्रेष्यंयुर्यदृतुप्रेषंवैष ऽयुर्वाचमेवतदाप्नोत्यमृक्षणंवहीवहरावणी

ब्रा॰ पं॰ ८ का

रुछेयुर्यद्देभिर्नप्रेष्ययुर्यद्देभिर्नवषड्कुर्युरस्तायद्यत्तस्यव्यवेरन्यज्ञात्प्राणात्प्रजापतेः
पशुभ्योजिह्मायुस्तस्मादृग्भ्यःएकाधिप्रेषितव्यमृग्भ्योधिवषड्कृत्यंतनवावमा
सांश्रांतामृक्णवहीवहरावणीमृछतिनाग्नुतायद्यत्तस्यव्यवेतंनयज्ञात्प्राणात्प्रजापतेः
पशुभ्योजिह्मायंति॥४॥९॥पारुछेपीरूपदधतिपूर्वयोःसवनयोःपुरस्ताच्छंदोभ्यः
तयाज्यानांरोहितंवैनामैतछंदोयत्पारुछेपमेतेनवाइंद्रःसप्तस्वर्गाल्लोकानरोहद्रोह
तिसप्तस्वर्गाल्लोकान्यएवंवेदतदाहुर्यत्पंचपदाःएवपंचमस्याक्षरेषडृदाःषष्ठस्या
थकस्मात्सप्तपदाःषष्ठेछंदस्यतइतिपङ्क्तिरेवपदैःषष्ठमहरानुवपच्छिद्यवैतदहयज्ञ
स्यमंतदेवसप्तमेनपदेनाभ्यारभ्यवसतिवावमवतत्पुनरुपयंतिसंततंयज्ञंतेनसंत
व्यवछिन्नेयंतियएवंविद्वांसायंति॥९॥१०॥देवासुराःएषुलोकेषुसमयतंततोवैदेवाः
षष्ठेनवाङ्भ्योलोकेभ्योसुरान्प्राणुदंततेषांयान्यतहस्त्रीनानिवसून्यासंस्तान्या
दायसमुद्रोप्यंततऽएतेनवछंदसानुहायातिहस्त्रीनानिवसून्याददतेयदेतत्पदपु
नःपदसंएवाकुरुतआसंज्ञनायाद्विषतोवसुदत्तेनिरनमेभ्यःसर्वेभ्योलोकेभ्यानुदतेय

एवंवेद॥६॥११॥द्यौर्वैदेवताषष्ठमहर्वहतित्रयस्त्रिंशस्तोमोरेवतंसामातिछंदाश्छंदोयथा
देवतमनेनयथास्तोमंयथासामयथाछंदसराध्नोतियएवंवेदयद्वसमानादर्कंतत्षष्ठस्याक्षो
रूपंयद्रेवतीयमहस्तदेतत्पुनर्यत्षष्ठंयदस्यवद्यदेतद्वद्यत्पुनरादत्तंयत्पुनर्निरुक्तंयदेतद्वद्य
मर्यस्तद्वद्यत्रिवद्यदेतद्रूपंयदुत्तमेपदेदेवतानिरुक्तंयदसौलोकोभ्यादित्योयत्पारुछेपंय
त्सप्तपदंयन्नाराशंसंयुन्नामानोदिवंयदेवतंयदतिछंदायछंदोयत्तृतीयस्याक्षोरूपमतानि
वैषष्ठस्याक्षोरूपाण्यथयज्ञायतमनुषोधरीमणीतिषष्ठस्याक्ष्आज्यंभवतिपारुछेपमतिछं
दाःसप्तपदंषष्ठेनिषष्ठस्याक्षोरूपंस्तीर्णंबर्हिरुपनोयाहिवीतयेऽआवांरथोतियुवान्वक्षद
वसेसुषमायातमश्विभिर्युवांस्तोमेभिर्देवयंतोऽअश्विनोर्मेहऽइंद्रवृषन्निंद्रास्तुश्रोषठा
धूणोऽअग्नेश्रृणुहित्वमीळितोयदवासोदिव्यकादशस्त्रेयमददाद्भसमणुश्रुतमितिऋ
ग्वैपारुछेपमतिछंदाःसप्तपदंषष्ठेनिषष्ठस्याक्षोरूपंसप्तव्याहृतीनामितिमरुत्वतीयस्य
प्रतिपदंतावेमहदंतःषष्ठमहःषष्ठेनिषष्ठस्याक्षोरूपंत्रयऽइंद्रस्यसोमाऽइंद्रनेदीयऽएदिहि
प्रनूनंब्रह्मणस्पतिरग्निर्नेतावंसोमक्रतुभिःपिन्वंस्वपानकिःसुदासोरथमितितृतीये

नाक्रासमानःआतानःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंयंत्रंरथमिंद्रमेधसातयःऋतिसूक्तंपारुछेप
मृतिछंदाःसप्तपदंषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपसयादषाढस्त्र्यभिःसमोकाःऋतिसूक्तंसमानोद
र्कंषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपमिंद्रमरुत्वःऽहपाहिसोममितिसूक्तंताभिःसाकंपिबतुत्रखादमे
रत्यंतोवैरखादोर्मःषष्ठमहःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंतदुत्रेष्टुभेतेनत्रतिष्ठितपदेनसवनराधा
रायतनादवैतेननप्रत्यवतेयंहत्यनुवाःऽदमितिपर्यासःस्वर्मरुत्वतीजितमित्यंतोवाजितमंतः
षष्ठमहःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंतागायत्र्योगायत्र्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंति
तहैतछंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माद्गायत्रीषुनिविदंदधातिरथंतीर्नःसधमादेवाऽ
इंद्रवतस्तोतेतिरैवतंएवंभवतिबार्हतेहनिषष्ठेहनिषष्ठस्याक्रोरूपंयद्वानेतिधाय्यायु
क्तास्वामिंद्रहवामहऽइतिबृहतोयोनिमनुनिवर्तयतिबार्हतंखेतदहरायतनंनेंद्रमिंद्रवंता
नयऽइतिसामप्रगाथोनिरुक्तवान्षष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताभ्यो
ऋतेः॥७॥१२॥एंद्रयाग्युपनःपरावतःऋतिसूक्तंपारुछेपमतिछंदाःसप्तपदंषष्ठहनिषष्ठस्या
क्रोरूपंप्रधान्वस्यमहतोमहानीतिसूक्तंसमानोदर्कंषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपमभूरेकोरयि

पतेरयीणामितिसूक्तंरथमातिष्ठतुविरप्शमीमिलंतोवोस्थितमंतःषष्ठमहःषष्ठह
निषष्ठस्याक्रोरूपंतदुत्रेष्टुभेतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारायतनादवैतेननप्रत्यव
तोऽउपनोहरिभिःसुतमितिपर्यासःसमानोदर्कंःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंतागायत्र्यो
गायत्र्योवाएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतिनहैतछंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेत
स्माद्गायत्रीषुनिविदंदधात्यमित्यंदेवंसवितारमोण्योरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदंछं
दाःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंतत्सवितुर्वरेण्यंदोषोऽआगादित्यनुवरोतोवेगतमंतः
षष्ठमहःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपमुदुष्यदेवःसवितासवायेतिसावित्रंशश्वत्तमंतदपा
वाङ्क्रियत्छादित्यंतोवोस्तितमंतःषष्ठमहःषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंकतरापूर्वाकतराप
रायारितिद्यावापृथिवीयंसमानोदर्कंषष्ठहनिषष्ठस्याक्रोरूपंकिमुत्रेषःकिंयविष्ठो
नम्नाजगन्नुपनोवाजाऽअध्वरम्प्रक्षाऽइत्यार्भवंनारशंसंत्रिवत्षष्ठहनिषष्ठस्याक्रो
रूपमिदमित्यारोद्गूर्तवत्यायतेनदक्षिणयासमक्ताऽइतिवैश्वदेवं॥८॥१३॥

ब्रा. पं १०

[illegible]नाभानेदिष्ठंशंसतिनाभानेदिष्ठंवैमानवंब्रह्मचर्यंवसंतंभ्रातरोनिरभजंस्तोब्रह्म
वीदेत्यकिंमत्यमभाक्त्स्यतमेवनिष्ठावमववदितारमित्यब्रुवंस्तस्माद्वाप्येतर्हिपितरं
पुत्रानिष्ठावोववदितेत्येवावक्षतेसपितरमेत्याब्रवीत्त्वाहवावमध्यतताभाक्षुरितितंपि
ताब्रवीन्मापुत्रकतदादृथाअंगिरसोवाऽइमंस्वर्गायलोकायसत्रमासतेतेषंषष्ठंषष्ठ
मेवाहरागत्यमुह्यंतितानेतेसूक्तेषष्ठेहनिशंसयतेषायत्सहस्रंसत्रपरिवेषणंतत्ते
स्वर्यंतोदास्यंतीतितथेतितानुपेत्यप्रतिगृह्णीतमानवंसुमेधसंऽइतिहमब्रुवन्किंका
मोवदसीतीदमेवंवःषष्ठमृहःप्रज्ञापयानीत्यब्रवीदथयद्वऽएतत्सहस्रंसत्रपरिवेषणं
तन्मेस्वर्यंनोदत्तेतितथेतितानेतेसूक्तेषष्ठेहन्यशंसयत्ततोवैतेप्रयतमजानन्प्रत्त
स्वर्गंलोकंतद्यदेतेसूक्तेषष्ठेहनिशंसतियतस्यप्रज्ञात्यैस्वर्गस्यलोकस्यानुख्यात्यै
तंस्वर्यंनोब्रुवन्नेतत्तेब्राह्मणंसहस्रमितितदेनंसमाकुर्वाणंपुरुषःकृष्णश्रवास्युत्तर १०
तःउपोत्थायाब्रवीन्ममवाऽइदममेवेवास्तुहमितिसोब्रवीन्मह्यंवाऽइदमुरितितम

ब्रवीत्तद्वैनोत्वेवपितरिप्रश्नःऽइतिसपितरमेत्यंपिताब्रवीन्ननुतेपुत्रकादृऽइतिह्यदुरे
वमःऽइत्यब्रवीन्ननुमेपुरुषःकृष्णश्रवास्युत्तरतःउपोदतिष्ठन्ममवाऽइदममेवेवास्तुहमि
त्यादितेतितंपिताब्रवीत्तस्मैवपुत्रकानुमतुभ्यंदास्यतीतिसपुनरेत्याब्रवीत्तवहवा
वकिलभगऽइदमितिमेपिताहतिस्माब्रवीत्तदहंतुभ्यमेवददामियःएवसत्यमनादीरि
तिनस्मादेवविदुषासत्यमेववदितव्यंसःएषसहस्रसंनिर्मंत्रीयन्नाभानेदिष्ठऽउपैनस
हस्रंनमतिग्रहंनाक्षंस्वर्गंलोकंजानातियःएववेद॥९॥१४॥तान्येतानिसहस्रवराणी
त्यावक्षतेनाभानेदिष्ठवालखिल्यावृषाकपिमेवयामरुतंतानिसहैवशंसेयदृषामंत
रियान्नयजमानस्यांतरियाद्यदिनाभानेदिष्ठरेतासिंचेत्तांस्यांतरियाद्यदिवालखिल्याःप्राणा
नस्यांतरियाद्यदिवृषाकपिमात्मानमस्यांतरियाद्यदेवयामरुतंप्रतिष्ठायाऽएनंस्या
वयेद्देवमानुष्येचनाभानेदिष्ठनैवरेतासिंचेत्तद्वालखिल्याभिव्यकरोत्सुकीर्त्तिना
कार्क्षीवतेनयोनिंव्यहापयद्गोरायथातवरार्म्मिंदेमितिस्माऽन्यायांस्वगर्भःकनी

यांसंसंतंयोनिंनहिनास्तिब्रह्मणाहिसऋक्सःएवयामरुतेतवेकोतितेनेदंसर्वमेतवेक्त
मेतियदिदंकिंचाहश्चरुग्महरर्जनंवत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदहश्चाहश्चेतिपुनराद
त्तेपुननिर्नत्तंषष्ठेहनिषष्ठस्याऽक्नारूपमध्वोनाममारुतंयज्ञोऽतिमारुतंवऽक्नमि
व्याहृत्यमंतोवेवऽक्तंःषष्ठमहःषष्ठेहनिषष्ठस्याऽक्नारूपंजातवेदसेसुनवामसोममिति
जातवेदस्यायुतासन्नलथासहसाजायमानःऽतिजातवेदस्यसमानोदर्कषष्ठेहनिष
ष्ठस्याऽक्नारूपंधारयंधारयन्तिशंसतिप्रसंसाऽऽऽतंस्यबिभायतद्यथापुनरागंय
पुननिर्गंयमंतंवभीयान्मयुस्वंतंतोधारणायनिहन्यात्तादृक्घऽऽरयंधारयन्ति
तिशंसतिसंततेसंततेरव्यवच्छित्तैर्यतियऽएवंविद्वांसोयंतियंति॥१०॥१९॥
इतिपंचमपंचिकायांद्वितीयोध्यायः॥यद्वाऽनिवत्रेतिवतत्सप्तमस्याऽक्नोरूपंयद्ध
वत्रथममहस्तदेतत्पुनर्यत्सप्तमंयद्घऽक्वघद्रथवद्घदाशुमद्घत्पिबवद्घत्प्रथमेपदे ११
देवतानिरुच्यतेयदयंलोकोभ्युदितोयज्जातवद्घदनिरुक्तंयत्करिष्यद्यत्प्रयमस्या

ऽक्नोरूपमेतानिवैसप्तमस्याऽक्नोरुक्षाणिसमुद्रादूर्मिर्मधुमाँउदारदितिसप्तमस्याऽक्नऽआ
ज्यंभवत्यनिरुक्तंसप्तमंहनिसप्तमस्याऽक्नोरूपंवाग्वैसमुद्रोनवैवाक्षीयतेनसमुद्रःक्षी
यतेतद्यदेतत्सप्तमस्याऽक्नऽआज्यंभवतियत्प्रादेवतद्घतंतन्वतेवाचमेवतत्पुनरुपयंति
संततंयंसंततेरव्यवच्छित्तैर्यतियऽएवंविद्वांसोयंत्याज्यंतेवैसोमाऽआज्यंतच्छंदा
सिषष्ठेहनितद्घयेवादऽआज्येनावदानानिपुनःप्रत्यभिघारयंत्ययातयामतायाऽए
वमेवतत्सोमाँश्चछंदांसिपुनःप्रत्युपयंत्ययातयामतायैयदेतत्सप्तमस्याऽक्नऽआ
ज्यंभवतितदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुप्रातःसवनंएषत्यहऽआवायोभूषशुविपाऽउपनःप्रमाभिर्यो
सिदाश्वांसमछोनानियुद्भिःशतिनीभिरध्वरंप्रसाताजीराऽअध्वरंस्वस्त्यावाय
वंरंदमादनासोयावांशतंनियुतायाःसहस्रंप्रयहमित्रावरुणास्पूर्धन्तागोमतानां
सत्यारथेनानोदत्रावसायाहिभुष्मिन्नवोयंतेषुदेवयंताऽअवंत्रक्षोदसाधायसा
सप्तऽएषेतिप्रऽउगमेतिवऽएतिवसप्तमेहनिसप्तमस्याऽक्नोरूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुप्रातःसव

नऽएषऽयेऽआत्मारथंयथोतयेऽदंवसोसुतमंधऽइन्द्रेतीयऽएहिप्रेतुब्रह्मणस्पतिरग्नि
र्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्सपःप्रवऽइन्द्रायबृहतऽइतिप्रथमनाकासमानऽआतानःसप्त
मेहनिसप्तमस्याङ्कोरूपंकयाशुभासवयसःसनीळाऽइतिसूक्तंनजायमानोनशतेनजा
नऽइतिजातवत्सप्तमेहनिसप्तमस्याङ्कोरूपंतदुकयाशुभीयमेतद्वेसज्ञानसंतानिसूक्तं
यत्कयाशुभीयमेतन्नहवाऽइन्द्रोगस्त्यामरुतस्तंसमजानतंतद्यत्कयाशुभीयंरासतिस
त्याऽएवतद्यायुष्यंतद्यास्यप्रियस्याकुर्यादवास्यकयाशुभीयंऽइन्नुत्रेष्टुभंतेन
प्रतिष्ठितपदंनस्तवनंदाधारायतनादेवतेननप्रच्यवतेत्यसुमेषंमहयास्व
र्विदमितिसूक्तंमत्स्यनवाजंहवनस्यदंरथमितिरथवत्सप्तमेहनिसप्तमस्याङ्कोरू
पंतदुजागतंजगत्योवाऽएतस्यऽअहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतछंदोवहतियस्मिन्नि
विद्यतेतस्माज्जागतीष्वनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेत्रेष्टुभानिव
जागतानिवमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपश्नामवरुध्यैलोमिहवामहे

तंद्येहिवेरवऽइतिबृहत्पृष्ठंभवतिसप्तमेहनियदेवषष्ठस्याऽऊनपञ्चदेरथंतरंतद्वैरूपं
यद्वृत्तंद्वैराजंयद्रथंतरंछाकरंयद्वृत्तंवैतंतद्यद्बृहत्पृष्ठंभवतिबृहतंवतद्बृहत्प्र
त्यक्षमुवंयस्तोमकृतंत्रायद्रथंतरंस्यात्कृतंत्रस्यात्तस्माद्बृहद्वकृंत्र्यंयद्वावान
तिधाप्याच्युताभिवाश्रुनोमनुःइतिरथंतरस्यैषोनिमनुनिवृत्तिरथंतरस्यैतद्
हरायतनंनपिबासुतस्यरसिनऽइतिसामगाथःपिबवान्नसप्तमेहनिसप्तमस्याङ्को
रूपंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितितार्क्ष्योच्युतः॥३॥१५॥इंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचमि
तिसूक्तंत्रैष्टुभंसप्तमेहनिसप्तमस्याङ्कोरूपंतदुत्रैष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदंनस्तवनंदाधा
रायतनादेवतेननप्रच्यवतेभित्यंमेषंवृषभंनदीनामितिसूक्तंयद्वावैतितदभी
तिसप्तमेहनिसप्तमस्याङ्कोरूपंतदुजागतंजगत्योवाऽएतस्यऽअहस्यमध्यंदिनंवहंति
तद्वैतछंदोवहतियस्मिन्निविद्यतेतस्माज्जगतीष्वनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानि
शस्यंतेत्रेष्टुभानिवजागतानिवमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपश्नामवरुध्यैत

सवितुर्वरणीमहेद्यानोदेवस्सवितरिश्वदेवस्यप्रतिपदनुवरोरायंतरहनिसप्तमेह
निसप्तमस्याक्षोरूपंमिमित्वादेवस्सवितरितिसावित्रंयद्वावत्रेतितदभीतिसप्तमेहनि
सप्तमस्याक्षोरूपंप्रेतांयतस्यशंभुवेतिघावापृथिवीयंप्रतिसप्तमेहनिसप्तमस्याक्षो
रूपमसंदेवायजन्मनःस्याभवंजातवत्सप्तमेहनिसप्तमस्याक्षोरूपमायाहिवनेसा
सहूतिहिपदाःशंसतिहिपादेपुरुषःश्वतुष्पादाःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरु
ध्यैतद्यद्विपदाःशंसतियजमानमेवतद्विप्रतिष्ठंवतेसुपश्वुप्रतिष्ठापयत्यैमिरग्नेदु
वोगिरःइतिवैश्वदेवेतिसप्तमेहनिसप्तमस्याक्षोरूपंतान्युगायत्राणिगायत्रत
तीयसवनऽएषऽग्नेहोवैश्वानरोऽजीजनदिग्याग्निमारुतस्यप्रतिपज्जातवत्सप्त
मेहनिसप्तमस्याक्षोरूपंत्रयहास्त्रिष्टुभमिषमितिमारुतंप्रतिसप्तमेहनिसप्तम
स्याक्षोरूपंजातवेदसेसुनवामसोममितिजातवेदस्याच्युताद्रतवोविश्ववेदसमिति
जातवेदस्यमनिरुक्तंसप्तमेहनिसप्तमस्याक्षोरूपंतान्युगायत्राणिगायत्रतृतीयस

DR BHAU DAJI

वनःएषऽग्नेहोः॥२॥१०॥यद्वैनेतिनप्रतियत्किंचतंतदष्टमस्याक्षोरूपंयद्येवहितीयमहरल
देवतंपुनर्यदष्टमंयदूर्ध्वंवघत्रातिवघदंतर्वघहृषण्वघहृदन्वघन्मध्यमेपदेवता
निरुक्तंयदंतरिक्षमभ्युदितंयद्यग्नियन्महद्यद्विहूतवघत्पुनर्वघत्कुर्वघहिती
यस्याक्षोरूपमेतानिवाःअष्टमस्याक्षोरूपाण्यग्निर्वोदेवमाग्निमिःसजोषाऽइत्यष्टम
स्याक्षःआज्यंभवतिद्यग्म्यष्टमेहन्यष्टमस्याक्षोरूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुआतःसवनःएष
ऽग्नेहोःकुविदंगनमसायेदधासःपीवोऽन्नांरयिवधःसुमेधाऽउछन्नुषसःसुदिनाऽ
अरिप्राऽउशंताऽउतानोदमायगोपायावनरस्तन्वोयावदोजःप्रतिवांसूरऽउदितस्
कैर्धेनुःप्रत्नस्यकाम्यंदुहानाब्रह्माणःरंद्रोपयाहिविद्वान्दूर्धोऽग्निःसुमतिंवस्वो
ऽअश्रेऽउतस्यानःसरस्वतीजुषाणेतिप्रऽउगंप्रतिवदंतर्वहिहूतवद्यूर्ध्वंवदष्टमेहन्यष्ट
मस्याक्षोरूपंतदुत्रैष्टुभंत्रिष्टुआतःसवनःएषऽग्नेहोविश्वानरस्यवस्पतिमिं
डःरत्सामपाःएकोरंद्रेनदीयःएदियुत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेग्निर्नेतासंसोमक्रतुमिः

पिन्वेत्यपोब्रूहीदं द्रायगायतेतिहितीयेनाक्रामन्नातानोष्टमेहन्यष्टमेहन्यष्ट
मस्याक्रोरूपंरा सामहामिंद्रयामिन्विभाःइतिसूक्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रो
रूपंमहश्चित्वमिंद्रयतऽएतानितिसूक्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंपिवासो
ममभियमुग्रतद्धःइतिसूक्तंमूर्वंगव्यंमहिगृणानःइंद्रेतिमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्या
क्रारूपंमहोंइंद्रोन्वदाचर्षणिभ्राःइतिसूक्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंतदुत्रे
ष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधारायतनादवतेनप्रच्यवतेतमस्यद्यावापृथि
वीसवेतसेतिसूक्तंयदिंद्रऽएवानामहिमानमिंद्रियमितिमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्या
क्रोरूपंतदुजागतंजगत्योवाऽएतस्यत्र्यहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वलंदोवहतियस्मि
न्निविद्धीयतेतस्माज्जगतीषुनिविदंदधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेत्रिष्टुभानि
वजागतानिवमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैमहद्वतिसूक्तानिश १४
स्यंतेमहद्वाअंतरिक्षमंतरिक्षस्याप्त्यैपंचसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञः

पांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्याऽअभिलाप्यूरनोनुमाभित्वापूर्व
पीतयऽइतिस्यंतरप्तंभवत्यष्टमेहन्यद्यवानेतिधाय्योद्युतोत्वामिद्धिहवाम
हऽइतिबृहतोयानिमनुनिवर्त्ततेतिबार्हतंयेतदहरायतनेनोभयंश्रुणवच्चनऽइति
सामप्रगाथोयद्वदमघयद्वच्छूआसीदितिबार्हतेहन्यष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरू
पंत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितितार्क्ष्यंद्युतः॥३॥१८॥अपूर्व्यपुरुतमान्यस्मा
ऽइतिसूक्तंमहद्वीरायतवसेनुयंयंतिमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंतांसुत
कीर्तिंमघवन्महित्वेतिसूक्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंत्वमहाऽइंद्रयोह
शुष्मैरितिसूक्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंत्वमहाऽइंद्रतुभ्यंहक्षाऽइतिसू
क्तंमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंतदुत्रेष्टुभंतेनप्रतिष्ठितपदेनसवनंदाधा
रायतनादवतेनप्रच्यवतेदिवश्चिदस्यवरिमाविपप्रथऽइतिसूक्तंमिंद्रनम
कृतिमहद्दमेहन्यष्टमस्याक्रोरूपंतदुजागतंजगत्योवाऽएतस्यत्र्यहस्यमध्यं

दिनंवहंतितद्वैतछंदोवहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माज्जगतीषुनिविद्दधातिमिथुना
निसूक्तानिशस्यंतेत्रैष्टुभानियज्ञागतानिवैमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूना
मवरुध्यैमहद्वैतिसूक्तानिशस्यंतेमहद्वाअंतरिक्षमंतरिक्षंस्याच्यैषवैपंचसूक्ता
निशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तायज्ञःपांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यै
तानिहैधापंचान्यानिपंचान्यानिदशसंपद्यंतेसादशीविराळन्नंविराळन्नंपशवः
पशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैविश्वोदेवस्यनेतुस्तत्सवितुर्वरेण्यमाविश्वदे
वंसत्पतिमितिविश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरोबाहूतेहन्यष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपं
हिरण्यपाणिमूतयइतिसावित्रमूर्ध्वेदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपमहीद्यौःपृ
थिवीवनस्पतयोवायुर्थिवीयमहद्दष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपंयुवानंपितरापु
नरित्यार्भवंपुनर्वदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपमिमानुकंभुवनास्रोषधामितिहिप १५
दाःशंसतिहिपाद्येपुरुषश्चतुष्पादःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैतद्व

द्विपदाःशंसतियजमानमेवतद्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुष्प्रतिष्ठम्पयतिदेवानामिदवोमह
दितिवैश्वदेवंमहद्वैदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपंतान्युगायत्राणिगायत्रंतृतीयसवनं
एषत्र्यहःऋतावानंवैश्वानरमित्याग्निमारुतस्यप्रतिपदग्निंवैश्वानरंमहानितिमह
द्वैदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपंक्रीळंतःशर्धोमारुतमितिमारुतंजभरस्यवाव्रधंतीति
व्रधन्वदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपंजातवेदसंसुनवामसोमंमितिजातवेदस्याज्यतोग्नि
मच्छमहांअसीतिजातवेदस्यंमहद्वैदष्टमेहन्यष्टमस्याक्षरूपंतान्युगायत्राणिगायत्रंत
तीयसवनंएषत्र्यहःएषत्र्यहः॥४॥१९॥ इतिपंचमपत्रिकायांतृतीयोध्यायः॥यद्वैस
मानोदर्कंतन्नवमस्याक्षरूपंयद्वैतृतीयमहस्तदेवतंनर्तंनवमंयदश्ववद्यदेत
वद्यत्सुनरावत्तंयत्सुनानिर्नृतंयदृतवद्यत्सर्यंस्तवद्यत्रिवद्यदंतरूपंयदुनमेपदेद
वतानिरुच्यतेयदसोलोकोयुदितीयछंविवद्यत्स्यवद्यत्क्षेतिवद्यऋतवद्यदेक
वद्यत्रृतंयत्तृतीयस्याक्षरूपमेतानिवैनवमस्याक्षरूपाण्यगन्ममहानमसा

यविष्ठमितिनवमस्याक्तआज्यंभवतिगवेन्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंतदुत्रेष्टुभंत्रि
ष्टुप्प्रातःसवनऽएषऋहःप्रवीरयाशुचयादद्विरेतेसत्येनमनसादीध्यानादिवि
क्षयंतारजसःपृथिव्यामाविश्ववाराश्विनागतन्नोयंसामऽइंद्रतुभ्यंसुन्वंत्रातु
प्रश्लोपाऽअंगिरसोनक्षंतसरस्वतीदेवयंतोहवंतऽआनोदिवोबृहतःपर्वता
दासरस्वत्यभिनोनेषिवस्यऽइतिप्रऽउगंशुचिवत्सत्यवक्षतिवऽऋतवेदाकवन्नव
मेहनिनवमस्याक्तोरूपंतदुत्रेष्टुभंत्रिष्टुप्प्रातःसवनऽएषऋहस्तंतमिद्राधसमहे
त्रयऽइंद्रस्यसोमाऽइंद्रेदीयऽएहिग्रन्नेब्रह्मणस्पतिरभिनेतावंसोमऋतुभिः
पिन्वंत्यपानकिःसुदासोरथमितित्रतीयेनाक्तासमानाऽआतानोनवमेहनिनव
मस्याक्तोरूपमिंद्रःस्वाहापिबतुयस्यसोमऽइतिसूक्तमतोवेस्वाहाकारोतोनवम
महर्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंगायत्सामनभन्यंयथावेप्रतिसूक्तंमीमतद्धाव १६
धानंस्वर्वादियंतोवैस्वरंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंतिष्ठद्धरीरथऽआ

युज्यमानेतिसूक्तमंतोवैस्थितमंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपमिमाऽउत्वापुरुत
मस्यकारोरितिसूक्तंधियोरथेषामिस्यंतोवैस्थितमंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याक्त
रूपंतदुत्रेष्टुप्संतेनप्रतिष्ठितपदनसवनंदाधारायतनादेवेतेननप्रच्यवतेप्रमदिनेपितुमदर्वता
वरुऽइतिसूक्तंसमानोदर्कोनवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंतदुजागतंजगत्सावाऽएतस्यऋहस्य
मध्यंदिनवरंहंतिततछंदावहतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माज्जगतीमुनिविदंदधातिमिथुना
निसूक्तानिशस्यंतेत्रेष्टुभानिचजागतानिमिथुनंवैपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यै प
वस्तूक्तानिशस्यंतेपंक्तिवैपंक्तिःपांक्तोसेयेपांक्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैत्रा
मिद्धवामहेवस्योहिवेरवऽइतिबृहत्सुभवतिनवमेहनियद्वावानेतिधाय्यास्युतोमित्राशू
रनोनुमऽइतिरथंतरस्ययोनिमनुनिवर्त्तयतिराथंतरंखलुवैतदहरायतनंनेंद्रत्रिधातुशरणमि
तिसामप्रगायत्स्त्रियान्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंस्मूडुवाजिनंदेवजूतमितितार्क्ष्यायुतः
॥३॥२०॥संवत्सरंगर्गऽइंद्रपूष्णऽइतिसूक्तंगतवन्नवमेहनिनवमस्याक्तोरूपंकद्रुभवन्नयक्ष
माणंब्रह्मतिसूक्तंक्षतिवदंतरूपंक्षतीवाऽअंतंगतानवमेहनिनवमस्याक्तोरूपमासत्यायो

नुमघवन्नृजीषीतिसूक्तंसत्यवन्नवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंततऽइंद्रियंपरमंपरावेरिति
सूक्तंमतोवेपरममतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंतऽइत्रेषुभंतेनप्रतिष्ठितपदं
सवेनंदाधारायतनादवेतननप्रव्यवतेहसुवंवसुनःपूष्यस्पतिरितिसूक्तमहंधनानिसं
जयामिशश्वतस्यतोवाजितमंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंतऽइजागतंज
गत्यावाऽएतस्यऽअहस्यमध्यंदिनंवहंतितद्वैतेछंदोवहंतियस्मिन्निविद्धीयतेतस्माज्जाग
तीषुनिविद्दधातिमिथुनानिसूक्तानिशस्यंतेत्रेष्टुभानिजागतानिवैमिथुनंवैपशवः
पशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैपंचपंचसूक्तानिशस्यंतेपंचपदापंक्तिःपांक्तोयज्ञः पां
क्ताःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैतानिहैकाहपंचान्यानिपंचान्यानिदशसंपद्यं
तेसाद्धर्मिणोविराऽऽनंविराऽऽनंपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैतत्सवितुर्वृ
णीमहेद्यानोदेवसवितरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरोरायंतेरहनिनवमेहनिनवमस्या १७
ऽऽरूपंदोषाऽआगादितिसावित्रमंतोवृगतमंतोनवममहर्नवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंप्र
वामहिध्रुवोऽअग्नीतिध्रुवावाएषाध्रुवायुक्तीऽउपप्रशस्तयऽइतिध्रुवंवैनवमेहनिनवमस्या

ऽऽरूपमिंद्रऽऋषदानुस्तनोरत्नानिधत्तेऽआर्भवंत्रिरासाह्यानिसुन्वतऽइतित्रिवृत्तव
मेहनिनवमस्याऽऽरूपंवभ्रुरकोविपुणःसूनरायुवेतिहिपदाःशंसतिहिपाद्दपुरुषश्च
तुष्पादाःपशवःपशवश्छंदोमाःपशूनामवरुध्यैतर्हिपदाःशंसतियजमानमेवाहिते
प्रतिष्ठंचतुष्पात्सुपशुष्वप्रतिष्ठाप्यतित्रयस्त्रिंशतित्रयस्परऽइतिवैश्वदेवंत्रिवृन्नवमे
हनिनवमस्याऽऽरूपंतान्युगायत्रीविगायत्रंतृतीयसवनंऽएषऽएहीवैश्वानरोनऽ
ऽऊतयऽइत्याग्निमारुतस्यप्रतिपदान्नयातुपरावतोऽइत्येतोवैपरावतोनवममहर्नवमह
निनवमस्याऽऽरूपंमरुतांयस्यहिक्षयऽइतिमारुतंक्षेतिवदतिरूपंक्षेतीवाऽअंतरान्वा
नवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंजातवेदसेसुनवामसोमंमितिजातवेदस्याऽऽश्युतोप्राय
णेवाऽरमीरयेतिजातवेदस्यंसमानोरथंनवमेहनिनवमस्याऽऽरूपंसनःपर्षदतिहि
षःसनःपर्षदतिहिषऽइतिशंसतिवज्रोवाऽएतस्मिन्नवरात्रेकिंवकिंवारणंक्रियतेशान्या
एवतद्यत्सनःपर्षदतिहिषःसनःपर्षदतिहिषऽइतिशंसतिसर्वस्मादेवैनांस्तदेनसःप्रमुं

वलितानुगायत्राणिगायत्रत्तीयस्वनःएषत्र्यहः॥ २१॥ २१॥ ॥,एष्वंषुकहमुपयं
तियथावैसुखमेवएष्यःषकहस्तघथांतरमुखस्यजिकातालुदंताःएवंछदोमाःअथये
नेववावंव्याकरातियेनस्वाऽवास्वाऽवविजानातितद्दशममहर्यथावैनासिकेःएवंए
ष्यःषकहस्तघथांतरंनासिकयोरवंछदोमाःअथयेनेवगंधान्विजानातितद्दशमम
हर्यथावाःअक्ष्येवंएष्यःषकहस्तघथांतरमक्ष्णःरूहुमेवंछदोमाःअथयेवकनी
निकायेनपश्यतितद्दशममहर्यथावैकर्णाःएवंएष्यःषकहस्तघथांतरंकर्णाभ्यंवंछ
दोमाःअथयेनेवश्रणोतितद्दशममहःश्रीवैदशममहःश्रियंवाःएतःआगछंतियदशम
महरागछंतितस्माद्दशममहरवि वाक्यंभवतिमाश्रियोववादिष्मतिंदरवबदंहिश्र
यस्तिततःसर्पतितेमार्जयंतेतपत्नीशालासंप्रपद्यंतेतेषांयःएतामाऊतिंविद्यो
त्सब्रूयात्सुमन्वारभध्वमितिसजुऊयादिहरमेहरमध्वमिहधतिरिहस्वधतिरेववाक्षा
हावाकितिसयदिहरमेत्याहास्मिन्नेवेनांस्तल्लोकेरमयतीहरमध्वमितियदाहप्रजा ३८

मेवैषुतद्दमयतीहधतिरिहस्वधतिरितियदाहप्रजावैपतद्दावंवयजमानेषुदधात्यग्ने
वाकितिरथंतरंस्वाहावाकितिबृहद्देवानांवाःएतन्मिथुनंयद्बृहद्रथंतरंदेवानामेवतः
मिथुनेनमिथुनमवरुंधतेदेवानांमिथुनेनमिथुनंप्रजायतेप्रजात्यैप्रजायतेप्रजया
पशुभिर्यःएवंवेदततःसर्पतितेमार्जयंतेतःआग्नीध्रंसंप्रपद्यंतेतेषांयःएतामाऊ
तिंविद्यात्सब्रूयात्सुमन्वारभध्वमितिसजुर्यादुपसृजंधरुणंमातरंधरुणंधयन्॥
रयस्पोषमिषमूर्जमस्मासुदीधरत्स्वाहेतिरायस्पोषमिषमूर्जमवरुंधःआत्मनेवयज
मानेभ्यश्चयत्रैवंविद्वानेतामाऊतिंजुहोति॥ ३॥२२॥तेततःसर्पतितेसदःसंप्रपद्यंते
यथायथमन्यऋत्विजोव्युत्सर्पतिसंसर्पंत्युद्गातारस्तेसर्पंरूपाःऋक्षुस्तवतःरयंवस
र्पराज्ञीयंहिसर्पतोरात्रीयंवाअन्योमिकेवाग्रऔत्सीत्तेमंत्रमपश्यद्रायंगोएष्ण
रक्रमीदितितामयंएष्णिवर्णःआविशन्नानारूपायंयंकाममकामयतयदिदंकिंचो
षधयोवनस्पतयःसर्वाणिरूपाणिएष्णिरेनंवर्णःआविशतिनानारूपायंयंकामका

मयतेयएवंवेदमनसाप्रस्तोतिमनसोद्गायतिमनसाप्रतिहरतिवाचाशंसतिवाचोवे
मनश्चदेवानांमिथुनंदेवानामेवतन्मिथुनेनमिथुनमवरुंधतेदेवानांमिथुनेन मिथुने
प्रजायतेप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदयत्वृहोत्रुन्द्याताव्यावक्षत्देवत
स्तूतग्रहमनुशंसतिदेवानांवाएतद्घातियंगुख्यंनामयत्वृहोतारस्तद्घत्वृहोत्रुन्होता
व्यावक्षेदेवानामेवतद्घातियंगुख्यंनामप्रकाशंगमयतितदेनंप्रकाशंगतंप्रकाशंगमय
तिगछतिप्रकाशंयएवंवेदयज्ञोवैब्राह्मणमन्वानयशोनछंदीतिहस्माहारण्यंपरेत्यदर्भ
स्तंबानुद्वृह्यदक्षिणतोब्रह्माणमुपवेश्यत्वृहोत्रुन्व्यावक्षीतदेवानांवाएतद्घातियंगु
ख्यंनामयत्वृहोतारस्तद्यत्वृहोत्रुन्व्यावक्षीतदेवानामेवतद्घातियंगुख्यंनामप्रकाशंगम
यतितदेनंप्रकाशंगतंप्रकाशंगमयतिगछतिप्रकाशंयएवंवेद ॥ ४ ॥२३॥अथोदुं
बरींसमन्वारभंतऊर्ष्मुजंमन्वारभंतइत्यूर्वाअन्नाद्यमुदुंबरोन्नाद्यादेवाऊर्ष्मुजंन्यभ
जंततनऊदुंबरःसमभवत्तस्मात्सत्रिःसंवत्सरस्यपच्यतेतद्यदुदुंबरींसमन्वारभंत

ऊर्ष्मैवतदूर्जमन्नाद्यंसमन्वारभंतेवांयछंतिवाग्वेयज्ञोयज्ञमेवतद्यछंत्यहर्वै
स्वर्गोलोकःस्वर्गमेवतंलोकंनियछंतिनदिवावाक्विसृजेरन्यदिवावाक्विसृजेरन्नहर्धीर,
व्यायपरिशिष्युर्नेनक्तंवाक्विसृजेरन्यनक्तंवाक्विसृजेरन्नात्रीभ्रातृव्यायपरिशिष्युः
समयाविषितःसूर्यस्यादथवाक्विसृजेरंस्तावंतमेवतद्विषंतंलोकंपरिशिषत्यथाख
ल्वस्तमितःएववाक्विसृजेरंस्तमोभाजमेवतद्विषंतंभ्रातृव्यंकुर्वीताहवनीयंपरीत्यर्द्धं
वाक्विसृजेरन्यज्ञोवाआहवनीयःस्वर्गोलोकःआहवनीयायत्तेनेवतत्स्वर्गंलोकंन
स्वर्गंलोकंयंतियदिहोनमकर्मयदत्यरीरिषाम॥प्रजापतिंतपितरमप्येतिनिवाक्विसृ
जंतेप्रजापतिंवैप्रजाःअनुप्रजायंतेप्रजापतिरूनातिरिक्तोयोऽप्रतिष्ठानेनानूनंना
तिरिक्तंहिनास्तिप्रजापतिमेवानातिरिक्तान्यभ्यसृजंतियएवंविद्वांसःएतेनवाक्विसृ
जंतेतस्मादेवंविद्वांसःएतेनेववाक्विसृजेरन्॥९॥२४॥अध्वर्योःस्याक्षयंतेवृहोत्रु
षुवदिष्यमाणःस्तदाहावस्यरूपंमेहोतस्तथाहोतरित्यध्वर्युःप्रतिगणात्यवसितेव

सितेदशसुपदेषुतृषांविनिःसृगासी३त्॥विन्नाज्यमासी३त्॥वाग्वेदिरासी३त्॥आधीतंबर्हिरासी३त्॥केतोऽग्निरासी३त्॥विज्ञातमग्नीदासी३त्॥प्राणोहविरासी३त्॥सामाध्वर्युरासी३त्॥बाचस्पतिर्होतासी३त्॥मनऽउपवक्तासी३त्॥तेवाएतंग्रहमगृह्णत॥बाचस्पतेविधेनामन्॥विधेस्तनाम॥विधेरस्त्वस्माकंतान्नोधागछ॥योदेवाःप्रजापतिगृहपतयऋद्धिमाध्नवंस्तामद्धिरास्यामोथप्रजापतेस्तन्नूरनुद्रवतिब्रह्मोद्यंवोधन्नादोवान्नपतीवान्नपतीतदग्निरन्नपतीतदादित्योभद्रावैकल्याणीवैभद्रातेसोमःकल्याणीतत्पशवोनिलयावापभयावानिलयातद्वापुर्नस्येषकदावनेलयेयपभयातन्मृत्युःसर्वंयेतस्मद्बीभयानालावानाप्नुवानाश्नातएथिव्यनाप्यातद्योरनाधृष्यावाप्रतिधृष्यावानाधृष्यातदग्निरप्रतिधृष्यातुदादित्योपूर्वावाप्नात्व्यावापूर्वातन्मनोभ्रात्व्यातत्संवत्सरस्तावावद्दादशप्रजापतेस्तन्नऽएषक्लृप्तःप्रजापतिस्तक्लृप्तंप्रजापतिमाप्नोतिदशममहरथब्रह्मोद्यंवदत्यग्निर्गृहपतिरितिहैकआहुःसो २०

स्यलोकस्यगृहपतिर्वायुर्गृहपतिरितिहैकआहुःसोंतरिक्षलोकस्यगृहपतिरसोवैगृहपतिर्योसोतपत्येषपतिर्ऋतवोगृहाः॥येषांवैगृहपतिर्देवंविद्वान्गृहपतिर्भवतिराध्नोतिसगृहपतीराभवंतिनेयजमानाः॥येषांवाऽअपहतपाप्मानंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवत्यपसगृहपतिःपाप्मानंहतेपतेयजमानाःपाप्मानंघ्नंतध्वर्योऽरात्मारात्मा॥६॥२५॥

इतिपंचमपंचिकायांचतुर्थोध्यायः॥ऊढराहवनीयमित्यपराकेभाहर्यदेवाकासाधुकरोतितदेवतस्याऽउपस्तृत्यतदभयेनिधत्तेऽऊढराहवनीयमितिआतराहर्यदेवराऽयासाधुकरोतितदेवतस्याऽउपस्तृत्यतदभयेनिधत्तेयतोवाऽआहवनीयःस्वर्गोलोकऽआहवनीययस्मादेवतत्स्वर्गेलोकेस्वर्गेलोकेनिधत्तेयएवंवेदयावाऽअग्निहोत्रंवैश्वदेवंपाकऽशाकलेनपशुप्रतिष्ठितेवैश्वदेवेनाग्निहोत्रेणपाकऽशाकलेनपशुप्रतिष्ठितेनरध्नोतिरोद्गविसह्यव्यंपावस्टस्यामिन्नुद्यमानसोम्यंदुग्धंवारुणमधिश्रितंपोछुसमुद्यतंमारुतंविष्यंदमानंवैश्वदेवंबिंदुमन्मेत्रंशरोगहीनंघावापृथिवीयमुहा

सितृसावित्रेप्रक्रांतंवेद्यवंद्रियमाणंबार्हस्पत्यमुपसन्नमग्नेः पूर्वाकृतिःप्रजापतेरुत्तरेइं
ऊतमेतद्वाअग्निहोत्रंवैश्वदेवंषोकशकलंपशुप्रतिष्ठितंवैश्वदेवेनाग्निहोत्रेणषो
कशकलेनपशुप्रतिष्ठितेनराध्नोतियएवंवेद॥१॥२६॥यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टा
दुह्यमानोपविशेत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितितामग्निमंत्रयेतयस्माद्वीषानिषीदसितता
नोअभयंकृधि॥पशून्नःसर्वान्गोपायनमोरुद्रायमीढुषेऽतितामुथापयेदुद
स्थाद्व्यदितिरयुर्यत्पतावधात्॥इडायदण्वतीभागमित्रायवरुणायवेस्यथा
स्याउदपात्रंमूधसिसमुवेवोपगृह्णीयादथेनांब्रह्मणायदद्यात्सातत्रप्रायश्चित्ति
र्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानोवाश्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिदर्शनायाहवाऽ
एषायजमानस्यप्रतिख्यायवाश्यतेतामन्नमाद्येछात्रेशांतिर्वाऽअन्नंस्यवत्सा
ऽगवतीहिभूत्याइतिसातत्रप्रायश्चित्तिर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानास्यंदेन २७
कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसायत्तत्रस्कंदेत्तदभिमृश्यजपेद्यदद्यदुग्धंपृथिवीमसृ

क्षयदोषधीरत्यस्पृक्षदाप॥पयोग्रहेषुपयोऽध्वर्योपयोवृत्रेषुपयोऽजस्रुत
मयीतितत्रयत्परिशिष्यंस्यात्तेनजुहुयाद्यद्यलोहोमाय्यस्याद्यद्यवैसर्वंसिक्तंस्यादथा
न्यामाज्यस्यताभ्यांघातेनजुहुयादात्वेवयज्ञायहोतव्यंसातत्रप्रायश्चित्तिःसर्वंवाऽअस्य
बर्हिष्यंसर्वंपरिगृहीतंयएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोति॥२॥२७॥असौवाऽआदित्यो
यूपःपृथिवीवेदिरोषधयोबर्हिर्वनस्पतयऽइध्माऽआपःप्रोक्षण्योदिशःपरिधयो
यद्वाऽअस्किंचनशमयतियन्म्रियतेयदपाजतिसर्वंहवैनंतदमुंलोकंयथाबर्हिषि
दत्तमागच्छेदेवमागच्छतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोत्युभयान्वाएषदेवमनुष्यान्वि
पर्यासंदक्षिणानयतिसर्वंवेदंयदिदंकिंचमनुष्यान्वाएषसायंनाऽऋषिभ्यो
दक्षिणानयतिसर्वंवेदंयदिदंकिंचतऽएतप्रलीनाऽएवोकसऽएवशरमनुष्यादेवेभ्यो
दक्षिणानीतिवान्वाएषप्रातराऽऋषिभ्यमनुष्येभ्यादक्षिणानयतिसर्वंवेदंयदिदंकिं
चतऽएतेविविदानाऽएवोत्पतंत्यंदोहंकरिष्येदोहंगमिष्यामीतिवदंतोयावंतंहवैसर्व

मिदंदक्षाल्लोकंजयतितावंतंलोकंजयतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोत्यग्नयेवाएषसायमा
हुत्याश्विनमुपाकरोतितद्वाक्प्रतिगृणातिवाग्वागित्यग्निनाहोत्यरात्र्याश्विनशस्तभ
वतियएवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोत्यादित्यायवाएषप्रातराहुत्सामहात्रंतमुपाकरो
तितत्प्राणःप्रतिगृणात्यसुनामन्नामित्यादित्यनहास्याहुतमहात्रंतेशस्तंभवतियए
एवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोतितस्यवाएतस्याग्निहोत्रस्यसप्तशतानिविंशतिश्चसं
वत्सरस्यायमाहुतयःसप्तशतानिविंशतिश्चसंवत्सरेप्रातराहुतयस्तावत्योग्नेर्यजुष्मत्यऽइष्टकाःसंवत्सरेणहास्याग्निनाचित्येनहुतंभवतियए
एवंविद्वानग्निहोत्रंजुहोति॥३॥२८॥वषट्शुष्मोहवातावनऽउवावेत्तंकण्वो
वक्तास्मोवऽइदंवेक्ष्योयद्वैतदग्निहोत्रमुभयेद्युर्हूयतेन्यद्युर्वावैतदहर्हूयतऽइत्यतुहैवोवाचकुमारहारितोगार्ग्यएतेवक्तास्मोवारंवारंपितृभ्योयद्वैतदग्निहो
त्रमुभयेद्युर्हूयतेन्यद्युर्वावैतदहर्हूयतऽइत्यतहाऽअग्निहोत्रमन्येद्युर्हूय

तेयदस्तमितेसायंजुहोत्यनुदितेप्रातरेवैतदग्निहोत्रमुभयेद्युर्हूयतेयदस्तमितेसायं
जुहोत्युदितेप्रातस्तस्मादुदितेहोतव्यंचतुर्विंशहवैसंवत्सरेनुदितहामीगायत्री
लोकमाप्नोतिद्वादशोदितेहोमीसंयदाद्वौसंवत्सरावनुदितेजुहोत्यथहास्यैका
हुतोभवत्यथयऽउदितेजुहोतिसंवत्सरेणैवसंवत्सरमाप्नोतियएवंविद्वानुदिते
जुहोतितस्मादुदितेहोतव्यमेषहवाऽअहोरात्रयोस्तेजसिजुहोतियास्तमितेसा
यंजुहोत्युदितेप्रातरग्निनावैतेजसारात्रिस्तेजस्वत्यादित्यनतेजसाहस्तेजस्व
दहोरात्रयोर्होस्यतेजस्यहुतंभवतियएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यं॥
॥४॥२९॥एतेहवैसंवत्सरस्यचक्रेयदहोरात्रेताभ्यामवतंसंवत्सरमतिसियानुदिते
जुहोतियथैकतश्चक्रेणयायात्तादृक्तदथयऽउदितेजुहोतियथाभयतश्चक्रेणया
न्त्सित्रमध्वानंसमश्नुवीततादृक्तदेषामियज्ञगाथागीयते॥वहऽइयंतराभ्यामि
दमितियुक्तेयद्भूतंभविष्यच्चापिसर्वं॥ताभ्यामियादग्नीनाधायधीरादेवान्यज्ञ

ब्रा॰ पं॰ २३ ऽस्यान्नक्तमन्यदितिरायंतरीवैराज्यहर्बार्हतमग्निर्वैरथंतरमादित्यो बृहदेतद्वाऽए
नद्देवतेब्रह्मस्यविष्पंस्वर्गंलोकंगमयतीयःएवंविद्वानुदितेजुहोतिसस्मादुदितेहो
तव्यं तदेषाभिषक्तगाथागीयते॥यथाहवास्थूरिणेकयानेयादकृत्वान्यदुप
योजनाय॥एवंयतितेबहवोजनासःपुरोदयाज्जुह्वतियोग्निहोत्रमितितांवाएषा
देवतांप्रयतीसर्वमिदमनुप्रतियदिदंकिंचेतस्यैहीद्देवतायाऽअनुचरंसर्वंयदिद
किंचेसैषानुचरवतीदेवताविंदतेहवाऽअनुचरंभवत्यस्यानुचरोयएवंवेदसवाऽ
एषऽएकातिथिःसऽएषजुह्वत्सवसतितद्यद्दोगाथाभवत्यनेनसमनसासोमिशस्ता
देनस्वतोवापहरादेनं॥॥एकातिथिमपसायंरुणद्धिविसानिस्तोजुपसोजहारे
त्येषहवैसऽएकातिथिःसऽएषजुह्वत्सवसतितांवावसदेवतामपरुद्धियोऽग्निहो ४ ब्रा॰ ३
त्रायस्यन्नाग्निहोत्रंजुहोतितमेषादेवतापरुद्धापरुणद्ध्यस्माच्चलोकादमुष्माच्चो २३
भाभ्यांयोऽग्निहोत्रायस्यन्नाग्निहोत्रंजुहोतितस्माद्योऽग्निहोत्रायस्याजु

ह्वयात्तस्मादाहुर्नसायमतिथिरपरुध्यइत्येतद्वस्मवेतद्विद्वान्नगरीजानभुतेयःउदित
होमिनमेकादशाक्षमानुतव्यमुवावप्रजायामेनंविन्नातास्मोयदिविद्वान्वाजुहोत्य
विद्वान्नेतितस्याहैकादशाक्षेराष्ट्रमिवप्रजाबभूवराष्ट्रमिवहवाऽअस्यप्रजाभवतियः
एवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यं॥५॥३०॥उद्यन्वैखलुवाऽआदित्यऽआहव
नायनरश्मीन्त्संदधातिसयानुदितेजुहोतियथाकुमारायवावत्साय वाजाताय स्तनंप्र
तिदध्यात्तादृक्तदेवयऽउदितेजुहोतियथाकुमारायवावत्साय वाजाताय स्तनंप्रतिद
ध्यात्तादृक्तन्मऽएतेप्रतिधीयमानमुभयोर्लोकयोरन्नाद्यमनुप्रतिधीयतेस्माच्चलोका
दमुष्माच्चोभाभ्यांसयानुदितेजुहोतियथापुरुषायवाहस्तंनेवाप्रयतहस्तऽआदध्या
त्तादृक्तदेवयऽउदितेजुहोतियथापुरुषायवाहस्तंनेवाप्रयतहस्तऽआदध्यात्तादृक्त
न्मेषऽएतेनैवहस्तेनोर्ध्वंहृत्वास्वर्गंलोकंऽआदधातियःएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मा
दुदितेहोतव्यमुद्यन्वैखलुवाऽआदित्यःसर्वाणिभूतानिप्रणयतितस्मादेनंप्राणःस्या
त्तक्षतेप्राणोहास्यसप्रतिरुतंभवतियःएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यमथ ह वै

सत्यंवदत्सत्येजुहोतियोऽस्तमितेसायंजुहोत्युदितेप्रातर्भूर्भुवःस्वरोमग्निर्ज्योतिर्ज्योतिर
ग्निरितिसायंजुहोतिभूर्भुवःस्वरोंसूर्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यःस्वाहेतिप्रातःसत्यंहास्यव
दतःसत्येकृतंभवतियएवंविद्वानुदितेजुहोतितस्मादुदितेहोतव्यंतदेषाभियज्ञगा
थागीयते॥ प्रातःप्रातरनृतंतेवदतिपुरोदयाज्जुहुतियाग्निहोत्रं॥दिवाकीर्त्य
मदिवाकीर्त्यंतेसूर्योज्योतिर्नतदाज्योतिरेषामिति॥६॥२१॥प्रजापतिरकामयत
प्रजायेयभूयान्स्यामितिसतपोतप्यतसतपस्तप्त्वेमाँल्लोकान्त्सृजतपृथिवीमंतरि
क्षंदिवंताँल्लोकान्भ्यतपत्तेभ्योभितप्तेभ्यस्त्रीणिज्योतींष्यजायंताग्निरेवपृथिव्याः
अजायतवायुरंतरिक्षादादित्योदिवस्तानिज्योतींष्यभ्यतपत्तेभ्योभितप्तेभ्यस्त्रयो
वेदाअजायंतऋग्वेदएवाग्नेरजायतयजुर्वेदोवायोःसामवेदआदित्यात्तान्वे
दानभ्यतपत्तेभ्योभितप्तेभ्यस्त्रीणिभुक्राण्यजायंतभूरित्येवऋग्वेदाद
जायतभुवरितियजुर्वेदात्सुवरितिसामवेदात्तानिभुक्राण्यभ्यतपत्तेभ्योभितप्तेभ्यस्त्रयो २४
वर्णाअजायतताकारउकारोमकारइतितानेकधासमभरत्तदेतदोमितितस्मादोमि

तिप्रणौत्योमितिवैस्वर्गोलोकःओमित्यसोयोसौतपतिसप्रजापतिर्यज्ञमतनुततमाह
रत्तेनायजंतसऋत्वेवहोत्रमकुरुतयजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथंयदेतत्त्रय्यैविद्यायैशुक्रंते
नब्रह्मत्वमकुरुतसप्रजापतिर्यत्तदेवेभ्यःसंप्रायच्छत्तेदेवायज्ञमतन्वंततमाहरंतेना
यजंततऋत्वेवहोत्रमकुर्वंन्यजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथंयदेवैतत्त्रय्यैविद्यायैशुक्रंतेनब्र
ह्मत्वमकुर्वंस्तेदेवाअब्रुवन्प्रजापतियदिनोयज्ञऋक्आर्त्तिमार्द्धियजुष्टायदिसा
मतोयद्यविसातासर्वव्यापद्वाकः प्रायश्चित्तिरितिसप्रजापतिरब्रवीद्देवान्यदिवोय
ज्ञऋक्तआर्त्तिमर्द्धवतिभूरितिगार्हपत्येजुहवाथयदियजुष्टाभुवःस्वाहेत्याग्नीध्रीयेन्वा
हार्यपचनेवाहविर्यत्तेषुयदिसामतःस्वाहेत्याहवनीयेयद्यविसातासर्वव्यापद्वाभूर्भु
वःस्वरितिसर्वाआहुत्याहवनीयएवजुहवाथेत्येतानिहवैवेदानांमंतःश्लेषणानि
यदेताव्याहृतयस्तद्यथात्मनात्मानंसंदध्याद्यथापर्वणापर्वयथाश्लेषणावर्मण्यं
वान्यद्दाविश्लिष्टंसंश्लषयेदेवमेवैताभिर्यज्ञस्यविलिष्टंसंदधातिसैषासर्वप्रायश्चिति

यदेतान्याहुतयस्तस्मादेषवयज्ञेप्रायश्चित्तिःकर्त्तव्या॥७॥२२॥तदाहुर्ब्रह्मवदाऽ॥य
ज्ञेवैहोत्रंक्रियतेयजुषाध्वर्यवंसाम्नोद्गीथंब्राह्मणाच्छंसित्रयीविद्याभवत्यथकेनब्रह्मत्वंक्रि
यतइतित्रय्याविद्ययेतिब्रूयाद्यंवैयज्ञोयंपवतेतस्यवाक्चमनुष्यवर्त्तन्योवावा
वहिमनसावयज्ञोवर्त्ततऽएवंवैवागदोमनस्तद्वाचात्रय्याविद्ययैकपक्षंसंस्कुर्वंतिम
नसैवब्रह्मासंस्करोतितेहैकेब्रह्माणऽउपाकृतेप्रातरनुवाकेस्तोमभागाजपित्वाभा
षमाणाऽउपासतेतद्धैतदुवाचब्राह्मणऽउपाकृतेप्रातनुरेवाकेब्रह्माणंभाषमाणंदृष्ट्वा
र्धमस्ययज्ञस्यातरुरितितद्यथैकंपात्पुरुषायन्नेकंतश्चक्रावारथोवर्त्तमानोन्नेष्य
त्येवमेवसयज्ञोन्नेष्यतियज्ञस्यन्नेषमनुयजमानोन्नेष्यतितस्माद्धैतोपाकृते
प्रातरनुवाकेवावयमस्यादोपाश्वंतर्यामयाहैमाडुपाकृतेषुपवमानेष्वाद्यैथयानि
स्तोत्राणिसशस्त्राण्यातेषांवषट्कारेहावयमःएवस्यात्तद्यथाभयतःपात्पुरुषायन्नु
भयतश्चक्रावारथोवर्त्तमानोनरिष्यत्येवमेवसयज्ञोनरिष्यतियज्ञस्यारिष्टिमनुय

२५

जमानोनरिष्यति॥८॥२३॥तदाहुर्यब्रह्मन्नेग्रहीत्मावारीन्मऽआहुतीर्मेहोषीदित्य
ध्वर्यवेदक्षिणानीयंतऽउदगासीन्मऽरयुर्ब्रह्मन्नेवोवन्मेशंसीन्मयाक्षीन्मऽइतिहो
त्रेकिंस्विदेवसक्रुषेब्रह्मणेदक्षिणानीयंतेकृत्वाहोस्विदेवहरताऽइतियज्ञस्यरूपमिषंग्य
ह्यंस्तायज्ञायज्ञंवतन्नेषजंकृत्वाहरत्यथायज्ञियेनैवब्रह्मणाछंदसारसनाविद्धंकरो
तियब्रह्मातस्माद्ब्रह्माद्यंभाग्यवाएकऽइतरेषांत्रिजामकृआसयद्धस्तार्धमेवब्रह्म
णऽअसार्धमितरेषांत्रिजातस्माद्यदियज्ञेऋक्कृआर्त्तिःस्याद्यदियजुष्यादिसामु
तोयद्यविस्रोतासर्व्याप्रहाब्रह्मणएवनिवेदयंतेतस्माद्यदियज्ञेसक्कृआर्त्तिर्भवति
भूरितिब्रह्मागार्हपत्येजुहुयाद्यदियजुष्यभुवरित्याग्नीध्रीयेन्वाहार्यपचनेवाहविर्य
ज्ञेषुयद्दिसामतःस्वरित्याहवनीयेयद्यविस्रोतासर्व्याप्रहाभूर्भुवःस्वरितिसर्वाऽभनु
ष्टुप्याहवनीयएवजुहुयात्सत्रस्तोतापाकृतेस्तोत्रऽआहब्रह्मन्स्तोष्यामःप्रशास्तरि
तिस्तुभूरितिब्रह्मात्मातःसवनेभ्रूयादिडवतस्कृधमितिभुवरितिमाध्यंदिनेसवनेभ्रूया

दिंद्रवंतस्तृध्वमितिस्वरितितृतीयसवनेब्रूयादिंद्रवंतस्तृध्वमितिभूर्भुवःस्वरित्युक्थ्यर्वांतिरा
त्रेवाब्रूयादिंद्रवंतस्तृध्वमितिसयदाहेंद्रवंतःस्तृध्वमित्येंद्रोवैयज्ञःइंद्रायज्ञस्यदेवतासं
द्रमेवैतदृद्धीथंकरोतींद्रान्मागादिंद्रवंतःस्तृध्वमित्यवनास्तदाहतदाह॥९॥३४॥छ॥
॥इतिपंचमंपंचिकायांपंचमोध्यायः॥ ॥ विश्वेदेपंच॥ गोदेश॥ यद्वाएतिवैप्रतिच्च
त्वारि॥यद्वैसमानोदर्कषट्॥उद्वाहवनीयन्तव॥ विश्वेवैदेवादेवासुरावासंचक्रेत्र
स्तुरुघंनुरवलुवाषट्चत्वारि॥छ॥॥श्रीगजानन॥छ॥ छ॥ छ॥ छ॥ छ॥
दामलेपनाभकनारायणाभट्टस्यसुतश्रीधरेनलिखितं॥

॥ ६६ ॥ ॥इतिपंचमपंचिकायांसमाप्तः॥ ॥ ६६ ॥

॥ इतिषष्ठपंचिकायांप्रारंभः॥

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीगजाननायनमः॥ हरिः ॐ॥ ॥देवाहवैसर्वंवेद
सत्रंनिषेदुस्तेहसर्पाभानंनापजघ्निरेतान्होवाचबुदःकाद्रवेयःसर्पस
र्षिर्मंत्रकृदेकावेदोहोत्राकृतोतांवोहंकरवाण्यथपापमानमपहनिष्य
ध्वरंतितहतथेत्यूचुस्तेषांहस्मसमध्यंदिनेमध्यंदिनएवोपोदासप
र्णाग्णोभिष्टोतितस्मान्मध्यंदिनेमध्यंदिनएवर्ग्भिष्टुवंति
तदनुकृतिसहस्रमयेनोपोदासपर्णेतद्यप्येतर्ह्यबुदोदासर्पणीनामग्र
पदस्तितान्हराजामदयांचकारतेहोचुराशीविषोवैनोराजानमवक्ष्य
तेहतास्याशीषपर्णाक्ष्यानपिनत्यामेतितथेतितस्यहाक्षीषपर्णाक्ष्याव
पिन्युस्तस्मादाक्षीषमेवपर्यस्यग्णोभिष्टवंतितदनुकृतिताहराजा

मदयामेवचकारतेहोचुःस्तनवैनोमंत्रेणाग्णोभिष्टोतिहंतास्यान्याभिर्ऋ
ग्भिर्मंत्रमापण्वामेतितथेतितस्यहान्याभिर्ऋग्भिर्मंत्रमापण्वुस्ततो
हैनान्मदयांचकारतदस्यान्याभिर्ऋग्भिर्मंत्रमापद्यंतिशांस्याएवंत
हपाप्मानमपजघ्निरेतेषामन्वहंतिसर्पाःपाप्मानमपजघ्निरेतएए
तेहतपाप्मानोहिस्मापूर्वेजीर्णात्वचंनवयेवप्रयंत्यपप्मापानंहतेय
एवंवेद॥) १॥ तदाऊःक्रियतीभिरभिष्टुयादितिशतेनेत्याऊःशतायु
र्वैपुरुषःशतवीर्यःशतेंद्रियआयुष्येवैनंतदीयेरंद्रियेदधातित्रयस्त्रिं
शत्यावेत्याऊस्त्रयस्त्रिंशतोवैसदेवानांपाप्मनोपाहस्त्रयस्त्रिंशद्व
त्सदेवत्यपरिमितानिरभिष्टुयादपरिमितोवैप्रजापतिःप्रजापते
र्वाएषाहोत्रायद्भावस्तोत्रियातस्यांसर्वेकामाअवरुध्यंतेसयदपरि

मितामिरभिष्टोतिसर्वेषांकामानामवरुध्यैसर्वान्कामानवरुंध्यएव
वंवेदतस्मादपरिमितामिरभिष्टुयात्तदाहुःकथमभिष्टुयादित्यक्षरशाः२
चतुरक्षरशाः३॥ पङ्क्तयः३ वै४ अर्धर्चशाः३ सुकृशाः३ इतितद्यदृक्शो
नतदवकल्पतेयत्पङ्क्तीनएवतदवकल्पतेयद्यक्षरशश्चतुरक्षर
शोवितथाछंदांसिलुप्येरन्बहूनितथाक्षरालिहीयेरन्नर्धर्चशाएवा
भिष्टुयात्प्रतिष्ठायाइवहिप्रतिष्ठावैपुरुषश्चतुष्पादाःपशवोयजमान
मेवतद्विप्रतिष्ठंचतुष्पात्रूपंपशुषुप्रतिष्ठापयतितस्मादर्धर्चशाएवाभि
ष्टुयात्तदाहुर्यन्मध्यंदिनेमध्यंदिनएवग्रावणोभिष्टवंतःसर्वेषुस
वनेषुभिष्टुतंभवतियएवंवेदतदाहुर्यदध्वर्युरेवान्यान्ऋत्विजःसंप्रेष्य
थकस्मादेषएतामसंप्रेषितःप्रतिपद्यतइतिमनोवैग्रावस्तोत्रीयासंप्रे
षितंवाइदमनस्तस्मादेषएतामसंप्रेषितःप्रतिपद्यते॥२॥वाग्वैसु
ब्रह्मण्यातस्यैसोमोराजावत्सःसोमराजनिक्रीतेसुब्रह्मण्यामाह्वयंति
यथाधेनुमुपकक्ष्येतेनवत्सेनयजमानायसर्वान्कामान्दुहेसर्वान्हास्मैका
मान्दोग्ध्यएवंवेदतदाहुःकिंसुब्रह्मण्यायैसुब्रह्मण्यात्वमितिवाग्वै
वेतिब्रूयाद्वाग्वैब्रह्मवसुब्रह्मवेतितदाहुरथकस्मादनपुमांसंसंतं
स्त्रीमिवाचक्षतइतिवाग्यिसुब्रह्मण्यानिब्रूयात्तेनेतितदाहुर्यदंतरेवैदी
तरुत्विजआह्वियंतेबर्हिर्वेदिसुब्रह्मण्याकथमस्यांतरेया

र्त्विज्यंकृतंभवतीतिवेदवोऽकरमुक्किरंतियदेवोकरेनिषन्नाक्रयतीतिब्रू
यात्तेनेतिहदाऽरण्यकस्मादुत्करेनिषत्सब्रह्मण्यामाक्रयतीत्यपयोवै
सत्रमासततेषांयोवर्षिष्ठआसीन्नमब्रुवन्ब्रह्मण्यामाक्रयस्वनो
नेदिष्ठाद्वान्क्रयिष्यसीतिवर्षिष्ठमेवनन्तत्कुर्वंत्यथोवेदिमेवतत्सवोंप्री
णातितदाऽुःकस्मादस्मात्रषभंदक्षिणाम्याजतीतिवषावाःरषभो
योषासुब्रह्मण्यातान्मिथुनंतस्यमिथुनस्यप्रजात्याःरषुपांशुपात्नीवत
स्याग्नीध्रीयजतिरेतोवैपात्नीवतऽउपांशुवैरेतसःसिक्तिर्नानुवष
ट्करोतिसंस्रावाएषायदनुवषट्कारोनेडेतःसंस्रावयानीयसंस्थितं
वैरेतसःसमृद्धंतस्मान्नानुवषट्करोतिनेडरुपस्रवआसीनोभक्षयति
पत्नीभाजनंवैनेष्टाग्निःपत्नीशुरेतोदधातिप्रजात्याःअग्निनैवंतत्पत्नी ३

शुरेतोदधातिप्रजात्यैप्रजायतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेदंदक्षिणाऽजनुसुब्रह्म
ण्यासंनिधत्तेवाग्वैसुब्रह्मण्यान्नंदक्षिणान्नाद्यएवतद्दाधियत्संततःप्रति
ष्ठापयंतिप्रतिष्ठापयंति॥ २॥इतिद्वपविकायांप्रथमोध्यायः॥ ॥देवा
वैयत्समतन्वततांस्तन्वानासुराअभ्यायन्यत्वैवशस्तमेषांकरिष्यामः
तिताद्दक्षिणतःउपामन्यतःरषायत्तस्यतनिष्ठमन्यंतेतेदेवाःप्रतिबु
ध्यमित्रावरुणोदक्षिणतःपर्यूहंस्तेमित्रावरुणाभ्यामेवदक्षिणतः
प्रातःसवनेसुररक्षांस्यपघ्नतेतथैवैतद्यजमानोमित्रावरुणाभ्यामेव
दक्षिणतःप्रातःसवनेसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मान्मैत्रावरुणंमैत्रावरुणाः
प्रातःसवनेशंसंतिमित्रावरुणाभ्यांवैहिदेवादक्षिणतःप्रातःसवनेसु
ररक्षांस्यपाघ्नतेवैदक्षिणतोपहताअसुरामध्यतोयज्ञंप्राविशंस्ते
देवाःप्रतिबुध्यैडमध्यतोदपूरुषःरईळेवमध्यतःप्रातःसवनेसुररक्षांस

पाघ्नतथैवैतद्यजमानाऽइंद्रेणैवमध्यतःप्रातःसवनेसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मा
दैंद्रंप्रातःसवणाछंसीप्रातःसवनेशंसंतीडेणाहिदेवामध्यतःप्रातःसवनेसुरर
क्षांस्यपाघ्नतेवैमध्यतोपहताऽअसुराऽउत्तरतोयज्ञंप्राविशंस्तेदेवाःप्र
तिबुध्यैंद्राग्नीऽउत्तरतःपर्यूहंस्तऽइंद्राग्निभ्यामेवोत्तरतःप्रातःसवने
सुररक्षांस्यपाघ्नतेतथैवैतद्यजमानाऽइंद्राग्निभ्यामेवोत्तरतःप्रातःसव
नेसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मादैंद्राग्नमध्वर्वाकःप्रातःसवनेशंसतीद्राग्नि
भ्यांहिदेवाऽउत्तरतःप्रातःसवनेसुररक्षांस्यपाघ्नतेवाऽउत्तरतोपहताऽ
असुराःपुरस्तात्पर्यूहन्तमनीकंतस्तेदेवाःप्रतिबुध्याग्निपुरस्तात्प्रा
तःसवनेपर्यूहंस्तग्निनैवपुरस्तात्प्रातःसवनेसुररक्षांस्यपाघ्नतथै
वैतद्यजमानाऽअग्निनैवपुरस्तात्प्रातःसवनेसुररक्षांस्यपघ्नतेतस्मा
दाग्नेयंप्रातःसवनमपपाप्मानंहतेयऽएवंवेदतेवैपुरस्तादपहताऽअ ४

सुराःपश्चात्परीत्यप्राविशंस्तेदेवाप्रतिबुध्यविश्वांदेवानात्मानंपश्चात्तो
यसवनेपर्यूहंस्तविश्वैरेवदेवैरात्मभिःपश्चात्तीयसवनेसुररक्षांस्य
पाघ्नतथैवैतद्यजमानाविश्वैरेवदेवैरात्मभिःपश्चात्तीयसवनेसुर
ररक्षांस्यपघ्नतेतस्माद्वैश्वदेवंतृतीयसवनमपपाप्मानंहतेयऽएवंवेदते
वैदेवाऽअसुरानेवमपाघ्नतसर्वस्मादेवयज्ञात्तेनोवैदेवाऽअभवन्परासु
राभवन्नात्मनाऽपराऽस्यद्विषन्पाप्माभ्रातृव्योभवतियऽएवंवेदतेदेवाऽए
वंकुर्वन्तोयज्ञेपानोसुरान्पाप्मानमघ्नताजयन्त्स्वर्गंलोकमपहतद्विषंपा
प्मानंभ्रातृव्यंहतेजयतिस्वर्गंलोकंयऽएवंवेदयश्चैवंविद्वान्त्सवनानिक
ल्पयति॥१॥४॥स्तोत्रियंस्तोत्रियस्यानुरूपंकुर्वंतिप्रातःसवने
हरंतदक्षोऽनुरूपंकुर्वंत्यवरेणैवतदक्षोपरमहरभ्यारभंतेथतथानम

ब्रा. ष. ध्यंदिनेश्रीर्वैदृष्ठानितानितस्मैनतत्रुद्धानियत्स्तोत्रियंस्तोत्रियस्यनु
६ रूपंकुर्युस्तयैवविभक्त्यातृतीयसवनेस्तोत्रियंस्तोत्रियस्यानुरूप
कुर्वंति॥२॥५॥अथातआरंभणीयाएवसंजुनीतोवरुणःरति
मित्रावरुणस्यामित्रोनयतुविद्वानितिप्रणेतावाएषहोत्राणांयन्मै
त्रावरुणस्तस्मादेषाप्रणेत्रमतीभवतीद्रवोविश्वतस्परीतिब्राह्मणा
छंसिनोहवामहेजनेभ्यइतीद्रमेवैनयाहरहर्निरुद्धयंतेनहैषांविद्वेन्यः
इंद्रंवृद्धंयत्रैवंविद्वान्ब्राह्मणाछंस्येतामहरहःशंसतियत्सोमःआसु
तेनरःइत्यछावाकस्यैंद्राग्नीवृद्धंयत्रैवंविद्वानछावाकएतामहरहःशं
सतिनावाएनास्वर्गस्यलोकस्यैनावःसंपारिण्यःस्वर्गमेवैताभिर्लोक ६
मभिसंतरति॥२॥६॥अथातःपरिधानीयाएवतेस्यामदेववरुणो
अजोहबुरितीद्राग्नीएवैतयाहरहर्निरुद्धयंतेनहैषांविद्वेन्यइंद्रा
ग्नी

तिमेत्रावरुणस्यैंषस्वभ्रुधीमहीत्येवैलोकंरुषमित्यसौलोकःस्रमित्युभा
वेवैतयालोकावारभंतेव्यंतरिक्षमतिरादितिब्राह्मणाछंसिनोविवृत्तंवै
स्वर्गमेवैभ्यएतयालोकंविवृणोतिमदेसोमस्यरोचना॥इंद्रोयद्वोनहू
लःक्षत्रमिंमिसिषासवोवाएतेयदीक्षितास्तस्मादेषावःलवतीभवतुजाः ×६×
आजनंगिरोभ्यआविष्कृणवन्नुहासतीः॥अवोचेनुनुदेवलमितिसनिमे
वैभ्यएतयावरुंधःइंद्रणरोचनादिवःरतिस्वर्गोलोकःइंद्रणरोचनादिवो
दृळ्हानिदृंहितानिच॥स्थिरापिनपराणुदरतिस्वर्गएवैतयालोकंरु
हःप्रतितिष्ठतोयंत्याहंसरस्वतीवतोरित्यछावाकस्यवावैसरस्वती
वोग्वतोपितेहतदाहद्राग्न्योरवोवृणःइत्येतदवाःइंद्राग्न्योःप्रियंधाम
यद्वागितिप्रियेणवैनोनद्राग्नासमर्द्धयतिप्रियेणधाम्नासमृध्यते

यः एवं वेद ॥ ५ ॥ ७ ॥ उभयतः परिधानीया भवंति होत्रकाणां प्रातःसवने चमा
ध्यंदिने वाहीनाथ्वैकाहिकाश्चतत एकाहिकामिरेव मैत्रावरुणः परिदधा
तिनेमास्मालोकान्त्स्रंसयतेहीनाभिरेवावकः स्वर्गस्यलोकस्याप्त्यै
उभयीभिर्ब्राह्मणाछंसीतिनोसऽउभौव्यन्वारभमाणऽएतामेवामुंचलोक
मथोमैत्रावरुणंवाछावाकंवाथोअर्धर्चेकाहंवाथोसंवत्सरंवाग्नि
ष्टोमंवेवमुसऽउभौव्यन्वारभमाणऽएषयतऽएकाहिकऽएवत्तीयस
वनेहोत्रकाणांपरिधानीया भवंतिप्रतिष्ठावाऽएकाहःप्रतिष्ठायामेवत
द्यज्ञमंततःप्रतिष्ठापयंत्यनवानंप्रातःसवनेयजेदकाहेनस्तोममतिशं
सेत्तद्यथाग्निहवनेपिपासतोक्षिप्रंप्रयच्छत्तादृक्तदथाक्षिप्रंदेवेभ्यान्वा
यसोमपीथंप्रयच्छानीतिक्षिप्रंहास्मिंल्लोकेप्रतितिष्ठत्यपरिमितामि

रुत्तरयोःसवनयोरपरिमितोवैस्वर्गोलोकःस्वर्गस्यलोकस्याप्त्यैकामंत द्वो
तारंसंघट्टहोत्रकाःपूर्वेद्युःशंसयुर्यद्धोतातद्धोत्रकाःप्राणावैहोतांगा
निहोत्रकाःसमानोवायमंप्राणोगान्यनुसंचरतितस्मात्तत्कामंहोता
रंसंघट्टहोत्रकाःपूर्वेद्युःशंसेयुर्यद्धोतातद्धोत्रकाःसूक्तातेहोतापरि
दधतिदेवथसमान्यःएवंतृतीयसवनेहोत्रकाणांपरिधानीया भवत्या
त्मावैहोतांगानिहोत्रकाःसमानावायमंगानामंतास्तस्मात्समान्यःएवं
तीयसवनेहोत्रकाणांपरिधानीया भवंतिभवंति ॥ ५ ॥ ८ ॥ इतिषष्ठपवि
कायांद्वितीयोध्यायः ॥ ॥ आसावहंतुहरयःप्रातःसवनऽउन्नीयमा
नेभ्योन्वाहवषण्वतीःपीतवतीःसुतवतीर्मंहतीरुपसम्मृडेरन्वा
हद्रोवेयज्ञोगायत्रीरन्वाहगायत्रैवप्रातःसवनंनवन्यूनाःप्रातःसवने

न्वाहन्यूनवरेतःसिच्यतेदशमध्यंदिनेन्वाहन्यूनवरेतःसिक्तंमध्यंस्त्रि
यंप्राप्यस्खलिष्ठंभवतिनवन्यूनास्तृतीयसवनेन्वाहन्यूनाहैप्रजाःप्रजा
यंतेतयदेतानिकेवलसूक्तान्यन्वाहयजमानमेवतद्भूतंप्रजनय
तियद्वादेवयान्यंतेहैकसप्तसप्तान्वाहुःसप्तप्रातःसवनेसप्तमाध्यंदि
नेसप्ततृतीयसवनेयावत्योवैपुरोनुवाक्यास्तावत्योयाज्याःसप्तवैप्रा
णायजतिसप्तवषट्कुर्वंतितासामेतावत्योपुरोनुवाक्याऋतिवदंतस्तन्न
थानुकुर्याद्यजमानस्यहतेरनाविलुप्त्यैथोयजमानमेवयजमानोहि
सूक्तेनवभिर्वाएतमेत्रावरुणास्माल्लोकादंतरिक्षलोकमभिप्रवहति
दशभिरंतरिक्षलोकादमुंलोकमभ्यंतरिक्षलोकोहिज्येष्ठानवभिरमु
ष्माल्लोकात्स्वर्गलोकमभिनहवैतेयजमानंस्वर्गलोकमभिवोळ्हमहं

तियेसप्तसप्तान्वाहुस्तस्मात्केवलश्चैवसूक्तान्यनुब्रूयात्॥१॥९॥अथा
दृयदेवोवयस्तोथकस्माद्देवप्रातःसवनेप्रस्तौतिनाप्रत्यृक्षादेवीर्वो
यजतोहातावैब्राह्मणाछंसीदंतसोम्यमध्वितिहोतायजतीदृत्वा
वृषभंवयमितिब्राह्मणाछंसीनानादेवसामितरंकथंतेषामध्व
र्वंतीतिमित्रंवयंइवामहइतिमित्रावरुणायजतिवरुणंसोमपीतय
इतियदेकिंचपीतवत्यदंतदेंद्ररूपंतेनेंद्रंप्रीणातिमरुतांयस्यहक्षय
इतिपोतायजतिसुगोपानमोजनइतींद्रोवैगोपास्तदेंद्ररूपंतेनेंद्रंप्री
णात्यग्नेपत्नीरिहावहेतिनेष्टायजतिवष्टारंसोमपीतयइतींद्रोवैत्वष्टा
तदेंद्ररूपंतेनेंद्रंप्रीणातिसुक्षान्नायवशान्नायेत्याग्नीध्रोयजतिसोम
पृष्ठायवेधसइतींद्रोवैवेधास्तदेंद्ररूपंतेनेंद्रंप्रीणातिप्रातर्यावे

मिरागतं देवेभिर्जेन्यावसू॥ इंद्राग्नी सोमपीतय इतिस्वयं समृद्धा वाक स्वे
वमुहैनाः एष्यो भवंति येन्नानादेवत्या स्तेनान्यादेवताः प्रीणाति यदुग्रा
ण्यस्तेनाग्नेय्यः एतदु हैतामित्त्रयमुपाप्नोति॥२॥ १०॥ असाविदेवं
गोसजीकमंधइति मध्यंदिनऽउन्नीयमानेभ्योन्वाहदृषण्वतीः
पीनवतीसुनवतीमहतीरूपसमृद्धाः एंद्रमन्वाहदोवयन्तस्त्रिरुभान्वा
हत्रैष्टुभंवैमाध्यंदिनसवनंतदाऽऽर्भवंत्तीयसवनस्यैवरूपंमहद्य
कस्मान्मध्यंदिनेमहतीरनुवाहयजंतिवाभिरितिमाध्यंदीवैमध्यं दि
नेदेवताःसमेवर्तीयसवनेमादवनेतस्मान्मध्यंदिनेमहतीरनुवा
हयजंतिवाभिस्तेवैरथंतरसवऽएवमाध्यंदिनेप्रस्तोतानाप्रत्यक्षाद
द्रोभिर्यजंत्यभित्रष्णवतीभिरेवैपिवासोममभियजंत्यतदेरतिर्होता

यजंतिसऽईंपाहियऽऋजीषीतरऋतिमेज्ञावरुणोयजंत्येवापाहिप्रत्नथा
मंदस्वेतिब्राह्मणाऽछंसीयजस्वबर्हिऽहिसोमकामंवाऽऽहुरितिपीताय
जंतितवायंसोमरत्नमेषर्वाडितिनेषायजंतीद्रायसोमाःप्रदिवोविदानाः
इत्यछावाकोयजत्यापूर्णोदर्वेऽभ्यस्यकलशःस्वाहेत्याग्नीध्रोयजंति
तासामेताःअभित्रष्णवत्योभवंतीद्रोवैप्रातःसवनंनव्यजयंतस्यैतानि
रेवमाध्यंदिनंसवनमभ्यत्रणद्यदभ्यत्रणत्तस्मादेताःअभित्रष्णवत्यो
भवंति॥३॥ ११॥ इंद्रोपयानशयवसानपातःइतितृतीयसवनऽउन्नीय
मानेभ्योन्वाहदृषण्वतीःपीनवतीःसुनवतीमहतीरूपसमृद्धास्ताः
एंद्रभ्योभवंतितदाऽऽर्भवंत्तीयसवनस्यैवरूपंमहद्यकस्मादार्भवःपवमा
नऽइत्याचक्षतऽइतिप्रजापतिर्वैपितःसभूम्यर्न्त्सोमस्यर्न्कृत्वा

ब्रा॰ प॰ ९

तृतीयसवनऽआभजन्तस्मान्नाभंवीषुस्तवतेयार्भवः पवमानःस्यास
क्षतेयाऽयथाछंदसंपूर्वयोःसवनयोरन्वाहगायत्रीःप्रातःसवनेत्रि
ष्टुभोमाध्यंदिनेथकस्माज्जागतेसतितृतीयसवनेत्रिष्टुभोन्वाहति
चीतरंवैतृतीयसवनमथैतदधीतरंशुक्रियछंदोयत्त्रिष्टुप्सवन
स्यस्वरसतायाऽतिब्रूयादथाऽरुद्रमेवैतत्सवनेन्वाभजन्तीत्यथैतदेव
भवंवैतृतीयसवनमथकस्मादेषःएवृतृतीयसवनेप्रक्रिनानाप्रत्येक्षाः
देवाभव्यायजन्तीरुतभुमिवाजवद्भिःसमुक्षितमितिहतेवनानादेवत्या
मितितरंकृथंतेषामेडाभव्योभवतीतीद्रावरुणासुतपाविमंसुतमितिमे
त्रावरुणोयजतियुवोरथोऽध्वरंदक्षीतयऽइतिबर्हूनिवाहतइडभृणां
रूपमिडश्वसोमपिबतंबृहस्पतऽइतिब्राह्मणाछंसीयजत्यावांविशंति ९

देवःस्वाभुवऽइतिबर्हूनिवाहतइडभृणांरूपंमावोवहंतुसप्तयोरघुष्यदऽइ
तियोतायजतिरघुपत्वानःप्रजिगातवाऽउमितिबर्हूनिवाहतइडभृणां
रूपममेवैनःसुरुवाऽआहिगंतनेतिनेष्टायजतिगंतनेतिबर्हूनिवाह
तइडभृणांरूपमिडाविंदुपिबतंमध्वोऽअस्येयछावाकोयजत्यावांमधो
सिमदिराण्यग्मन्नितिबर्हूनिवाहतइडभृणांरूपमिमंस्तोममर्हतेजातवे
दसऽइत्याग्नीध्रोयजतिरथमिवसंमहेमामनीषयेतिबर्हूनिवाहतइड
णांरूपमेमुवेहताऽएडाभव्याभवंतियन्नानादेवत्यास्तेनान्यादेवताः प्री
णातियदुजगन्वांसाहोत्रागंतंवैतृतीयसवनंतृतीयसवनस्यैवसमृद्ध्यै॥
॥४॥१२॥अथाहयदुक्थिन्यान्याहोत्राःअनुवषाऽअन्याःकथमस्यै
तादुक्थिन्यःसर्वाःसमाःसन्तोडाभवंतीतियदेवैनाःसंप्रगायेयुर्होत्राः
इत्यावक्षतेतेनसमायदुक्थिन्यान्याहोत्राः अनुवषाऽअन्या

THE ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY

स्तेनोविषमाऽएवमुहास्यैताऽउक्थ्यास्सर्वाःसमाःसमहाभवंत्यथाहशं
संतिप्रातःसवनेशंतिमाध्यंदिनेहोत्रकाःकथमपांत्वतायसवनेश
स्संभवतीतियदेवमाध्यंदिनेदेवहूस्तेशंसंतीतिब्रूयात्तेनेत्यथाहयच्च
क्याहोताकथंहोत्रकाश्चक्याभवंतीतियदेवादेवत्याभिर्यजंतीतिब्रू
यात्तेनेति॥५॥१२॥अथाहयदेतास्तिस्रऽउक्थ्यास्होत्राःकथमिते
राऽउक्थ्याभवंतीत्याज्यमेवाग्नेयीयाऽउक्थमरुत्वतीयपोत्रीया
यैवैश्वदेवंनेष्टीयायैतावाऽएताहोत्राऽएवंत्र्यंगाऽएवंभवंत्यथाहयदेकप्रै
षाऽअन्येहोत्रकाऽअथकस्मादिप्रैषःपोतारंहिप्रैषानेष्टारंतियत्रादोगाय
त्रीसुपर्णीभूत्वासोममाहरन्नदंतास्तोत्राणामिंद्रऽउक्थानिपरि
लुप्यहोत्रेऽददीयंयमाभ्यक्थ्यंयमस्यावदिष्टंतेहोत्रेदेवा॥ १०

वेमेहोत्रेप्रभवयामुंतेतस्मात्तेहिप्रैषेभवंतंत्रस्वाग्नेयीप्रभवयावत्रु
स्तस्मात्तस्यैकयर्चाभूयस्योयाज्याभवंत्यथाहयद्धोतायक्षद्धोतायक्षदितिमै
त्रावरुणोहोत्रेप्रेष्यत्यथकस्मादहोतरभ्यःसध्योहोत्राशंसिभ्योहोतायक्ष
द्धोतायक्षदितिप्रेष्यतीतिप्राणोवैहोताप्राणःसर्वःसन्निजःप्राणायक्षत्रा
णायक्षदित्येवतदाहाथाहस्युक्तःवरुणोप्रेषाऽइतिनाऽइतिब्रूयाद्
यदेवैतत्प्रशास्ताजपंजपित्वास्तुक्षमित्याहसाऽएषाप्रेषायाहास्यछावाक
स्यप्रवराऽइतिनाऽइतिब्रूयाद्यदेवैनमध्वर्युराहछावाकवदस्वयं
नेत्यथमित्येषास्यप्रवरोथाहस्यदेवावरुणामित्रावरुणस्तृतीयसवनेशं
संत्यथकस्मादस्याग्नेयीस्तोत्रियानुरूपाभवतःस्त्यग्निनावैसुवर्गंलोकंदेवाः
अगच्छन्सुवर्गंलोकंनुस्तस्मादस्याग्नेयीस्तोत्रियानुरूपाभवतीथाह
यदेवाहस्पत्यंब्राह्मणाछंसीत्तृतीयसवनेशंसत्येवंयंत्वेवमछावाकः

आ॰प॰ कथमनयोरैंद्राः स्तोत्रियानुरूपा भवंतीतीदोहस्मवाऽअसुरानुक्थेभ्यः प्रजिगाय
११ सोब्रवीत्कश्चाहवेत्यहवाहवेतिहस्मदेवताऽअन्ववयंतिसयदिंद्रःपूर्वः प्रजिगा
यतस्मादेनयोरैंद्राः स्तोत्रियानुरूपा भवंतियद्धवाहवेतिहस्मदेवताऽअन्वव
युस्तस्मान्तानेवस्यानिशंसतः॥६॥१४॥अथाहस्मैष्वदेवेतरतीयसवनमा
थकस्मादेतान्यैंद्राणिजागतानिदुक्तानितृतीयसवनऽआरंभणीयानिशस्यंते
इतीदमेवैतेतरभ्यंतीतिब्रूयादथोयज्जागतंवैतृतीयसवनंतज्जगत्कामयैव
नयत्किंचातुऽउ ष्वैछंदःशस्यैतद्धस्मवैजागतंभवत्यैतानिवैदैंद्राणिजागता
निमुक्तानितृतीयसवनऽआरंभणीयानिशस्यंतेथैतत्त्रैष्टुभमछावाकेनतः श
स्तिसंवाकर्मणेतियदेवैनाव्यंकर्मतदेतदभिवदतिसमिषेसन्तेवाऽएषोन्ना
द्यस्यावरुध्याऽअरिष्टनेमिःपथामिःपारयतेतिस्वस्तिनायाऽएवैतदहरहःशंसत्यै
थाहयज्जागतंवैतृतीयसवनंमथकस्मादेषात्रिष्टुभःपरिधानीयाभवंतीति ११

वीर्यंवैत्रिष्टुवीर्यऽएवैतदंतनःप्रतितिष्ठंतोयंतीयमिंद्रंवृत्रायहंतवेऽवर्धयन्मरुतोरितिमित्रा
वरुणस्यचर्षणीधृतःश्रवोदेवस्यसानसिंरयिंदिव्यमशीषहमितिनिधनेनोद्गायेत्यु
छावाकस्योत्तरोजिग्यतुर्नपराजेष्यथेनपराजिग्यइतिनाहितयोःकतरस्य
नपराजिग्यऽइंद्रस्यविष्णोर्वरुपस्थेत्रिधातुशरणेत्रिधातुशर्मणीत्रिधातुहवे
विष्णुस्थासुरेयुधातेतान्हस्माजित्वोचतुःकेनाममहाऽइतिहतथेत्यसुराऽऊ
चुःसोब्रवीदिंद्रोयावदेवायंविष्णुस्त्रिर्विक्रमतेतावदस्माकमयंयुष्माकमितर
दितिसऽइमान्लोकान्विचक्रमेयावदानथोवावैतदाहुःकितत्सहस्रमिति मेलो
काऽइमेवेदाऽअथोवागितिब्रूयादेष्येवामेष्येवामित्यछावाकऽउक्थ्येभ्यस्य
तिसहितत्रांसोमवत्यग्नीषोमेहोतातिरात्रेवसहितत्रांसोवैभस्यभ्यस्ये
त्वाकाशिनी३॥नाभ्यस्येतऽइति॥अभ्यस्येदित्याहुःकथमन्येवहःस्वभ्यस्यति

कथमत्रनाभ्यस्येदितस्मादभ्यस्येत्॥७॥१६॥अथाहयंनाराशंसंवैहतीयस
वनमथकस्मादछावाकोततःशिल्पेषुनाराशंसीःशंसतीतिविकृतिर्वैनाराशं
सकिमिवचवैकिमिवचरेतोविक्रियतेतत्तदाविकृतप्रजातंभवत्यथेतन्महिव
छदःशिथिरयंनाराशंसमथैषोयोयदछावाकस्तदृक्कृतायैदृक्प्रतिष्ठो
स्यामःरतितस्मादछावाकोततःशिल्पेषुनाराशंसीःशंसतिदृक्कृतायैदृक्प्रति
ष्ठास्यामःरतिदृक्कैप्रतिष्ठास्यामःरति॥८॥१६॥ रतिषष्ठपविकायांतृतीयो
ध्यायः॥ ॥यःश्वःस्तोत्रियस्तमनुरूपंकुर्वंतिप्रातःसवनेहीनसंतस्यैथावाः
एकाहःसुतःएवमहीनस्तद्यथैकाहस्यसुतस्यसवनानिसंतिष्ठमानानियंत्येव
तद्यद्धैःस्तोत्रियमनुरूपंकुर्वंतिप्रातःसवनेहीनसंतस्याजहीनमेवतत्स १२
न्वंतिनवैदेवाश्यःसषयश्चाद्रियंतसमानेषसंसंतनवामतिःएतत्स

न

मानंयज्ञस्याप्रथंन्त्समानान्त्रगाथान्त्समानीःप्रतिपदःसमानानिसूक्तान्योकः
सारीवाःरइद्रोयत्रवाःरइद्रःपूर्वंगछत्येवतत्रापरंगछतियत्रस्यैवसंदनायै॥९॥१०॥
तान्वाःएतान्त्सपातान्विश्वामित्रःप्रथममपश्यत्तान्विश्वामित्रेणदृष्टान्वामदे
वोसजतेवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्रयन्नरइद्रोजुषेयज्ञंकस्तिकथामहामघुःकुस
होतुरितिनान्राक्षिप्रंसमपतत्क्षिप्रंसमपतत्तत्संपानानांसंपातत्वंसहक्षो
यत्रेविश्वामित्रोयान्वाःजहंसंपातानपश्यत्तान्वामदेवोसृष्टकानिन्वहंसूक्ता
निसतंपोस्तत्रतिमांस्जेयेतिसःएतानिसूक्तानिसंपातोस्तत्रतिमानसृज
तंसयोहजातोरुषभःकनीनःरइद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैरिमान्मघुप्रभृतिसात
येपारइछंतित्वासोम्यासःसखायःशासहद्भिरईहितनेष्यगोरमितएवदीध्याम
नीषामितिकएकंरइद्व्यश्वपर्णीनामितिमरद्वाजोयस्तिग्मशृंगोरषभोनमी

ब्रा॰ष॰ मऽऽइब्रह्माण्येरतश्रवस्येतिवसिष्ठोस्माऽरुद्रप्रतवसेतुरायेतिनोधास्तएतेप्रातः
१२ सवनेषऽहस्तात्रियाछस्त्वामाध्यंदिनेहीनसूक्तानिशंसतितान्येतान्यहीनसू
क्तान्यासत्यायातुमघवाऽऽङ्गिरजोषीतिसत्यवन्मैत्रावरुणोस्माऽरुद्रप्रतवसेतुरायेऽ
ग्नेब्रह्माणिरातनमा॥ रुद्रब्रह्माणिगोतमासोऽअक्रन्नितिब्रह्मण्वद्ब्राह्मणाछं
सीशासद्वह्निर्नयंतवङ्किमितिवङ्किवदछावाकस्तदाहुःकस्मादछावाकोवङ्कि
वदेतत्सूक्तमुभयत्रशंसतिपुरोविषुवेवाहस्वभ्यावर्तिषुवेतिवीर्यवान्वाएषव
ङ्कोवङ्किवदेतत्सूक्तंवहतिङ्कवेवङ्किर्धुरोयासुयुज्यतेतस्मादछावाकोवङ्किव
देतत्सूक्तमुभयत्रशंसतिपुरोविषुवेवाहस्वभ्यावर्तिषुवेतानिपंचस्वहःसुभवं
तिंचतुर्विंशेनिर्तिविषुवतिविश्वजितिमहाव्रतेहीनानिहवाएतान्यहानिनस्य
ऽकिंचनहीयतेपरावैनिहवाएतान्यहान्यभ्यावर्तन्तितस्मादेनान्येतेष्वहःसुशं १३
स्यं

संतियदेनानिशंसंस्यहीनास्वर्गंलोकान्त्सर्वरूपान्त्सर्वसमृद्धानवान्नवासंतियदे
वेनानिशंसतीडमेवैतैर्निरुध्यतेयथाऽऋषभेवाशितायेयद्देवेनानिशंसंस्यही
नस्यसंतत्याऽहीनमवतंसंतन्वंति॥२॥१८॥तोवाएतास्त्रीन्त्संपातान्मै
त्रावरुणोविपर्यासमेकेकमहरहःशंसत्येवात्वामिद्वाजिन्नवमेतिप्रथमहनिय
न्नःरुद्रोजुजुषेयज्ञवृधीतिद्वितीयकयामहामदधृक्स्यहासुरितितृतीयेनेवसं
पातान्ब्राह्मणाछंसीविपर्यासमेकेकमहरहःशंसतीडःपर्भिर्दातिरदासम
र्केरितिप्रथमेहनियएकःरुद्रव्यश्चषणीनामितिद्वितीयेयस्मिन्गमश्वोगव्यमो
नमीऽरितितृतीयेत्रीनेवसंतापोनछावाकोविपर्यासमेकेकमहरहःशंस
तीमामूषुप्रभर्तिसातयेपाऽरितिप्रथमेहनीछतित्वासोम्यासःसखायऽ
इतिद्वितीयेशंसद्भिर्ईहितुर्नस्यंगादितितृतीयेतानिवाएतानित्रीणिवा

हरहःशंसन्तीतानिहादशसंपद्यन्तेद्वादशवैमासाःसंवत्सरःसंवत्सरप्रजापतिः
प्रजापतिर्यत्तत्संवत्सरंप्रजापतिंयत्तमाप्नुवंतितत्संवत्सरेप्रजापतौयज्ञे
हरहःप्रतितिष्ठतोयंतितान्यंतरेणावापमावपरंनरव्याविराजोवेमदीक्ष्वु
तुर्थेहनिपंक्तीःपंचमेपारुछेपीःषष्ठेयथान्यहानिमहास्तामानिस्युःकोऽज
यनयोदेवकामःरतिमैत्रावरुणआवपतेवनेनवायान्यपायिवाकन्तिति
ब्राह्मणछंस्यायास्यवाडुपवंधुरेसाऽस्यछावाकःएतानिवाआवपतोस्ये
तैर्वाआपंवेनंदेवाःस्वर्गंलोकमजयंनेतेऋषयस्तथैवेतद्यजमानाःएतैरा
वपनैःस्वर्गंलोकंजयंति॥२॥१२॥सद्योहजातोवृषभःकनीनरतिमैत्रावरुणः
पुरस्तात्सूक्तानामहरहःशंसतितदेतत्सूक्तंस्वर्ग्यमेतेनवैसूक्तेनदेवाः
स्वर्गंलोकमजयंनेतेनऋषयस्तथैवेतद्यजमानाःएतेनसूक्तेनस्वर्गं

लोकंजयंतितदेवैश्वामित्रंविश्वस्यहवैमित्रंविश्वामित्रःआसविश्वंहास्मैमित्रं भव
तियःएवंवेदयेषांचैवंविद्वानेतन्मैत्रावरुणःपुरस्तात्सूक्तानामहरहःशंसतित
दृषभवसुमद्भवतिपञ्चनामवरुध्यैतत्पंचवंवै भवतिपंक्तिवपदापंक्तिःपंक्तिर्वाःअ
न्नमन्नाद्यस्यावरुध्यैउद्ब्रह्मणाऽग्नेरतश्चवस्यतिब्राह्मणाछंसीब्रह्मणवत्स
मृद्वृक्तमहरहःशंसतितदेतत्सूक्तंस्वर्ग्यमेतेनवैसूक्तेनदेवाःस्वर्गंलोकमज
यंन्नेतेनऋषयस्तथैवेतद्यजमानाःएतेनसूक्तेनस्वर्गंलोकंजयंतिनदुवास्सि
ष्ठमेतेनवैवसिष्ठःरंद्रस्यप्रियंधामोपागछत्सपरमंलोकमजयदुपेंद्रस्यप्रियंधा
मगछतिजयतिपरमंलोकंयःएवंवेदनदूषकृवंषट्वाःसतवःऋतनामाह्येत
दुपरिष्टात्सपत्नानांशंसत्याह्येवतत्स्वर्गंलोकंयजमानाःअभिस्वर्गंलोकंप्रति
तिष्ठंत्यभिनस्टवदीध्यामनीषामित्यछावाकोहरहःशंसत्यभिवन्तेरूप

ब्रा॰ष॰ मभिप्रियाणिमर्म्मशस्त्राणीतियान्येव [illegible] पराण्यहानितानिप्रिया
१९ णितान्येवतदभिमर्म्मशतोयंत्यभ्यारभमाणाःपरोवाःअस्माल्लोकात्स्वर्गंलोकंस्त
मेवतदभिवदतिकवीरिछामिसंदशेसुमेधाःरतियेवतेनःस्तवयःपूर्वेप्रेतास्तेवेक
ति॰ वयस्तानेवतदत्रवदतिबडवेश्वामित्रंविश्वस्यहवैमित्रंविश्वामित्रःआसंविश्वंहा
स्मैमित्रंभवतियःएवंवेदतदनिरुक्तंप्राजापत्यंशस्त्रंतस्यनिरुक्तोवैप्रजापतिःप्रजा
पतेरास्येसकदिंद्रनिराहतेनेंद्राद्रूपान्नप्रव्यवतेनद्वेदशर्चौदशाक्षराविराळंन
विराळन्नाद्यस्यावरुध्यैयदेवदशर्चोदशवैप्राणाःप्राणानेवतदाप्नुवंतिप्राणाना
मंदधतेतदुपरिष्टात्संपातानांशंसन्त्स्वर्गंलोकंयजमानाःअस्मिंलोके
प्रतितिष्ठंति॥४॥२०॥कस्तमिंद्रस्तावसंकन्नव्योभतसीनां॥कदूवस्याश्चकृत
मिःकदंतःप्रगाथाआरंभणीयाहरहःशस्यंतेकोवैप्रजापतिःप्रजापतेरास्ये १९॥

अ

॥

यदेवकदंनाः३॥अन्नंवैकमन्नाद्यस्यावरुध्यैयदेवकदंनाः३॥अहरहर्वाएतेशं
तान्यहीनसूक्तासुपयुंजानायंतितानिकदंडिःप्रगाथैःशमयंतितान्येभ्यःशंता
निकंभवंतितान्येनांछांतानिस्वर्गंलोकमभिवहंतित्रिष्टुभःसूक्तप्रतिपदःशंसे
युस्ताहैकेपुरस्तात्प्रगाथानांशंसंतिधाय्याःरतिवदंतस्तत्तथानकुर्यात्थात्रवै
होताविशोहोत्राशंसिनःक्षत्रायवतद्विशंप्रयुधामिनीकुर्युःपापवस्यसात्रि
ष्टुभोमंत्रमाःसूक्तप्रतिपदःस्युर्यविधांतपथासमुद्रंप्लवेरन्नवैवंतेप्लवंते
यंसंवत्सरंवाद्वादशाहंवासतेंतपथासैरावतीनावंपारकामाःसमारोहयुरेवमे
वैतास्त्रिष्टुभःसमारोहंतिनहवाएतंछंदोगमयित्वास्वर्गंलोकंपुण्यकृतंवी
र्यवत्तमंहिताभ्योनयाकुर्यात्समानंहिछंदोयानेभ्याःकरवाणीतियदेनाः
शंसंतिप्रजाताभिःसूक्तप्रतिपद्भिःसूक्तानिसमारोहामेतियदेवेनाःशंसंतोद्

मेवैताभिर्निष्क्रयंतेयथर्षभंवाशितायेहवैनाःशंसंत्यहीनसंतस्याःअहीनमेवतत्तं
न्वंति॥५॥२२॥अपप्राक्रंदविश्वाःअमित्राःतिमित्रावरुणःपुरस्तात्सूक्ताना
महरहःशंसत्यपापाचोःअभिभूतेनुदस्व॥अपोदीचोःअपसूराधरागुदीयया
तवशर्मन्मदेमेत्यभयस्यरूपंभयमिवहियन्तिजतिब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुनज्मी
तिब्राह्मणाछंस्यहरहःशंसतियुनज्मीतियुक्तवतीयुक्तःरक्षहीनोहीनस्यरूपं
मुरुंनोलोकमनुनेषिविद्वानित्यद्भावाकोहरहःशंसत्यनुनेषीत्येतीक्यहीनो
हीनस्यरूपंनेषीतिसत्रायणरूपंतावेतेःअस्यहःशस्यंतेसमानीभिःपरिदध्यु
रेकःसारीदेषामिंद्रोयज्ञंभवतीं॥यथःसर्षभोवाशितायथावागोःब्रह्मातंगो
षम्वंहेषामिंद्रोयज्ञंमेवगछतिनष्ठनंकुर्वीयायाहीनस्यपरिदध्यात्क्षत्रियोहराष्ट्रा
व्यवतयोहवपरोभवतितमभिक्रयति॥६॥२३॥अथातोहीनस्यमुक्तिश्चवि

मुक्तिश्चव्यंतरिक्षमतिरात्रेहीनंयुंक्तएवेदंद्रमितिविमुंचत्याहसरस्वतीवतो
नूनंसातःरत्यहीनंयुंक्तेतस्यामदववरुणनदुःरतिविमुंचत्येषहवाःअहीन
तंनुमहीतियःएनंयोक्तविमोक्तुंचवेदतयच्चनुविशेहन्युज्यंतेसायुक्तिरथय
सुरस्ताःदयनीयस्यातिरात्रस्यविमुच्यंतेसाविमुक्तिरंतयच्चनुविशेहन्नेका
हिकाभिरिषेदधुरंतराहवयंतंसंस्थापयंतीहीनकमेकुर्युरथयदहीनपरि
दधानीयाभिःपरिदध्युर्यथाश्रांतोविमुच्यमानऽउत्कृत्येतवयनमानाऽउत्कृ
त्यैवन्नुभयीभिःपरिदध्युस्तद्यथादीर्घोध्वऽउपविकेमोयायात्तादृक्तंततोहै
षांयज्ञोभवतीं॥व्यूमुंतःएकांहनद्योःसुवनयोस्तोममतिशंसेदीर्घारण्यो
निहवेभवंतियत्रबह्वीभिस्तोमोतिशस्यतेपरिमिताभिस्तत्तास्यवनेपरि
मितावैस्वर्गोलोकःस्वर्गेस्यलोकस्याप्त्यैसंततोहास्याभ्यारब्धाविस्रस्राहो

नोभवति यएवंविद्वानग्नीनादधातेऽथ॥७॥२३॥देवावैकूलगाःपर्यपश्यंस्तायते
नैवेष्टंरुरुधुस्ताःषष्ठेनाह्नाजुवंस्तेप्रातःसवनेनभाकेनवलेनभयंस्तंयदेनभ
यात्तेन॥अथयन्नेवैनंतत्तऊरतीयसवनेवज्रेणवालखिल्याभिवोवः
कूटेनैकपदयावलंविरुज्यगाऽउदाजंस्तथैवैतद्यजमानाःप्रातःसवनेनभा
केनवलेनभयंतितंयंनभयंतीं॥अथयंत्यवैनंतत्तस्माद्वैत्रिकाःप्रातःस
वनेनाभाकास्तस्माछंसंतियःकुमानिभारयऽतिमात्रावरुणःपूर्वेऽहं
द्रापमातयःरतिब्रात्रुणाछंसंतीहिमध्यंभरणाभिस्यछावाकं
स्तऊरतीयसवनेवज्रेणवालखिल्याभिवोवः कूटेनैकपदयावलंविरुज्य
गाऽआजुवंतिषछःप्रथमषष्ठालखिल्यानांसूक्तानिविहरत्यर्धर्चशोहोतृ
यमकृशस्तृतीयंसपछोविहरन्प्रगाथेप्रगाथःएवैकपदांदध्यात्सवावःकू

टस्ताःएताःपंचैकपदाश्चतस्रोदशमादक्षःएकामहाव्रतादधाक्षराणिमा
हानामनानिपदानितेषांयावद्भिःसंपद्यतेतावंतिशंसंस्तेतराण्याडियेता
थार्धर्चशोविहरतिस्ताश्चैवैकपदाःशंसेत्तानिवैवाक्षराणिमाहानाम
नानिपदान्यथःसक्थ्योविहरन्तास्त्रयश्चैवैकपदाःशंसेत्तानिवैवाक्षरा
णिमाहानामनानिपदानिसयत्प्रथमषष्ठालखिल्यानांसूक्तानिविहरति
प्राणंवैतद्यजमानंविहरतियद्द्वितीयंवक्षःश्रोत्रंवाविहरतियत्तृतीयंश्रो
त्रंवैतदात्मानंविहरतितदुपांशुविहरेत्कामऽउपांशुवज्रेवालखिल्या
सूपांशुवावःकूटःएकपदयामुपांशुःप्राणकृत्यामविहरतीनैवैचतुर्थंप्र
गाथांछंसतिपशवोवैप्रगाथाःपशूनामवरुध्यैनात्रैकपदांव्यवदध्याद
त्रैकपदांव्यवदध्यादावःकूटेनयजमानात्पशून्निर्हण्याद्यःएनंतत्र्

याह्वः कूटेन यजमानात्स्रन्तिरवधीरपशुमेनमकरिति शश्वत्तथा स्यात्त
स्मात्तत्रैकपदान्नव्यवदध्याद्यद्वोत्तमेसूक्तपर्यस्यतिसऽएवतयोर्विहार
स्तदेतत्सोमबलायसर्पिर्वासिःशंससहोवाचभूयिष्ठान्हयजमानपशू
न्पर्यग्रहषमकनिष्ठाऽउमामागमिष्यतीतिनस्मेहयथामहयः सत्रिभ्यः
एवंनिनायतदेतत्पशव्यंचस्वर्ग्यंचशस्त्रंतस्मादेतऽउसति॥८॥२४॥
दूरोहणंरोहतिनस्याक्तब्राह्मणमेद्रपशुकामस्यरोहदेद्रावैपशवस्तज्जा
गतंस्याऽजागतावैपशवस्तन्महासूक्तंस्याद्भूयिष्ठावैतत्पशुषुयजमानप्र
तिष्ठापयतिबरोरोहेत्तन्महासूक्तंकजागतवैद्रावर्णेद्रे प्रतिष्ठाकामस्य
रोहेदेतद्वैतावाःएषाहात्रेतत्प्रतिष्ठायैद्रावरुणात्तदेतत्त्वायामेवप्र
तिष्ठायामंततःप्रतिष्ठापयतियद्वैद्रावरुणाऽइ॥एषाहवाःअत्रनिवि १८

त्तिविदावैकामाःप्राप्यंतेसयद्वैद्रावरुणेरोहेत्सोपर्णेरोहेत्तदुपासःऐद्रावरु
णेकामऽउपासःसोपर्णी॥९॥२५॥नदाकुःसंशंसेत्षष्ठहान्न॥नसंशंसे
त्॥इति॥संशंसेदित्याकुःकथमन्येषहःसुसंशंसतिकथमत्रनसंशंसेदि
त्यथारवल्वाकुर्नैवसंशंसेत्स्वर्गोवैलोकःषष्ठमहरसमायीवैस्वर्गोलोकः
कश्चिद्वैस्वर्गंलोकंसमेतीतिसयत्संशंसेत्समानंतत्कुर्यादथयन्नसंश
सतीङ्॥तत्स्वर्गस्यलोकस्यरूपंनसमान्नसंशंसेद्यदेवनसंशंसतीङ्॥आ
त्मावैस्तोत्रियःप्राणावानक्त्र्याःसयत्संशंसेदेताभ्यांदेवताभ्यांयजमान
स्यप्राणान्नीयाद्यएनंतत्रब्रूयादेताभ्यांदेवताभ्यांयजमानस्यप्राणान्प्र
गात्प्राणःएनंहास्यतीतिशश्वत्तथास्यात्तस्मान्नसंशंसेत्सयदीक्षेता
शंसिपवान्क्त्र्याहंतपुरस्तादूरोहणस्यसंशंसानीतिनोःएतस्याशा

मियात्तंयदिदर्कएवविंदेदुपरिष्टाद्वरुणस्यापिवरुनिशंसेद्यस्यो
त्कामायतथाकुर्यादत्रैवतदुपासीतमध्यावालखिल्याः साहादशाक्षरा
णिपदानितत्रसकामउपासीतायःऐडागतेयदमेंद्रावरुणंसूक्तमेंद्राव
रुणीपरिधानीयानस्मान्नसंशंसेत्तदाकुर्यथावावस्तोत्रमेवंशस्त्रंविद्ध
तावालखिल्याःशस्यतेविद्धतास्तोत्राऽम्॥अविद्धतोऽरतिं॥विद्धतमिति
ब्रूयादष्टाक्षरेणद्वादशाक्षरमितिनदाकुर्यथावावशस्त्रमेवयाज्यांति
स्रोदेवताःशस्यंतेग्निरिंद्रोवरुणऋंऽइत्यथेंद्रावरुण्यायजंतिकथमग्निर
नंतरितःरतियोवाऽग्निःसवरुणस्तदप्येनद्दर्शिणोक्तंत्वमग्नेवरुणोजा
यसेयदितिघदेवेंद्रावरुण्यायजंतिनेनाग्निरनंतरितोनंतरितः॥१०॥ १९
॥२६॥ इतिषड्विंशकायांचतुर्थोध्यायः॥ ॥शिल्पानिशंसतिदेवशि

ल्पान्येतेषांवैशिल्पानामनुस्तुतेहशिल्पमधिगम्यतेहस्तीवंसोवासोहिरण्य
मश्वतरीरथऽशिल्पंशिल्पंह्यस्मिन्नधिगम्यतेयऽएवंवेदयदेवशिल्पानि॥
आत्मसंस्कृतिर्वैशिल्पानिछंदोमयंवाएतेयज्ञमानऽआत्मानंसंस्कुरुते
नाभानेदिष्ठंशंसतिरेतोवैनाभानेदिष्ठोरेतस्त्सिंचतितमनिरुक्तंशंसत्य
निरुक्तंवैरेतोगुह्योन्यासिच्यतेसरेतामिश्राभवतिक्ष्मयारेनःसंजग्मा
नोनिषिंचदितिरेनःसमध्याऽएवतंसमाराशंसंशंसतिप्रजावैनराराकंशंसः
प्रजास्वेवतद्धावंदधातितस्मादिमाःप्रजावदत्योजायंतेतद्वैकपुरस्ताच्छंसंति
पुरस्तादायतनावागितिवदंतऽउपरिष्टादेकऽउपरिष्टादायतनावागितिवद
तोमध्यऽएवशंसन्मध्यायतनावाऽएषवागुपरिष्टान्नेदीयसीवोपरिष्टान्ने
दीयसीवावाऽएषाकूंहोतारंतोभूतंसित्कामंत्रावरुणायसंप्रयछेतस्य
संप्राणाःकल्पयेति॥१॥२७॥वालखिल्याःशंसतिप्राणावैवालखिल्याः

प्राणानेवास्यतत्कल्पयति नाविहृताःशंसतिविहृतावाःइमेप्राणाःप्राणभाषा
नोपानेनव्यानःसपङ्क्तःप्रथमेसूक्तेविहरत्यर्धर्चशोहितीयेःसकृच्छस्तृती
येसयन्प्रथमेसूक्तेविहरतिप्राणेवतद्यंयंविहरतियद्वितीयेवक्त्रत्र त
न्मनश्चविहरतियत्तृतीयेश्रोत्रंवतदात्मानंवविहरतितेहैकेसहब्रह्मयो
सहस्तोब्रह्मयोविहरंतितदुपास्तोविहारेकामेनुप्रगाथाःकल्पंतेति
मर्शमेवविहरेत्तथावैप्रगाथाःकल्पंतेप्रगाथावैतालविस्यास्तस्मादतिम
र्शमेवविहरेद्यदेवातिमर्शी ॥ आत्मावैबृहतीप्राणाःसतोबृहतीसबृ
हतीमशंसीत्सःआत्माथसतोबृहतीतप्राणाःअथबृहतीमथसतोबृह
तीतदात्मानंप्राणैःपरिबृंहन्नेतितस्मादतिमर्शमेवविहरेद्यदेवातिमर्शी ॥
आत्मावैबृहतीपशवःसतोबृहतीसबृहतीमशंसीत्सःआत्माथसतोबृह
तीतपशवोथबृहतीमथसतोबृहतीतदोत्मानंपशुभिःपरिबृंहन्नेतितस्मा

दतिमर्शमेवविहरेद्यद्वोक्तमस्तूकेपर्यस्यतिसःएवतयोर्विहारस्तस्यमेत्रा
वरुणःप्राणान्कल्पयित्वाब्राह्मणायांसिनेप्रयच्छेतत्वंप्रजनयेति ॥२॥
॥२६॥सुकीर्तिंशंसतिदेवयोनिर्वैसुकीर्तिस्तद्यतोदेवयोन्येयजमानो
प्रजनयतिवृषाकपिंशंसत्यात्मावैवृषाकपिरात्मानमेवास्यतत्कल्प
यतितन्यूंखयत्यन्तवैन्यूंखस्तदस्मेजातायान्नाद्यंप्रतिदधातियथाकु
मारायस्तनंसपयोभवतिपयोयपुरुषःपंचधाविहितोलोमानित्वचं
समस्थिमज्जानंयावानेवपुरुषस्तावंतंयजमानंसंस्करोतिब्राह्म
णायांसीजनयित्वाछावाकायसंप्रयच्छेतस्यत्वंप्रतिष्ठांकल्पयेति ॥
॥३॥२७॥एवयामरुतंशंसतिप्रतिष्ठावाःएवयामरुत्वतियामेवास्यत
त्कल्पयतितन्यूंखयत्यन्तवैन्यूंखोन्नाद्यमेवास्मिंस्तद्दधातिसजाग

तोवातिजागतोवासर्वेवाःऽदजागतंवातिजागतंवासःउमारुतःआपोवैमरुतः
आपोन्नमभिपूर्वमेवास्मिंस्तदन्नाधंदधातितान्येतानिसहस्वराणीत्याचक्षते
तैनाभानेदिष्ठंवालखिल्यावृषाकपिमेवयामरुतंतानिसहवाशंसेत्सहवानशंसेद्यदेनानिनानाशंसेद्यथाऽरुषंवारेतोवाविछिद्यात्तादृक्तत्स्मादेनानिसहवाशंसेत्सहवानशंसेत्सहबलिलःआभ्यंतरःआग्निर्वैश्वानरोहोतासंनीक्षावक्रःएषांवाःएषांशिल्पानांविश्वजितिसांवत्सरिकेहेमध्यंदिनमभिप्रयंतीहैतावाहमित्थमेवयामरुतंशंसयानीतिनहुतथाशंसयांचकारतहुतथाशस्यमानेगोश्लःआजगामसहोवाचहोतःकथातंशस्त्रविचक्रुषुतःइतिकिंस्विदूतिस्वेवयामरुदयमुक्तरुतःशस्यतःइतिसहोवाचैद्वैमध्यंदिनःकथैदंमध्यंदिनानिनीषसीति २१

तिनिदंमध्यंदिनानिनीषामीतिहोवाचैछंदस्त्विदंमध्यंदिनसाम्नयंजागतोवातिजागतोवासर्वेवाःऽदजागतंवातिजागतंवासःउमारुतोमेवरासिष्टेतिसहोवाचारमाछावाकेयथहास्मिन्नुशासनमीषसहोवाचैद्रमेषविछिन्नंगंशंसत्वथत्वमेतंहोतरुपरिष्टाद्धोम्यैधाय्यायैपुरस्तान्मारुतस्यापिस्याथाःइतितहुतथाशंसयांचकारतदिदमप्येतर्हितथैवशस्यते॥४॥२१॥
तदाऊयेदस्मिन्विश्वजितिसत्रेऽएषसहनिकल्पतेयज्ञःकल्पतेयजमानस्यप्रजातिःकथमजाशस्तःएवनाभानेदिष्ठोभवत्यथमेत्रावरुणोवालखिल्याःशंसतितेप्राणारेतोवाऽअग्रेथप्राणाःएवब्राह्मणाछंसयशस्तःएवनाभानेदिष्ठोभवत्यथवृषाकपिंशंसतिस्कःआत्मारेतोवाःअग्रेथात्माकथमत्रयजमानस्यप्रजातिःकथंप्राणाःअविरुद्धाभवंतीति

ब्रा॰ प॰ २२ यजमानंहवाएतेनसर्वेणायत्क्रतुनासंस्कुर्वंतिसयथागर्भोयोन्यामंतरंवं संभवंछेतेनवैसदृदेवायेसर्वःसंभवत्येकंकंवाअंगंसंभवतःसंभवतीतिसर्वो णिवेत्समानेहन्क्रियेरन्कल्पतएवयजःकल्पतेयजमानस्यप्रजातिरयंतंहोते वयामरुतंत्रैतीयसवनेशंसतिताभ्यांप्रतिष्ठातस्यामवेनंतदंततःप्रति ष्ठापयति॥५॥३२॥छंदसांवैषभेनाक्षासभारसोयनद्रुसप्रजापतिरु बिभेत्सरोइयंछंदसांरसोलोकान्त्येष्यतीतिंतंपरस्ताछंदोभिःपर्यगृह्णा नाराशंस्यागायत्र्यारभ्याग्निष्टुभःपरिक्षित्यैजगत्याःकार्य्यायानुष्टुभस्त सुनश्छंदःसुरसमदधात्सरसेहास्यछंदोभिरिष्टंभवतिसरसैश्छंदोभिर्यस तंतनुतेयएवंवेदनाराशंसीःशंसतिप्रजावैनरोवाकुशंसःप्रजास्वेवतद्दा चंदधातितस्मादिमाःप्रजावदत्योजायंतेयएवंवेदयदेवनाराशंसी॥३॥ २२

शंसंतोवैदेवाश्चऋषयश्चस्वर्गंलोकमायंस्तथैवैतद्यजमानाःशंसंतःएवंस्व र्गंलोकंयंतिताःप्रयाहंशंसंतियथावृषाकपिंवाराकृपंहिवृषाकपेस्तन्या यमेतितासुनेन्यूंखयेन्नीवीवनर्दत्सहितासान्यूंखैःशंसंतिरंतोवै देवाश्चऋषयश्चस्वर्गंलोकमायंस्तयैवैतद्यजमानारिंतःएवंस्वर्गंलोकं यंतिताःप्रयाहंशंसंतियथावृषाकपिंवाराकृपंहिवृषाकपेस्तन्यायमे तितासुनेन्यूंखयेन्नीवीवनर्दत्सहितासान्यूंखैःपरिक्षितीःशंसत्यग्नि वैपरिक्षिदग्निर्हीमाःप्रजाःपरिक्षेत्यग्निर्हीमाःप्रजाःपरिक्षेत्यग्नेरव सायुज्यंसरूपतांसलोकतामश्नुतेयएवंवेदयदेवपरिक्षितीः॥संवत्स रोवैपरिक्षित्संवत्सरोहीमाःप्रजाःपरिक्षेतिसंवत्सरंहीमाःपरिक्षियंतिसं वत्सरस्यैवसायुज्यंसरूपतांसलोकतामश्नुतेयएवंवेदताःप्रयाहंशंसंति यथावृषाकपिंवाराकृपंहिवृषाकपेस्तन्यायमेतितासुनेन्यूंखयेन्नीवीवन

प्रजाः३

र्दैत्सहितासांन्यूंखः कार्य्याशंसतिदेवायेयत्किंचकल्याणंकर्मकुर्वैतत्का
रव्याभिरनुवंतितथैवैतद्यजमानायेयत्किंचकल्याणंकर्मकुर्वैतित्का
रव्याभिरनुवंतिताःप्रगाहंशंसतियथाकपिंवार्षाकपहिरषाकपे
स्तन्यायमेतिनासुनन्यूंखयेन्नीवीवनर्दत्सहितासांन्यूंखोदिशांलूनीः
शंसतिदिशःएवतत्कल्पयतिताःपंचशंसतिपंचवाऽइमादिशश्चतस्रि
रश्यःएकोर्ध्वतासुनन्यूंखयेन्नैवंवदेन्नेदिमाःप्रजान्यूंखयानी
तिताःअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाःएवजनकल्पाःशंसतिप्रजावज्जनक
ल्पादिशःएवतत्कल्पयित्वातासुप्रजाःप्रतिष्ठापयतितासुनंन्यूंख
येन्नैवंवदेन्नेदिमाःप्रजान्यूंखयानीतिताःअर्धर्चशःशंसतिप्र
तिष्ठायाःएवंद्वगाथाःशंसतीद्वगाथाभिर्वैदेवाःअसुरानभिगाया ॥ २३
नानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानोद्वगाथाभिरेवाप्रियंभ्रातृव्यमभिगाया

थेनमतियंतिताःअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाःएव॥६॥३२॥एतशप्रला
पंशंसत्येतशोहवैमुनिरग्नेरायुर्ददर्शयत्तस्यायतयाममितिहैकआहुः
सोब्रवीत्प्रजापुत्रकाःअग्नेरायुर्ददर्शतदभिलपिष्यामियत्किंवदामि
तन्मेमापरिगातेतिसप्रत्यपद्यतेताःअभ्याःआहुवंतेप्रतीपंप्रातिसव
नमितितस्याभ्यग्निरेतशायनःएषाकालेमिहायमुखमप्यगच्छादप
नःपितेतितंहोवाचापेत्यलुसाभूर्यांमेवावमवधीःशतायुर्गामकरि
ष्यंसहस्रायुंपुरुषंपापिष्ठांतप्रजाकरोमियामेस्थमसक्थाःइतितस्मा
दाहुरभ्यग्नयःएतशायनाःओर्वाणांपापिष्ठाःइतितंहैकेभूयांसंशं
संतिरम्ननिषेधंयावत्कामंशंसेत्येवब्रूयादायुर्वाःएतशप्रलापःआयु
रेवतद्यजमानस्यप्रतारयतियःएवंवेदयदेवैतशप्रलापाः३॥छंदसां

हैषरस्योयदेतशप्रलापश्छंदस्वेवतद्संदधातिसरसैर्हास्यछंदोभिरिष्टं
भवतिसरसैश्छंदोभिर्यदेतंतनुतेयएवंवेदयद्वेतशप्रलापाः॥अथा
तयामावाःअक्षितिरेतशप्रलापोयातयामामयतेसदक्षितिर्मेयते
सदितिनेवाःएतमेतशप्रलापंशंसतिपदावयाहंयथानिविदंतस्यो
तमेनपदेनप्रणौतियथानिविदःप्रवल्हिकाःशंसतिप्रवल्हिकाभि
र्वैदेवाःअसुरान्प्रवल्ह्याथेनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानाःप्रवल्हि
काभिरेवाप्रियंभ्रातृव्यंप्रवल्ह्याथेनमतियंतिताःअर्धर्चशःशंसति
प्रतिष्ठायाएवाजिसासेन्याःशंसत्याजिसासेन्याभिर्वैदेवाःअसु
रानाजिसायाथेनानत्यायंस्तथैवैतद्यजमानाःआजिसासेन्याभिरेवा
प्रियंभ्रातृव्यमाजिसायाथेनमतियंतिताःअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाः २४

एवंप्रतिराधंशंसतिप्रतिराधेनवैदेवाःअसुरान्प्रतिराध्यैधोनानत्यायै
स्तथैवैतद्यजमानाःप्रतिराधनेवाप्रियंभ्रातृव्यंप्रतिराध्याथेनमति
यंत्यतिवादंशंसतिस्यतिवादेनवैदेवाःसुरानसुधाथेनानत्यायंस्त
थैवैतद्यजमानाःअतिवादेनैवाप्रियंभ्रातृव्यंमसुधाथेनमतियंति
नमर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाएव॥७॥२३॥देवनीयंशंसत्यादित्या
श्चहवाःअंगिरस्यंस्वर्गंलोकंस्पर्धंतेवयंपूर्वेएष्यामोवयमितितेहा
गिरसःपूर्वेभ्यःसुत्यास्वर्गस्यलोकस्यदद्रुस्तंनिंप्रजिघ्युरंगिरसांवाः
एकोगितःपरेत्यादित्येभ्यःभ्वःसुत्यास्वर्गस्यलोकस्यप्रब्रूहीतितेहादि
त्याःअग्निमेवदद्रुसघःसुत्यास्वर्गस्यलोकस्यदद्रुस्तानेत्याब्रवी
द्धेःसुत्यास्वर्गस्यलोकस्यप्रब्रूमइतितेहोचुरथवयंतुभ्यंसघःसु

अ ३

वः

स्यांस्वर्गंस्यलोकस्यप्रब्रूमस्त्वयेवयंहोत्रांस्वर्गंलोकमेष्यामःइतिसतथे
त्युक्त्वाप्रयुक्तःपुनराजगामतेहोचुःप्रावोवाःइति॥प्रावोवःसंहोवावो मि २
थोमेप्रतिप्रावोचंनितिनोहिनप्रत्यस्तास्छाःइति॥प्रतिवाअस्तासमि
तिहोवाचयशस्वावःएषाम्येतियःआर्त्विज्येनतंयःप्रतिरुंधेयशःप्रति स
रुंधेत्तस्मान्नप्रत्यरौत्सीतियदित्वस्मादपाञ्जिगांसेयंतेनास्माद
पादियात्॥यदित्वयाऽन्यत्स्यंमपादितंतस्मात्॥८॥३४॥तेहादि
त्यानंगिरसोयाजयंतेभ्योयजयञ्छःरमांपृथिवीपूर्णांदक्षिणाना
मदुस्तानियंप्रतिगृह्णातातपंत्तान्यदंजन्त्सासिंहीभूत्वाविद्रुभंतीज
गानवरत्तस्याःशोवस्याःमेप्रदराःआदीर्यंतयेस्यामेप्रदराःसमेव
हवंनतःपुरातस्मादाऊर्नानिरत्तदक्षिणांप्रतिगृह्णीयान्मामुवा २५

विद्धाशुचाविध्यादितियदिवेनांप्रतिगृह्णीयादप्रियायेनांभात्व्याय द
द्यात्परहैवभवत्यथयोसौतपतीं॥एषोश्वश्वेतोरूपंकृत्वाश्वामि धा
न्यपिहितेनात्मनाप्रतिचक्रंमंवोनयामःइतिसःएषदेवनीथान्यृतः
आदित्याऽजरितरंगिरोभ्योदक्षिणामनयन्॥ताहजरितर्नप्रत्यायं
न्तितिनहितःरमांप्रत्यायंस्तामुहजरितःप्रत्यायन्तितिप्रतिहितमुमा
यंस्तांहजरितर्नप्रत्यगृभ्णन्तितिनहितःरमाप्रत्यगृभ्णंस्तामुहजरि
तःप्रत्यगृभ्णंतितिप्रतिहितमुमगृभ्णंनेहानेतसन्नविचेतनानीषेष
हवाऽअक्रंविचेतयितानलानेतसन्नपुरोगवोसःइतिदक्षिणावयसानां
पुरोगवीयथाहवाःइदमनोपुरोगवंरिष्यत्येवंहवयंतोदक्षिणारिष्यति
तस्मादाऊर्दातयेवयंतेदक्षिणाभवत्यप्यल्पिकासुतश्वेतःआसुपत्ता॥

उतोपयामिर्जविष्ठ॥उतेमाशुमानंपिपर्त्ति॥आदित्यारुद्रावसवस्त्वक
ते॥इदंराधःप्रतिगृभ्णीष्वंगिरःस्तुतिप्रतिगृह्मेवतद्राधसःऐछन्तद
राधोबृहद्वदेम॥देवाददत्वावरं॥तद्वाअस्यकसुवतनं॥युक्ष्वाह्यस्यदि
दिवे॥प्रत्येवगृभायतेतिप्रत्येवनमेतदजयत्भवंतंवाएतंदेवयज्या
नीथंशंसतिपदावग्राह्ययानिविदंतस्योत्तमेनपदेनप्रणीतियथा
निविदः॥९॥२५॥भूतेछदःशंसतिभूतेछन्दिवेदेवाअसुरानुपासत
तोतेक्षुद्रेनोतेवमायायातेषांवेदेवाअसुराणांभूतेछन्दिरेवभूतंछा
दयित्वाथेनान्यायंस्तथैवतद्यजमानाभूतेछन्दिरेवाप्रियस्यभ्रातृव्य
स्यभूतंछादयित्वाथेनमतियंतिताअर्धर्चशःशंसतिप्रतिष्ठायाएषा
हनस्याःशंसत्याहनस्याहरतःसिच्यतेरेतसःप्रजाःप्रजायंतेप्रजा

तिमेवतद्दधातितादशशंसतिदशाक्षराविराड्विराजान्नाद्येतःसिच्यतेरेत
सःप्रजाःप्रजायंतेप्रजातिमेवतद्दधातितान्यूरुवयत्यन्तवेन्यूरुवान्नाद्येतःसिच्य
तेरेतसःप्रजाःप्रजायंतेप्रजातिमेवतद्दधातिदधिक्रावणोऽकारिषमितिदा
धिक्रांशंसतिदेवपवित्रंवैदधिक्राःइदंवाःइदंव्याहनस्यांवाचमवदीत्तद्देवप
वित्रेणवाचंपुनीतेसानुष्टुभवतिवाग्वाःअनुष्टुप्सत्त्वनेछदसावाचंपुनीते
सुतासोमधुमत्तमाःइतिपावमानीःशंसतिदेवपवित्रंवैपावमान्यःइदंवाःइद
व्याहनस्यांवाचमवादीत्तद्देवपवित्रेणपववाचंपुनीतेताअनुष्टुभोभवंतिवाग्वाः
अनुष्टुप्सत्त्वनेवछंदसावाचंपुनीतेवदप्सोअंशुमतीमतिषदियेंद्रावाहस्प
तेत्वंशंसतिविशोअदेवीरभ्यावरंतीर्बृहस्पतिनायुजेंद्रःससाहस्तस्य
सुरविशंहवैदेवानभ्युदावायंआसीत्सःइंद्रोबृहस्पतिनयुजासूर्यंव

ब्रा ष· र्णमभिदासंतमपाहंस्तथैवैतद्यजमानाऽइंद्राबृहस्पतिभ्यामेवयुनाक्तिर्व
२७ र्णमभिदासंतमपघ्नंतेतदाऽुःसंशंसदषष्ठेहान्नून॥नसंशंसेदृतेति॥सं
शंसेदिसाऽुःकथमन्येषुहःसुसंशंसातिकथमत्रनसंशंसेदित्याहुरवल्वा
ऊनैवसंशंसेत्स्वर्गोवैलोकःषष्ठमहरसमायीवैस्वर्गोलोकःकश्चिद्वैस्वर्गे
लोकेसमेतीतिसयत्संशंसेत्समानंतत्कुर्यादथयन्नसंशंसतीद्॥न
स्वर्गस्यलोकस्यरूपंतस्मान्नसंशंसेद्यदेवनसंशंसतीद्॥एतानिवाऽअ
न्योक्थानिनामानेदिष्ठावालखिल्याश्चषाकपिरवयामरुत्सयत्संशंसेद
पैवसःएतेषुकामंराध्नुयाद्योऽयंषाकपिःसर्वाणिछंदांस्येतशाप्रलापस्तत्र
सकामऽउपासोयऽएवंविद्वानागतंयदमेद्राबाहस्पत्यसूक्तमेद्राबार्हस्पत्या २८
परिधानीयातस्मान्नसंशंसेन्नसंशंसेत्॥३०॥३६॥इतिषष्ठपंचिका

यांपंचमोध्यायः॥ ॥देवाहवैत्रीणि॥देवावैयत्तंपंच॥आत्वाहंत्वष्टो॥
यश्चःस्तोत्रियोदश॥शिल्पानिदश॥देवाहवाअसाविदेवंकस्तमिद्र
त्वावसुंतदाऽुर्यदस्मिन्विश्वानितिषट्॥ ॥५॥ ५ ।श्रीगणानां॥
दाभालोपनामकनारायणाभट्टस्यसुतश्रीधरेनालिखितं॥ ५॥

॥ इतिषष्ठमपंचिकायांसमाप्तः॥

२८

ॐ॥ इतिसप्तमपंचिकायांप्रारंभः॥ ॐ॥

श्रीगणेशायनमः॥ हरिः ॐ॥ अथातः पशोर्विभक्तिस्तस्यविभागंवक्ष्यामो हनूसजिह्वप्रस्तोतुः श्येनंवक्षउद्गातुः कंठः काकुद्रः प्रतिहर्तुर्दक्षिणात्रोणिहर्तुः सव्यब्रह्मणोदक्षिणंसक्थिमैत्रावरुणस्यसव्यंब्राह्मणाछंसिनोदक्षिणंपार्श्वंसासमध्वर्योःसव्यमुपगातृणांसव्योंसःप्रतिप्रस्थातुर्दक्षिणोनेष्टुःसव्यंपोतुर्दक्षिणऊरुरच्छावाकस्यसव्यआग्नीध्रस्यदक्षिणोबाकुराग्नेयस्यसव्यःसदस्यस्यसदस्यान्तंवगृहपतेर्दक्षिणोपादोगृहपतेर्व्रतप्रदस्यसव्योपादोगृहपतेर्भार्यायैव्रतप्रदस्योभयोरेनयोःसाधारणोभवतितंगृहपतिरेवग्राशिंव्याजिघांसतिपत्नीभ्योहरंतितांब्राह्मणायदद्युःस्कंधाश्यमणिकास्तिस्रश्चकीकसाःपार्श्वतस्तिस्रश्चैवकीकसाऊर्ध्वाश्चैवैवकर्तस्योन्नेतुरूर्ध्वाश्चैवैवकर्तस्यक्लोमावशमितुस्तद्ब्राह्मणायदद्याद्यद्ब्राह्मणस्यार्छिरःसुब्रह्मण्यायैयश्चः १

सुत्यांप्राहुतस्याजिनमिक्षासर्वेषांहोतुर्भावाःएताःषट्त्रिंशतमेकपदायस्तंवहंतिषट्त्रिंशदक्षराबृहतीबार्हताःस्वर्गालोकाःप्राणाश्चैवतत्स्वर्गाश्चलोकानामुवंतिप्रोणुषुचैवतत्स्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठंतोयंतिसएषःस्वर्ग्यःपशुर्यएनमेवंविभक्तंसंस्थयेतोन्यथातद्यथासलगावापक्तोवापशुविमथीरंस्तादृक्तांवाएतांपशोर्विभक्तिंश्रोत्रंवैविदंविभागोविदांवकारंतामुहाप्राप्यैवास्माल्लोकादुच्चक्रामंतामुहगिरिजायबाभ्रव्यायमनुष्यःप्रोवाचतोहैनामतदर्वाङ्मनुष्याअधीयतेधीयते॥ १॥ इतिसप्तमपंक्तिकायांप्रथमोध्यायः॥ ॥तदाहुर्यऽआहिताग्निरुपवसथेम्रियेतकथमस्ययज्ञस्यादितिनेनंयाजयेदित्याहुरनग्निराहिताग्निर्यस्यभवतीतितदाहुर्यऽआहिताग्निरधिश्रितेग्नौहोत्रेसान्नाय्येवाहविःषुवांम्रियेतकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यत्रवैनान्यनुपर्यादध्याद्यथासर्वाणिसंदध्येरन्सातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यऽआहिताग्निरासन्नेषुहविःषुवम्रियेतकातत्रप्रायश्चित्ति

रितियाभ्यएवतानिदेवताभ्योहवींषिगृहीतानिभवंतिताभ्यस्वाहेयेवैनान्याहवनी
येसर्वंकुर्तिजुहुयात्सातत्रप्रायश्चित्तिःस्तदाहुर्यआहिताग्निःप्रवसन्निमंतंक
थमस्याग्निहोत्रंस्यादित्यभिवान्यवत्सायाःपयसाजुहुयादन्यदिवैतत्पर्यायद
भिवान्यवत्सायाअन्यदिवैतदग्निहोत्रंयत्रैतस्यापिवायतएवैकुतश्चपयसाजु
हुयुरथाप्याहुरेवमेवैनान्नस्तानेजुहुतइंधीरन्नाशरीराणामाहुतीरितिय
दिशरीराणिनाविधेरन्पर्णशरःषष्टिस्त्रीणिचशतान्याहुरेतेषांपुरुषरूपक
मिवकृत्वातस्मिंस्तामाहुतंकुर्युरथैनाःशरीराहुतेःसंस्पर्शयेद्वासयेयुरथ
ईशतंकायेसक्थिनीद्विपंचाशेवविंशतीरूद्विपंचविंशेशीर्षतःशिरस्युपरिदध्या
त्सातत्रप्रायश्चित्तिः॥१॥२॥तदाहुर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टाद्यमानोप
विशेत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितितामभिमंत्रयेतयस्माद्वीषानिषीदसितताेनः
अभयंकृधि॥पश्मंन्नःसर्वान्नोपायंनमोरुद्रायमीकुषइतितामुत्थापयेद्द

स्याद्देव्यदितिरायुर्यज्ञपतावधात्॥इंद्रायरुण्वतीभागंमित्रायवरुणायवेत्यथास्याउ
दपात्रमूधसिचमुखतोपगृह्णीयादथैनांब्राह्मणायदद्यात्सातत्रप्रायश्चित्तिस्तदा
हुर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टाद्यमानावाश्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यशनायाहा
वाएषायजमानस्यप्रतिरव्यायवाश्येतामन्नमप्यादयेच्छांयेशातिवोअन्तस्यै
यवसाद्गवतीहिभूयाइतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टा
द्यमानास्देतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसायत्तत्रस्कंदयेत्तदभिमृश्यजपेद्यदद्य
दुग्धंपृथिवीमस्रमयदोषधीरस्रस्रपद्यदापः॥पयोग्रहेषुपयोअध्यायापयोव
त्सेषुपयोअमृतंमयीतितत्रयत्परिशिष्टंस्यात्तेनजुहुयाद्यद्यघलोमायस्याद्यद्यु वे
सर्वंसिक्तंस्यादथान्यामाहृत्यतांदुध्वातेनजुहुयादावेवश्रद्धायेहोतव्यंसातत्रप्रा
यश्चित्तिः॥२॥३॥तदाहुर्यस्यसायंदुग्धंसान्नाय्यंदुष्येद्वापहरेद्वाकातत्रप्राय
श्चित्तिरितिप्रातर्दुग्धेदधिकृत्वातस्यान्यतरांभक्तिमातन्यतेनयजेतसातत्रप्रा

यश्चित्तिस्तदाऽर्यस्यप्रातर्हुयंसान्नाय्यंदुह्येद्वापहरेद्वाकातत्रप्रायश्चित्तिरित्येंद्रंवा
माहेंद्रंवापुरोळाशंतस्यस्थानेनिरुप्यतेनयजेतसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाऽर्यं
स्यसर्वमेवसान्नाय्यंदुह्येद्वापहरेद्वाकातत्रप्रायश्चित्तिरित्येंद्रंवामाहेंद्रंवैतिस
मानंसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाऽर्यस्यसर्वाण्येवहवींषिदुह्येयुर्वापहरेयुर्वाका
तत्रप्रायश्चित्तिरित्याज्यस्थेनानियथादेवतंपरिकल्प्यतयाज्यहविषेष्वायजे
नातोन्यामिष्टिमनुल्बणांतान्वीतयेसोयज्ञस्यप्रायश्चित्तिः॥२॥४॥तदाऽ
र्यस्याग्निहोत्रमधिश्रितंमेध्यमापद्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसर्वमिवेन
त्सुच्यभिपर्यासिच्यप्राऽदेत्याहवनीयेहोतांसमिधमभ्यादधात्यथोत्तरतः
आहवनीयस्याऽभस्मनिरूह्यजुहुयान्मनसावाप्राजापत्ययावर्तातहुतंवा
ऽकृतंवसयद्येकस्मिन्नुन्नीतेयदिद्वयोरेवंकल्पस्तद्वैद्यपनयितुशक्नुयान्नि ॥३॥
ष्किश्चेतदुष्मदुष्मन्निपर्यासिच्यतस्यथोन्नीतीस्यात्तथाजुहुयात्सातत्रप्रा

यश्चित्तिस्तदाऽर्यस्याग्निहोत्रमधिश्रितंस्कंदतिवाविष्यंदतेवाकातत्रप्रायश्चित्ति
रितितदङ्गिरुपनयेच्छांत्येशांतिर्वाऽआपोधेनदक्षिणेनपाणिनाभिमृश्यजप
तिदिवंत्वतीयंदेवान्यज्ञोगात्ततोमाऽविणमाष्टांतरिक्षंत्वतीयंपितॄन्यज्ञोगा
त्ततोमाऽविणमाष्टपृथिवींत्वतीयंमनुष्यान्यज्ञोगात्ततोमाऽविणमाष्टयथा
रोजसास्कभिताऽरजांसीतिवेधुवाऽसीमांत्वंजपतिविष्णुर्वैयज्ञस्यदुरिष्टं
पातिवसणास्विष्टंतयोरुभयोरवशांत्येसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाऽर्यस्याग्नि
होत्रमधिश्रितंप्राऽदायन्स्खलतेवापिवाभ्रंशतेकातत्रप्रायश्चित्तिरितिस
यद्युपनिवर्तयेत्स्वर्गंलोकंयजमानमावर्तयेदत्रैवास्माऽउपविश्यायेतमग्नि
होत्रपरीशेषमाहरेयुस्तस्ययथोन्नीतीस्यात्तथाजुहुयात्सातत्रप्रायश्चि
त्तिस्तदाऽरथयदिसुमिद्धेतकातत्रप्रायश्चित्तिरित्यन्यांसुवमाहृत्यजुहु

[redacted]नामाहवनीयेभ्यादध्यात्प्राग्दंशप्रसवेभ्यः पुष्करसातत्रप्राय
श्चित्ति[redacted]स्तदाकुर्यस्याहवनीयहाग्निर्विद्येतागारहपत्यऽउपशाम्येत्का
तत्रप्रा[redacted]रितिसयदिप्रायेमुदरत्प्रायतनाव्यवतयत्स्यंचमसुरवधत्त
तन्वीतयंमथेऽतव्यंयजमानस्यजनयेघदनुगमयेत्प्रापायजमानंजघा
सर्वमेवेनंसहभस्मानंसमाप्यगारहपत्यायतनानिधायाथप्राचमाहवनीय
मुदरत्सातत्रप्रायश्चित्तिःस्तदाकुर्यस्याग्नावग्निमुदरेयुःकातत्रप्राय श्चित्तिरि
तिसयघनुपेश्यउदूह्यपूर्वमपरंनिध्यायघनानुपश्यत्सागनयेग्निवतेष्टाक
पालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येऽग्निनाग्निःसमिध्यतेसयग्नेः
अग्निनेत्याकुतिंवाहवनीयेजुकुयादग्नयेग्निवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चि
त्तिस्तदाकुर्यस्यगारहपत्याहवनीयोमिथःसंसज्येयातांकातत्रप्रायश्चित्तिरि
तिसाग्नयेवीतयेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येऽग्नःआयाहि

वीतयेयोऽग्निंदेववीतयइत्याकुतिंवाहवनीयेजुकुयादग्नयेवीतयेस्वाहेतिसात
त्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्यस्यसर्वऽएवाग्नयोमिथःसंसज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्ति
रितिसाग्नयेविविचयेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येस्वर्ण्यवस्तो
रुषसामरोचिषामग्नेमानुषीरितोविशइत्याकुतिंवाहवनीयेजुकुयादग्न
येविविचयेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्यस्याग्नयोन्येरग्निभिःसंसृ
ज्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्नयेसामवतेष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपे
त्तस्ययाज्यानुवाक्येऽअक्रंददग्निस्तनयंनिवद्योरधायथानःपितरःपरासइत्या
कुतिंवाहवनीयेजुकुयादग्नयेसामवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिः॥५॥६॥
तदाकुर्यस्याग्नयोग्राम्येणाग्निनासंदह्येरन्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्न
येसंवर्गायाष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येकुवित्सुनोगविष्ट
यमानोऽस्मिन्मधनऽइत्याकुतिंवाहवनीयेजुऽकुयादग्नयेसंवर्गायस्वाहे

तिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्य्यस्याग्नयोदिव्येनाग्निनासंसृज्येरन्कातत्रप्राय
श्चित्तिरितिसोग्नयेपुनर्नवेष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येऽअस्व
ग्नेसधिष्टवमयोदधेमोषिरःपूतदक्षस्याकृतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेपुन
र्नवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्य्यस्याग्नयःशवाग्निनासंसृज्येरन्कात
त्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेशुचयेष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवा
क्येऽअग्निःशुचिव्रततमःउदग्नेशुचयस्तवेत्याकृतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेशु
चयेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्य्यस्याग्नयःआरण्येनाग्निनासंदह्येर
न्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसमेवारोपयेदरणीवाल्मुकंवामोक्षयेद्यद्याहवनीयाद्य
दिगार्हपत्याद्यदिनशकुयात्सोग्नयेसंवर्गायष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्या
ऋेयाज्यानुवाक्येऽआकृतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेसंवर्गाय॥ स्वाहेति ५
सातत्रप्रायश्चित्तिः॥६॥ ७ ॥तदाकुर्य्यऽआहिताग्निरुपश्रुत्यसथेऽक्रु

वीतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेव्रतभृतेष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्यया
ज्यानुवाक्येत्वमग्नेव्रतभृच्छुचिर्व्रतानिबिभ्रद्व्रतपाऽअदब्धःस्याकृतिंवाहवनी
येजुहुयादग्नयेव्रतभृतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्य्यऽआहिताग्नि
रुपवसथेऽत्यमापद्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेव्रतपतयेष्टाकपालं
पुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येत्वमग्नेव्रतपाऽअसियोवयंप्रमिनाम
व्रतानीस्याकृतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेव्रतपतयेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चि
त्तिस्तदाकुर्य्यऽआहिताग्निरमावास्यांपौर्णमासींवातीयात्कातत्रप्रायश्चित्ति
रितिसोग्नयेपथिकृतेष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येवेत्याहि
वेधोऽअध्वनऽआदित्यानामपिपंथामगन्मेत्याकृतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेपथि
कृतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाकुर्य्यस्यसर्वऽएकाग्नयऽउपशाम्येरन्का
तत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेतपस्वतेजनदूतेपावकवतेष्टाकपालंपुरोडाशंनि

र्वपेन्नस्ययाज्यानुवाक्येऽआयाहितपसाजनेष्वानोयाहितपसाजनेष्विष्टयाऽऽकुतिं
वाहवनीयेजुहुयादग्नयेतपस्वतेऽनड्वतेपाकेवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चि
त्तिः॥०॥८॥तदाहुर्यऽआहिताग्निरग्रयणानिष्ट्वानवान्नंप्राप्नीयात्कात
त्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्नयेवैश्वानरायद्वादशकपालंपुरोळाशंनिर्वपेन्नस्य
याज्यानुवाक्येवैश्वानरोऽजीजनत्पृश्निरग्निःपृथिव्यामित्याऽऽकु
तिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेवैश्वानरायस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहु
र्यऽआहिताग्निर्यदिकपालंनश्येत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसाश्विभ्याद्विकपा
लंपुरोळाशंनिर्वपेन्नस्ययाज्यानुवाक्येऽअश्विनावर्त्तिरस्मदागोमतानास
त्यारथेनेत्याऽऽकुतिंवाहवनीयेजुहुयादश्विभ्यांस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्त
दाहुर्यऽआहिताग्निर्यदिपवित्रंनश्येत्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्नयेपवि ६
त्रवतेसप्तकपालंपुरोळाशंनिर्वपेन्नस्ययाज्यानुवाक्येपवित्रंतेविततंब्रह्म

णस्पतेतपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदित्याऽऽकुतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेपवित्रवते
स्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यऽआहिताग्निर्यदिहिरण्यंनश्येत्कात
त्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्नयेहिरण्यवतेसप्तकपालंपुरोळाशंनिर्वपेन्नस्यया चे
ज्यानुवाक्येहिरण्यकेशोरजसोविसारेऽआतेसुपर्णाऽअमिनंतंएवैरित्या
ऽऽकुतिंवाहवनीयेजुहुयादग्नयेहिरण्यवतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्त
दाहुर्यऽआहिताग्निर्यदिप्रातरग्नौहोत्रंजुहुयात्कातत्रप्रायश्चित्ति
रितिसाग्नयेवरुणायाष्टाकपालंपुरोळाशंनिर्वपेन्नस्ययाज्यानुवाक्येत्वं
नोऽअग्नेवरुणस्यविद्वान्त्सत्वंनोऽअग्नेवमोभवोतीत्याऽऽकुतिंवाहवनीयेजु
हुयादग्नयेवरुणायस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यऽआहिताग्निर्य
दिसूतकान्नंप्राप्नीयात्कातत्रप्रायश्चित्तिरितिसाग्नयेतंतुमतेष्टाकपालं

ब्रा॰ स॰ पुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येतंतुंतंवंनजसोभानुमन्निंधक्षानहोनयत
७ नोतसोम्याइत्याऽऽहवनीयेजुहुयादग्नयेतंतुमतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चि
त्तिस्तदाहुर्यऽआहिताग्निर्ज्वेम्तशब्दश्रुवाकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्न
२ येसुभिमतेष्टाकपालंपुरोडाशंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येऽग्निर्होतान्य
सीदद्यजीयान्त्साधीमकर्देवीतिनोअद्येत्याऽऽहवनीयेजुहुयादग्न
येसुरभिमतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यऽआहिताग्निर्यस्यभार्यागौर्वा
यमोऽनयेकातत्रप्रायश्चित्तिरितिसोग्नयेमरुत्वतेत्रयोदशकपालंपुरोडा
शंनिर्वपेत्तस्ययाज्यानुवाक्येमरुतायस्यहिक्षयेराऽइवेदवरमाऽअहवेत्याऽऽ
हवनीयेजुहुयादग्नयेमरुत्वतेस्वाहेतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुरप ७
त्नीकोप्यग्निहोत्रमाहरेदृतं॥नाहरेदृतइतीआहुरेदित्याऽऽहुर्यदिनाहरेद

नहापुरुषःकोनहापुरुषःइतिनदेवान्तपितॄन्नमनुष्याःइतितस्मादपत्नीकोप्यग्नि
होत्रमाहरेत्तदेषाभियत्तगाथागीयते॥यजेतसोत्रामण्यामपत्नीकोप्यसोम
पः॥मातापितृभ्यामृणार्थाह्येषाजातिरवनाऽऽहुतिरितितस्मात्सोम्ययाजयेत॥
॥८॥९॥तदाहुर्वीवापत्नीकोग्निहोत्रंकथमेवजुहोतिनिविष्टम्तापत्नी
नष्टावाग्निहोत्रंकथमग्निहोत्रंजुहोतिपुत्रान्पौत्रान्नस्तनित्याऽऽहुरस्मिंश्च
लोकेमुष्मिंश्चास्मिंल्लोकेयंस्वर्गास्वर्गेणस्वर्गलोकमारोहत्यमुष्यलोक
स्यसततिंधारयतियस्यैपापत्नीनेष्टेत्तस्मादपत्नीकस्यापानंकुर्वंत्यप
त्नीकोग्निहोत्रंकथमग्निहोत्रंजुहोतिस्त्रऽआपत्नीसत्ययजमानस्त्रऽआ
सत्यंतदिसुत्तमंमिथुनंस्त्रहयासत्येनमिथुनेनस्वर्गंलोकंजयतीति॥९॥
॥१०॥तदाहुर्यदर्शपूर्णमासयोरुपवसतिनहवाऽअव्रतस्यदेवाहविरन्न

तिनस्मादुपवसत्युत्तमेदेवाहविरश्नीयुरितिपूर्वापौर्णमासीमुपवसेदितिपैंग्यमुत्त
रामितिकौषीतकंयापूर्वापौर्णमासीसानुमतिर्योत्तरासारकायापूर्वामावास्या
सासिनीवालीयोत्तरासाकुहूर्योपर्यस्तमियाद्भ्युदियादितिसातिथिःपूर्वापौर्ण
मासीमुपवसेदनिरीयपुरस्तादमावास्यायांचंद्रमसंयुनक्तेतेनसोमं
क्रीणातितेनोत्तरामुत्तरामुपवसेदुत्तराणिहवैसोमायजतेसोममनुदेवतमेत
द्देवसोमंयच्चंद्रमास्तस्मादुत्तरामुपवसेत्॥१०॥११॥तदाहुर्यस्याग्निहोत्रम
नुद्धृतमादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वाप्रणीतोवाप्राग्घोमादुपशाम्येत्कात
त्रप्रायश्चित्तिरितिहिरण्यंपुरस्कृत्यसायंश्चनुद्धरेज्ज्योतिर्वैभ्रुक्हिरण्यंज्योतिः
शुक्रमसौतदेवतंज्योतिःशुक्रंपश्यन्नुद्धरतिरजतमतद्धियत्रातरुद्धरेत्तद्राक्षि
रूपंपुरासंभेदाच्छायानामाहवनीयमुद्धरन्मृत्युर्वैतमश्छायातेनैवतज्ज्योतिषा ८॥
मृत्युंतमश्छायांतरतिसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुर्यस्यगार्हपत्याहवनीयावंतरेणा

नोवारथोवाश्वावात्रतिपद्येतकातत्रप्रायश्चित्तिरितिनेनन्मनसिकुर्यादित्याहुरात्म
न्यस्यहिताः भवंतीतितच्चेन्मनसिकुर्वंतगार्हपत्यादविछिंद्यात्मुदकधारांहरेत्तंतु
तंवन्नेजसोभानुमन्विहीत्याहवनीयांसातत्रप्रायश्चित्तिस्तदाहुःकथमग्नीनन्वा
दधानोन्वाहार्यंपचनमाहरेदितिनाहार्यंहरतीत्याहार्यंदित्याहुःप्रा
णान्वाएषोभ्यात्मंधत्तेयोग्नीनाधत्तेतेषामेषोन्नादतमोभवतियदन्वाहार्यप
चनस्तस्मिन्नतामाहुतिंजुहोत्यग्नयेन्नादायान्नपतयेस्वाहेत्यन्नादोहान्नपति
र्भवत्यश्नुतेन्नाद्यंयएवंवेदांतरेणगार्हपत्याहवनीयोहोष्यंत्संचरेत्तेनहवाः
एनंसंचरमाणमग्नयोविदुरयमस्मासुहोष्यतीत्येतेनहवाःअस्यसंचरमाणस्य
गार्हपत्याहवनीयोपाप्मानमपहतःसापहतपाप्मोर्ध्वःस्वर्गंलोकमेतीतिवैब्रा
ह्मणमुदाहरंतितदाहुःकथमग्नीन्प्रवस्यन्नुपतिष्ठेतप्रोष्यवात्रेत्याहुरेह
वैतित्रुक्षीमित्याहुस्त्रुक्षीवैस्त्रेयसंआकाशंतेथाप्याहुरेहरहवाःएतयज

मानस्याश्रद्धयोद्वासनात्प्रावनाद्भीतानुपतिष्ठतेवाभयंवोभयंमेस्त्वि
त्यभयंह्येवास्मैभवत्यभयंह्येवास्मैभवति॥११॥१२॥ इतिसप्तमपञ्चिकायांद्वि
तीयोध्यायः॥ हरिश्चंद्रोहवैधर्मइक्ष्वाकोराजापुत्रआसतस्यहशतजाया
बभूवुस्तासुपुत्रंनलेभेतस्यहपर्वतनारदौगृहऊषतुःसहनारदंपप्रच्छयन्निमं
पुत्रमिच्छंतियेविजानंतियेवा॥किंस्वित्पुत्रेणविंदतेतन्मआचक्ष्वनारदेतिसः
एकयाप्लोदशभिःप्रसुवाचऋणमस्मिन्संनयत्यमृतत्वंगच्छति॥पितापु
त्रस्यजातस्यपश्येच्चेज्जीवतोमुखं॥यावंतःपृथिव्यांभोगायावंतोजातवेदसि॥
यावंतोऽअप्सुप्राणिनांभूयान्पुत्रेतुस्ततः॥शश्वत्पुत्रेपापितरोत्यायन्बहु
लंतमः॥आत्माह्येजज्ञआत्मनःसरावतितारिणी॥किंनुमलंकिमजि
नंकिमुष्मश्रूणिकिंतपः॥पुत्रब्रह्माणइच्छंतिलोकंवदावदः॥अन्नं
हप्राणाःशरणंह्यवासोरूपंहिरण्यंपशवोविवाहः॥सखाह्जायाकृपणंह

दुहिताज्योतिर्हपुत्रःपरमेव्योमन्॥पतिर्जायांप्रविशतिगर्भोभूत्वासमातरं॥त
स्यांपुनर्नवोभूत्वादशममासिजायते॥तज्जायाजायाभवतियदस्यांजायते
पुनः॥आभूतिरसाभूतिर्बिभ्रमेतन्निधीयते॥देवाश्चैतामृषयश्चतिजःसमभ
रन्महत्॥देवामनुष्यानब्रुवन्नेषावोजननीपुनः॥नापुत्रस्यलोकोस्तीति
त्सर्वेपशवोविदुः॥तस्मात्पुत्रोमातरंस्वसारंवाधिरोहति॥एषपंथाऽउरुगोसु
शेवोयंपुत्रिणआक्रमंतेविशोकाः॥तंपश्यंतिपशवोवयांसिचतस्मात्तेमात्रा
पित्रियुनीभवंतीतिस्माऽआख्यायी॥१॥१३॥अथेनमुवाचवरुणंराजानमुप
धावपुत्रोमेजायतांतेनत्वायजाऽइतिथेतिसवरुणोराजानमुपससारपुत्रोमे
जायतांतेनत्वायजाऽइतिथेतिस्यहपुत्रोजज्ञेरोहितोनामतंहोवाचाजनि
ष्टपुत्रायजस्वमाननेतिस होवाचयदावैपशुर्निर्दशोभवत्यथसमेध्योभव

तिनिर्देशोन्वस्त्वथत्वायजाऽइतितथेतिसहनिर्दशःआसतंहोवाचनिर्देशोन्वभूयज
स्वमानेनेतिसहोवाचयदावैपशोर्दंताजीर्यंतेथसमेध्योभवतिदंतान्वस्यजायंता
मथत्वायजाऽइतितथेतिनस्यहदंताजीर्यंतेहोवाचाऽतवाऽअस्यदंतायजस्व
मानेनेतिसहोवाचयदावैपशोर्दंताःपद्यंतेथसमेध्योभवतिदंतान्वस्यपद्यंता
मथत्वायजाऽइतितथेतिनस्यहदंताःपेदिरंतंहोवाचाऽतवाऽअस्यदंतायजस्व
मानेनेतिसहोवाचयदावैपशोर्दंताःपुनर्जायंतेथसमेध्योभवतिदंतान्वस्यपु
नर्जायंतामथत्वायजाऽइतितथेतिनस्यहदंताःपुनर्जेदिरंतंहोवाचाऽतवाऽअ
स्यपुनर्दंतायजस्वमानेनेतिसहोवाचयदावैपशोःसान्नाह्यंकोभवत्यथस
मेध्योभवतिसन्नाहन्वग्राभ्नोत्वथत्वायजाऽइतितथेतिसहसन्नाहंप्रापत्तंहोवाच
सन्नाहन्वग्राभ्नीघ्वजस्वमानेनेतिसतथेत्युक्त्वापुत्रमामंत्रयामासतंतायवैमा १०
मत्स्यामददोऽहंत्वयाहमिमंयजाऽइतिसहनेत्युक्त्वाधनुरादायारण्यमपात

स्कोससंवत्सरमरण्येचचार॥२॥१४॥अथहैक्ष्वाकंवरुणोजग्राहतस्यहोदरज
ग्रंतदहरोहितःशुश्रावसारण्या ग्रामंमेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणापर्येत्योवाच॥
नानाश्रांतायश्रीरस्तीतिरोहितःशुश्रुम॥पापान्षड्रोजनःइंद्रःश्चरतःसखा
चरेवेतिचरेवेतिवैमाब्राह्मणोवोवादितिह॥द्वितीयंसंवत्सरमरण्येचचारसारण्या
ग्रामंमेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणापर्येत्योवाच॥पुष्पिण्यौचरतोजंघेभूष्णुरात्मा
फलग्रहिः॥शेरेस्यसर्वेपाप्मानःश्रमेणप्रपथेहतास्चरेवेतिचरेवेतिवैमाब्राह्म
णोवोवादितिह॥तृतीयंसंवत्सरमरण्येचचारसारण्याग्रामंमेयायंतमिंद्रःपुरुष
रूपेणापर्येत्योवाच॥आस्तेभगआसीनस्योर्ध्वस्तिष्ठतितिष्ठतः॥शेतेनिपद्यमान
स्यचरातिचरतोभगश्चरेवेतिचरेवेतिवैमाब्राह्मणोवोवादितिह॥चतुर्थंसंवत्सरम
रण्येचचारसारण्याग्रामंमेयायंतमिंद्रःपुरुषरूपेणापर्येत्योवाच॥कलिःशया
नोभवतिसंजिहानस्तुद्वापरः॥उत्तिष्ठंस्त्रेताभवतिकृतंसंपद्यतेचरंश्चरेवेतिचरेवे

तिवेमाब्राह्मणोवाचादितिह॥पंचमंसंवत्सरमरण्यचचारसारण्याग्राममेयायतमिंद्रः
पुरुषरूपेणपर्यस्यावार्व॥वरन्वेमधुविंदतिवरंस्वाडमुदुंबरं॥सूर्यस्यपश्यत्रेमा
णंयोनतंद्रयतेचरंश्चरेवतिवरेवतिवेमाब्राह्मणोवाचादितिह॥षष्ठंसंवत्सरमरण्य
चचारसाजीगर्त्तसोयवसिंमृषिमश्नयांपरीतमरण्यऽउपेयायतस्यहत्रयःपुत्राः
आसुःशुनःपुछःशुनःशेपःशुनोलांगूलऽइतिंहोवाचऽक्षुधंतेशतंदाम्यहमेपा
मेकेनात्मानंनिष्क्रीणाऽइतिसत्यंषुत्रान्निगृह्यानऽउवाचनान्विमामितिनोऽएवमभि
तिकनिष्ठंमातातोहमध्यमंसंपादयाचक्रतुःशुनःशेपंतस्यहशतंददुस्तंसंतमादा
यसारण्याग्राममेयायसपितरमेत्योवाचततहताहमनेनात्मानंनिष्क्रीणाऽइति
सवरुणंराजानमुपससारानेनत्वायजाऽइतिंतथेतिभूयान्वेब्राह्मणःक्षत्रियादिति
वरुणऽउवाचतस्माऽएतंराजसूयंयज्ञक्रतुंप्रोवाचतमेतमभिषेचनीयंपुरुषंपशुमा ११
लेभे॥२॥१५॥तस्यहविश्वामित्रोहोतासीज्जमदग्निरध्वर्युर्वसिष्ठब्रह्मायास्यः

उद्गातातस्माऽउपाकृतायनियोक्तारंनविविदुःसहोवाचाजीगर्त्तःसोयवसिंमृषिमपरंश
तंदत्तामेननियोक्ष्यामीतितस्माऽअपरंशतंददुःसंसनियोजंतस्माऽउपाकृतायं
नियुक्तायाप्रीतायपर्यग्निकृतायविशसितारंनविविदुःसहोवाचाजीगर्त्तःसोय
वसिंमृषिमपरंशतंदत्तोहमनेविशसिष्यामीतितस्माऽअपरंशतंददुःसोसिन्निःशा
नःएयायाथहशुनःशेपऽईक्षांचक्रेमानुषमिवैवमाविशसिष्यंतिहताहंदेवताऽउप
धावामीतिसप्रजापतिमेवप्रथमंदेवतानामुपससारकस्यन्नूनंकतमस्यामृतानां
मित्येतयर्चातंप्रजापतिरुवाचाग्निर्वैदेवानांनेदिष्ठस्तमेवोपधावेतिसोग्निमुपस॥
सारग्नेवयंप्रथमस्यामृतानामित्येतयर्चातमग्निरुवाचसवितावैप्रसवानामिति
तमेवोपधावेतिससवितारमुपससारामित्वादेवसवितरित्येतनत्वेनंसविता
वाचंवरुणायवैराज्ञेनियुक्तोसतमेवोपधावेतिसवरुणंराजानमुपससारतऽउत्त
रामिरेकत्रिंशतंवरुणऽउवाचाग्निर्वैदेवानांमुखंसुहृदयतमस्तन्मुखंप्रयतोवो
त्स्यामःइतिसाग्निंतुष्टावातऽउत्तरामिर्ह्योविशस्यतमग्निरुवाचविश्वान्नुदेवान्स्तु

अथस्तोत्रस्याम॰इतिसविश्वांदेवांस्तुष्टावनमोमह्यंनमोऽअर्भकेभ्य॰इत्येतयर्चा
तंविश्वेदेवाऽऊचुरिंद्रोवैदेवानामोजिष्ठाबलिष्ठ॰सहिष्ठ॰सत्तम॰पारयिष्णुतमस्त
नुस्तुत्यथस्तोत्रस्याम॰इतिस॰इंद्रंतुष्टावयद्विद्धिसत्यसोमपा॰इतिचेतन्नस्तु
नोनरस्यवपंचदशभिस्तस्माऽइंद्र॰स्तूयमानः प्रीतामनसाहिरण्यरथंददौतमे
तयाप्रतीयायसश्वदिद्युतितमिंद्रऽउवाचाश्विनौनुस्तुत्यथस्तोत्रस्याम॰इ
तिस्माश्विनौतुष्टावतऽउत्तरेणात्वेनतमश्विनाऽऊचतुरुषसन्नुस्तुत्यथस्तोत्रस्या
म॰इतिस॰उषसंतुष्टावतऽउत्तरेणात्वेनतस्यहस्मव्युच्युक्तायांविपाशोमुमुचे
कनीय॰ऐक्षाकस्योदरंभव्युच्युतमस्यामवर्व्युक्तायांविपाशोमुमुचेगद॰ऐक्षा
कऽआस॥४॥१६॥तमृत्विजऽऊचुस्त्वमेवनोस्याकं॰संस्थामधिगच्छथहै
तंशुनः शेपोंजः सन्ददर्शतमुताभिष्यतस्तृभिरभिसुषावयद्विद्विसंग्रहंग्रहं॰इत्यथै
नंद्रोणकलशमभ्यवनिनायोच्छिष्टंवम्वोर्भरंत्यतयर्थाथहास्मिन्नेन्द्रंवारब्धंपूर्वाभि १२
श्चतसृभिः सस्वाकाराभिर्जुहुवांचकारार्थेनमवभृथमभ्यवनिनायत्वन्नो

अग्नेवरुणस्यविद्वानित्येताभ्यामथैनमतऽऊर्ध्वमग्निमाहवनीयमुपस्थापयांचक्रुस्त
नश्छिद्रंनिदितंसहस्रादित्यथहशुनः शेपोविश्वामित्रस्याकमाससादसहोवा
वाजीगर्त्तः सोयवसिरृषेपुनर्मेपुत्रंदहीतिनेतिहोवाचविश्वामित्रोदेवावा॰इमंमर्त्य
मरासतेतिसहदेवरातोवैश्वामित्रऽआसतस्यैतेकापिलेयबाभ्रवाः सहोवाचाजीग
र्त्तः सोयवसिस्त्वंवैहविष्कयावहाऽइतिसहोवाचाजीगर्त्तः सोयवसिरांगिरसाजन्म
नास्याजीगर्त्तिः श्रुतः कविः॥ऋषेपैतामहस्तंतोर्मापगाःपुनरेहिमामितिसहोवाचशु
नः शेपोदर्शस्त्वाशासहस्रंनयधूइष्वलक्षतागवांत्रीणिशतानित्वमरणीथाम
दंगिरऽइतिसहोवाचाजीगर्त्तः सोयवसिस्तद्धैमातातत्पतिपापंकर्ममयाकृतं॥तद्वै
निर्ऋतेरुभयंप्रतियंतुशतागवामितिसहोवाचशुनः शेपोयः सकृत्पापंकुर्यात्कुर्या
देनत्तेपरं॥नापागाः शोद्यान्यायादसंधेयंवैमृतमित्यसंधेयमितिहविश्वा
मित्रऽउपपपादसहोवाचविश्वामित्रोभीमएवसोयवसिः शासेनविशिशासि

अस्त्वेतस्यपुत्रोपुमेवोपरिपुत्रतामितिसहोवाचशुनःशेपःसवैयथानोज्ञ
१२ पयाराजपुत्रतथावद॥यथैवांगिरसःसन्नुपयांतवपुत्रतामितिसहोवाचविश्वा
मित्रोज्येष्ठमेवपुत्राणांस्यास्तवःश्रेष्ठाप्रजास्यात्॥उपयादेवमेदायंतेनवेत्थो
पमंत्रयस्वेतिसहोवाचशुनःशेपःसज्ञानानेषुवेब्रूयात्सोहार्घ्यायमम्रिये॥यथाहं
भरतस्षभोपयांतवपुत्रतामित्यथहविश्वामित्रःपुत्रानामंत्रयामासमधुछंदाः
ऋणातनऋषभोरेणुरष्टकः॥येकंचपंचाशतरस्तुनोमेज्येष्ठायकल्पध्वमिति॥
॥५॥१७॥तस्यहविश्वामित्रस्यैकशतंपुत्राआसुःपंचाशदेवज्यायांसोमधुछं
दसःपंचाशत्कनीयांसस्तेज्यायांसोनतेकुशलंमेनिरतानुव्याजहारांतान्वः
प्रजाभक्षीष्टेतितएतेभाःपुंड्राःशबराःपुलिंदामूतिबाःरत्युदंत्याबहवोभवंतिवै
श्वामित्रादस्यूनांभूयिष्ठाःसहोवाचमधुछंदाःपंचाशतासार्द्धंनाःपितासंजानी १२
तेतस्मिंस्तिष्ठामहेवयं॥पुरस्त्वासर्वेकुर्महेत्वामन्वंवोवयंस्मसीत्यथहविश्वामित्रः

प्रजीतीनःपुत्रांस्त्वष्टावंतेवेपुत्राःपशुमंतोवीरवंतोभविष्यथ॥येमानंप्रमेनुग्रहंतोवी
रवंतमकर्तमा॥पुरएत्रावीरवंतोदेवरातेनगाथिनाः॥सर्वेराध्यास्तपुत्राःएषवः
सहिवावृतं॥एषवःकुशिकावीरोदेवरातस्तमन्वित॥युष्माश्चदायमुपेताविद्यां
यामुचविद्मसि॥तेसंभ्यंचोवेश्वामित्राःसर्वेसाकंसरातयः॥देवरातायतस्थि
रेधृत्येश्रेष्ठ्यायगाथिनाः॥अधीयतदेवरातोरिक्थयारुभयोऋषिः॥जह्नूनांसा
धिपत्यदेवेदेवगाथिनां॥तदेतेरुद्रकुशतगाथेशौनःशेपमाख्यानंतेहोता
रोभिषिक्तायावद्देहिरण्यकशिपावासीनःआवद्देहिरण्यकशिपावासीनःप्रति
गृह्णातियशोवैहिरण्ययशसैवैनंतत्समर्धयत्योमित्यृचःप्रतिगरएवंतथेतिगा
थायाःओमिनिवेदेवंतथेतिमानुषंदेवनवैवैनंतन्मानुषेणचपापादनसःप्रमुंच
तितस्माद्योराजाविजितीयादप्यश्वंयजमानंआरभ्यापयेतैवंतछौनःशेपमा
ख्यानंनहास्मिन्नल्पंचनैनःपरिशिष्यतेसहस्रमाख्यात्रेदयोछतंप्रतिगरित्रएए

तेवै वासनेश्वेतश्वाश्वतरीरथोहनुः पुत्रकामाहाप्याख्यापयन्नभंतेहपुत्रांल्लभंते
१४ हपुत्रान्॥६॥१८॥ इतिसप्तमपत्रिकायांतृतीयाध्यायः॥ प्रजापतिर्यज्ञमसृ
जतयत्सृष्टमनुब्रह्मक्षत्रेअसृज्येतांब्रह्मक्षत्रेअनुहृश्यःप्रजाःअसृज्यंतकुता
दश्वाऽकुतादश्वब्रह्मैवानुकुतादःक्षत्रमन्वकुतादःएवप्रजाऽकुतादोयद्ब्राह्मणाऽअ
थेताऽअकुतादोयद्राजन्योवश्यःस्युदःस्ताभ्यायत्ऽउदक्रामत्तद्ब्रह्मक्षत्रंअन्वे
तांयान्येवब्रह्मणाऽआयुधानितैर्ब्रह्मान्वेद्यानिक्षत्रस्यतेःक्षत्रमेतानिवब्रह्मणः
आयुधानियद्ब्रह्मायुधान्यथेतानिक्षत्रस्यायुधानियदश्वस्थःकवयऽइषुधन्वत
क्षत्रमनन्वाप्यन्यवर्त्तायुधेभ्यो हस्मास्यविजमानः पराङ्वेत्यथेनंब्रह्मान्वेत्त
मान्नोत्तमाच्चापरस्तान्निरुध्यातिष्ठत्सऽआहः परस्तान्निरुहस्तिष्ठंस्त्वास्वा
न्यायुधानिब्रह्मापावर्त्ततस्माद्ब्राह्मण्यवब्राह्मणेषुप्रतिष्ठितो १४
थेनक्षत्रमन्वागच्छत्तदब्रवीदुपमास्मिन्यस्वेतितत्तथेत्यब्रवीन्नहीनिधाय

स्वान्यायुधानिब्रह्मणःएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणब्रह्मभूत्वायत्समुपावर्त्तन्तेति तथेति
तत्क्षत्रंनिधायस्वान्यायुधानिब्रह्मणएवायुधैर्ब्रह्मणोरूपेणब्रह्मभूत्वायत्समुपा
वर्त्ततस्माद्ब्राह्मणेतर्हिक्षत्रियोयजमानोनिधायैवस्वान्यायुधानिब्रह्मणःएवायु
धैर्ब्रह्मणोरूपेणब्रह्मभूत्वायत्समुपावर्त्तन्ते॥१॥१९॥अथातोदेवयजनस्यैवया,
म्यस्तदाऽर्यब्राह्मणोराजन्योवैश्योदीक्षिष्यमाणःक्षत्रियंदेवयजनंयावति
कंक्षत्रियोयावदितिदेवक्षत्रंयावदित्याऽआदित्योवैदेवंक्षत्रमादित्यःएषाभू
तानामधिपतिःस्यदहदीक्षिष्यमाणोभवतितदहःपूर्वाऽएवाधतमादित्यमु
पतिष्ठेतदश्वंवज्योतिषांज्योतिरुत्तमं॥देवसवितर्देवयजनमेदहिदेवयज्यायाऽ
इतिदेवयजनंयावतिसयत्तत्रयावितऽउत्तरासर्पत्यातथादर्दामीतिहैवतदाहतस्य
हनकावनरिष्टिर्भवतिदेवनसवित्राप्रसूतस्योत्तरात्तरिणोहश्रियमश्नुतेश्नुतेह
प्रजानामैश्वर्यमाधिपत्यम्एवमुपस्थाययावित्यादेवयजनमध्यवसायदीक्षते

क्षत्रियःसन्।।२।।२०।। अथातःइष्टापूर्त्तस्यापरिज्यानिःक्षत्रियस्ययजमानस्य
सपुरस्ताद्दीक्षायाःआकूतिंजुहुयाच्चतुर्गृहीतमाज्यमाहवनीयःइष्टापूर्तस्याप
रिज्यान्यैपुनर्नःरुद्रोमघवादद्दातु।। ब्रह्मपुनरिष्टंपूर्त्तंदात्वाहेत्यथानूबंध्या
येसमिष्टयजुषामुपरिष्टात्पुनर्नोऽग्निर्जातवेदादद्दातु।। क्षत्रंपुनरिष्टंपूर्त्तं
दात्वाहेतिसर्वइष्टापूर्त्तस्यापरिज्यानिःक्षत्रियस्ययजमानस्ययदेतःआकूतीः
तस्मादेतेहोतव्ये।।३।।२१।। तद्दस्माहसोजातःआरार्द्धरजीतपुनर्वव्यंवाः
एतद्यदेतःआकूतीःरेतियथाहकामयेततथेतिकुर्याद्यःएतानुशासनंकुर्यादि
तीमेवेजुहुयाद्ब्रह्मत्रपद्यब्रह्मक्षत्राद्गोपायतुब्रह्मणेस्वाहेतितत्तादितीं३।।
ब्रह्मवाःएषत्रपद्यतेयायत्रपद्यतेब्रह्मवयसोयत्तादुहवाःएषपुनर्जायतेया
दीक्षतेतंब्रह्मत्रपन्नक्षत्रन्नपरिजिनातिब्रह्मक्षत्राद्गोपायत्यित्याहयथैनंब्र
ह्मक्षत्राद्गोपायेद्ब्रह्मणेस्वाहेतितदेनत्त्रीणातितदेनत्त्रीतेक्षत्राद्गोपायत्यथा

नूबंध्यायेसमिष्टयजुषामुपरिष्टाक्षत्रंत्रपद्यक्षत्रंमाब्रह्मणोगोपायतुक्षत्राय
स्वाहेतितत्त्रादितीं३।। क्षत्रंवाःएषत्रपद्यतेयाराष्ट्रंत्रपद्यतेक्षत्रियंराष्ट्रंक्षत्र
मपन्नंब्रह्मनपरिजिनातिक्षत्रंमाब्रह्मणोगोपायत्वित्याहयथैनंक्षत्रंब्रह्मणो
गोपायेक्षत्रायस्वाहेतितदेनत्त्रीणातितदेनत्त्रीतंब्रह्मणोगोपायतिसर्व
इष्टापूर्त्तस्यैवापरिज्यानिःक्षत्रियस्ययजमानस्ययदेतःआकूतीःतस्मादेतेऽ
वहोतव्ये।।४।।२२।। अथैद्वैदेवतयाक्षत्रियोभवतित्रिष्टुप्छंदसांपंचदशः
स्तोमानांसोमोराज्यानांराजन्योबंधूनांसहदीक्षमाणःएवंब्राह्मणतामभ्युपैति
यत्कृष्णाजिनमुपयूहतियदीक्षितव्रतंचरतियदेनंब्राह्मणाःअभिसंगच्छंतेतस्य
हदीक्षमाणस्येदंएवंद्वियमादत्तेत्रिष्टुबीर्यंपंचदशस्तामआयुःसोमोराज्यंपित
रोयशस्कीर्त्तिर्मन्योवाःअयमसमृद्धतिब्रह्मवाःअयंभवतिब्रह्मवाःअयमुपा
वर्त्तनःरतिवदंतःसपुरस्ताद्दीक्षायाःआकूतिंजुहोत्यहवनीयमुपतिष्ठतेनंदाद्

वतायाऽएमिनत्रिष्टुभश्छंदसोनपंचदशास्तोमांनसोमाद्राज्ञोनपित्र्याद्धोमोमऽइं
द्रऽइंद्रियमादित्यमात्रिष्टुब्वीर्यंमापंचदशस्तोमऽआयुर्मासोमोराज्यंमापितरोय
शस्कीर्त्तिसहेंद्रियेणवीर्येणायुषाराज्येनयशसावंधुनाग्निंदेवतामुपैमिगा
यत्रीछंदस्त्रिवृत्स्तोमंसोमंराजानंब्रह्मत्रपद्येब्राह्मणोभवामीतितस्यहन्ं
द्रऽइंद्रियमादत्तेनत्रिष्टुवीर्येनपंचदस्तोशमऽआयुर्नसोमोराज्यंनपितरोयश
स्कीर्त्तियऽएवमेतामाऽहुतिऽहुत्वाहवनीयमुपस्थायदीक्षतेक्षत्रियःसन्॥५॥
॥२३॥अथाग्नेयोवैदेवतयाक्षत्रियोदीक्षितोभवतिगायत्रंछंदसात्रिवृत्स्तो
मेनब्राह्मणोबंधुनासहोदक्यन्नेवक्षत्रियतामभ्युपैतितस्यहोदक्यतोग्नि
रेवतेजऽआदत्तेगायत्रीवीर्यंत्रिवृत्स्तोमऽआयुर्ब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्त्तिमन्यो मी३
वाऽअयमस्मद्भवतिक्षत्रंवाऽअयंभवतिक्षत्रंवाऽअयमुपावर्त्ततदृतिवंदंतःसोनूब १६॥
ध्यायैसमिष्टयजुषामुपरिष्टाद्धुत्वाऽऽहुतिमाहवनीयमुपतिष्ठतेनाग्नेर्देवतायाऽ

एमिनगायत्र्याश्छंदसोनत्रिवृतःस्तोमांनब्रह्मणोबंधोर्मामेग्निस्तेजऽआदित
मागायत्रीवीर्यंमात्रिवृत्स्तोमऽआयुर्मांब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्त्तिंसहतेजसावी
र्येणायुषाब्रह्मणायशसाकीर्त्त्यैंद्रंदेवतामुपैमित्रिष्टुभंछंदःपंचदशंस्तोमंसो
मंराजानंक्षत्रंप्रपद्येक्षत्रियोभवामि॥देवाःपितरःपितरोदेवायोस्मिसन्यजे॥
स्वमऽइदमिष्टंस्वपूर्त्तंस्वंश्रांतंस्वंऽहुतं॥तस्यमेयमग्निरुपद्रष्टायंवायुरुपश्रोता
सावादित्यानुख्यातदमहंयएवास्मिसोस्मीतितस्यहनाग्निस्तेजऽआदत्तेनगा
यत्रीवीर्यंनत्रिवृत्स्तोमऽआयुर्नब्राह्मणाब्रह्मयशस्कीर्त्तियऽएवमेतामाऽहु
तिंऽहुत्वाहवनीयमुपस्थायदेवस्यतिक्षत्रियःसन्॥६॥२४॥अथातोदीक्षा
याऽआवेदनस्यैवतदाहुर्यद्ब्राह्मणोब्राह्मणस्यदीक्षितस्यब्राह्मणोदीक्षिष्टतिदीक्षामा
वेदयतिकथंक्षत्रियस्यावेदयेदितियथैवैतद्ब्राह्मणस्यदीक्षितस्यब्राह्मणो
दीक्षिष्टतिदीक्षामावेदयत्येवमवैतत्क्षत्रियस्यावेदयेद्रोहितस्यार्ष्यायणेति

तत्तदितीऽ॥ निधायवाऽएषस्वान्यायुधानिब्रह्मणएवायुधेब्रह्मणोरूपेणब्रह्मभूत्वा
यज्ञमुपावर्त्ततस्मात्तस्यपुरोहितस्यार्षेयेणदीक्षामावेदयेयुःपुरोहितस्यार्ष
येणप्रवरंप्रवृणीरन्॥ ७॥२५॥ अथातोयजमानभागस्येवतदाहुःप्राश्नीया
क्षत्रियोयजमानभागं ३॥ नप्राश्नीयाऽइतिहायत्प्राश्नीयादहुताहुतंप्राश्य
पापीयान्स्याद्यंनप्राश्नीयाद्यज्ञादात्मानंतरियाद्यतोवैयजमानभागःसब्रह्म
णेपरिहृत्यःपुरोहितायतनंवाऽएतत्क्षत्रियस्ययद्ब्रह्मार्द्धमोहवाऽएषक्षत्रियस्य
यत्पुरोहितऽउपाहपराक्षेणैवप्राशितरूपमाप्नोतिनास्यप्रत्यक्षमक्षितंभवति
यतऽउहवाऽएषऋत्यक्षंयद्ब्रह्मणिहिसर्वंयज्ञःप्रतिष्ठितोयत्तेयजमानो
यज्ञऽएवतद्यज्ञमप्यस्यर्जतियथाक्षपोयथाग्नावग्निंतद्वैनातिरिच्यतेतदेनं
नहिनस्तितस्मात्सब्रह्मणेपरिहृत्याग्नेर्हैकेजुहृतिंप्रजापतेर्विभानामलोक १७॥
स्तस्मिंस्त्वादधामिसहयजमाननस्वाहेतितन्नथानकुर्याद्यजमानोवैयजमो

नभागोयजमानंहसाग्नेःप्रवृणक्तियऽएनंतत्रब्रूयाद्यजमानमग्नेरावृक्षेःप्रा
स्याग्निःप्राणाधक्ष्यतिमरिष्यतियजमानऽइतिशश्वत्तथास्यात्तस्मान्नस्याशान्ने
यादाशान्नेयात्॥ ८॥ २५॥ इतिसप्तमपञ्चिकायासप्तमोध्यायः॥ विश्वंतराद्
सौषद्मनःश्यापर्णान्परिवृक्षाणांविश्यापर्णंयज्ञमाजहृतंहानुबुध्यःश्यापर्णास्तं
यज्ञमाजघ्नुस्तेहतदंतर्वेद्यासांचक्रिरेतान्दृष्ट्वावाचापापस्यवाऽइमेकर्मणःकर्तो
रऽआसतेपूतायैवावोवदितारोयच्छ्यापर्णाऽइमानुत्थापयतेममंतर्वेदिमासिषंत
तितयेतितानुत्थापयांचक्रुस्तेहोत्थाप्यमानाऽरुरुविरेतेभ्योभूतवीरोभ्यस्तिष्ठ
गाःकश्यपानांसोमपीथमभिनिर्ययुःपरिक्षितस्यजनमेजयस्यविकश्यपेयस्तेते
स्तेतत्रवीरवंतऽआसुःकस्त्वासमाकास्तिवीरोयऽमंसोमपीथमभिजेष्यती
त्ययमहमस्मिवावीरऽइतिहावैरमोमार्गवेयोरमोहासमार्गवेयोन्वानश्या
पर्णेयस्तेषांहात्तिष्ठतामुवावापिनुराजंनित्थंविदंवेदरुत्थापयंतीतियस्तंकथं

तन्नदितीड्॥निधायवाएषस्वान्यायुधान्निर्ब्रह्मणएवायुधेर्ब्रह्मणोरूपेणब्रह्मभूत्वा
यज्ञमुपावर्त्ततेतस्माद्यस्यपुरोहितस्यार्षेयेणदीक्षामादद्ययुःपुरोहितस्यार्ष
येणप्रवरंप्रवृणीरन्॥७॥२९॥अथातोयजमानभाग्यस्यैवतदाहुःप्राश्नीया
क्षत्रियोयजमानभागंइ॥नप्राश्नीयादृतइति॥यप्राश्नीयादहुताहुतंप्राश्य
पापीयान्त्स्याद्यंनप्राश्नीयाद्यद्वादात्मानमंतरियाद्यद्वोवयजमानभागःसब्रह्म
णेपरिहृत्यःपुरोहितायतनंवाएतत्क्षत्रियस्ययद्ब्रह्माद्यंनोहवाएषक्षत्रियस्य
यत्पुरोहितउपाहपरोक्षेणैवाशितरूपमाद्यतिनास्यप्रत्यक्षमक्षितंभवति
यत्तउहवाएषअन्यक्षंयद्ब्रह्माब्रह्मणोहिसर्वोयज्ञःप्रतिष्ठितोयत्तेयजमानो
यज्ञएवतद्यत्समप्यस्यर्जतियथाक्षोपोयथाग्नावग्निंतद्वैनातिरिच्यतेतदनं
नहिनस्तितस्मात्सब्रह्मणेपरिहृत्याग्नीद्देकेजुहृतिप्रजापतेर्विभानामलोक ॥ १७ ॥
स्तस्मिंस्त्वादधामिसहयजमाननखाहेतितन्नथानकुर्याद्यजमानोवैयजमा

नभागोयजमानंहसोग्नेप्रवृणक्तियएनंतत्रब्रूयाद्यजमानमग्नेःप्रावास्यः प्रा
स्याग्निःप्राणाधक्ष्यतिमरिष्यतियजमानऽतिशेष्यतथास्यात्तस्मान्नस्याशान्ने
यादाशान्नेयात्॥८॥२५॥ इति सप्तमपञ्चिकायां सप्तमोध्यायः॥ विश्वंतराद्
सोषद्मनःश्यापर्णान्परिक्षाणीविश्यापर्णंयत्तमाजहुंतदानुबुध्यःश्यापर्णास्ते
यत्तमाजुह्वस्तेहतदंतर्वेद्यासांचक्रिरेतान्दृष्ट्वावापापस्यवाऽमेकर्मणःकर्तो
रःआसतेपूतायेवावोवदित्तोयच्छ्यापर्णाःमानुत्थापयतेममंतर्वेदिमासिषंत
तितथेतितानुत्थापयाचक्रुस्तेहोत्थाप्यमानारुरुविरियेतेभ्योभूतवीरभ्योसितम्
गाःकश्यपानांसोमपीथमभिनिर्ग्युःपारिक्षितस्यजनमेजयस्यविकश्यपेयस्तेते
स्तेतत्रवीरवंतऽआसुःकस्त्वंसोममाकास्तिवीरोयंसोमपीथमभिजेष्यती
त्ययमहमस्मिवावीरऽइतिहावैतंसोमागंवयोरामोहासमागंवयोन्यानश्या
पर्णःयस्तेषांहास्तिष्ठतामुवोवापिनुराजंनित्थंविदंवेदरुत्थापयंतीतियस्त्वंकथं

वेश्यैर्ब्रह्मबंधविति॥१॥ २७॥ यत्रेंद्रदेवताःपर्यवजंत्विश्वरूपंत्वाष्ट्रंमभ्यमंस्तक्त्र
मस्तंतयतीसालाकेवृभ्यःप्रादादृर्मघानवधीद्बृहस्पतेःप्रत्यवधीदितितत्रं
द्रःसोमपीथेनव्याध्यतेंद्रस्यानुव्यधिंक्षत्रंसोमपीथेनव्यार्ध्यतापींद्रःसोमपी
थेभवत्वदुरामुष्यसोमंतद्यद्वमेवाघापिक्षत्रंसोमपीथेनसयस्तभक्षंविद्या
द्यःक्षत्रस्यसोमपीथेनव्यृद्धस्ययेनक्षत्रंसमध्यतेकयंतवेदेतथापयंती
तिवेत्यब्राह्मणत्वंतभक्षंवेदहातितवैनोब्राह्मणब्रूतीतिंतस्मवैतंराजन्निति
होवाच॥२॥२८॥त्रयाणांभक्षाणामेकमाहरिष्यंतिसोमंवादधिवापोवास
यदिसोमब्राह्मणानांसभक्षोब्राह्मणास्तेनक्षत्रेभेषाजिन्विष्यसिब्राह्मणाकल्प
स्तेप्रजायामाजनिष्यतआदाय्यापाय्यावसायीयथाकामप्रयाप्योयदा
वैक्षत्रियायपापंभवतिब्राह्मणकल्पोस्यप्रजायामाजायतऽईश्वरोहास्माद्धि
तीयोवात्तीयोवाब्राह्मणतामभ्युपेतोःसब्रह्मबंधवेनजिज्यूषितोथयदिदधि

शिव १८॥

वैश्यानांसभक्षोवैश्यांस्तेनभक्षेणाजिन्विष्यसिवैश्यकल्पस्तेप्रजायामाजनिष्यते
न्यस्यबलिकृदन्यस्याद्योयथाकामज्येयोयदावैक्षत्रियायपापंभवतिवैश्यक
ल्पोस्यप्रजायामाजायतऽईश्वरोहास्माद्धितीयोवात्तीयोववैश्यतामभ्युपेतोः
सवैश्यतयाजिज्यूषितोथयद्यपःशूद्राणांसभक्षःशूद्रास्तेनभक्षेणाजिन्विष्यसि
शूद्रकल्पस्तेप्रजायामाजनिष्यतेन्यस्यत्रेष्यःकामोत्याप्योयथाकामवध्योयदा
वैक्षत्रियायपापंभवतिशूद्रकल्पोस्यप्रजायामाजायतःईश्वरोहास्माद्धितो
यावात्तीयोवाशूद्रतामभ्युपेतोःसम्शूद्रतयाजिज्यूषितः॥३॥२९॥एतेवैतेत्रयो
भक्षाराजन्निति होवाचयेषामाशानेयाक्षत्रियोयजमानोथास्येषःस्वोभक्षो
न्यग्रोधस्यावरोधाश्वत्थफलानिवोदुंबराण्याश्वत्थानिप्लाक्षाण्यभिषुण्यो
तानिभक्षयेत्सोस्यस्वोभक्षोयनोवाऽअधिदेवायतेनेष्वास्वर्गंलोकमार्यंस्त
त्रैतांश्चमसान्युंस्तेन्यग्रोधाऽअभवंन्युंदुंबराःरतिहाप्यनानेतस्यैवक्षते

कुरुक्षेत्रे तेह प्रथमजान्यग्रोधानां तेष्वो हान्यधिजातो स्तेयन्यं वोरोहंस्तस्मान्य
ग्रोहतिन्यग्रोहोन्यग्रोहो वै नामैतन्यग्रोधइत्याचक्षतेपराक्षेणपरो
क्षप्रियाइवाहिदेवाः॥ ४॥३०॥तेषांयश्चमसानांसोरवाउत्तरोधाःअभवन्न
थयऊर्ध्वास्तानिफलान्येषहवावक्षत्रियःस्वाइक्षांनेतियान्यग्रोधास्याव
रोधांश्चफलानिवभक्षयेत्युपाहपरोक्षमेवसोमपीथमाप्नोतिनास्यप्रत्य
क्षंभक्षितोभवतिपराक्षमिवहवाएषसोमोराजायन्यग्रोधःपराक्षमिवैषब्रह्म
णोरूपमुपनिगच्छतियक्षत्रियःपुरोधयैवदीक्षयैवपुरोधयैवप्रवरेणैवक्षत्रं
वाएतद्वनस्पतीनांयन्यग्रोधःक्षत्रंराजन्योनितऊर्ध्वोहक्षत्रियोराड्वसम्भ
वतिप्रतिष्ठितऊर्ध्वोनितऊर्ध्वन्यग्रोधोवरोधैर्भूम्याप्रतिष्ठितऊर्ध्वतद्यत्क्षत्रियो
यजमानोन्यग्रोधस्यावरोधांश्चफलानिवभक्षयत्यात्मन्येवतत्क्षत्रंवनस्पती
नांप्रतिष्ठापयतिक्षत्रऊआत्मनःक्षत्रंहवैसऊआत्मनिक्षत्रंवनस्पतीनांप्रतिष्ठाप

यतिन्यग्रोधऊर्ध्वावरोधैर्भूम्यांप्रतिराष्ट्रेतिष्ठत्युग्रंहास्यराष्ट्रमन्यध्यंभवतियऊर्ध्व
मेतंभक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानः॥ ५॥३१॥अथयदौदुंबराण्यूर्जोवाएष
वांनाद्यादूनस्पतिरजायतयदुदुंबरोभौज्यंवाएतद्वनस्पतीनांयद्वैमेवोस्मिंस्त
दन्नाद्यंभौज्यंवनस्पतीनांक्षत्रेदधात्यथयदश्वत्थानितेजसोवाएषवनस्प
तिरजायतयदश्वत्थःसाम्राज्यंवाएतद्वनस्पतीनांतेजऊएवास्मिंस्तत्साम्राज्यं
वनस्पतीनांक्षत्रेदधात्यथयत्प्लाक्षाणियशसोवाएषवनस्पतिरजायतय
त्प्लक्षःस्वाराज्यंवहवाएतद्वैराज्यंवनस्पतीनांयशऊएवास्मिंस्तत्स्वाराज्यंवैरा
ज्यंवनस्पतीनांक्षत्रेदधात्येतान्यस्यपुरस्ताद्वपक्वफलानिभवंत्यथसोमंराजानं
क्रीणंतितिरात्रऊएवाउतोपवसथात्प्रतिवशोश्वरंत्यथोपवसथ्यमहरेतान्यध्वर्युः
पुरस्ताद्वपक्वमल्पयेतौधिषवणंवर्मौधिषवणेफलकेद्रोणकलशंदशापवित्र
मदीन्यूनमतंवाधवनीयंवस्थालीमुदचनंचमसंवतद्यदेतद्राजानंप्रातरभि

पुण्वंति तदेनानिद्वेधाविग्रह्णीयादप्यन्यानिसुनुयान्माध्यंदिनायान्यानि परिशि
ष्यात्॥६॥३२॥तद्यत्रैतांश्चमसान्नयेयुस्तदेतंयजमानंचमसंनयेत्तस्मि
ङ्देवमेतरूपंकेवास्तेस्यातोतयोर्वषट्कृतेतःपरिधिपूर्वंप्रास्येदाधिक्राव्णोऽअका
रिषमित्येतयर्चासःस्वाहाकारस्यानुवषट्कृतेपरमादधिक्राःशवसापंचक्रीतिति
तद्यत्रैतांश्चमसानाहरेयुस्तदेतंयजमानंचमसमाहरेत्तान्यत्रोद्गीयुस्तदेन
मुपोद्गीयात्तद्देवांहोतोपह्वयेतयदाचमसंभक्षयेत्स्वेनमेतयाभक्षयेद्य
दत्रशिक्षंरश्मिनःसुतस्यय्दिद्रोऽअपिबछचीभिः॥इदंतदस्यमनसाशिवेनसोम
राजानमिहभक्षयामीतिशिवोहवाऽअस्माऽएषवानस्यःशिवेनमनसाभक्षि
तोभवत्युग्रहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियऽएवमेतंभक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानः
शान्तःएधिहृदेचीतःप्रणऽआयुजेवसेसोमतारीरित्यात्मनःप्रत्यभिमर्शंईश्वरोर
वाएषाप्रत्यभिमर्शोमनुष्यस्यायुःप्रत्यवहर्तोरनर्हन्माभक्षयतीतितद्यदेतेनात्मा

नमभिमर्शत्यायुरेवतत्प्रतिरतःआप्यायस्वसमेतुतेसंतेपयांसिसमुयंतुवाजाःइतिचम
समाप्याययत्यभिरूपाभ्यांयज्ञेभिरूपंतत्समर्द्धं॥७॥३३॥तद्यत्रैतांश्चमसान्साद
येयुस्तदेतंयजमानंचमंसादयेत्तान्यत्रप्रकंपयेयुस्तदेनमनुप्रकंपयेदथेनमाहृतं
भक्षयेन्नराशंसपीतस्यदेवसोमतेमतिविदंदुर्मैत्रभिर्भाक्षितस्यभक्षयामी
तिप्रातःसवनेनाराशंसोभक्षऊर्वैरितिमाध्यंदिनेकाव्यैरितितृतीयसवनेऽर्मा
वैपितरःप्रातःसवनेऽर्वामाध्यंदिनेकाव्यास्तृतीयसवनेतदेतत्पितृनेवामृतां
सवनभाजःकरोतिसर्वोहवैसोमपऽइतिहस्माहप्रियव्रतःसोमापोयःकश्चस्व
नभागित्यमृताहवाऽअस्यपितरःसवनभाजोभवंत्युग्रहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियः
एवमेतंभक्षंभक्षयतिक्षत्रियोयजमानःसमानऽआत्मनःप्रत्यभिमर्शःसमानमा
प्यायनंचमसस्यप्रातःसवनस्येवतताप्रातःसवनंवैयुर्माध्यंदिनस्यमाध्यंदि
नंतृतीयसवनस्यतृतीयसवनंतमेवमेतंभक्षंप्रोवाचैरामोमार्गवोविश्वंतराय

सोषम्नायतस्मिन्होवाचप्रोक्तेसहस्रमुहब्राह्मणतुभ्यंदर्भःसख्यापर्णःउमेयस्तः
स्थेतमुहैवप्रोवाचतुरःकावषेयोजनमेजयायपारिक्षितायेतमुहैवप्रोवतुःपर्व
तनारदौसोमकायसाहदेव्यायसहदेवायसार्ञ्जयायबभ्रवेदेवाबधायभीमा
यवेदर्भायनग्नजितेगांधारायेतमुहैवप्रोवाचाग्निःसनत्क्रतायरिंदमायक्रतुवि
देजानकयऽएतमुहैवप्रोवाचवसिष्ठःसुदासैपैजवनायतेहतेसर्वऽएवमहज्जग्मु
रेतंभक्षंभक्षयित्वासर्वेहैवमाहाराजाऽआसुरादित्यऽइवहस्मश्रियाप्रतिष्ठिता
स्तपंतिसर्वाभ्योदिग्भ्योबलिमावहंतऽआदित्यऽइवहवैस्मश्रियांप्रतिष्ठितस्तपतिस
र्वाभ्योदिग्भ्योबलिमावहंतुयंहास्यराष्ट्रमव्यथ्यंभवतियऽएवमेतंभक्षंभक्षय
तिक्षत्रियोयजमानोयजमानः॥८१॥३४॥ ॥इतिसप्तमपंक्तिकायांपंचमोध्यायः॥
॥अथातःपशोरुक॥तदाहुर्यऽआहिताग्निरेकादशा॥हरिश्चंद्रःषट्॥प्रजापतिर्यज्ञम २९
खो॥विश्वंतरोष्टौ॥अथातःपशोस्तदाहुर्यदर्थाथातऽएतेषायश्चेमसानांचत्वारि॥

रामलोपनामकनारायणभट्टस्यसुतश्रीधरेणलिखितं॥ छ॥

॥ श्रीरतिसुखसंपत्तिकायासमाप्तः॥ग्रं॥

२२

॥ इत्यष्टमपंचिकाप्रारंभः॥ श्री॥८॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॐम॥ अथातस्तृतरात्र्योरेवैकाहिकंप्रातःसवनमैकाहिकं
॥१॥ तृतीयसवनमेतेवैरात्रांतेऽह्नेप्रतिष्ठितेसवनेयदेकाहिकेरात्र्यैकृत्यैप्रतिष्ठित्याअ
प्रच्युत्याउक्थोमाध्यंदिनःपवमानोयउभयसाम्नोबृहत्रथंतरेस्यातोहिसामनी
क्रियेतेआत्मारथंयथोतयइंदवस्तोसुतमंधइतिरायंतरीप्रतिपदाथंतरोनुचरः
पवमानोक्थंवाएतद्यन्नरुक्तीयंपवमानेवाअत्ररथंतरंकुर्वंतिबृहत्सबीबध
तायैतदिंद्रंरथंतरंस्तृतमाध्यांप्रतिपदनुचरापथामनुरांसस्यथोब्रह्मवैरथंतरं
क्षत्रंबृहद्ब्रह्मखलुवैक्षत्रात्पूर्वंब्रह्मपुरस्तान्मउग्रंराष्ट्रमव्यथ्यमसदित्यथा
न्नंवैरथंतरमन्नमेवास्मेतत्पुरस्तात्कल्पयत्यथेयंवैपृथिवीरथंतरमियंख
लुवैप्रतिष्ठाप्रतिष्ठामेवास्मेतत्पुरस्तात्कल्पयतिसमानरंइनिहवोविभक्तः ॥१॥
साऽक्रामदुद्गान्ब्राह्मणास्त्यउभयसाम्नोरूपमुभेहिसामनीक्रियेतेस

माध्योधाय्याअविभक्तास्ताअक्रामैकाहिकोमरुत्वतीयःप्रगाथः॥ १॥जानिछा
उग्रःसहसेतुरायेतिसूक्तमुग्रावसहस्वनक्षत्रस्यरूपंमऽओजिष्ठइत्योजस्व
नक्षत्रस्यरूपंबलमभिमानइत्यभिवर्धिभूत्यैरूपंतदेकादशंभवत्येकाद
शाक्षराविराट्त्रिष्टुप्त्रैष्टुभोविराजन्यओजोवाइंद्रियंवीर्यंत्रिष्टुबोजःक्षत्रंवीर्यंरा
जन्यस्तदेनमोजसाक्षत्रेणावीर्येणसमर्द्धयतितद्धोरिवीतंभवत्येतद्वैमरुत्वतीयं
समर्द्धयद्धोरिवीतंस्यात्तंब्राह्मणंत्वामिद्धवामहइतिबृहत्सएभवतिक्षत्रंवै
बृहत्क्षत्रेणैवतत्क्षत्रंसमर्द्धयत्यथोक्षत्रंवैबृहदात्मायजमानस्यनिष्ठेवल्पंत
द्यद्बृहत्सएभवतिक्षत्रंवैबृहत्क्षत्रेणैवैनंतत्समर्द्धयत्यथोज्येष्ठंवैबृहज्ज्येष्ठेने
वैनंतत्समर्द्धयत्यथोश्रेष्ठंवैबृहच्छ्रेष्ठेनैवैनंतत्समर्द्धयत्यभित्वाशूरनोनु
मइतिरथंतरमनुरूपंकुर्वंत्ययंवैलोकोरथंतरमसौलोकोबृहद्ययंवैलो

॥२॥ कस्यासौलोकोनुरूपोमुष्यलोकस्यायंलोकोनुरूपस्तद्यदृथंतरमनुरूपं
कुर्वंस्याभिवदंलोकौयजमानायसंपोगिनौकुर्वंयथोब्रह्मवैरथंतरंक्ष
त्रंवृहद्ब्रह्मणिरवलुवैक्षत्रंप्रतिष्ठितंक्षत्रेब्रह्मातौसामन्नएवसयोनितायै
यद्वावानेतिधाय्यातस्याउक्तंब्राह्मणमुपयंश्रयावच्चनइतिसामग्रगा
थउपस्यसाम्नोरूपमुभेहिसामनीक्रियेते॥२॥तमुष्टुहियाअभिभू
तोजाइतिसूक्तमभिवदभिभूत्यैरूपमषाव्वमुंरसहमानमाभिरिक्ष
त्रवत्सहमानेवत्तक्षत्रस्यरूपेतपंचदशंभवत्योजोवाइंद्रियंवीर्यंपं
चदशओजःक्षत्रंवीर्यंराजन्यस्तदेनमोजसाक्षत्रेणवीर्येणासमर्द्धयति
तद्वारहाजंभवतिभारद्वाजंवैवृहदार्षेयेणासलोमेषहवावक्षत्रियस्य ॥२॥
शेःसम्द्वायोवृहत्यछस्तत्समाधत्रक्वचक्षत्रियायजेतवृहदेनत्रपछं

स्यात्तत्सम्दं॥३॥ऐकाहिकाहोत्राएतावैरूपांताःक्लृप्ताःप्रतिष्ठिताहोत्रा
यदैकाहिकाःस्युरेकस्यैप्रतिष्ठित्याअप्रच्युत्यैताःसर्वरूपाभवंतिसर्वसम्द्
ःसर्वरूपतायैसर्वसम्द्भ्यैसर्वरूपाभिर्होत्राभिःसर्वसम्द्भिःस
र्वान्कामानवाप्नवान्मेतितस्माद्यत्रक्वचैकाहाअसर्वस्तोमाअसर्वपृछाए
काहिकाएवतत्रहोत्रास्युस्तत्सम्दमुक्थ्याएवायंपंचदशास्यादित्याऊ
रोजोवाइंद्रियंवीर्यंपंचदशओजःक्षत्रंवीर्यंराजन्यस्तदेनमोजसाक्षत्रे
णवीर्येणासमर्द्धयतितस्मात्त्रिरात्रेत्रिरात्राःपिभवंतित्रिरात्रेवै
विराड्विराळेनाद्यंविराज्येवैनंतदन्नाद्येप्रतिष्ठापयतितस्मात्तदुक्थ्यःपं
चदशास्यादित्याऊज्योतिरेवाग्निष्टोमस्याह्नवैस्तोमानांत्रि
वृत्क्षत्रंपंचदशोब्रह्मसरवलुवैक्षत्रात्सवैब्रह्मपुरस्तान्नउग्रंराष्ट्रमन्य

थ्यमसदितिविंशः सप्तदशः शौद्रोवर्णएकविंशोविंशेवास्मैतछंदश्चवर्णमनु
॥३॥ वर्त्मनोकुर्वंत्यथोतेजोवैस्तोमानांत्रिवृद्धीर्यंपंचदशः प्रजातिः सप्तदशः प्रतिष्ठैक
विंशस्तदेनंतेजसाबीर्येणप्रजात्याप्रतिष्ठयांततः समर्द्धयतितस्माज्योतिष्टोम
स्यातस्यचतुर्विंशतिस्तुतरास्त्राणिभवंतिचतुर्विंशत्यर्द्धमासाःसंवत्सरः संव
त्सरेठस्वमन्नाद्यंरुत्स्वएवैनंतदेनाद्येप्रतिष्ठापयतितस्माज्योतिष्टोमएवोक्ति
ष्टोमस्यादग्निष्टोमस्यात्॥ २॥ इतिषष्ठपंचिकायांप्रथमोध्यायः॥
अथातःपुनरभिषेकस्यैवसूयतेहवाअस्यक्षत्रंयोदीक्षतेक्षत्रियःसन्सय
दावरथादुदेत्यानूबंध्ययेष्ट्वादेवस्यत्वथैनमुदवसानीयायांसंस्थितोयां
पुनरभिषिंचंतितस्यैतेपुरस्तादेवसंभाराउपकॢप्ताभवंत्योदुंबर्यासंदीत
स्येप्रादेशमात्राःपादास्युरराल्लिमात्राणिशीर्षण्यान्यानिमौंजंबिव

यनंव्याघ्रचर्मास्तरणमौदुंबरश्चमसउदुंबरश्चारवातस्मिंनेतस्मिंश्चमसेशृतयानि
निषुतानिभवंतिदधिमधुसर्पिरातवंध्याआपःशृष्पाणिचतोक्मानिचसुरादर्वीतथै
षादक्षिणाग्नेयीनिर्वेदोभवतितत्रैतांप्राचीमासंदींप्रतिष्ठापयतितस्याअंतौवेदिहौ
पादौभवतोबहिर्वर्तिदूर्वाबिंबैश्चीस्तस्याएतत्परिमितंरूपंयदंतर्वेघथैयभूमा
परिमितोयोबहिर्वेदितद्यदस्याअंतर्वेदिहौपादौभवतोबहिर्वेदिहाउभयोःकामयो
रुपास्येयश्चांतर्वेदियश्चबहिर्वेदि॥ ५॥ व्याघ्रचर्मणास्तृणास्तन्नरसोम्नाप्राचीनग्री
वेषाक्षत्रंवाएतदारण्यानांपशूनांयद्व्याघ्रःक्षत्रंराजन्यःक्षत्रेणैवतत्क्षत्रंसमर्द्धय
तितांपश्चात्प्राङुपविश्यदक्षिणाजानुदक्षिणमभिमंत्रयतउभाभ्यांपाणिभ्यांमाल
भ्याग्निष्टोमायत्वासयुजंछंदसारोहतुसवितोस्तिहासोमानुष्टुभावहस्पति
र्बृहत्यामित्रावरुणोपंक्त्यैइंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यासातानहमनुराज्यायसाम्रा
ज्यायभौज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्यायराज्यायमहाराज्यायाधिप

स्याय स्वावश्यायातिछायारोहामीयेतामासंदीमारोहेदक्षिणेनाग्रेजानुनाथस
॥४॥ व्येनतन्नदितीश्॥ चतुरुत्तरैर्वैदेवाश्छंदोभिःसयुग्भूवेतांश्रियमारोहन्यस्यामेत
एतर्हिप्रतिष्ठिताअग्निर्गायत्र्यासवितोष्णिहासोमोनुष्टुभाबृहस्पतिर्बृहत्याभि
त्रावरुणौपंक्त्यैंद्रस्त्रिष्टुभाविश्वेदेवाजगत्यातेएतेअप्यनूच्येतेअग्नेर्गायत्र्य
भवत्सयुग्वेतिकल्पतेहवाअस्मैयोगक्षेमउत्तरोत्तरिणीहश्रियमश्नुतेश्नुतेह
प्रजानांमैश्वर्यमाधिपत्यंयएवमेतामनुदेवतामेतामासंदीमारोहतिक्षत्रियः
सन्नयेनमभिषक्ष्यन्नपांरसंतिंवाचयतिश्रिवेनमाचक्षमापश्यतापःश्रिवया
तन्वोपस्पृशतत्वचंमे॥सर्वोअग्नीरप्सुषदोदुवोमायिवर्चोबलमोजोनिधत्ते
तिनेतस्याभिषिषिचानांतौनस्योआपोवीर्यंतिहणांनिति॥६॥अथैनमुदु
बरश्राखामंतर्धायाभिषिंचतीमाआपःशिवतमाइमाःसर्वस्यभेषजीः॥ ॥४॥
इमाराष्ट्रस्यवर्द्धनीरिमाराष्ट्रभृतामताः॥याभिरिंद्रमभ्यषिंचत्प्रजापतिः॥

सोमंराजानंवरुणंयमंमनुं॥ताभिरद्भिरभिषिंचामित्वामहंराज्ञांत्वमधिराजोभवे
ह॥महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनिरभीजइंद्राजनिरभीजनदेव
स्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसे
इंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि॥बलायश्रियैयशसेनाद्यायभूरितियइछेदिमंमे
प्रयंनमघादियथयइछेद्विपुरुषंभूर्भुवइत्थंयइछेत्त्रिपुरुषंवाप्रतिमंवाभूर्भु
वस्वरितिहैकआहुःसर्वाभिर्वाएतद्व्याहृतिभिर्यदेताभिराहुतयोयंतिसर्वेणाहास्यपरस्मै
लोकायभवतीतिमेतेनाभिषिंचेद्देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ता
भ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि॥बलायश्रियै
यशसेनाद्यायेतितदुपरिष्टात्पुनःपरिचक्षतेयदेवसर्वेणावाचोभिषिक्तोभवतीभ
रोहतुपुरायुषःप्रेतारितिहस्माहसत्यकामोजाबालोयमेताभिर्व्याहृतिभि
र्नाभिषिंचंतीतीश्वरोहसुसर्वमायुरेतीसर्वमाप्नोतिज्येनेत्यहस्माहोदाल

क आरुणिर्यमेतामिर्व्याहृतिभिरभिषिंचंतीतिमतेनैवाभिषिंचेद्बस्यस्वा
॥५॥ सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यां मग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रि
येणाभिषिंचामि॥ बलायश्रियैयशसेनाद्यायभूर्भुवस्वरित्यथैतानिहवैक्षत्रिया
दीजानाद्युक्रांतानिभवंतिब्रह्मक्षत्रेऊर्गन्नाद्यमपांमोषधीनांरसोब्रह्मवर्चसमि
त्यापुष्टिःप्रजातिःक्षत्रंरूपंतदथोअन्नस्यरसओषधीनांक्षत्रंप्रतिघातंदेवामनु
रस्मादाहुतीर्जुहोतितदस्मिन्ब्रह्मक्षत्रेदधाति॥ ७॥अथोदुंबर्यासंदीभवत्यो
दुंबरश्चमसउदुंबरश्चाश्वत्थीअन्नाद्यमुदुंबरऊर्जैवास्मिंस्तदन्नाद्यंदधात्यथ
यद्दधिमधुघृतंभवत्यपांसओषधीनांरसोपामेवास्मिंस्तदोषधीनांरसंधत्ते
त्यथयदातपवर्ष्याआपोभवंतितेजश्चैवब्रह्मवर्चसंचातपवर्ष्याआपस्तेजए
वास्मिंस्तद्ब्रह्मवर्चसंदधात्यथयष्पाणिचतोक्मानिचभवंतीरायैतत्सुष्ये ॥५॥
रूपमथोप्रजात्यैरायैवास्मिंस्तत्पुष्टिंदधात्यथोप्रजातिमथयस्करोभवति

क्षत्ररूपंतदथोअन्नस्यरसःक्षत्ररूपमेवास्मिंस्तद्दधात्यथोअन्नस्यरस
मथयद्दर्वीभवतिक्षत्रंवाएतदोषधीनांयद्दर्वीक्षत्रंराजन्योनिततएवहीदंक्षत्रियो
राष्ट्रेवसन्भवतिप्रतिष्ठितएवनितएतेवद्दर्वीरोधैर्भूम्यांप्रतिष्ठितेवतयद्दर्वीभवत्यो
षधीनामेवास्मिंस्तत्क्षत्रंदधात्येषोप्रतिष्ठामेलानिहवैयान्यस्मादीजानाद्यु
क्रांतानिभवंतिलान्येवास्मिंस्तद्दधातितैरेवैनंतत्समर्द्धयत्यथास्मैसुराकंसं
हरंतआदधातिस्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया॥ इंद्रायपातवेसु
तंइत्याधायशांतिंवाचयतिनानाहिवांदेवहितंसदस्कृतंमासंसत्सुप्रथांपरमे
व्योमनि॥ सुरात्वमसिशुष्मिणीसोमएषराजामेनंहिंसिष्टंस्वायोनिमा
विशंतावितिसोमपीथस्यचैषासुरापीथस्यचव्याद्यनिःपीतायंरातिम
न्येतत्स्माएनांप्रयच्छेत्तद्धिमित्रस्यरूपंमित्रएवैनांतदंततःप्रतिष्ठापयति
तथाहिमित्रेप्रतितिष्ठतिप्रतितिष्ठतियएवंवेद॥ ८॥अथोदुंबरश्चाश्वा

॥६॥ मभिप्रत्यवरोहत्यूर्वा अंनाघमुदुंबर ऊर्जमेवतदंनाघमभिप्रत्यवरोहत्यपर्येवासी
नोभूमोपादौप्रतिष्ठाप्यप्रत्यवरोहमाहप्रतितिष्ठामि द्यावाप्थिव्योः प्रतितिष्ठामिप्रा
णापानयोः प्रतितिष्ठाम्यहोरात्रयोः प्रतितिष्ठाम्यहोरात्रयोः प्रतिब्रह्मन्प्रति
क्षत्रेप्रत्येषुत्रिषुलोकेषुतिष्ठामीत्येतत सर्वेणात्मनाप्रतितिष्ठतिसर्वस्मिन्हवाए
तस्मिन्प्रतितिष्ठत्यक्षत्रोत्तरिणीहश्रियमश्नुतेश्नुतेहप्रजानांमैश्वर्यमधिपत्यं
यएवमेतेनपुनरभिषेकेणाभिषिक्तःक्षत्रियःप्रत्यवरोहत्येतेनप्रत्यवरोहेणप्र
त्यवरुह्योपरिष्टात्प्राङासीनोनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणइतित्रि
रुच्चोब्रह्मणेनमस्कृत्यवरंददामीत्याअभिजित्यैविजित्यैसंजित्यैइतिवाचं
विसृजतेसयंनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणइतित्रिरुच्चोब्रह्मणेनम
स्करोतिब्रह्मणएवतत्क्षत्रंवशमेतिततोघत्रैवब्रह्मणःक्षत्रंवशमेतितद्राष्ट्रंस ॥६॥
मर्द्धुकंहीरबदाहास्मिन्वीरोजायतेथयहरंददामीत्याअभिजित्यैविजि

त्यैसंजित्यैइतिवाचंविसृजतएतदेवाचोजितंयददामीत्याहयदेववाचोजितीं३॥त
न्मरुद्मनुकर्मसंतिष्ठाइतिविसृज्यवाचमुपोत्थायाहवनीयस्समिधमभ्यादधा
तिसमिदसिसम्बंरुचेंद्रियेणवीर्येणरुचाहतेंद्रियेणवतहीर्येणात्मानमंततः
समिद्धेयस्याधायसमिधंत्रीणिपदानिप्राङुदङ्ङपक्रामतिरुद्रास्त्वाऽनुमतिरुद्रा
मयिदेवेभ्यःकल्पतांकल्पतांमेयोगक्षेमौभयंमेस्तित्यपराजितांदिशामुपति
ष्ठतेजितस्यैवापुनःपराजयायतत्तदितीं३॥९॥देवासुराएषुलोकेषुसं
येतिरेतएतस्यांप्राच्यांदिशियेतिरेतांस्ततोसुराअजयंस्तेदक्षिणायांदि
शियेतिरेतांस्ततोसुराअजयंस्तेप्रतीच्यांदिशियेतिरेतांस्ततोसुराअज
यंस्तउदीच्यांदिशियेतिरेतांस्ततोसुराअजयंस्तएतासुमेनवोंतरदेशो
येतिरेयएषप्राङुदङ्तेहततोजिग्युस्तंयदिक्षत्रियउपधावेत्सेनयोः

समाय स्योस्तथामेकुरुयथाहमिमांसेनांजयानीतिसयदितथेतिब्रूया
॥७॥ हनस्पतेवीड्वंगोहिभूयाइयस्यरथोपस्थमन्वयायेनभूयादातिष्ठस्वेतो
तेदिशामभिमुखः संनद्धोरथेभिप्रवर्तांसउदङ्सन्नह्यङ्सदक्षिणा
सप्राङ्सोष्णीषमित्रमित्रस्यभीवर्तेनहविषेयेनमावर्तयेदथैनमन्वीक्षे
तात्रतिरथेनरासेनसोपर्णेनेतियजेतिहतंसेनांयघुवाएनमुपधा
वेसंग्रामंसंयातिष्यमाणस्तथामेकुरुयथाहमिमंसंग्रामंसंजयानी
त्येतस्यामेवैनंदिशियातयेज्जयतिहतंसंग्रामंयघुवाएनमुपधावेद्वा
ष्ट्रादपरुध्यमानस्तथामेकुरुयथाहमिदंराष्ट्रंपुनरवगच्छानीत्येतो ॥७॥
मेवैनंदिशमुपनिष्क्रमयेत्तथाहराष्ट्रंपुनरवगच्छेत्पस्थायामित्राणां
व्यपमुत्तिंब्रुवन्नहानप्येयपप्राचरेद्विश्वाअमित्रानितिसर्वतोहास्मा

अनमित्रमभयंभवत्यन्तरिक्षंहश्रियमश्नुतेश्नुतेहप्रजानामैश्वर्यमाधि
पत्यंयएवमेतामभित्राणांव्यपनुत्तिंब्रुवन्नहानप्येवमुहान्पश्चाद्ब्रह्मयाने
रूपविष्टायांचारव्यायऋत्विगतंतः कंसेनचतुर्गृहीतास्मित्रआज्याहुतीरेवीः
प्रपदंजुहोत्यनार्त्याअरिष्टयाअक्ष्यान्याअभयाय॥१०॥पयसुप्रधन्वा
जसातयेपरिदत्रापृथ्वीब्रह्मप्राणमम्तंप्रपद्यतेयमसोग्नेर्नर्मापयंस्व
स्तये॥सहप्रजयासहपशुभिर्णिस्वाहुतिहिवस्तरध्याऋपायानईयुसे
स्वाहा॥अनुहिवासुतंसोममदामसिंमहेसमग्नुवोब्रह्मप्राणमम्तं
प्रपद्यतेयमसोग्नेर्वर्मापयंस्वस्तये॥सहप्रजयासहपशुभिर्यराज्ये
वाजांअभिपवमानप्रगासेहस्वाहा॥अजीजनोहिपवमानसूर्यंविधारे
सवब्रह्मप्राणमम्तंप्रपद्यतेयमसोग्नेर्वर्मापयंस्वस्तये॥सहप्रज

या सह पशुभिः क्षमनापयो गोजीरयारं ह मापाः पुरंध्यास्वाहेत्यनातोहवाऽरि
ष्टोजीतः सर्वतोगुप्तस्त्रय्यैविद्यायै रूपेपाः सर्वादिशोनुसंचरत्यै इलोकेप्रति
ष्ठितोयस्माएतास्ऋत्विगंततः कंसेनचतुर्गृहीतास्तिस्त्रआज्याहुतीरेडीः प्रप
दंजुहोत्यथांततः प्रजातिमाशास्तेगवामश्वानांपुरुषाणामिहगावः प्रजाय
ध्वमिहाश्वाइहपूरुषाः॥ इहोसहस्त्रदक्षिणोवीरस्त्रातामिषीदतितिबकुंहवै
प्रजयापशुभिर्भवतियएवमेतामंततः प्रजातिमाशास्तेगवामश्वानांपुरुषाणा
मेषहवावक्षत्रियोविक्षेयमेवंविदोयाजयंत्यथहतंत्येवकर्षतियाहवा
इदंनिषादावासलगानापापकृतोवावित्तवंतंपुरुषमरण्येगृह्णीतः कतमेन्व
स्यवित्तमादायइवंत्येवमेवतऋत्विजोयजमानंकृत्तमेन्वस्यवित्तमादाय ॥८१॥
इवंतियमनेवंविदोयाजयंतेतद्धस्मवैतद्विद्वानाहजनमेजयःपरिक्षितए

म्याभीतश्चसेनांजया

वंविदंहिवैमामेवंविदोयाजयंतितस्मादहंजयाम्यभीत्यर्यासेनयानमादित्या
नमानुष्यंहवऋछत्येष्यामिसर्वमायुः सर्वभूमिर्भविष्यामीतिनहवाए
नंदिव्यानमानुष्यंहवऋछत्येतिसर्वमायुः सर्वभूमिर्भवतियमेवंवि
दोयाजयंतियाजयंति॥१॥इत्यष्टमंपंक्तिकाण्डंद्वितीयोध्यायः॥अथा
तएंद्रोमहाभिषेकस्तेदेवाअब्रुवन्सप्रजापतिकाअयंवैदेवानामोजि
ष्ठोबलिष्ठः सहिष्ठः सत्तमः पारयिष्णुतमइममेवाभिषिंचामहाइतितथेति
तंहैतदिंद्रमेवतस्माएतामारंदीसमभरन्नंचनामृतस्येवंहचेरथंतरं
चपूर्वेपादावकुर्वन्बृहंचैरूपंचैराजंचापरौशाक्वररैवतेशीर्षण्येनौध
संचकालेयंचान्त्येऋचःप्राचीनातानन्त्सामानितिरश्चीनायान्य
ऊर्ध्वतीकाश्चान्यराआस्तरणंश्रियमुपवर्हणंतस्यैसविताचरहस्प

(११) तिश्चपूर्वोपादवधारयतोवायुश्चपूषाचापरोमित्रावरुणोरीर्षण्ये
अभिनावनृचेसप्तामासंदीमारोहतुसवस्तागायत्रेणाछंदसात्रि
वृतास्तोमेनरथंतरेणासाम्नारोहंतुतान्न्वारोहामिसाम्राज्यायरु
द्रास्त्वाचैष्टुभेनछंदसापंचदशेनस्तोमेनबृहतासाम्नारोहंतुतानन्वा
रोहामिभौज्यायादित्यास्त्वाजागतेनछंदसासप्तदशेनस्तोमेनवै रू
पेणसाम्नारोहंतुतान्न्वारोहामिस्वाराज्यायविश्वेत्वादेवाआनुष्टुभे
नछंदसैकविंशेनस्तोमेनवैराजेनसाम्नारोहंतुतान्न्वारोहामिवैरा
ज्यायसाध्याश्चत्वाच्याश्चदेवाःपांक्तेनछंदसात्रिणवेनस्तोमेनरा
ध्रेरेणसाम्नारोहंतुतान्न्वारोहामिराज्यायमरुतश्चत्वांगिरसश्च (१०)
देवाअतिछंदसाछंदसात्रयस्त्रिंशेनस्तोमेनरैवतेनसाम्नारोहंतु

तान्न्वारोहामिपारमेष्ठ्यायमहाराज्यायाधिपत्यायंस्वावृज्यायातिष्ठायारोहामी
येतामासंदीमारोहन्नमेतस्यामासंधामासीनंविश्वेदेवाअब्रुवन्नवाअनप्यु
क्रोऽयंद्रोवीर्यंकनुमहत्यभ्येनमुक्रेणाग्नेतितथेतितंविश्वेदेवाअप्युदक्रोशान्नि
मंदेवाअप्युक्रोशतंसंम्राजंसाम्राज्यंभोजंभोजपितरंस्वराजंस्वाराज्यंविराजं
वैराज्यंराजानंराजपितरंपरमेष्ठिनंपारमेष्ठ्यंब्रह्मजनिक्षात्रियोजनिविश्व
स्यभूतस्याधिपतिरजनिविशामत्ताजनिपुरांभेत्ताजन्यसुराणांहंताजनिव्र
तपोगोप्ताजनिधर्मस्यगोप्ताजनीतितमभ्युक्रंप्रजापतिरभिषेक्ष्यन्नेत
यर्चाभ्यमंत्रयत॥१२॥निषसादधृतव्रतोवरुणःपस्त्यास्वा॥साम्राज्यायभौ
ज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्यायराज्यायमहाराज्यायाधिपत्याय
स्वावृज्यायातिष्ठायसुक्रतुरितितमेतस्यामासंधामासीनंप्रजापतिःपुर
स्तान्निष्टम्नस्यःसुरुवऔदुंबर्याईयाशरव्यासपलाशायाजातरूपमयेन

चपवित्रेणांतर्यायाभ्यषिंचदिमाआपःशिवतमाइत्येतेनचतूचेनदेवस्यत्वे
॥१०॥ तिचयजुषाद्यौर्वस्वारिक्षंताभिश्चव्याहृतिभिः॥१३॥अथैनंप्राच्यांदिशिव
सवोदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनचयजुषैता
भिश्चव्याहृतिभिःसाम्राज्यायतस्मादेतस्याप्राच्यांदिशियेकेचप्राच्यानांरा
जानःसाम्राज्यायैवतेभिषिच्यंतेसम्राळित्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामे
वदेवानांविहितिमन्वथैनंदक्षिणस्यांदिशिरुद्रादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैर
होभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिर्भोज्यायतस्मा
देतस्यांदक्षिणस्यांदिशियेकेचसत्वतांराजानोभोज्यायैवतेभिषिच्यंतेभो
जेत्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनंप्रतीच्यांदि
श्यादित्यादेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनचय ॥१०॥
जुषैताभिश्चव्याहृतिभिःस्वाराज्यायतस्मादेतस्यांप्रतीच्यांदिशियेकेचनी

च्यानांराजानोयेपाच्यानांस्वाराज्यायैवतेभिषिच्यंतेस्वराळित्येनानभिषिक्ता
नाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनमुदीच्यांदिशिविश्वेदेवाःषड्भिश्चैवपंच
विंशैरहोभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिर्वैराज्या
यतस्मादेतस्यांमुदीच्यांदिशियेकेचपरेणहिमवंतंजनपदाउत्तरकुरवउत्तरम
द्राइतिवैराज्यायैवतेभिषिच्यंतेविराळित्येनानभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहि
तिमन्वथैनमध्यांध्रुवायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदिशिसाध्याश्चास्याश्वदेवाः
षड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनचयजुषैताभिश्चव्याह
तिभिःराज्यायतस्मादध्यांध्रुवायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदिशियेकेचकु
रूपंचालानांराजानःसवशोनीनराणांराज्यायैवतेभिषिच्यंतेराजेत्येना
नभिषिक्तानाचक्षतएतामेवदेवानांविहितिमन्वथैनमूर्ध्वायांदिशिमरुत
श्चांगिरसश्चदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभ्यषिंचंनेतेनचतूचेनैतेनच

यजुषैताभिश्चव्याहृतिभिः पारमेष्ठ्याय महाराज्याधिपत्याय स्वावश्याय आति
॥११॥ ष्ठायेति स पारमेष्ठ्यः प्राजापत्योभवत् साएतेन महाभिषेकेणाभिषिक्तइंद्रः सर्वाञ्जि
तीरजयत् सर्वाँल्लोकानविंदत् सर्वेषां देवानांश्रैष्ठ्यमतिष्ठत् परमतामगच्छत् साम्रा
ज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमहाराज्यमाधिपत्यमियायं लोकं
स्वयंभूः स्वराळमतोमुष्मिन्त्स्वर्गेलोकेसर्वान्कामानाप्नोत् सतः समभवत् स
मभवत् ॥१४॥ इत्यष्टमपंचिकायांतृतीयोध्यायः ॥ सयश्छंदेवंविक्षत्रियोयं
सर्वाञ्जितीर्जयेतायंसर्वाँल्लोकानविंदेतायंसर्वेषांराज्ञांश्रैष्ठ्यमतिष्ठांपरमतां
गच्छेत्साम्राज्यंभौज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमहाराज्यमाधिपत्यम
यंसमंतपर्यायीस्यात्सार्वभौमः सार्वायुषआंतादापरार्धात्पृथिव्यैसमुद्रपर्यं
तायाएकराळितिसनविचिकित्सेसब्रूयात्सहश्रद्दधानायांचराज्ञीमजायेहयोचप्रे
तास्मिंतदुभयमंतरेणाप्तांमेलोकंसुरूतमायुः प्रजांवृंजीयेति स्व
॥१५॥ अथतोब्रूयाच्चतुष्पादानिवानस्पत्यानिसंभरतन
ग्यग्रोधान्यौदुंबरान्याश्वत्थानिप्लाक्षाश्वापीतिक्षत्रंवाएतद्वनस्पतीनां
यन्यग्रोधोयन्न्यग्रोधानिसंभरंतिक्षत्रमेवास्मिंस्तद्दधाति भौज्यं
वाएतद्वनस्पतीनांयदुदुंबरोयदौदुंबराणिसंभरंतिभौज्यमेवास्मिं
स्तद्दधातिसाम्राज्यंवाएतद्वनस्पतीनांयदश्वत्थोयदाश्वत्थानिसंभरं

स्व २

तिसाम्राज्यमेवास्मिंस्तद्दधाति स्वाराज्यंच हवाएतद्वैराज्यं चवनस्पतीनांय
॥१२॥ लसोयत्लाक्षाणिसंभरंति स्वराज्यमेवैराज्यमेवास्मिंस्तद्दधात्यथ ततोन्नय
चतुष्टयान्योषधानिसंभरतेतोक्मरुतानिव्रीहीणांमहाव्रीहीणांप्रियंग
नीयवानामितिसत्रंवाएतद्दोषधीनांयद्व्रीहयोयद्व्रीहीणांतोक्मसंभरंतिश
त्रमेवास्मिंस्तद्दधातिसाम्राज्यंवाएतद्दोषधीनांयन्महाव्रीहयोयन्महाव्री
हीणांतोक्मसंभरंतिसाम्राज्यमेवास्मिंस्तद्दधातिभौज्यंवाएतद्दोष
धीनांयस्त्रियंगवोयस्त्रियंगूनांतोक्मसंभरंतिभौज्यमेवास्मिंस्तद्द
धातिसेनान्यंवाएतद्दोषधीनांयघनायघनानांतोक्मसंभरंतिसे
नान्यमेवास्मिंस्तद्दधाति ॥१६॥अथास्माओदुंबरींमासंदींसंभरं
तिस्याउक्तंब्राह्मणंमोदुंबरश्चमसोवापात्रीमोदुंबरश्चारुर्वातानेतान्संभारान्संभरन्मोदुंबर्यंपात्र्यांवाचमसेवासमावपेयुस्तेषुस ॥१२॥

मोसेषुदधिमधुसर्पिरातपन्पर्व्याआपोपयानीयप्रातिष्ठाय्यैतामासंदीमभिमं
त्रयेतब्रह्मत्वेरथंतरंत्वपूर्वंपादोभवतांवैरूपंत्ववैराजंत्वापरोशाकररैव
तेश्रीर्षण्येनौधसंत्वकालेयंत्वानूच्यैऋचः प्राचीनातानूंसामानितिरश्ची
नयायायजूंष्यतीकाशायराओस्तरणंश्रीरूपबर्हणंसंविताचलेबर्हस्प
तिश्चपूर्वैपादैरधारयतांवायुश्चपूषाचापरैमित्रावरुणौरीषण्येअश्वि
नावनूच्यैरथेनमेतामासंदीमारोहतंसवस्त्वागायत्रेणछंदसा
त्रिवृतास्तोमेनरथंतरेणसाम्नारोहतुतानन्वारोहसाम्राज्यायरूपा
स्त्वात्रैष्टुभेनछंदसापंचदशेनस्तोमेनबर्हलासाम्नारोहंतुतानन्वारो
हभौज्यायादित्यास्त्वाजागतेनछंदसासप्तदशेनस्तोमेनवैरूपेणसा
म्नारोहंतुतानन्वारोहस्वाराज्यायविश्वेत्वादेवाआनुष्टुभेनछंदसै

कविंशेनस्तोमेनवैराजेनसाम्नारोहंतुतनन्वारोहवैराज्यायमरुत्भ्यस्त्वौ
गिरस्तभ्यश्चदेवाअतिछंदसाछंदसात्रयस्त्रिंशेनस्तोमेनरैवतेनसाम्ना
रोहंतुतानन्वारोहपारमेष्ठ्यायसाध्याभ्यश्चत्वाप्सरोभ्यश्चदेवाः पांक्तेनछंदसा
त्रिणवेनस्तोमेनगायत्रेणसाम्नारोहंतुतानन्वारोहराज्यायमहाराज्या
धिपत्यायस्वावश्यायातिछायारोहयेतामासंदीमारोहयेत्तमेतस्या
मासंघामासीनंराजकर्त्तारोब्रूयुर्नवाअनभ्युक्तः क्षत्रियोवीर्यंकर्तु
महत्यभ्येनमुक्रोशामेतिलथेतिनंराजकर्तारोभ्युक्रोशंतीमंजनाअ
भ्युक्रोशतसंम्राजंसाम्राज्यंभोजंभोजपितरंक्षत्रराजंक्षत्राराज्यंविरा
जंवैराज्यंपरमेष्ठिनंपारमेष्ठ्यंराजानंराजपितरंक्षत्रमजनिक्षत्रियो
जनिनिश्वरयभूतस्याधिपतिरजनिविराण्मनाजन्यमित्रापांहलाजनि

BHAU DAJI

क्षत्रपानांगोप्ताजनिधर्मस्यगोप्ताजनीतितमभ्युक्रोष्टमेवंविदभिषेक्ष्यन्नेत
यर्चाभिमंत्रयेत॥१७॥निषसादधृतव्रतोवरुणः पस्त्यास्वा॥साम्राज्यायभो
ज्यायस्वाराज्यायवैराज्यायपारमेष्ठ्यायराज्यायमहाराज्यायाधिपत्यास्वा
वश्यायातिछायसुत्रामुरितिमेतस्यामासंघामासीनमेवंविसुरस्तानि
छन्त्रखड्मुरवओदुंबर्याईयाराखयारसपलाशाखाजातरूपमयेनचपावे
त्रेणांतर्धायाभिषिंचंतीमाआपःशिवतमाइत्येतेनचतत्चेनदेवस्यत्वेतिच
यजुषाभूर्भुवस्वरित्येताभिश्चव्याहृतिभिः॥१८॥प्राच्यांत्वादिशिवस
वोदेवाःषड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभिषिंचंत्वेतेनचतत्चेनेतेनचयजुषैता
भिश्चव्याहृतिभिःसाम्राज्यायदक्षिणस्यांत्वादिशिरुद्रादेवाःषड्भिश्चैव
पंचविंशैरहोभिरभिषिंचंत्वेतेनचतत्चेनेतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभि

भौज्यायप्रतीच्यांलादित्यादित्यादेवाः षड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभिषिंचंत्येते
॥१४॥ नचत्वचैनेतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिः स्वाराज्यायोदीच्यांलादित्यादित्य विश्वे
देवाः षड्भिश्चैवपंचविंशैरहोभिरभिषिंचंत्येतेनचत्वचैनेतेनचयजुषैताभिश्चव्याह
तिभिर्वैराज्यायोर्ध्वायांलादित्यादित्यमरुतश्चांगिरसश्चदेवाः षड्भिश्चैनपंचविंशै
रहोभिरभिषिंचंत्येतेनचत्वचैनेतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिः पारमेष्ठ्या
यास्यांलाध्रुवायांमध्यमायांप्रतिष्ठायांदित्यादित्यासाध्याश्चदेवाः षड्भिश्चै
वपंचविंशैरहोभिरभिषिंचंत्येतेनचत्वचैनेतेनचयजुषैताभिश्चव्याहृतिभिराज्या
ज्यायमहाराज्यायाधिपत्यायस्वाचरुण्यायातिष्ठायेतिसपरमेष्ठीप्राजाप
त्योभवतिसएतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणाभिषिक्तःक्षत्रियःसर्वाजितीर्जयतिस ॥१४॥
र्वांल्लोकान्विंदतिसर्वेषांराज्ञांश्रैष्ठ्यमतिष्ठोपरमतांगच्छतिसाम्राज्यंभो

ज्यंस्वाराज्यंवैराज्यंपारमेष्ठ्यंराज्यंमहाराज्यमाधिपत्यंजिलास्मिंलोकेस्वयंभूः
स्वराडमतोमुष्मिन्स्वर्गेलोकेसर्वान्कामान्नाप्नोमृतःसंभवतियमेतेनैंद्रेणा
महाभिषेकेणक्षत्रियंत्वापयित्वाभिषिंचति॥१९॥इंद्रियंवाएतदस्मिंलोके
यदधिपदभाभिषिंचतींद्रियमेवास्मिंस्तद्दधातिरसोवाएषओषधिवनस्प
तियुयन्मधुयन्मध्वाभिषिंचतिरसेरसमेवास्मिंस्तद्दधातितेजोवाएतत्सभूनांय
द्भूतंयद्भूतेनाभिषिंचतितेजएवास्मिंस्तद्दधात्यमृतंवाएतदस्मिंलोकेयदा
पोयदद्भिरभिषिंचत्यमृतत्वमेवास्मिंस्तद्दधातिसोभिषिक्तोभिषेकेणब्राह्म
णायहिरण्यंदधास्वरुस्त्रंदधाक्षत्रंचतुष्पादंदधाद्दधाप्याडुरंख्यातमे
वापरिमितंदधादपरिमितोवैक्षत्रियोपरिमितस्यावरुध्यैस्यथास्मै
सुराकंसंहस्तआदधातिस्वादिष्टयामदिष्टयापवस्वसोमधारया॥
इंद्रायेपातवेसुतइतिनांपिबेघदत्रिणंरसिनःसुतस्ययादिंद्रोअपिबच्छ

चीभिः॥इदंतदस्यमनसाशिवेनसोमंराजानमिहभक्षयामि॥अभिवारष
भासुतेसुतंस्रजामिपीतये॥तंपाव्यश्रुहीमदमितियोहबावसोमपीथःसुरा
यांप्रविष्टःसहैवैतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणाभिषिक्तस्यक्षत्रियस्यभक्षितोभ
वतिनसुरांपीत्वाभिमंत्रयेतापामसोमंराजानोभवतितद्यथैवादःप्रियंपुत्रः
पितरंप्रियाजायापतिंसुरवंशिवमुपस्पृशत्याविस्रसएवहैवैतेनैंद्रेणमहा
भिषेकेणाभिषिक्तस्यक्षत्रियस्यसुरायासोमोनाम्यहान्नाद्यंसुरवंशि
वमुपस्पृशत्याविस्रसः॥२०॥एतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणतुरः
कावषेयोजनमेजयंपारिक्षितमभिषिषेचतस्मादुजनमेजयः
पारिक्षितःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायाश्वेनचमेध्येनजे ॥१५॥
तदेषाभियज्ञगाथागीयते॥आसंदीवतिधान्यादरुक्मिणंहरित

स्रजं॥अश्वंबबंधसारंगेदेवेभ्योजनमेजयइत्येतेनहवाऐंद्रेणमहा
भिषेकेणाप्यवनेषागर्वःशार्यातंमानवंमभिषिषेचतस्मादुशार्यातो
मानवःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायाश्वेनचमेध्येनजेदेवा
नांहापिसत्रेगृहपतिरासेतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणासोमशुष्मा
वाजरत्नायनःशातानीकंसात्राजितमभिषिषेचतस्मादुशातानीकः
सात्राजितःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायाश्वेनचमेध्येनज
एतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणपर्वतनारदावंबाष्यमभिषिषेचतु
स्तस्माद्वांबाष्यःसमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परीयायाश्वेनचमेध्ये
नजएतेनहवाऐंद्रेणमहाभिषेकेणपर्वतनारदौयुधांश्रौष्टिंसाग्र
सेन्यमभिषिषेचतुस्तस्माद्युधांश्रौष्टिंसाग्रसेन्यःसमंतंसर्वतः

पृथिवीं जयन्परियाया श्वेनेन चमेध्येनेजे एतेनहवाऐंद्रेण महाभिषेकेण कश्यपो
॥१६॥ विश्वकर्माणंभौवनमभिषिषेच तस्मादु विश्वकर्माभौवनः समंतं सर्वतः पृथि
वीं जयन्परियायाश्वेनेन चमेध्येनेजे भूमिर्हजगावि स्फुदाहरंतिनमा मत्यैः कश्चि
नदातु महतीविश्वकर्मन्भौवनमादित्यासिथ॥ निमंस्येहंसालिलस्य मध्येमोघ
स्सएषवक्षयपायास संगरइत्येतेनहवाऐंद्रेण महाभिषेकेणवसिष्ठः सुदासं
पैजवनमभिषिषेच तस्मादुसुदासपैजवनः समंतंसर्वतः पृथिवीं जयन्परिया
याश्वेनेन चमेध्येनेजेएतेनहवाऐंद्रेण महाभिषेकेण संवर्तआंगिरसोमरुत्तमा
विक्षितमभिषिषेच तस्मादुमरुत्तआविक्षितः समंतंसर्वतः पृथिवीं जयन्परि
यायाश्वेनेन चमेध्येनेजेतदप्येषःश्लोकोऽभिगीतोमरुतः परिवेष्टारोमरुत्तस्या
वसन्गृहे॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाः सभासदइति॥२१॥ एतेनहवाऐंद्रेण महाभिषेकेणोदमय आत्रेयोंगमभिषिषेच तस्मादूंगः समं ॥१६॥

तंसर्वतः पृथिवीं जयन्परियायाश्वेनेन चमेध्येनेजे सहोवाचालोपांगोदशनाग
सहस्राणिदशहारीसहस्राणिदशामितेब्राह्मणोपमास्मिन्यज्ञेहूयन्तेति
तदप्येतेश्लोकाअभिगीताः॥ याभिर्गोभिरुदमयंप्रय्यमेधाअयाजयन्॥
दूढ्यसहस्रंबहूनांमात्रेयोमध्यतोदहात्॥ अष्टशीतिसहस्राणिश्वेताश्वैरो
चनोहयान्॥ प्रणीन्निश्चस्यप्रायछद्यजमानेपुरोहिते॥ दशगादशाश्वमो
क्षानांसर्वासामाढ्यदुहित्रर्थं॥ दशगाददात्सहस्राण्यात्रेयोनिष्कंव्यः॥ दशना
गसहस्राणिदत्वात्रेयोवचलुके॥ श्रांतःपरिकुटान्प्रेप्सन्नेनांगस्यब्राह्म
णः॥ द्युतंतुभ्यंद्युतंतुभ्यमितिस्मैवप्रतास्यति॥ सहस्रंतुभ्यमित्यहाप्राणा
न्त्समप्रोतिपघतइति॥२२॥ एतेनहवाऐंद्रेण महाभिषेकेणादीर्घतमामामते
योभरतंदौःषंतिमभिषिषेच तस्मादुभरतोदौःषंतिः समंतंसर्वतः पृथिवीं
जयन्परियायाश्वेनेन चमेध्येनेजे तदप्येतेश्लोकाअभिगीताः॥ हिरण्येन

परीक्षितान्रूपंछुकदेवोमगान्॥ मस्त्यरेभरतोदाछतंबहानिसप्तच॥ भरतस्ये
॥१७॥ षहोःपंतेरग्निःसाचीगुणोचितः॥ यस्मिन्सहस्रंब्राह्मणाबहवोगाबिभोजिरे॥अ
ष्टारत्नतिंभरतोघिदोःतिर्यमुनामनु॥ गंगायांयत्रघेबभ्रासंचपंचाशतंहयान्॥
त्रयस्त्रिंशछतंराजाश्वान्बध्वायमेध्यान्॥ दोःपंतिरत्यगाद्राजामायांमायब
त्तरः॥ महाकर्मभरतस्यनपूर्वेनापरेजनाः॥ दिवंमर्त्यानहरूपाण्योनोदापुःपं
चमानवाइयंतंहवाएदंमहाभिषेकंबहवोथऋषिदुमुखायपांचालायप्रो
वाचतस्मादुदुमुखःपांचालोब्राह्मणाभिसन्धयासमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्
रियायैतंहवाएदंमहाभिषेकंवासिष्ठःसात्यहव्योत्यरातयेजानंतपयेप्रोवाच
तस्माद्धत्यरातिर्जनंतपिरराजासन्धियासमंतंसर्वतःपृथिवींजयन्परी
यार्यसहावाचवासिष्ठःसात्यहव्योजेषीवैसमंतंसर्वतःपृथिवींमहन्मागम ॥१७॥
येतिसहोवाचात्यरातिर्जानंतपिर्यदाब्राह्मणोत्तरकुरूंजयेयंमथत्वमुहैवए

थिर्योराजास्याःसेनापतिरेवतेहंस्यामितिसहोवाचवासिष्ठःसात्यहव्योदेव
क्षेत्रंवैतंनवैतन्मर्त्योजेतुमर्हत्यदुक्षोनेमआतरद्दद्धरतितोहात्यरातिर्जानं
तपिमात्तवीर्यंनिःशुक्रमाभिनंतपनःशुष्मिणःशैव्योराजाजघानतस्मादेवं
विदुषेब्राह्मणायैवंचक्रुषेनक्षत्रियोदुह्यन्नेद्राष्ट्रादवपद्येयंनेहाभाग्रो
णोजहदितिजहदितिं॥२३॥ इत्यष्टमपंचिकायांचतुर्थोध्यायः॥ अथातः
पुरोधायाएवनहवाअपुरोहितस्यराज्ञोदेवाअन्नमदंतितस्माद्राजा
यस्यमाणोब्राह्मणंपुरोदधीतदेनमेवन्नमदन्तिसएवास्यस्वर्ग्यो
न्राजोदूरतेयस्पुरोहितोएवाहवनीयोभवतिजायागार्हपत्यःपुत्रोन्वाहा
र्यपचनःसयस्पुरोहितायकरोत्याहवनीयएवतज्जुहोत्यथयज्जायायैक
रोतिगार्हपत्यएवतज्जुहोत्यथयत्पुत्रायकरोत्यन्वाहार्यपचनएवतज्जुहो

[illegible]

तितान्नंशांततनवोभिकृतोअभिप्रीताःस्वर्गंलोकमभिवहंतिसत्रंचबलंचराष्ट्रंच
विशंचलाक्षयेनमशांततनवोनभिकृताअनभिप्रीताःस्वर्गंलोकंनुदंतेसत्रंचबल
चराष्ट्रंचविशश्चाग्निर्वाएषवैश्वानरःपंचमोनिर्यसुरोहितस्तस्यवाग्येवैकामे
निर्भवतिपाद्योरेकान्येकाहृदयएकोपस्थएकोताभिर्ज्वलंतीभिर्दीप्यमा
नाभिरुपोदेतिराजानंसयदाहकृष्णगोवालीरूपान्यस्माआहरतेतितना
स्यतांशमयतियास्यवाचिमेनिर्भवस्यथयदस्माइदंकमानयतिपाद्यते
नास्यतांशमयतियास्यपाद्योर्मेनिर्भवस्यथयदेनमूलंकुर्वंतितेनास्य
तांशमयतियास्यत्वचिमेनिर्भवस्यथयदेनंतर्पयंतितेनास्यतांशमय
तियास्यहृदयेमेनिर्भवस्थथयदस्यानाऽऽवेदमसुवंतितेना ॥१६॥
स्यतांशमयतियास्योपस्थेमेनिर्भवतिसएनंशांततनुरभिकृतोभि

॥प्रीतःस्वर्गंलोकमभिवहंतिसत्रंचबलंचराष्ट्रंचविशंचसाक्षयेनमशां
ततनुरनभिकृतोनभिप्रीतःस्वर्गंलोकंनुदतेसत्रंचबलंचरा
ष्ट्रंचविशश्च॥२४॥अग्निर्वाएषवैश्वानरःपंचमोनिर्यसुरोहित
स्तस्याभीराजानंपरिगृह्यातिसमुद्रंवभूमिमयुवमार्यस्यराष्ट्रम
वतिनेनंपुरायुषःप्राणोजस्योहोजरसंजीवतिसर्वमायुरेतिनपुन
म्रियतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपुरोहितःक्षत्रेपारक्षत्रं
जयतिबलेनबलमभ्रुतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपुरो
हितस्तस्यैविशःसंजानतेसंमुखाएकमनसोयस्यैवंविद्वान्ब्रा
ह्मणोराष्ट्रगोपःपुरोहितः॥२५॥तदप्येतदृषिणोक्तंसहडा

छांति ४

आप्रतिजन्यानिविश्वाभुष्मेपातस्थावभिवीर्येपोसैतिपत्नावैहिपंतोभ्रात्र
व्याजन्यानितानेवतघुष्मेपाधितिष्ठतियहस्पतियःसुभ्रतंविभर्तीतियहह
स्पतिहवैदेवानांपुरोहितस्तस्मान्मेमनुष्यराजापुरोहितोयहस्पतियः
सुभ्रतंविभर्तीतियदाहपुरोहितंयःसुभ्रतंविभर्त्तीयेवतदाहयत्रास्यति
वंस्तेपूर्वेराजामित्रंपचितिमेवास्माएतदाहसरस्वतिसुधितओकसिस्व
इतिगृहावावोकःस्वेवतद्गृहेषुसुहितावसतितस्माद्ब्राह्मणिन्यतेनिश्व
दानीमित्रंनंवाऽवोनमेवास्माएतद्बृहस्पतेछत्रंछत्रवतिक्षत्रियोविशः क्षत्रिय
मेवानमंतरतिराष्ट्रायविशोराष्ट्रायेयवेनंतत्क्षत्रियमुपनमंतियास्म
न्ब्रह्माराजन्निपूर्वेएतीतिपुरोहितमेवैतदाहप्रतीतोजयतिसंधनानो ॥१९॥
तिराष्ट्राणिवैधनानितान्यप्रतीतोजयतिप्रतिजन्यान्युतयासजन्येति

सपत्नावैहिपंतोभ्रात्रव्याजन्यानितानप्रतीतोजयत्यनस्थवेयोनरिवःक्ष
पोतीतियदाहवसीयसेयोवसीयःकरोतीयेवतदाहब्रह्मणोराजातम
वंतिदेवाइतिपुरोहितमेवैतदभिवदति॥२६॥यावैत्रीन्पुरोहितांस्त्रीन्पु
रोधात्रन्वेदसब्राह्मणाःपुरोहितःसर्वदेवपुरोधायाअग्निर्वावपुरो
हितःपृथिवीपुरोधातावायुर्वावपुरोहितोतारिक्षंपुरोधातादित्यावा
वपुरोहितोद्यौःपुरोधातैषहवैपुरोहितोयन्वंवेदोथस्तिरोहितोय
एवंनवेदतस्यराजामित्रंभवतिहिंसंतमपबाधतेयस्यैवंविद्वान्ब्राह्म
णोराष्ट्रगोपःपुरोहितःक्षत्रेणक्षत्रंजयतिबलेनबलमश्नुतेयस्यैवं
विद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपुरोहितस्तस्यैविशःसंजानतेसंमुखाए
कमनसोयस्यैवंविद्वान्ब्राह्मणोराष्ट्रगोपःपुरोहितोभूर्नस्वरोम

मोहमस्मिसर्वंसत्वमस्यमोहंघोरंपृथिवींसामाहमस्मृक्तावेहसंवहाव
है॥पुराण्यस्मान्महाभयात्॥तन्नूरांसलन्वंमेपाहि॥याओषधीःसोमरा
जीर्वह्वीःशतविचक्षणाः॥तामहमस्मिंनासनेछिइंद्रार्मयछत॥याओष
धीःसोमराज्ञीर्विष्ठिताःपृथिवीमनु॥तामहमस्मिंनासनेछिइंद्रार्मयछ
त॥अस्मिन्नाष्ट्रेश्रियमाधेह्यायाम्यतोदेवीःप्रतिपश्याम्यापः॥दक्षिणांपा
दमवनेनिजेस्मिन्नाष्ट्रंदक्षियंदधामि॥सव्यंपादमवनेनिजेस्मिन्नाष्ट्रंद
क्षियंवर्धयामि॥पूर्वमन्यमपरमन्यंदापंवनेनिजे॥देवाराष्ट्रस्यगुप्त्याअ
भयस्यावरुध्यै॥आपःपादावनेजनीर्हिषंतंनिदहंतुमे॥२७॥अथातो
ब्रह्मणःपरिमरोयाहवैब्रह्मणःपरिमरंवैदर्भयेनंहिषंतोभ्रातव्याःपरिस
पलांम्रियंतेयंवैब्रह्मयोयंपवतेतमेताःपंचदेवताःपरिम्रियंतेविघुद्द

क्षिश्चंद्रमाआदित्योग्निर्विघुद्विद्युत्यदृष्टिमनुप्रविशतिसांतर्धीयतेतां
ननिर्जानंतियदावैम्रियतेथांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिसन्नूयाद्विघुतो
मरणोहिषन्मम्रियतांसांतर्धीयतांतंमानिर्जांसिषुरितिक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंति
र्दृष्टिर्वैदृष्ट्याचंद्रमसमनुप्रविशतिसांतर्हीयतेतांननिर्जानंति
यदावैम्रियतेथांतर्हीयतेथैनंननिर्जानंतिसन्नूयाद्दर्शमरणोहिषन्मम्रिय
तांसांतर्हीयतांतंमानिर्जांसिषुरितिक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानंतिचंद्रमावाअ
मावास्यायामादित्यमनुप्रविशतिसांतर्हीयतेतंननिर्जानंतियदावैम्रि
यतेथांतर्धीयतेथैनंननिर्जानंतिसन्नूयाच्चंद्रमसोमरणोहिषन्मम्रिय
तांसांतर्धीयतांतंमानिर्जांसिषुरितिक्षिप्रंहैवैनंननिर्जानं त्यादित्यो वाअस्तंय
न्नग्निमनुप्रविशतिसांतर्धीयतेतंननिर्जानंतियदावैम्रियतेथांतर्हीयतेथै

नंननिर्जीनंतिसञ्ज्याद्रादित्यस्यमरणेहिषन्मोम्रियतांसोंतद्दृश्यतांनंमानि
॥२१॥ शीसिपुरितिसिप्रंहवैनंननिर्जीनंत्यग्निर्वाउद्वान्वायुमनुप्रविशतिसो
तद्दृश्यतेतंनंनिर्जीनंतियदावैम्रियतेथांतद्दृश्यतेथैनंननिर्जीनंतिसञ्ज्या
दग्नेर्मरणेहिषन्मेम्रियतांसोंतद्दृश्यतांतंमानिशीसिपुरितिसिप्रंहवैनं
ननिर्जीनंतितावाएतादेवताअतएवपुनर्जीयंतेगायोरग्निर्जीयतेप्राणाहि
बलान्मथ्यमानोधिजायतेतंदृष्ट्वाब्रूयादग्निर्जीयतांमामेहिषंजन्यतए
वंपराङ्प्राङिच्यात्यितोहैवपराङ्प्राङिच्यत्यग्नेर्वाआदित्योजायतेतं
दृष्ट्वाब्रूयादादित्योजायतांमामेहिषंजन्यतएवपराङ्प्राङिच्यात्यितो
हैवपराङ्प्राङिच्यत्यादित्याद्धचंद्रमाजायतेतंदृष्ट्वाब्रूयाचंद्रमाजा ॥२१॥
यतांमामेहिषंजन्यतएवपराङ्प्राङिच्यात्यितोहैवपराङ्प्राङिच्यति

चंद्रमसोवैदृष्टिर्जायतेतांदृष्ट्वाब्रूयाद्दृष्टिर्जायतांमामेहिषंजन्यतएवंपराङ्
प्राङिच्यात्यितोहैवपराङ्प्राङिच्यतिरूपेवैवि पुज्जायतेतांदृष्ट्वाब्रूयाद्विधु
ज्जायतांमामेहिषंजन्य तएवंपराङ्प्राङिच्यात्यितोहैवपराङ्प्राङिच्यतिस
एषब्रह्मणःपरिमरस्तमेतंब्रह्मणःपरिमरंमैत्रेयःकोषारवःसुत्वनेकैरि
रायोभार्गायणायराज्ञेप्रोवाचैतंहपंचराजानःपरिमम्रुस्ततःसुत्वामह
ज्जगामतस्यब्रतंनहिषतःपूर्वउपविशेद्यतिछेतंमन्येतांतिछेतैवनहिष
तःपूर्वःसंविशेद्यद्यासीनंमन्येतासीतैवनहिषतःपूर्वःप्रस्वप्याद्यदि
जाग्रतंमन्येतजाग्रियादेवापिहयस्याश्वमधेहिषन्भवतीतिप्रि
प्रेहवैनंरूपंपुत्रेरूपंपुत्रे ॥२८॥ इत्यष्टमंपंचिकायांपंचमोध्यायः॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ शुभंभवतु ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
रामलोपनामकनारायणाभट्टस्यसुतश्रीधरेनालिखितं॥ ॥छ॥

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

॥ इत्यलंभपंचिकासमाप्ता ॥ श्री ॥